

සංයුත්තනිකායෙ

සළායතනවග්ග-අට්ඨකථා

1. සළායතනසංයුත්තං

1. අනිච්චවග්ගො

1. අප්ඤ්ඤානිච්චසුත්තවණ්ණනා

1. සළායතනවග්ගස්ස පටිමෙ චක්ඛුන්ති ද්වෙ චක්ඛුන්ති - ඤාණචක්ඛු චෙව මංසචක්ඛු ච. තත්ථ ඤාණචක්ඛු පඤ්චවිධං - බුද්ධචක්ඛු, ධම්මචක්ඛු, සමන්තචක්ඛු, දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛුති. තෙසු බුද්ධචක්ඛු නාම ආසයානුසයඤාණඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච, යං - “බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො”ති (මහාව. 9; ම. නි. 1.283; 2.338) ආගතං. ධම්මචක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තිණි ව ඵලානි, යං - “විරජං චිතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී”ති (මහාව. 16; ම. නි. 2.395) ආගතං. සමන්තචක්ඛු නාම සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං, යං - “පාසාදමාරුහි සමන්තචක්ඛු”ති (මහාව. 8; ම. නි. 1.282; 2.338) ආගතං. දිබ්බචක්ඛු නාම ආලොකඵරණෙන උප්පන්නං ඤාණං, යං - “දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙතා”ති (පාරා. 13; ම. නි. 2.341) ආගතං. පඤ්ඤාචක්ඛු නාම චතුසච්චපරිච්ඡේදකඤාණං, යං - “චක්ඛුං උදපාදී”ති (ස. නි. 5.1081; මහාව. 15) ආගතං.

මංසචක්ඛුපි ද්විධං - සසම්භාරචක්ඛු, පසාදචක්ඛුති. තෙසු ය්වායං අක්ඛිකුපකෙ අක්ඛිපටලෙහි පරිවාරිතො මංසපිණ්ඩො, යත්ථ චතස්සො ධාතුයො චණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවො ජීවිතං භාවො චක්ඛුපසාදො කායපසාදොති සඬ්ඛෙපතො තෙරස සම්භාරා භොන්ති. විත්ථාරතො පන චතස්සො ධාතුයො චණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවොති ඉමෙ නච චතුසමුට්ඨානවසෙන ඡත්තිංස, ජීවිතං භාවො චක්ඛුපසාදො කායපසාදොති ඉමෙ කම්මසමුට්ඨානා තච චත්තාරොති චත්තාරීස සම්භාරා භොන්ති. ඉදං සසම්භාරචක්ඛු නාම. යං පනෙත්ථ සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්ණමණ්ඩලෙන පරිවාරිතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සන්නිවිට්ඨං රූපදස්සනසමත්ථං පසාදමත්තං, ඉදං පසාදචක්ඛු නාම. තස්ස තතො පරෙසඤ්ච සොනාදිතං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තාව.

තත්ථ යදිදං පසාදචක්ඛු, තං ගහෙන්වා භගවා - චක්ඛුං, භික්ඛවෙ,
අනිච්චන්තිආදිමාහ. තත්ථ - “චතුහි කාරණෙහි අනිච්චං
උදයබ්බයචන්තතායා”තිආදිනා නයෙන විත්ථාරකථා හෙට්ඨා පකාසිතායෙව.

සෞතම්පි පසාදසෞතමෙව අධිජපෙනං, තථා සානජීවිහාකායා. මනොති තෙභූමකසම්මසනවාරවිත්තං. ඉති ඉදං සුත්තං ඡස්ස අජ්ඣත්තිකායතනෙසු තීණි ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං.

2-3. අජ්ඣත්තදුක්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා

2-3. දුතියං ද්වෙ ලක්ඛණානි, තතියං එකලක්ඛණං දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. සෙසානි පන තෙහි සල්ලක්ඛිතානි වා එත්තකෙනෙව වා සල්ලක්ඛෙස්සන්තිති.

4-6. බාහිරානිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

4-6. චතුත්ථෙ රූපගන්ධරසපොට්ඨබ්බා චතුසමුට්ඨානා, සද්දො ද්විසමුට්ඨානො, ධම්මානි තෙභූමකධම්මාරම්මණං. ඉදම්පි බාහිරෙසු ඡස්ස ආයතනෙසු තිලක්ඛණං දස්සෙත්වා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං වසෙන වුත්තං. පඤ්චමෙ ඡට්ඨෙ ච දුතියතතියෙසු වුත්තසදිසොව නයො.

7-12. අජ්ඣත්තානිච්චානිතානාගතසුත්තාදිවණ්ණනා

7-12. සත්තමාදීනි අතීතානාගතෙසු චක්ඛාදීසු අනිච්චලක්ඛණාදීනි සල්ලක්ඛෙත්වා පච්චුජ්ජන්තෙසු බලවගාහෙන කිලමන්තානං වසෙන වුත්තානි. සෙසං සබ්බත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවානි.

අනිච්චවග්ගො පයමො.

2. යමකවග්ගො

1-4. පයමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා

13-16. යමකවග්ගස්ස පයමදුතියෙසු අජ්ඣත්තිකානන්ති අජ්ඣත්තජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකානං. සො පන නෙසං අජ්ඣත්තිකභාවො ඡන්දරාගස්ස අධිමත්තබලවතාය වෙදිතබ්බො. මනුස්සානඤ්ඤි අන්තොසරං විය ඡ අජ්ඣත්තිකායතනානි, සරූපවාරං විය ඡ බාහිරායතනානි. යථා නෙසං සුත්තදාරධනධඤ්ඤපුණ්ණෙ අන්තොසරෙ ඡන්දරාගො අධිමත්තබලවා හොති, තත්ථ කස්සචි පච්ඤිතුං න දෙනති, අජ්ජමත්තෙන භාජනසද්දමත්තෙනාපි “කිං එත”න්ති? වත්තාරො භවන්ති. එවමෙවං ඡස්ස අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු අධිමත්තබලවජන්දරාගොති. ඉති ඉමාය ඡන්දරාගබලවතාය තානි “අජ්ඣත්තිකානී”ති වුත්තානි. සරූපවාරෙ පන නො තථා බලවා හොති, තත්ථ චරන්තෙ මනුස්සෙපි චතුප්පදානිපි න සහසා නිවාරෙන්ති. කිඤ්චාපි න නිවාරෙන්ති, අනිච්ජන්තා පන පසුපච්ඡිමත්තම්පි ගහිතුං න දෙනති. ඉති නෙසං තත්ථ න අධිමත්තබලවජන්දරාගො හොති. රූපාදීසුපි තථෙව න අධිමත්තබලවජන්දරාගො,

තස්මා තානි “බාහිරානී” ති වුත්තානි. විත්ථාරතො පන අජ්ඣන්තිකබාහිරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තාව. සෙසං ද්විසුප්පි සුත්තෙසු හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. තථා තනියවතුත්ථෙසු.

5-6. පයමනොවෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. පඤ්චමෙ නිස්සටාති නික්ඛන්තා. විසඤ්ඤාත්තාති නොසංයුත්තා. විජ්ජමුත්තාති නො අධිමුත්තා විමරියාදීකතෙන චෙතසාති නිම්මරියාදීකතෙන චෙතසා. යඤ්ඤි කිලෙසජාතං වා වට්ටං වා අජ්ජහීනං හොති, තෙන සෙධානං විත්තං සමරියාදීකතං නාම. යං පහීනං, තෙන විමරියාදීකතං. ඉධ පන සබ්බසො කිලෙසානඤ්චෙව වට්ටස්ස ව පහීනත්තා විමරියාදීකතෙන කිලෙසවට්ටමරියාදං අතික්කන්තෙන විත්තෙන විහරිංසුති අත්ථො. ඡට්ඨෙපි ඵසෙව නයො. ඡසුපි පනෙතෙසු සුත්තෙසු චතුසච්චමෙව කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

7-10. පයමාහිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

19-22. සත්තමාදීසු චතුසු වට්ටව්ච්චමෙව කථිතං. අනුපුබ්බකථා පන නෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

යමකචග්ගො දුතියො.

3. සබ්බවග්ගො

1. සබ්බසුත්තවණ්ණනා

23. සබ්බවග්ගස්ස පයමෙ සබ්බං වො, භික්ඛවෙනි සබ්බං නාම චතුබ්බිධං – සබ්බසබ්බං, ආයතනසබ්බං, සක්කායසබ්බං, පදෙසසබ්බන්ති. තත්ථ –

“න තස්ස අද්දිට්ඨමිධඅත්ථි කිඤ්චි,
අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදන්ථි නෙය්‍යං,
තථාගතො තෙන සමන්තවක්ඛු” ති. (මහානි. 156; වුළුනි.
ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 32; පටි. ම. 1.121) –

ඉදං සබ්බසබ්බං නාම. “සබ්බං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි, තං සුඤ්ඤාථා” ති (සං. නි. 4.24) ඉදං ආයතනසබ්බං නාම. “සබ්බධම්මමුලපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි” ති (ම. නි. 1.1) ඉදං සක්කායසබ්බං නාම. “සබ්බධම්මෙසු වා පන පයමසමන්තාභාරො උජ්ජජ්ජති විත්තං මනො මානසං...පෙ.... තජ්ජාමනොධාතු” ති ඉදං පදෙසසබ්බං නාම. ඉති පඤ්චාරම්මණමත්තං පදෙසසබ්බං. තෙභූමකධම්මා සක්කායසබ්බං. චතුභූමකධම්මා ආයතනසබ්බං. යංකිඤ්චි නෙය්‍යං සබ්බසබ්බං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුඤ්ඤාති, සක්කායසබ්බං

ආයතනසබ්බං න පාපුණාති, ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න පාපුණාති. කස්මා?
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස අයං නාම ධම්මො ආරම්මණං න හොතීති නත්ථිතාය.
ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ආයතනසබ්බං අධිප්පෙනං.

පච්චක්ඛායාති පටික්ඛිපිත්වා. වාචාවත්ථුකමෙවස්සාති, වාචාය
වත්තබ්බවත්ථුමත්තකමෙව භවෙය්‍ය. ඉමානි පන ද්වාදසායතනානි අතික්කමිත්වා
අයං නාම අඤ්ඤො සභාවධම්මො අත්ථිති දස්සෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. පුට්ඨො ව න
සම්පායෙය්‍යාති, “කතමං අඤ්ඤං සබ්බං නාමා”ති? පුච්ඡිතො, “ඉදං නාමා”ති
වචනෙන සම්පාදෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. විඝාතං ආපජ්ජෙය්‍යාති දුක්ඛං ආපජ්ජෙය්‍ය.
යථා තං, භික්ඛවෙ, අවිසයස්මිත්ති එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං. යථාති කාරණවචනං,
යස්මා අවිසයෙ පුට්ඨොති අත්ථො. අවිසයස්මිඤ්ඤි සත්තානං විඝාතොව හොති,
කුටාගාරමත්තං සිලං සිසෙන උක්ඛිපිත්වා ගම්භිරෙ උදකෙ තරණං අවිසයො, තථා
චන්දිමසුරියානං ආකඬ්ඪිත්වා පාතනං, තස්මිං අවිසයෙ වායමන්තො විඝාතමෙව
ආපජ්ජති, එවං ඉමස්මිම්පි අවිසයෙ විඝාතමෙව ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො.

2. පහානසුත්තවණ්ණනා

24. දුතියෙ සබ්බජ්ජහානායාති සබ්බස්ස පහානාය. චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා
උජ්ජජ්ජති වෙදයිතන්ති චක්ඛුසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කත්වා උජ්ජන්තා
සම්පට්ඨජනසන්තීරණවොට්ඨබ්බනජවනවෙදනා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය
පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. සොතද්වාරාදිවෙදනාපච්චයාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ
පන මනොති භවඬගචිත්තං. ධම්මාති ආරම්මණං. මනොවිඤ්ඤාණන්ති
සභාවජ්ජනකජවනං. මනොසම්ඵස්සොති භවඬගසහජාතො සම්ඵස්සො.
වෙදයිතන්ති සභාවජ්ජනවෙදනාය ජවනවෙදනා. භවඬගසම්පයුත්තාය පන
වත්තබ්බමෙව නත්ථි. ආවජ්ජනං භවඬගතො අමොචෙත්වා මනොති සභාවජ්ජනෙන
භවඬගං දට්ඨබ්බං. ධම්මාති ආරම්මණං. මනොවිඤ්ඤාණන්ති ජවනවිඤ්ඤාණං.
මනොසම්ඵස්සොති භවඬගසහජාතො සම්ඵස්සො. වෙදයිතන්ති ජවනසහජාතා
වෙදනා. සභාවජ්ජනෙන භවඬගසහජාතාපි වට්ටතිසෙව. යා පනෙත්ථ දෙසනා
අනුසිට්ඨිආණා, අයං පණ්ණත්ති නාමාති.

3. අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානසුත්තවණ්ණනා

25. තතියෙ සබ්බං අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පහානායාති සබ්බං අභිජානිත්වා
පරිජානිත්වා පජහනත්ථාය. අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පහාතබ්බන්ති අභිජානිත්වා
පරිජානිත්වා පහාතබ්බං. සෙසං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

4. පඨමඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

26. චතුත්ථෙ අනභිජානං අපරිජානං අවිරාජයං අජ්ජජහන්ති අනභිජානන්තො
අපරිජානන්තො අවිරාජෙත්තො අජ්ජජහන්තො. එත්ථ ව අවිරාජෙත්තොති
අවිගච්ඡාපෙත්තො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තිස්සොපි පරිඤ්ඤා කථිතා හොන්ති.

“අභිජාන” න්ති හි වචනෙන ඤාතපරිඤ්ඤා කථිතා, “පරිජාන” න්ති වචනෙන තීරණපරිඤ්ඤා, “විරාජයං පජහ” න්ති ද්විති පභානපරිඤ්ඤාති.

5. දුතිය අපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

27. පඤ්චමෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා ධම්මාති හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙව ගහෙන්වා දස්සෙති. හෙට්ඨා වා ආපාඨගතං ගහිතං, ඉධ අනාපාඨගතං. ඉදං පනෙත්ථ සන්තිට්ඨානං – හෙට්ඨා ආපාඨගතමපි අනාපාඨගතමපි ගහිතමෙව, ඉධ පන චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා තයො ඛන්ධා. තෙ හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන සහ විඤ්ඤාතබ්බත්තා “චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා” ති වුත්තා. සෙසපදෙසුපි එසෙව තයො.

6. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

28. ඡට්ඨෙ ගයාසීසෙති ගයාගාමස්ස හි අවිදුරෙ ගයාති එකා පොක්ඛරණීපි අත්ථි නදීපි, ගයාසීසනාමකො හත්ථිකුම්භසදියො පිට්ඨිපාසාණොපි, යත්ථ භික්ඛුසහස්සස්සපි ඔකාසො පහොති, හගවා තත්ථ විහරති. තෙන වුත්තං “ගයාසීසෙ” ති. භික්ඛු ආමන්තෙසීති තෙසං සජ්ජායධම්මදෙසනං විචිතිත්වා තං දෙසෙස්සාමීති ආමන්තෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – ඉතො කිර ද්වානවුතිකප්පෙ මහින්දො නාම රාජා අහොසි. තස්ස ඡෙට්ඨපුත්තො ඵ්ස්සො නාම. සො පුරිතපාරමී පච්ඡිමභවිකසත්තො, පරිපාකගතෙ ඤාණෙ බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ සබ්බඤ්ඤාතං පටිවිජ්ඣි. රඤ්ඤො කනිට්ඨපුත්තො තස්ස අග්ගසාවකො අහොසි, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො. රාජා වින්තෙසි – “මය්හං ඡෙට්ඨපුත්තො නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො, කනිට්ඨපුත්තො අග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො” ති. සො “අම්භාකංයෙව බුද්ධො, අම්භාකං ධම්මො, අම්භාකං සඬ්ඝො” ති විහාරං කාරෙත්වා විහාරද්වාරකොට්ඨකතො යාව අත්තනො සරද්ධාරා උභතො වෙළුහිත්තිකුට්ඨාහි පරික්ඛිපිත්වා මත්ථකෙ සුවණ්ණතාරකඛචිතසමොසරිතගන්ධදාමමාලාදාමචිතානං ඛන්ධාපෙත්වා හෙට්ඨා රජතවණ්ණං වාලුකං සන්ථරිත්වා පුජ්ජානි විකිරාපෙත්වා තෙන මග්ගෙන හගවතො ආගමනං කාරෙසි.

සත්ථා විහාරස්මිංයෙව යීතො වීවරං පාරුපිත්වා අත්තොසාණියාව සද්ධිං භික්ඛුසඬ්ඝෙන රාජගෙහං ආගච්ඡති, කතහත්තකිච්චො අත්තොසාණියාව ගච්ඡති. කොචි කට්ඨජුහික්ඛාමත්තමපි දාතුං න ලහති. තතො නාගරා උජ්ඣායංසු, “බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජත්තො, න ච මයං පුඤ්ඤානි කාතුං ලභාම. යථා හි චන්දිමසුරියා සබ්බෙසං ආලොකං කරොන්ති, එවං බුද්ධා නාම සබ්බෙසං හිතත්ථාය උජ්ජජ්ජන්ති, අයං පන රාජා සබ්බෙසං පුඤ්ඤචෙතනං අත්තනොයෙව අත්තො පචෙසෙති” ති.

තස්ස ච රඤ්ඤො අඤ්ඤෙ තයො පුත්තා අත්ථි. නාගරා තෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා සම්මන්තයිංසු, “රාජකුලෙහි සද්ධිං අට්ටො නාම නත්ථි, එකං උපායං

කරොමා” කි. තෙ පව්වන්තෙ වොරෙ උට්ටියාපෙත්වා, “කතිපයා ගාමා පහටා” කි සාසනං ආහරාපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොවයිංසු. රාජා පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා “තාතා, අහං මහල්ලකො, ගව්ඡට වොරෙ වුපසමෙටා” කි පෙසෙසි. පයුත්තවොරා ඉතො චිතො ව අවිජ්ජකිරිත්වා තෙසං සන්තිකමෙව ආගව්ඡිංසු. තෙ අනාවාසෙ ගාමෙ වාසෙත්වා “වුපසමිතා වොරා” කි ආගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨංසු.

රාජා තුට්ඨො “තාතා, වරං වො දෙමී” කි ආහ. තෙ අධිවාසෙත්වා ගන්ත්වා නාගරෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු, “රඤ්ඤො අම්භාකං වරො දින්නො. කිං ගණ්භාමා” කි? අයාපුත්තා, තුම්භාකං හත්ථිඅස්සාදයො න දුල්ලභා, බුද්ධරතනං පන දුල්ලභං, න සබ්බකාලං උජ්ජජ්ජති, තුම්භාකං ජෙට්ඨහානිකස්ස චුස්සබුද්ධස්ස පටිජග්ගනවරං ගණ්භටාති. තෙ “එවං කරිස්සාමා” කි නාගරානං පටිස්සුණිත්වා කතමස්සුකම්මා සුන්හාතා සුවිලිත්තා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “දෙව, නො වරං දෙටා” කි යාචිංසු. කිං ගණ්භිස්සට තාතාති? දෙව, අම්භාකං හත්ථිඅස්සාදීහි අත්ථො නත්ථි, ජෙට්ඨහානිකස්ස නො චුස්සබුද්ධස්ස පටිජග්ගනවරං දෙටාති. “අයං වරො න සක්කා මයා ජීවමානෙන දාතු” න්ති ද්වෙ කණ්ණෙ පිදහි. “දෙව, න තුම්භෙ අම්භෙහි බලක්කාරෙන වරං දාපිතා, තුම්භෙහි අත්තනො රුටියා තුට්ඨොහි දින්නො. කිං, දෙව, රාජකුලස්ස ද්වෙ කටා වට්ටන්ති” කි? සච්චවාදිතාය භණ්ණංසු.

රාජා විනිවත්තිතුං අලහන්තො – “තාතා, සත්ත සංවච්ඡරෙ සත්ත මාසෙ සත්ත ව දිවසෙ උපට්ඨහිත්වා තුම්භාකං දස්සාමී” කි ආහ. “සුන්දරං, දෙව, පාටිභොගං දෙටා” කි. “කිස්ස පාටිභොගං තාතා” කි? “එත්තකං කාලං අමරණපාටිභොගං දෙටා” කි. “තාතා, අයුත්තං පාටිභොගං දාපෙට්, න සක්කා එවං පාටිභොගං දාතුං, තිණග්ගෙ උස්සාවබ්න්දුසදිසං සත්තානං ජීවිත” න්ති. “නො චෙ, දෙව, පාටිභොගං දෙට්, මයං අත්තරා මතා කිං කුසලං කරිස්සාමා” කි? “තෙන හි, තාතා, ඡ සංවච්ඡරාති දෙටා” කි. “න සක්කා, දෙටා” කි. “තෙන හි පඤ්ච, චත්තාරි, තිණි, ද්වෙ, එකං සංවච්ඡරං දෙට්”. “සත්ත, ඡ මාසෙ දෙට්...පෙ.... මාසඩ්ඨමත්තං දෙටා” කි. “න සක්කා, දෙටා” කි. “තෙන හි සත්තදිවසමත්තං දෙටා” කි. “සාධු, දෙටාති සත්ත දිවසෙ සම්පට්චිඡිංසු”. රාජා සත්ත සංවච්ඡරෙ සත්ත මාසෙ සත්ත දිවසෙ කත්තබ්බසක්කාරං සත්තසුයෙව දිවසෙසු අකාසි.

තතො පුත්තානං වසනට්ඨානං සත්ථාරං පෙසෙතුං අට්ඨංසුහවිත්ථං මග්ගං අලඬිකාරාපෙසි, මජ්ඣානිකානෙ චතුලසහස්පමාණං පදෙසං හත්ථිහි මද්දාපෙත්වා කසිණමණ්ඩලසදිසං කත්වා වාලුකාය සන්ථරාපෙත්වා පුජ්ථාහිකිණ්ණමකාසි, තත්ථ තත්ථ කදලියො ව පුණ්ණසට්ඨෙ ව යපාපෙත්වා ධජපටාකා උක්ඛිපාපෙසි. උසහෙ උසහෙ පොක්ඛරණිං බණාපෙසි, අපරභාගෙ ද්විසු පස්සෙසු ගන්ධමාලාපුජ්ථාපණෙ පසාරාපෙසි. මජ්ඣානිකානෙ චතුලසහස්වත්ථාරස්ස අලඬිකතමග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු ද්වෙ ද්වෙ උසහවිත්ථාරෙ මග්ගෙ බාණුකණ්ටකෙ හරාපෙත්වා දණ්ඩදීපිකායො කාරාපෙසි. රාජපුත්තාපි අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානෙ සොළසඋසහමග්ගං තට්ඨ අලඬිකාරාපෙසුං.

රාජා අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානස්ස කෙදාරසීමං ගන්ත්වා සත්ථාරං
 වන්දිත්වා පරිදෙවමානො, “තාතා, මය්හං දක්ඛිණක්ඛිං උප්පාටෙන්වා ගණ්හන්තා
 විය ගව්ඡප්, එවං ගණ්හිත්වා ගතා පන බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං කරොය්‍යාථ. මා
 සුරාසොණ්ඩා විය පමත්තා විවරිත්ථා”ති ආහ. තෙ “ජානිස්සාම මයං, දෙවා”ති
 සත්ථාරං ගහෙත්වා ගතා, විහාරං කාරෙන්වා සත්ථු නිය්‍යාතෙන්වා තත්ථ සත්ථාරං
 පටිජග්ගන්තා කාලෙන ථෙරාසනෙ, කාලෙන මජ්ඣිමාසනෙ, කාලෙන
 සඬ්ඝනවකාසනෙ තිට්ඨන්ති. දානං උපපරික්ඛමානානං තිණ්ණමිපි ජනානං
 එකසදිසමෙව අහොසි. තෙ උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය වින්තයිංසු – “කථං නු
 බො සත්ථු අජ්ඣාසයං ගණ්හෙය්‍යාමා”ති? අථ නෙසං එතදහොසි – “බුද්ධා නාම
 ධම්මගරුතො, න ආමිසගරුතො, සිලෙ පතිට්ඨමානා මයං සත්ථු අජ්ඣාසයං
 ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමා”ති දානසංවිධායකෙ මනුස්සෙ පක්කොසාපෙත්වා, “තාතා,
 ඉමිනාව නිභාරෙන යාගුහත්තබ්බදනියාදීනි සම්පාදෙන්තා දානං පවත්තෙථා”ති
 වත්වා දානසංවිදහනපලිබොධං ඡිත්තිංසු.

අථ නෙසං ඡෙට්ඨහාතා පඤ්චසතෙ පුරිසෙ ආදාය දසසු සිලෙසු පතිට්ඨාය ද්වෙ
 කාසායානි අවිජාදෙන්වා කජ්ජියං උදකං පරිභුඤ්ජමානො වාසං කජ්ජෙසි.
 මජ්ඣිමො තීහි, කනිට්ඨො ද්විතී පුරිසසතෙහි සද්ධිං තථෙව පටිපජ්ජී. තෙ යාවජීවං
 සත්ථාරං උපට්ඨන්තිංසු. සත්ථා තෙසංයෙව සන්තිකෙ පරිනිබ්බායි.

තෙපි කාලං කත්වා තතො පට්ඨාය ද්වානවුතිකජ්ජෙ මනුස්සලොකතො
 දෙවලොකං, දෙවලොකතො ව මනුස්සලොකං සංසරන්තා අමිහාකං සත්ථුකාලෙ
 දෙවලොකා වවිත්වා මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසං දානග්ගෙ බ්‍යාවටො
 මහාඅමච්චො අඬගමගධානං රාජා බිම්බිසාරො හුත්වා නිබ්බත්ති. තෙ තස්සෙව
 රඤ්ඤො රට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. ඡෙට්ඨහාතා ඡෙට්ඨොව
 ජාතො, මජ්ඣිමකනිට්ඨා මජ්ඣිමකනිට්ඨායෙව. යෙපි තෙසං පරිවාරමනුස්සා, තෙ
 පරිවාරමනුස්සාව ජාතා. තෙ වුද්ධිමත්වාය තයොපි ජනා තං පුරිසසහස්සං ආදාය
 නික්ඛමිත්වා තාපසා හුත්වා උරුවෙලායං නදීතීරෙයෙව වසිංසු. අඬගමගධවාසිනො
 මාසෙ මාසෙ තෙසං මහාසක්කාරං අභිභරන්ති.

අථ අමිහාකං බොධිසත්තො කතාහිනික්ඛමනො අනුපුබ්බෙන සබ්බඤ්ඤාතං
 පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කො යසාදයො කුලපුත්තෙ විනෙන්වා සට්ඨී අරහත්තෙ
 ධම්මදෙසනත්ථාය දිසාසු උය්‍යාපෙත්වා සයං පත්තවීවරමාදාය – “තෙ තයො
 ජට්ටහානිකෙ දමෙස්සාමී”ති උරුවෙලං ගන්ත්වා අනෙකෙහි පාටිභාරියසතෙහි
 තෙසං දිට්ඨිං හින්දිත්වා තෙ පබ්බාපෙසි. සො තං ඉද්ධිමයපත්තවීවරධරං
 සමණසහස්සං ආදාය ගයාසිසං ගන්ත්වා තෙහි පරිවාරිතො නිසිදිත්වා, – “කතරා නු
 බො එතෙසං ධම්මකථා සජ්ජායා”ති වින්තෙන්තො, “ඉමෙ සායංපාතං අග්ගිං
 පරිවරන්ති. ඉමෙසං ද්වාදසායතනානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි විය කත්වා
 දෙසෙස්සාමී, එවං ඉමෙ අරහත්තං පාපුණ්තුං සක්ඛිස්සන්ති”ති සන්තිට්ඨානමකාසි.
 අථ නෙසං තථා ධම්මං දෙසෙතුං ඉමං ආදිත්තපරියායං අහාසි. තෙන වුත්තං –
 “හික්ඛු ආමන්තෙසීති තෙසං සජ්ජායධම්මදෙසනං විවිනිත්වා තං දෙසෙස්සාමීති

ආමන්තෙසි'' ති. තත්ථ ආදිත්තන්ති පදිත්තං සම්පජ්ජලිතං. සෙසං චුත්තනයමෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කලීතං.

7. අද්ධභුතසුත්තවණ්ණනා

29. සත්තමෙ අද්ධභුතන්ති අධිභුතං අජ්ඣොත්ථං, උපද්දුතන්ති අත්ථො. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණමෙව කලීතං.

8. සමුග්ගානසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා

30. අට්ඨමෙ සබ්බමඤ්ඤිතසමුග්ගානසාරුප්පන්ති සබ්බෙසං තණ්හාමානදිට්ඨිමඤ්ඤිතානං සමුග්ගානාය අනුච්ඡවිකං. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. චක්ඛුං න මඤ්ඤතීති චක්ඛුං අහන්ති වා මමන්ති වා පරොති වා පරස්සාති වා න මඤ්ඤති. චක්ඛුස්මිං න මඤ්ඤතීති අහං චක්ඛුස්මිං, මම කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුස්මිං පරො චක්ඛුස්මිං, පරස්ස කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුස්මීන්ති න මඤ්ඤති. චක්ඛුතො න මඤ්ඤතීති අහං චක්ඛුතො නිග්ගතො, මම කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුතො නිග්ගතො, පරො චක්ඛුතො නිග්ගතො, පරස්ස කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුතො නිග්ගතොති ඵවම්පි න මඤ්ඤති, තණ්හාමානදිට්ඨිමඤ්ඤිතානං එකම්පි න උප්පාදෙතීති අත්ථො. චක්ඛුං මෙති න මඤ්ඤතීති මම චක්ඛුති න මඤ්ඤති, මමත්තභුතං තණ්හාමඤ්ඤනං න උප්පාදෙතීති අත්ථො. සෙසං උත්තානමෙවාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ චතුචත්තාලිසාය යානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කලීතා.

9. පයමසමුග්ගානසප්පායසුත්තවණ්ණනා

31. නවමෙ සමුග්ගානසප්පායාති සමුග්ගානස්ස උපකාරභූතා. තතො තං හොති අඤ්ඤාථාති තතො තං අඤ්ඤානාකාරෙන හොති. අඤ්ඤාථාභාවී භවසත්තො ලොකො භවමෙවාහිනන්දතීති අඤ්ඤාථාභාවං විපරිණාමං උපගමනෙන අඤ්ඤාථාභාවී හුත්වාපි භවෙසු සත්තො ලග්ගො ලගිතො පලිබ්බද්ධො අයං ලොකො භවංයෙව අහිනන්දති. යාවතා, භික්ඛවෙ, බන්ධධාතුආයතනන්ති, භික්ඛවෙ, යත්තකං ඉදං බන්ධා ව ධාතුයො ව ආයතනාති වාති බන්ධධාතුආයතනං. තම්පි න මඤ්ඤතීති සබ්බම්පි න මඤ්ඤතීති හෙට්ඨා ගහිතමෙව සංකඩ්ඪිත්වා පුන දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ අට්ඨචත්තාලිසාය යානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කලීතා.

10. දුතියසමුග්ගානසප්පායසුත්තවණ්ණනා

32. දසමෙ එතං මමාතිආදිහි තීහි තීහි පදෙහි තණ්හාමානදිට්ඨිගාහෙ දස්සෙත්වා තිපරිච්චනයෙන දෙසනා කතා. පටිපාටියා පන තීසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරොපි මග්ගා කලීතාති.

සබ්බවග්ගො තතියො.

4. ජාතිධම්මවග්ගවග්ගණනා

33-42. ජාතිධම්මවග්ගෙ ජාතිධම්මන්ති ජායනධම්මං නිබ්බන්තනසභාවං. ජරාධම්මන්ති ජීරණසභාවං. ඛ්‍යාධිධම්මන්ති ඛ්‍යාධිනො උප්පත්තිපච්චයභාවෙන ඛ්‍යාධිසභාවං. මරණධම්මන්ති මරණසභාවං. සොකධම්මන්ති සොකස්ස උප්පත්තිපච්චයභාවෙන සොකසභාවං. සංකිලෙසිකධම්මන්ති සංකිලෙසිකසභාවං. බයධම්මන්ති බයගමනසභාවං. වයධම්මාදීසුපි එසෙව නයොති.

ජාතිධම්මවග්ගො චතුත්ථො.

5. සබ්බඅනිච්චවග්ගවග්ගණනා

43-52. අනිච්චවග්ගෙ අභිඤ්ඤායාන්ති පදෙ ඤාතපරිඤ්ඤා ආගතා, ඉතරා පන ද්වෙ ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. පරිඤ්ඤායාපභාතබ්බපදෙසුපි තීරණපභාතපරිඤ්ඤාව ආගතා, ඉතරාපි පන ද්වෙ ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. සච්ඡිකාතබ්බන්ති පච්චක්ඛං කාතබ්බං. අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤායාන්ති ඉධාපි පභාතපරිඤ්ඤා අවුත්තාපි ගහිතායෙවාති වෙදිතබ්බා. උපද්දුතන්ති අනෙකග්ගට්ඨෙන. උපස්සට්ඨන්ති උපහතට්ඨෙන. සෙසං උත්තානමෙවාති.

සබ්බඅනිච්චවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමො පණ්ණාසකො.

6. අවිජ්ජාවග්ගවග්ගණනා

53-62. අවිජ්ජාවග්ගෙ අවිජ්ජාති චතුසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං. විජ්ජාති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා. අනිච්චතො ජානතො පස්සතොති දුක්ඛානත්තවසෙනාපි ජානතො පස්සතො පභීයතියෙව, ඉදං පන අනිච්චවසෙන කථිතෙ බුද්ධිකපුග්ගලස්ස අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අපි චෙත්ථ සංයොජනාති දස සංයොජනාති. ආසවාති චත්තාරො ආසවා. අනුසයාති සත්ත අනුසයා. සබ්බුපාදානපරිඤ්ඤායාති සබ්බෙසං චතුත්තම්පි උපාදානානං තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානනත්ථාය. පරියාදානායාති බෙපනත්ථාය. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අවිජ්ජාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. මිගජාලවග්ගො

1. පඨමමිගජාලසුත්තවග්ගණනා

63. මිගජාලවග්ගස්ස පඨමෙ චක්ඛුච්ඤ්ඤායාති චක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. සොතච්ඤ්ඤායාදීසුපි එසෙව නයො. ඉට්ඨාති පරිසිට්ඨා වා භොන්තු

මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. කන්තාති කමනියා. මනාපාති මනවඩ්ඪනකා. පියරුපාති පියජාතිකා. කාමුපසංභිතාති ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංභිතා රජනියාති රක්ඛජනියා, රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො. නන්දීති තණ්හානන්දී. සංයොගොති සංයොජනං. නන්දිසංයොජනසංයුත්තොති නන්දිබන්ධනෙන බද්ධො. අරක්ඛ්ඤවනපත්ථානීති අරක්ඛ්ඤාති ව වනපත්ථානි ව. තත්ථ කිඤ්චාපි අභිධම්මෙ නිජපරියායෙන “නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්ද්‍රියා සබ්බමෙනං අරක්ඛ්ඤ”න්ති (විභ. 529) චුත්තං, තථාපි යං තං “පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම”න්ති (පාරා. 654) අරක්ඛ්ඤකඩගනිජ්ඣාදකං සෙනාසනං චුත්තං, තදෙව අධිජ්ජෙනන්ති වෙදිතබ්බං. වනපත්ථන්ති ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසියති න වජියති. චුත්තම්පි වෙනං –

“වනපත්ථන්ති දුරානමෙනං සෙනාසනානං අධිවචනං. වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙනං, වනපත්ථන්ති හිංසනකානමෙනං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙනං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙනං, වනපත්ථන්ති අමනුස්සුපචාරානං සෙනාසනානමෙනං අධිවචන”න්ති (විභ. 531).

එත්ථ ව පරියන්තානන්ති ඉමං එකං පරියායං යථෙත්වා සෙසපරියායෙහි වනපත්ථානි වෙදිතබ්බානි. පන්තානීති පරියන්තානි අතිදුරානි. අප්පසද්දානීති උදුක්ඛලමුසලදාරකසද්දාදීනං අභාවෙන අප්පසද්දානි. අප්පනිග්ගොසානීති තෙසං තෙසං නින්තාදමහානිග්ගොසස්ස අභාවෙන අප්පනිග්ගොසානි. විජනවාතානීති සඤ්චරණජනස්ස සරීරවාතවිරහිතානි. මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානීති මනුස්සානං රහොකම්මස්ස අනුවිජ්ජිකානි. පටිසල්ලානසාරුප්පානීති නිලියනසාරුප්පානි.

2. දුතියම්ගජාලසුත්තවණ්ණනා

64. දුතියෙ නන්දිනිරොධා දුක්ඛනිරොධොති තණ්හානන්දියා නිරොධෙන වට්ටදුක්ඛස්ස නිරොධො.

3-5. පඨමසම්ඤ්චිමාරපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

65-67. තතියෙ සම්ඤ්චිති අත්තභාවස්ස සම්ඤ්ඤාය එවං ලද්ධනාමො. තස්ස කිර ථෙරස්ස අත්තභාවො අභිරුපො අහොසි පාසාදිකො, උක්ඛිත්තමාලාපුටො විය අලඬිකතමාලාගබ්භො විය ව සබ්බාකාරපාරිපුරියා සම්ඤ්ඤො. තස්මා සම්ඤ්චිත්තවෙව සබ්බං ගතො. මාරොති මරණං පුච්ඡති. මාරපඤ්ඤත්තීති මාරොති පඤ්ඤත්ති නාමං නාමධෙය්‍යං. අත්ථී තත්ථ මාරො වා මාරපඤ්ඤත්ති වාති තත්ථ මරණං වා මරණන්ති ඉදං නාමං වා අත්ථීති දස්සෙති. චතුත්ථං උත්තානමෙව, තථා පඤ්චමං.

6. සම්ඤ්චිලොකපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

68. ඡට්ඨෙ ලොකොති ලුප්ඡනපලුප්ඡනට්ඨෙන ලොකො. ඉති මිගජාලත්ථෙරස්ස ආයාචනසුත්තතො පට්ඨාය පඤ්චසුපි සුත්තෙසු වට්ටච්චට්ටමෙව කථිතං.

7. උපසෙනආසීවිසසුත්තවණ්ණනා

69. සත්තමෙ සීතවනෙති එවංනාමකෙ සුසානවනෙ. සප්පසොණ්ඩිකපඛිභාරෙති සප්පඵණසදිසතාය එවංලද්ධනාමෙ පඛිභාරෙ. උපසෙනස්සාති ධම්මසෙනාපතීනො කනිට්ඨභාතිකඋපසෙනත්ථෙරස්ස. ආසීවිසො පතීනො භොතීති ථෙරො කිර කතභත්තකිච්චො මහාවීරං ගහෙත්වා ලෙණච්ඡායාය මන්දමන්දෙන වාතපානවාතෙන ඛේයමානො නිසීදිත්වා දූපට්ටනිවාසනෙ සුවිකම්මං කරොති. තස්මිං ඛණෙ ලෙණච්ඡදනෙ ද්වෙ ආසීවිසපොතකා කීළන්ති. තෙසු එකො පතීත්වා ථෙරස්ස අංසකුටෙ අවත්වාසී. සො ච පුට්ඨවිසො භොති. තස්මා පතීතට්ඨානතො පට්ඨාය ථෙරස්ස කායෙ දීපසිඛා විය වට්ටිං පරියාදියමානමෙවස්ස විසං ඔතිණ්ණං. ථෙරො විසස්ස තථාගමනං දිස්වා කිඤ්චාපි තං පතීතමත්තමෙව යථාපරිච්ඡෙදෙන ගතං, අත්තනො පන ඉද්ධිබලෙන “අයං අත්තභාවො ලෙණෙ මා විනස්සතු” ති අධිට්ඨහිත්වා හික්ඛු ආමන්තෙසී. පුරායං කායො ඉධෙව විකීරතීති යාච න විකීරති, තාව නං බහිද්ධා නීහරාති අත්ථො. අඤ්ඤාපත්තන්ති අඤ්ඤාභාවං. ඉන්ද්‍රියානං වා විපරිණාමන්ති චක්ඛුසොතාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පකතිවිජ්ඣනභාවං. තත්ථෙව විකීරීති බහි නීහරීත්වා යපිතට්ඨානෙ මඤ්චකස්මිංයෙව විකීරි.

8. උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

70. අට්ඨමෙ රූපප්පට්ඨිසංචෙදීති නිලපිතාදිහෙදං ආරම්මණං වචත්ථාපෙන්නො රූපං පට්ඨංචිදිතං කරොති, තස්මා රූපප්පට්ඨිසංචෙදී නාම භොති. රූපරාගප්පට්ඨිසංචෙදීති කිලෙසස්ස අත්ථිභාවෙනෙව පන රූපරාගං පට්ඨංචිදිතං කරොති නාම, තස්මා රූපරාගප්පට්ඨිසංචෙදීති වුච්චති. සන්දිට්ඨිකොතිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තත්ථානෙව. නො ච රූපරාගප්පට්ඨිසංචෙදීති කිලෙසස්ස නත්ථිභාවෙනෙව න රූපරාගං පට්ඨංචිදිතං කරොති නාම, තස්මා “නො ච රූපරාගප්පට්ඨිසංචෙදී” ති වුච්චති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සෙඛාසෙඛානං පච්චචෙක්ඛණා කථිතා.

9. පයමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

71. නවමෙ ඵස්සායතනානන්ති ඵස්සාකරානං. අවුසිතන්ති අවුට්ඨං. ආරකාති දුරෙ. එත්ථාහං, හන්තෙ, අනස්සසන්ති, හන්තෙ, අහං එත්ථ අනස්සසිං, නට්ඨො නාම අහන්ති වදන්ති. භගවා – “අයං හික්ඛු ‘අහං නාම ඉමස්මිං සාසනෙ නට්ඨො’ ති වදන්ති, කින්තු ඛිවස්ස අඤ්ඤෙසු ධාතුකම්මට්ඨාන-කසිණකම්මට්ඨානාදීසු අභියොගො අත්ථි” ති වින්තෙත්වා, තම්පි අපස්සන්තො – “කතරං නු ඛො කම්මට්ඨානං ඉමස්ස සප්පායං භවිස්සති” ති වින්තෙසී. තතො “ආයතනකම්මට්ඨානමෙව සප්පාය” ති දිස්වා තං කථෙන්නො තං කිං මඤ්ඤසී

හික්බුතිආදිමාහ. සාධුති තස්ස බ්‍යාකරණෙ සම්පහංසනං. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති අයමෙව වට්ඨදුක්ඛස්සන්තො පරිච්ඡෙදො, නිබ්බානන්ති අත්ථො.

10. දුතියජඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

72. දසමෙ අනස්සසන්ති නස්සසිං, නට්ඨො නාමමිහි ඉච්චෙව අත්ථො. ආයතිං අපුනඛිභවායාති එත්ථ ආයතිං අපුනඛිභවො නාම නිබ්බානං, නිබ්බානත්ථාය පහීනං භවිස්සතීති අත්ථො.

11. තතියජඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

73. එකාදසමෙ අනස්සසන්ති නට්ඨො, පනස්සසන්ති අනිනට්ඨො. සෙසං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

මිගජාලවග්ගො සත්තමො.

8. ගිලානවග්ගො

1-5. පයමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා

74-78. ගිලානවග්ගස්ස පයමෙ අමුක්ඛස්මීන්ති අසුක්ඛස්මිං. අයමෙව වා පායො. අප්පඤ්ඤානොති අඤ්ඤානො අපාකටො. නවොපි හි කොච්ඡි පඤ්ඤානො හොති රාහුලත්ථෙරො විය සුමනසාමණෙරො විය ව, අයං පන නවො වෙව අපඤ්ඤානො ව. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙවාති. තථා ඉතො පරෙසු චතුසු.

6. පයමඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

79. ඡට්ඨෙ අනිච්චතො ජානතොති දුක්ඛානත්තවසෙන ජානතොපි පහීයතියෙව, ඉදං පන අනිච්චලක්ඛණං දස්සෙත්ථා චුත්තෙ බුජ්ඣනකස්ස අජ්ඣාසයෙන චුත්තං.

7. දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

80. සත්තමෙ සබ්බෙ ධම්මාති සබ්බෙ තෙභූමකධම්මා. නාලං අහිනිවෙසායාති අහිනිවෙසපරාමාසග්ගාහෙන ගණ්හිතුං න යුත්තා. සබ්බනිමිත්තානීති සබ්බාති සඬ්ඛාරනිමිත්තාති. අඤ්ඤානො පස්සතීති යථා අපරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසො ජනො පස්සති, තතො අඤ්ඤානො පස්සති. අපරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසො හි ජනො සබ්බනිමිත්තානිපි අත්තතො පස්සති. පරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසො පන අනත්තතො පස්සති, තො අත්තතොති එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං.

8. සම්බහුලහික්ඛුසුත්තවණ්ණනා

81. අටියමෙ ඉඳ නොති එත්ථ නො-කාරො නිපාතමත්තමෙව. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. කෙවලං ඉඳ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

9. ලොකපඤ්භාසුත්තවණ්ණනා

82. නවමෙ ලුප්ඡතීති පලුප්ඡති හිප්ඡති. ඉඳ අනිච්චලක්ඛණං කථිතං.

10. එග්ගුනපඤ්භාසුත්තවණ්ණනා

83. දසමෙ ඡින්නපපඤ්චෙති තණ්හාපපඤ්චස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නපපඤ්චෙ. ඡින්නවට්ඨමෙති තණ්හාවට්ඨමස්සෙව ඡින්නත්තා ඡින්නවට්ඨමෙ. කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? අතික්කන්තබුද්ධෙහි පරිහරිතානි චක්ඛුසොතාදීනි පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. අථ වා සවෙ මග්ගෙ භාවිතෙපි අනාගතෙ චක්ඛුසොතාදිවට්ඨං වඩ්ඪෙය්‍යා, තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡතීති.

ගිලානවග්ගො අටියමො.

9. ඡන්නවග්ගො

1. පලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

84. ඡන්නවග්ගස්ස පයමෙ පලොකධම්මන්ති හිප්ඡනකසභාවං. එවමෙත්ථ අනිච්චලක්ඛණමෙව කථිතං.

2. සුඤ්ඤතලොකසුත්තවණ්ණනා

85. දුතියෙ අත්තනියෙනාති අත්තනො සත්තකෙන පරික්ඛාරෙන. එවමෙත්ථ අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං.

3. සංඛිත්තධම්මසුත්තවණ්ණනා

86. තතියං ඛන්ධියවග්ගෙ ආනන්දොවාදෙ (සං. නි. 3.83) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

4. ඡන්නසුත්තවණ්ණනා

87. චතුත්ථෙ ඡන්නොති එවංනාමකො ථෙරො, න අහිනික්ඛමනං නික්ඛන්තථෙරො. පටිසල්ලානාති එලසමාපත්තිතො. ගිලානපුච්ඡකාති ගිලානුපට්ඨාකා. ගිලානුපට්ඨානං නාම බුද්ධපසත්ථං බුද්ධවණ්ණිතං, තස්මා එවමාහ. සීසවෙයං දදෙය්‍යාති සීසෙ වෙය්‍යං සීසවෙයං, තඤ්ච දදෙය්‍යා. සත්ථන්ති ජීවිතභාරකසත්ථං. නාවකඬ්ඛාමීති න ඉච්ඡාමි. පරිච්ඡිණ්ණොති පරිවරිතො. මනාපෙනාති මනවඩ්ඪිතකෙන කායකම්මාදිනා. එත්ථ ච සත්ත සෙඛා පරිවරන්ති නාම, අරහා පරිවාරී නාම, භගවා පරිච්ඡිණ්ණො නාම.

එතැන්දී, ආවුසො, සාවකස්ස පතිරුපන්ති, ආවුසො, සාවකස්ස නාම එතං අනුච්ඡවිකං. අනුපච්ඡන්ති අප්පචන්තිකං අප්පට්ඨන්තිකං. පුච්ඡාචුසො සාරිපුත්ත, සුත්වා වෙදිස්සාමාති අයං සාවකපචාරණා නාම. එතං මමාතිආදීනි තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහවසෙන චුත්තාති. නිරොධං දිස්වාති ඛයවයං ඤාත්වා. නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තාති සමනුපස්සාමිති අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සමනුපස්සාමි. එත්තකෙසු යානෙසු ඡන්තත්ථෙරො සාරිපුත්තත්ථෙරෙන පුච්ඡිතං පඤ්ඤං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො පන තස්ස පුටුඡ්ඡනභාවං ඤාත්වාපි තං “පුටුඡ්ඡනො”ති වා “බිණාසවො”ති වා අවත්වා තුණ්හියෙව අහොසි. චුත්තත්ථෙරො පනස්ස පුටුඡ්ඡනභාවං සඤ්ඤාපෙස්සාමිති විත්තෙත්වා ඔවාදං අදාසි.

තත්ථ තස්මාති යස්මා මාරණන්තිකං වෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො සත්ථං ආහරාමිති වදති, තස්මා පුටුඡ්ඡනො ආයස්මා, තෙන ඉදම්පි මනසිකරොහිති දිපෙති. යස්මා වා ඡන්තං ආයතනානං නිරොධං දිස්වා චක්ඛාදීනි තිණ්ණං ගාහානං වසෙන න සමනුපස්සාමිති වදසි. තස්මා ඉදම්පි තස්ස භගවතො සාසනං ආයස්මතා මනසිකාතබ්බන්තිපි පුටුඡ්ඡනභාවමෙව දිපෙන්නො වදති. නිච්චකප්පන්ති නිච්චකාලං. නිස්සිතස්සාති තණ්හාමානදිට්ඨිහි නිස්සිතස්ස. චලිතන්ති විප්ඵන්දිතං හොති. යථයිදං ආයස්මතො උප්පන්නං වෙදනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තස්ස “අහං වෙදයාමි, මම වෙදනා”ති අප්පච්ඡන්තිග්ගාහස්ස ඉදානි විප්ඵන්දිතං හොති, ඉමිනාපි තං “පුටුඡ්ඡනොව ත්ව”න්ති වදති.

පස්සද්ධිති කායචිත්තපස්සද්ධි, කිලෙසපස්සද්ධි නාම හොතීති අත්ථො. නාතියාති තණ්හානතියා. අසතීති භවත්ථාය ආලයනිකන්තිපරිශුච්ඡායානෙ අසති. ආගතිගති න හොතීති පටිසන්ධිවසෙන ආගති නාම, චුතිවසෙන ගමනං නාම න හොති. චුතුපපාතොති වචනවසෙන චුති, උපපඡ්ඡනවසෙන උපපාතො. නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙන්නාති න ඉධලොකෙ න පරලොකෙ න උභයත්ථ හොති. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති වට්ඨදුක්ඛකිලෙසදුක්ඛස්ස අයමෙව අන්තො අයං පරිච්ඡෙදො පරිවටුමභාවො හොති. අයමෙව හි එත්ථ අත්ථො. යෙ පන “උභයමන්තරෙන්නා”ති වචනං ගහෙත්වා අන්තරාහවං ඉච්ඡන්ති, තෙසං වචනං නිරත්ථකං. අන්තරාහවස්ස හි භාවො අභිධම්මෙ පටික්ඛිත්තොයෙව. “අන්තරෙන්නා”ති වචනං පන විකප්පන්තරදීපනං. තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – නෙව ඉධ න හුරං, අපරො විකප්පො න උභයන්ති.

සත්ථං ආහරෙසීති ජීවිතභාරකසත්ථං ආහරි, ආහරිත්වා කණ්ඨනාලං ඡින්දි. අථස්ස තස්මිං බණ්ණ මරණභයං ඔක්කමි, ගතිනිමිත්තං උපට්ඨාසි. සො අත්තනො පුටුඡ්ඡනභාවං ඤාත්වා, සංවිග්ගචිත්තො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා, සඞ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හන්තො අරහත්තං පත්වා, සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බුතො. සම්මුඛායෙව අනුපච්ඡන්තා බ්‍යාකතාති කිඤ්චාපි ඉදං ථෙරස්ස පුටුඡ්ඡනකාලෙ බ්‍යාකරණං හොති; එතෙන පන බ්‍යාකරණෙන අනන්තරායමස්ස පරිනිබ්බානං අහොසි. තස්මා භගවා තදෙව බ්‍යාකරණං ගහෙත්වා කථෙසි.

උපවිජ්ජකුලානීති උපසඨකම්මබ්බකුලානී. ඉමිනා ථෙරො, “භන්තෙ, එවං උපට්ඨාකෙසු ව උපට්ඨායිකාසු ව විජ්ජමානාසු සො භික්ඛු තුම්භාකං සාසනෙ පරිනිබ්බායිස්සති” ති පුබ්බභාගපටිපත්තියං කුලසංසග්ගදොසං දස්සෙන්නො පුච්ඡති. අට්ඨස්ස භගවා කුලෙසු සංසග්ගාභාවං දීපෙන්නො භොන්ති භෙනෙ සාරිපුත්තාතිආදිමාහ. ඉමස්මිං කිර යානෙ ථෙරස්ස කුලෙසු අසංසට්ඨභාවො පාකටො අහොසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

5-6. පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. පඤ්චමෙ තඤ්චෙති තං චක්ඛුඤ්චෙව රූපඤ්ච. නන්දිසමුදයා දුක්ඛසමුදයොති තණ්හාය සමොධානෙන පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛස්ස සමොධානං භොති. ඉති ඡසු ද්වාරෙසු “නන්දිසමුදයා දුක්ඛසමුදයො” ති ඉමිනා ද්වින්නං සච්චානං වසෙන වට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි. දුතියනයෙ නිරොධො මග්ගොති ද්වින්නං සච්චානං වසෙන විවට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙසි. ඉමිනා ත්වං පුණ්ණාති පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. එවං තාව වට්ටවිවට්ටවසෙන දෙසනං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ඉදානි පුණ්ණත්ථෙරං සත්තසු යානෙසු සීහනාදං නදාපෙතුං ඉමිනා ත්වන්තිආදිමාහ.

වණ්ඩාති දුට්ඨා කිබ්බිසා. එරූසාති කක්ඛලා අක්කොසිස්සන්තීති දසභි අක්කොසවත්ථුභි අක්කොසිස්සන්ති. පරිභාසිස්සන්තීති “කිං සමණො නාම ත්වං, ඉදඤ්චිදඤ්ච තෙ කර්ස්සාමා” ති තජ්ජෙස්සන්ති. එවමෙත්ථාති එවං මය්හං එත්ථ භවිස්සති. දණ්ඩෙනාති චතුහත්ථදණ්ඩෙන වා බදිරදණ්ඩෙන වා සට්ඨකමුග්ගරෙන වා. සත්ථෙන්නාති එකතොධාරාදිනා සත්ථෙන්න. සත්ථභාරකං පරියෙසන්තීති ජීවිතභාරකසත්ථං පරියෙසන්ති. ඉදං ථෙරො තතියපාරාජිකවත්ථුස්මිං අසුභකථං සුත්වා අත්තභාවෙන ජිගුච්ඡන්තානං භික්ඛුනං සත්ථභාරකපරියෙසනං සන්ධායාහ. දමුපසමෙන්නාති එත්ථ දමොති ඉන්ද්‍රියසංවරාදිනං එතං නාමං.

“සච්චෙන දන්නො දමසා උපෙතො,
වෙදන්තගු වුසිතබ්බමවරියො” ති. (සං. නි. 1.195; සු. නි. 467) –

එත්ථ භි ඉන්ද්‍රියසංවරො දමොති වුත්තො. “යදි සච්චා දමා වාගා, ඛන්තා භියොධා විජ්ජති” ති (සු. නි. 191; සං. නි. 1.246) එත්ථ පඤ්ඤා දමොති වුත්තා. “දානෙන දමෙන සංයමෙන සච්චවජ්ජෙන්නා” ති (දී. නි. 1.165; ම. නි. 2.226) එත්ථ උපොසථකම්මං දමොති වුත්තං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඛන්ති දමොති වෙදිතබ්බො. උපසමොති තස්සෙව වෙච්චනං.

අථ බො ආයස්මා පුණ්ණොති කො පනෙස පුණ්ණො, කස්මා ව පනෙත්ථ ගන්තුකාමො අහොසිති? සුනාපරත්තවාසිකො එව එස, සාවත්ථීයං පන අසජ්ජායවිහාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තත්ථ ගන්තුකාමො අහොසි.

තත්‍රායං අනුප්පුබ්බිකථා – සුනාපරන්තරට්ඨෙ කිර එකස්මිං වාණිජගාමෙ එතෙ ද්වෙ භාතරො. තෙසු කදාචි ජෙට්ඨො පඤ්ච සකට්ඨනානි ගහෙත්වා ජනපදං ගන්ත්වා භණ්ඩං ආහරති, කදාචි කනිට්ඨො. ඉමස්මිං පන සමයෙ කනිට්ඨං සරෙ යපෙත්වා, ජෙට්ඨභානිකො පඤ්ච සකට්ඨනානි ගහෙත්වා, ජනපදවාරිකං වරන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා, ජෙනවනස්ස නාතිදුරෙ සකට්ඨත්ථං නිවෙසෙත්වා භුත්තපාතරාසො පරිජනපරිවුතො එසුකට්ඨානෙ නිසීදි.

තෙන ව සමයෙන සාවත්ථිවාසිනො භුත්තපාතරාසා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධපුප්ඵාදිහත්ථා යෙන බුද්ධො, යෙන ධම්මො, යෙන සඞ්ඝො, තන්තින්තා තප්පොණා තප්පබ්භාරා හුත්වා, දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙනවනං ගච්ඡන්ති. සො තෙ දිස්වා “කහං ඉමෙ ගච්ඡන්ති” ති එකං මනුස්සං පුච්ඡි. කිං ත්වං, අයො, න ජානාසි? ලොකෙ බුද්ධධම්මසඞ්ඝරතනානි නාම උප්පන්නානි, ඉච්චෙසො මහාජනො සත්ථු සන්තිකං ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡන්ති. තස්ස “බුද්ධො” ති වචනං ඡච්චම්මාදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආභච්ච අට්ඨාසි. සො අත්තනො පරිජනපරිවුතො තාය පරිසාය සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා, සත්ථු මධුරස්සරෙන ධම්මං දෙසෙන්නස්ස පරිසපරියන්තෙ ධීතො, ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජාය විත්තං උප්පාදෙසි. අථ තථාගතෙන කාලං විදිත්වා පරිසාය උයොසීතාය සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා, ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා, දුතියදිවසෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා, ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා, බුද්ධජ්ජමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, භුත්තපාතරාසො උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය භණ්ඩාගාරිකං පක්කොසාපෙත්වා, “එත්තකං ධනං විස්සජ්ජිතං, එත්තකං ධනං න විස්සජ්ජිතං” න්ති සබ්බං ආචික්ඛිත්වා, “ඉමං සාපතෙය්‍යං මය්හං කනිට්ඨස්ස දෙහි” ති සබ්බං නියානෙත්වා, සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා, කම්මට්ඨානපරායණො අහොසි.

අථස්ස කම්මට්ඨානං මනසිකරොත්තස්ස කම්මට්ඨානං න උපට්ඨාති. තතො වින්තෙසි – “අයං ජනපදො මය්හං අසජ්ජායො, යංනුනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සකරට්ඨමෙව ගච්ඡෙය්‍ය” න්ති. අථ පුබ්බණ්භසමයෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා, සායන්තෙ පටිසල්ලානා වුට්ඨහිත්වා, භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා, කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා, සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වා, පක්කාමි. තෙන වුත්තං, “අථ ඛො ආයස්මා පුණ්ණො...පෙ.... විහරති” ති.

කත්ථ පනායං විහාසිති? චතුසු යානෙසු විහාසි. සුනාපරන්තරට්ඨං තාව පටිසිත්වා ව අබ්බුහත්ථපබ්බතං නාම පත්වා වාණිජගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ නං කනිට්ඨභාතා සඤ්ජානිත්වා හික්ඛං දත්වා, “භන්තෙ, අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා ඉධෙව වසථා” ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා තත්ථෙව වසාපෙසි.

තතො සමුද්දගිරිවිහාරං නාම අගමාසි. තත්ථ අයකන්තපාසාණෙහි පරිවිජින්නිත්වා කතවඞ්කමො අත්ථි, කොචි තං වඞ්කමිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තත්ථ සමුද්දව්වියො ආගන්ත්වා අයකන්තපාසාණෙසු පහරිත්වා මහාසද්දං

කරොන්ති. ටෙරො “කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තානං ඵාසුචිභාරො භොතු” ති සමුද්දං නිස්සද්දං කත්වා අධිට්ඨාසි.

තතො මාතුලගිරිං නාම අගමාසි. තත්ථපි සකුණසඬ්ඨෙසො උස්සන්තො රත්තිඤ්ච දිවා ච සද්දො එකාබද්ධොව අහොසි. ටෙරො “ඉදං යානං න ඵාසුක” ත්ති තතො මකුලකාරාමචිභාරං නාම ගතො. සො වාණිජගාමස්ස නාතිදුරො නච්චාසන්තො ගමනාගමනසම්පන්නො විචිත්තො අප්පසද්දො. ටෙරො “ඉමං යානං ඵාසුක” ත්ති තත්ථ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානවඩ්ඨකමනාදීනි කාරෙත්වා වස්සං උපගච්ඡී. එවං චතුසු යානෙසු විභාසි.

අටෙකදිවසං තස්මිංයෙව අන්තොවස්සෙ පඤ්ච වාණිජසතානි “පරසමුද්දං ගච්ඡාමා” ති නාවාය භණ්ඩං පක්ඛිපිංසු. නාවාරොහනදිවසෙ ටෙරස්ස කනිට්ඨභාතා ටෙරං භොජෙත්වා, ටෙරස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදානි ගහෙත්වා, වන්දිත්වා, “හන්තෙ, සමුද්දො නාම අසද්ධෙයොසා අනෙකන්තරායො, අම්භෙ ආවජ්ජෙයාපා” ති වත්වා නාවං ආරුහි. නාවා උත්තමජවෙන ගච්ඡාමානා අඤ්ඤතරං දීපකං පාපුණි. මනුස්සා “පාතරාසං කර්ස්සාමා” ති දීපකෙ උත්තිණ්ණා. තස්මිං පන දීපකෙ අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථි, වන්දනවනමෙව අහොසි.

අටෙකො වාසියා රුක්ඛං ආකොටෙත්වා ලොහිතවන්දනභාවං ඤත්වා ආහ – “හො, මයං ලාහත්ථාය පරසමුද්දං ගච්ඡාම, ඉතො ච උත්තරි ලාභො නාම නත්ථි, චතුරඬ්ඨලමත්තා සට්ඨා සතසභස්සං අග්ගති. භාරෙතඛ්ඛයුත්තකං භණ්ඩං භාරෙත්වා වන්දනස්ස පුරෙස්සාමා” ති තෙ තථා කරිංසු. වන්දනවනෙ අධිවත්ථා අමනුස්සා කුජ්ඣිත්වා, “ඉමෙහි අම්භාකං වන්දනවනං නාසිතං සාතෙස්සාම නෙ” ති වින්තෙත්වා – “ඉධෙව සාතිතෙසු සඛ්ඛං එකකුණපං භවිස්සති, සමුද්දමජ්ඣෙ නෙසං නාවං ඔසිදෙස්සාමා” ති ආහංසු. අථ නෙසං නාවං ආරුග්ග මුහුත්තං ගතකාලෙයෙව උප්පාතිකං උට්ඨපෙත්වා සයම්පි තෙ අමනුස්සා භයානකානි රූපානි දස්සයිංසු. භීතා මනුස්සා අත්තනො අත්තනො දෙවතානං නමස්සන්ති. ටෙරස්ස කනිට්ඨො චූළපුණ්ණකුටුම්ඛිකො “මග්ගං භාතා අවස්සෙයො භොතු” ති ටෙරස්ස නමස්සමානො අට්ඨාසි.

ටෙරොපි කිර තස්මිංයෙව බණෙ ආවජ්ජෙත්වා, තෙසං බ්‍යසනුප්පත්තිං ඤත්වා, වෙහාසං උප්පතිත්වා, අභිමුඛො අට්ඨාසි. අමනුස්සා ටෙරං දිස්වා ච “අයොසා පුණ්ණත්ථෙරො එති” ති අපක්කම්භු, උප්පාතිකං සන්තිසිදි. ටෙරො “මා භායපා” ති තෙ අස්සාසෙත්වා “කහං ගන්තුකාමත්ථා” ති පුච්ඡී. හන්තෙ, අම්භාකං සකට්ඨානමෙව ගච්ඡාමාති. ටෙරො නාවඩ්ගණෙ අක්කම්භිත්වා “එතෙසං ඉච්ඡිතට්ඨානං ගච්ඡතු” ති අධිට්ඨාසි. වාණිජා සකට්ඨානං ගන්ත්වා, තං පවත්ති. පුත්තදාරස්ස ආරොචෙත්වා, “එථ ටෙරං සරණං ගච්ඡාමා” ති පඤ්චසතාපි අත්තනො පඤ්චහි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය උපාසකත්තං පටිවෙදෙසු. තතො නාවාය භණ්ඩං ඔතාරෙත්වා ටෙරස්ස එකං කොට්ඨාසං කත්වා, “අයං, හන්තෙ, තුම්භාකං කොට්ඨාසො” ති ආහංසු. ටෙරො මග්ගං විසු.

කොට්ඨාසකිව්වට නත්ථි. සත්ථා පන තුම්හෙහි දිට්ඨපුබ්බොති. න දිට්ඨපුබ්බො,
හත්තෙති. තෙන හි ඉමිනා සත්ථු මණ්ඩලමාලං කරොථ. එවං සත්ථාරං
පස්සිස්සාමාති. තෙ සාධු, හත්තෙති. තෙන ච කොට්ඨාසෙන අත්තනො ච
කොට්ඨාසෙහි මණ්ඩලමාලං කාතුං ආරභිංසු.

සත්ථාපි කිර තං ආරද්ධකාලතො පටියාය පරිභොගං අකාසි. ආරක්ඛමනුස්සා
රත්තිං ඔභාසං දිස්වා, “මහෙසක්ඛා දෙවතා අත්ථි”ති සඤ්ඤං කරිංසු. උපාසකා
මණ්ඩලමාලඤ්ඤ භික්ඛුසඤ්ඤාසං ව සෙනාසනානි නිට්ඨාපෙන්වා දානසම්භාරං
සජ්ජෙන්වා, “කතං, හත්තෙ, අම්මහෙහි අත්තනො කිව්වං, සත්ථාරං පක්කොසථා”ති
ථෙරස්ස ආරොචෙසුං. ථෙරො සායන්හසමයෙ ඉද්ධියා සාවත්ථිං ගන්ත්වා,
“හත්තෙ, වාණිජගාමවාසිනො තුම්මහෙ දට්ඨකාමා, තෙසං අනුකම්පං කරොථා”ති
භගවත්තං යාචි. භගවා අධිවාසෙසි. ථෙරො සකට්ඨානමෙව පච්චාගතො.

භගවාපි ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි, “ආනන්ද, ස්වෙ සුනාපරන්තෙ
වාණිජගාමෙ පිණ්ඩාය වරිස්සාම, ත්වං එකුනපඤ්ඤසතානං භික්ඛුනං සලාකං
දෙහි”ති. ථෙරො “සාධු, හත්තෙ”ති භික්ඛුසඤ්ඤාසං තමත්ථං ආරොචෙන්වා,
“ආකාසවාරි භික්ඛු සලාකං ගණ්හන්තු”ති ආහ. තංදිවසං කුණ්ඩධානත්ථෙරො
පයමං සලාකං අග්ගහෙසි. වාණිජගාමවාසිනොපි “ස්වෙ කිර සත්ථා ආගමිස්සති”ති
ගාමමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානග්ගං සජ්ජයිංසු. භගවා පාතොව සරීරපටිපග්ගනං
කත්වා, ගන්ධකුටිං පච්චිත්වා, එලසමාපත්තිං අජ්ජෙන්වා, නිසීදි. සක්කස්ස
පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හං අහොසි. සො “කිං ඉද්”න්ති ආවජ්ජෙන්වා සත්ථු
සුනාපරන්තගමනං දිස්වා, විස්සකම්මං ආමන්තෙසි, “තාත, අජ්ජ භගවා
තිංසමත්තානි යොජනසතානි පිණ්ඩවාරං ගමිස්සති. පඤ්ඤා කුටාගාරසතානි
මාපෙන්වා ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකමත්ථකෙ ගමනසජ්ජානි කත්වා යපෙහි”ති. සො
තථා අකාසි. භගවතො කුටාගාරං චතුමුඛං අහොසි, ද්විත්තං අග්ගසාවකානං
ද්විමුඛානි, සෙසානි එකමුඛානි, සත්ථා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පටිපාටියා
යපිතකුටාගාරෙසු ධුරකුටාගාරං පාචිසි. ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ආදිං කත්වා
එකුනපඤ්ඤාභික්ඛුසතානිපි කුටාගාරගතානි අහෙසුං. එකං තුව්ඡං කුටාගාරං අහොසි,
පඤ්ඤාපි කුටාගාරසතානි ආකාසෙ උජ්ජන්තිංසු.

සත්ථා සච්චබන්ධපබ්බතං නාම පත්වා කුටාගාරං ආකාසෙ යපෙසි. තස්මිං
පබ්බතෙ සච්චබන්ධො නාම මිච්ඡාදිට්ඨිකතාපසො මහාජනං මිච්ඡාදිට්ඨිං
උග්ගණ්හාපෙන්තො ලාභග්ගයසග්ගජ්ජෙන්තො හුත්වා වසති, අබ්භන්තරෙ වස්ස
අන්තොවාටියං පදීපො විය අරහත්තඵලස්ස උපනිස්සයො ජලති. තං දිස්වා
“ධම්මමස්ස කථෙස්සාමි”ති ගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තාපසො
දෙසනාපරියොසානෙ අරහත්තං පාපුණි. මග්ගෙනෙවස්ස අභිඤ්ඤා ආගතා. සො
එහිභික්ඛු හුත්වා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරො තුව්ඡකුටාගාරං පාචිසි.

භගවා කුටාගාරගතෙහි පඤ්ඤාභි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං වාණිජගාමං ගන්ත්වා,
කුටාගාරානි අදිස්සමානකානි කත්වා, වාණිජගාමං පාචිසි. වාණිජා බුද්ධජපමුඛස්ස

සඬිසස්ස මහාදානං දත්වා සත්ථාරං මකුලකාරාමං නයිංසු. සත්ථා මණ්ඩලමාළං පාවිසි. මහාජනො යාව සත්ථා භත්තදරථං පටිප්පස්සම්හෙති, තාව පාතරාසං කත්වා උපොසථඬිගාති සමාදාය බහුං ගන්ධඤ්ච පුප්ඵඤ්ච ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය ආරාමං පච්චාගමාසි. සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛො ජාතො, මහත්තං බුද්ධකොලාහලං අහොසි.

සත්ථා මහාජනස්ස සඬිගහත්ථාය සත්තාහං තත්ථෙව වසි, අරුණං පන මහාගන්ධකුටියංයෙව උට්ඨපෙසි. සත්තාහම්පි ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තත්ථ සත්තාහං වසිත්වා, වාණිජගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා, “ත්වං ඉධෙව වසාහී”ති පුණ්ණත්ථෙරං නිවත්තෙත්වා අන්තරෙ නම්මදානදී නාම අත්ථි, තස්සා තීරං අගමාසි. නම්මදා නාගරාජා සත්ථු පච්චුග්ගමනං කත්වා, නාගභවනං පවෙසෙත්වා, තිණ්ණං රතනානං සක්කාරං අකාසි. සත්ථා තස්ස ධම්මං කථෙත්වා නාගභවනා නික්ඛම්. සො “මය්හං, භත්තෙ, පරිවරිතඛිං දෙථා”ති යාචි. භගවා නම්මදානදීතීරෙ පදවෙතියං දස්සෙසි. තං චිච්ඡු ආගතාසු පිටියති, ගතාසු විවරියති. මහාසක්කාරපත්තං අහොසි. සත්ථා තතො නික්ඛම්ත්වා සච්චබන්ධපඛිබ්බතං ගන්ත්වා සච්චබන්ධං ආහ – “තයා මහාජනො අපායමග්ගෙ ඔතාරිතො. ත්වං ඉධෙව වසිත්වා, එතෙසං ලද්ධිං විස්සජ්ජාපෙත්වා, නිබ්බානමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙහී”ති. සොපි පරිවරිතඛිං යාචි. සත්ථා සනපිට්ඨිපාසාණෙ අල්ලමත්තිකපිණ්ඩම්හි ලඤ්ජනං විය පදවෙතියං දස්සෙසි. තතො ජෙතවනමෙව ගතො. එතමත්ථං සන්ධාය තෙනෙව අන්තරවස්සෙනාතිආදි වුත්තං.

පරිනිබ්බාසීති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි. මහාජනො ථෙරස්ස සත්ත දිවසාති සරීරපුජං කත්වා, බහුනි ගන්ධකට්ඨාති සමොධානෙත්වා, සරීරං ඤාපෙත්වා ධාතුයො ආදාය වෙතියං අකාසි. සම්බහුලා හික්ඛුති ථෙරස්ස ආළාහනට්ඨානෙ ඨිතහික්ඛු. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7-8. පයමඵජාසුත්තාදිවණ්ණනා

90-91. සත්තමෙ ඵජාති තණ්හා. සා හි වලනට්ඨෙත ඵජාති වුව්චති. සාව ආබාධනට්ඨෙත රොගො, අන්තො දුස්සනට්ඨෙත ගණ්ඨො, නිකත්තනට්ඨෙත සල්ලං. තස්මාති යස්මා ඵජා රොගො වෙච ගණ්ඨො ච සල්ලඤ්ච, තස්මා. වක්ඛුං න මඤ්ඤෙය්‍යාතිආදි වුත්තනයමෙව, ඉධාපි සබ්බං හෙට්ඨා ගහිතමෙව සංකඩ්ඪිත්වා දස්සිතං. අට්ඨමං වුත්තනයමෙව.

9-10. පයමද්වයසුත්තාදිවණ්ණනා

92-93. නවමෙ ද්වයන්ති ද්වෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ. දසමෙ ඉත්ථෙතං ද්වයන්ති ඵචමෙතං ද්වයං. වලඤ්චෙව ඛ්‍යථඤ්චාති අන්තතො සභාවෙන අසණ්ඨහනතො වලති වෙච ඛ්‍යථති ච. යොපි හෙතු යොපි පච්චයොති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණස්ස

වත්ථාරම්මණං හෙතු වෙව පච්චයො ව. කුතො නිව්චං භවිස්සතීති කෙන කාරණෙන නිව්චං භවිස්සති. යථා පන දාසස්ස දාසියා කුච්ඡිස්මිං ජාතො පුත්තො පරොව දාසො හොති, එවං අනිව්චමෙව හොතීති අත්ථො. සඬගතීති සහගති. සන්නිපාතොති එකතො සන්නිපතනං. සමවායොති එකතො සමාගමො. අයං වුව්චති වක්ඛුසම්ඵස්සොති ඉමිනා සඬගතිසන්නිපාතසමවායසඬබාතෙන පච්චයෙන උප්පන්නත්තා පච්චයනාමෙනෙව සඬගති සන්නිපාතො සමවායොති අයං වුව්චති වක්ඛුසම්ඵස්සො.

සොපි හෙතුති එස්සස්ස වත්ථු ආරම්මණං සහජාතා තයො ඛන්ධාති අයං හෙතු. චුට්ඨොති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං, එස්සෙන චුට්ඨමෙව ගොවරං වෙදනා වෙදෙති, චෙතනා වෙතෙති, සඤ්ඤා සඤ්ජානාතීති අත්ථො. චුට්ඨොති වා එස්සසමඬගීපුග්ගලො, එස්සෙන චුට්ඨාරම්මණමෙව වෙදනාදීහි වෙදෙති වෙතෙති සඤ්ජානාතීතිපි චුත්තං හොති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සමතිංසක්ඛන්ධා කථිතා හොන්ති. කථං? වක්ඛුද්වාරෙ තාව වත්ථු වෙව ආරම්මණඤ්ච රූපක්ඛන්ධො, චුට්ඨො වෙදෙතීති වෙදනාක්ඛන්ධො, චෙතෙතීති සඬබාරක්ඛන්ධො, සඤ්ජානාතීති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, විජානාතීති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. මනොද්වාරෙපි හි වත්ථුරූපං එකන්තතො රූපක්ඛන්ධො, රූපෙ පන ආරම්මණෙ සති ආරම්මණමිපි රූපක්ඛන්ධොති ඡ පඤ්චකාතිංස හොන්ති. සඬබෙපෙන පනෙතෙ ඡසුපි ද්වාරෙසු පඤ්චෙව ඛන්ධාති සපච්චයෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ අනිව්චාති විත්ථාරෙත්වා වුව්චමානෙ බුද්ධිකානං අප්ඣාසයෙන ඉදං සුත්තං දෙසිතන්ති.

ජන්නවග්ගො නවමො.

10. සලවග්ගො

1. අදන්තඅගුත්තවණ්ණනා

94. සලවග්ගස්ස පඨමෙ අදන්තාති අදමිතා. අගුත්තාති අගොපිතා. අරක්ඛිතාති න රක්ඛිතා. අසංවුතාති අපිහිතා. දුක්ඛාධිවාහා හොන්තීති නෙරයිකාදිහෙදං අධිකදුක්ඛං ආවහනකා හොන්ති. සුඛාධිවාහා හොන්තීති කුමාරමග්ගඵලපහෙදං අධිකසුඛං ආවහනකා හොන්ති. අධිවහාතිපි පාඨො, එසෙවත්ථො.

සලෙවාති ඡ එව. අසංවුතො යත්ථ දුක්ඛං නිගව්ඡතීති යෙසු ආයතනෙසු සංවරවිරහිතො දුක්ඛං පාපුණාති. තෙසඤ්ච යෙ සංවරණං අවෙදිසුන්ති යෙ තෙසං ආයතනානං සංවරං වින්දිංසු පටිලහිංසු. විහරන්තානවස්සුතාති විහරන්ති අනවස්සුතා අතින්තා.

අසාදිතඤ්ච සාදුන්ති අස්සාදවන්තඤ්ච මධුරඤ්ච. එස්සද්වයං සුඛදුක්ඛෙ උපෙක්ඛෙති සුඛඵස්සඤ්ච දුක්ඛඵස්සඤ්චාති ඉදං එස්සද්වයං උපෙක්ඛෙ, උපෙක්ඛාමෙවෙත්ථ උප්පාදෙය්‍යාති අත්ථො. එස්සද්වයං සුඛදුක්ඛං උපෙක්ඛොති

වා පාටො, එස්සහෙනුකං සුබදුක්ඛං උපෙක්ඛො, සුඛෙ අනුරොධං දුක්ඛෙ ච විරොධං අනුප්පාදෙන්තො උපෙක්ඛකො භවෙය්‍යාතිපි අත්ථො. අනානුරුද්ධො අවිරුද්ධො කෙනචිති කෙනචි සද්ධිං නෙව අනුරුද්ධො න විරුද්ධො භවෙය්‍ය.

පපඤ්චසඤ්ඤාති කිලෙසසඤ්ඤාය පපඤ්චසඤ්ඤා නාම හුත්වා. ඉතරිතරා නරාති ලාමකසත්තා පපඤ්චයන්තා උපයන්තිති පපඤ්චයමානා වට්ටං උපගච්ඡන්ති. සඤ්ඤිතොති සසඤ්ඤා සත්තා. මනොමයං ගෙහසීතඤ්ච සබ්බන්ති සබ්බමෙව පඤ්චකාමගුණගෙහනිස්සිතං මනොමයං විතක්කං. පනුප්පාති පනුදිත්වා නිහරිත්වා. නෙක්ඛම්මසිතං ඉරියතීති දබ්බජාතිකො හික්ඛු නෙක්ඛම්මසිතං ඉරියෙන ඉරියති.

ඡස්සු යදා සුභාවිතොති ඡස්ස ආරම්මණෙසු යදා සුට්ඨු භාවිතො. චුට්ඨස්ස චිත්තං න විකම්පතෙ ක්වචිති සුඛඵස්සෙන වා දුක්ඛඵස්සෙන වා චුට්ඨස්ස කිස්මිඤ්චි චිත්තං න කම්පති න වෙධති. භවත්ථ ජාතිමරණස්ස පාරගාති ජාතිමරණානං පාරං නිබ්බානං ගමකා භොථ.

2. මාලුකාපුත්තසුත්තවණ්ණනා

95. දුතියෙ මාලුකාපුත්තොති මාලුකාබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. එත්ථාති එතස්මිං තව ඔවාදායාවනෙ. ඉමිනා ථෙරං අපසාදෙතිපි උස්සාදෙතිපි. කථං? අයං කිර දහරකාලෙ රුපාදිසු පමජ්ජිත්වා පච්ඡා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤවාසං පත්ථෙන්නො කම්මට්ඨානං යාවති. අථ භගවා “එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම? මාලුකාපුත්තො විය තුම්හෙපි තරුණකාලෙ පමජ්ජිත්වා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොය්‍යාථා”ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං අපසාදෙති නාම.

යස්මා පන ථෙරො මහල්ලකකාලෙපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කාතුකාමො, තස්මා භගවා “එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම? අයං අම්භාකං මාලුකාපුත්තො මහල්ලකකාලෙපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කත්තුකාමො කම්මට්ඨානං යාවති, තුම්හෙ නාම තරුණකාලෙපි වීරියං න කරොථා”ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං උස්සාදෙති නාම.

යත්‍ර හි නාමාති යො නාම. කිඤ්චාපාහන්ති කිඤ්චාපි “අහං මහල්ලකො”ති ඤාතං. යදි අහං මහල්ලකො, මහල්ලකො සමානොපි සක්ඛිස්සාමි සමණධම්මං කාතුං, දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවාති අධිප්පායෙන මහල්ලකභාවං අනුග්ගණන්තො ඔවාදඤ්ච පසංසන්නො එවමාහ.

අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බාති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ අදිට්ඨා අතීතෙපි අදිට්ඨපුබ්බා. න ච පස්සසීති එතරහිපි න පස්සසී. න ච තෙ භොති පස්සෙය්‍යන්ති එවං සමන්තාභාරොපි තෙ යත්ථ නත්ථී, අපි නු තෙ තත්ථ ඡන්දාදයො උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති පුච්ඡති.

දිට්‍ඨෙ දිට්ඨමත්තන්ති රූපායතනෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං
 භවිස්සති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්ඤි රූපෙ රූපමත්තමෙව පස්සති, න නිව්වාදිසභාවං, ඉති
 සෙසවිඤ්ඤාණෙහිපි මෙ එත්ථ දිට්ඨමත්තමෙව චිත්තං භවිස්සතිති අත්ථො. අථ වා
 දිට්ඨෙ දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, රූපෙ රූපවිජානනන්ති අත්ථො. මත්තාති
 පමාණං, දිට්ඨං මත්තා අස්සාති දිට්ඨමත්තං, චිත්තං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව මෙ
 චිත්තං භවිස්සතිති අත්ථො. ඉදං චුත්තං හොති – යථා ආපාටගතරූපෙ
 චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න රජ්ජති න දුස්සති න මුය්හති, එවං රාගාදිවිරහෙන
 චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව ජවනං භවිස්සති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණපමාණෙනෙව ජවනං
 යපෙස්සාමිති. අථ වා දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨරූපං, දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං
 නාම තත්ථෙව උප්පන්නං සම්පට්ඨිජනසන්තිරණුවොට්ඨබ්බනසඬ්ඛානං
 චිත්තත්තයං. යථා තං න රජ්ජති, න දුස්සති, න මුය්හති, එවං ආපාටගතෙ රූපෙ
 තෙනෙව සම්පට්ඨිජනාදිප්පමාණෙන ජවනං උප්පාදෙස්සාමි, නාහං තං පමාණං
 අතික්කමිත්වා රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජිතුං දස්සාමිති අයමෙත්ථ අත්ථො. එසෙව
 නයො සුතමුතෙසු.

විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති එත්ථ පන විඤ්ඤාතං නාම
 මනොද්චාරාවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරම්මණං, තස්මිං විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති
 ආවජ්ජනපමාණං. යථා ආවජ්ජනෙන න රජ්ජති න දුස්සති න මුය්හති, එවං
 රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජිතුං අදත්වා ආවජ්ජනපමාණෙනෙව චිත්තං යපෙස්සාමිති
 අයමෙත්ථ අත්ථො.

යතොති යදා. තතොති තදා. න තෙනාති තෙන රාගෙන වා රත්තො, දොසෙන
 වා දුට්ඨො, මොහෙන වා මුල්ලො න භවිස්සති. තතො ත්වං මාලුක්ඛාපුත්ත න
 තත්ථාති යදා ත්වං තෙන රාගෙන වා දොසමොහෙහි වා රත්තො වා දුට්ඨො වා
 මුල්ලො වා න භවිස්සසි, තදා ත්වං න තත්ථ තස්මිං දිට්ඨෙ වා සුතමුතවිඤ්ඤානෙ වා
 පටිබද්ධො අල්ලිතො පතිට්ඨිතො නාම භවිස්සසි. නෙවිධාතිආදි චුත්තත්ථමෙව.

සති මුට්ඨාති සති නට්ඨා. තඤ්ච අජ්ඣෙසාසාති තං ආරම්මණං ගිලිත්වා. අභිජ්ඣා
 ච විහෙසා වාති අභිජ්ඣාය ච විහිංසාය ව. අථ වා “තස්ස වඩ්ඪන්ති”ති පදෙනාපි
 සද්ධිං යොජෙතබ්බං, අභිජ්ඣා ච විහෙසා වාති ඉමෙපි ද්වෙ ධම්මා තස්ස
 වඩ්ඪන්තිති අත්ථො.

චිත්තමස්සුපහඤ්ඤතිති අභිජ්ඣාවිහෙසාහි අස්ස චිත්තං උපහඤ්ඤති.
 ආචිනතොති ආචිනන්තස්ස. ආරා නිබ්බාන චූච්චතිති එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස
 නිබ්බානං නාම දුරෙ පවුච්චති. සත්ථාති සායිත්ථා. හොත්ථාති භුත්ථා සායිත්ථා
 ලෙහිත්ථා. චුස්සාති චුස්සිත්ථා. පටිස්සතොති පටිස්සතිසඬ්ඛාතාය සතියා යුත්තො.
 සෙවතො වාපි වෙදනන්ති වතුමග්ගසම්පයුත්තං නිබ්බන්තිතලොකුත්තරවෙදනං
 සෙවන්තස්ස. ඛියතිති බයං ගවිජති. කිං තං? දුක්ඛමිපි කිලෙසජාතමිපි.
 අඤ්ඤතරොති අසිතියා මහාසාවකානං අබ්භන්තරො එකො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ
 ගාථාහිපි වට්ටව්වට්ටමෙව කථිතං.

3. පරිභානධම්මසුත්තවණ්ණනා

96. තතියෙ පරිභානධම්මන්ති පරිභානසභාවං. අභිභායතනානීති අභිභවිතානි ආයතනානි. සරසඬකප්පාති එත්ථ සරන්තීති සරා, ධාවන්තීති අත්ථො. සරා ච තෙ සඬකප්පා ච සරසඬකප්පා. සංයොජනියාති බන්ධනියා බන්ධනස්ස පච්චයභූතා. තඤ්චෙ භික්ඛුති තං එවං උප්පන්නං කිලෙසජාතං, තං වා ආරම්මණං. අධිවාසෙතීති චිත්තෙ ආරොපෙත්වා වාසෙති. නප්පජහතීති ඡන්දරාගප්පහානෙන න පජහති. එවං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. අභිභායතනඤ්ඤෙනං චුත්තං භගවතාති එතං බුද්ධෙන භගවතා අභිභවිතං ආයතනන්ති කථිතං. ඉධ ධම්මං පුච්ඡිත්වා විභජන්තෙන පුග්ගලෙන ධම්මො දස්සිතො.

4. පමාදවිහාරීසුත්තවණ්ණනා

97. චතුත්ථෙ අසංචුතස්සාති අපිහිතස්ස න පිදහිත්වා සඤ්ජාදිත්වා යපිතස්ස. බ්‍යාසිඤ්චතීති විආසිඤ්චති, කිලෙසතින්තං හුත්වා චත්තති. පාමොජ්ජන්ති දුබ්බලපීති. පීතීති බලවපීති. පස්සද්ධිති දරපස්සද්ධි. ධම්මා න පාතුභවන්තීති සමථවිපස්සනාධම්මා න උප්පජ්ජන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා විභජන්තෙන ධම්මෙන පුග්ගලො දස්සිතො.

5. සංවරසුත්තවණ්ණනා

98. පඤ්චමෙ කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරොති ඉදං මග්ගකුසලස්ස වාමං මුඤ්චිත්වා දක්ඛිණං ගණ්ඨෙය්‍යාසීති පයමං පහාතබ්බමග්ගක්ඛානං විය උද්දෙසක්කමෙන අවත්වා දෙසනාකුසලතාය පයමං පහාතබ්බධම්මක්ඛානවසෙන චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉධ ධම්මං පුච්ඡිත්වා ධම්මොව විභත්තො.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

99. ඡට්ඨෙ සමාධින්ති චිත්තෙකග්ගතං. ඉදඤ්චි සුත්තං චිත්තෙකග්ගතාය පරිභායමානෙ දිස්වා, “ඉමෙසං චිත්තෙකග්ගතං ලහන්තානං කම්මට්ඨානං එතං ගම්ස්සති”ති ඤාත්වා කථිතං.

7. පටිසල්ලානසුත්තවණ්ණනා

100. සත්තමෙ පටිසල්ලානන්ති කායච්චෙකං. ඉදඤ්චි සුත්තං කායච්චෙකෙන පරිභායමානෙ දිස්වා, “ඉමෙසං කායච්චෙකං ලහන්තානං කම්මට්ඨානං එතං ගම්ස්සති”ති ඤාත්වා කථිතං.

8-9. පයමනතුම්භාකංසුත්තාදිවණ්ණනා

101-102. අටියම උපමාය පරිවාරත්වා කපිතෙ බුජ්ඣනකානං, නවමං සුද්ධිකවසෙනෙව බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන චුත්තං. අත්ථො පන උභයත්ථාපි ඛන්ධියවග්ගෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

10. උදකසුත්තවණ්ණනා

103. දසමෙ උදකො සුදන්ති එත්ථ සුදන්ති නිපාතමත්තං. උදකාති තස්ස නාමං. ඉදං ඡාතු වෙදගුති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. අථ වා ඉදං මම වචනං සුඤ්ඤාඨාති දීපෙන්තො එවමාහ. ඡාතු වෙදගුති අහං එකංසෙනෙව වෙදගු, වෙදසඬ්ඛාතෙන ඤාණෙන නෙය්‍යාසු ගතො, වෙදං වා ගතො අධිගතො, පණ්ඩිතොහමස්මීති අත්ථො. සබ්බජීති එකංසෙන සබ්බවට්ටං ඡින්නිත්වා අභිභවිත්වා ධීතොස්මීති වදති. අපලිබ්බං ගණ්ඩමුලන්ති අපලිබ්බං දුක්ඛමුලං. පලිබ්ඤන්ති පලිබ්බං මයා, ඛනිත්වා ධීතොස්මීති දීපෙති.

මාතෘපෙත්තිකසම්භවස්සාති මාතීතො ව පිතීතො ව නිබ්බත්තෙන මාතෘපෙත්තිකෙන සුක්කසොණිතෙන සම්භූතස්ස. ඔදනකුම්මාසුපවයස්සාති ඔදනෙන වෙව කුම්මාසෙන ව උපචිතස්ස වඩ්ඪිතස්ස. අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනහෙදනවිද්ධංසනධම්මස්සාති එත්ථ අයං කායො භ්‍රත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චධම්මො, දුග්ගන්ධවිසාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මො, අඬිගපච්චඬිගාබාධවිනොදනත්ථාය බුද්දකසම්බාහනෙන පරිමද්දනධම්මො, දහරකාලෙ වා ඌරුඤ්ඤ සයාපෙත්වා ගබ්භවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඬිගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ජනපිළනාදීනං වසෙන පරිමද්දනධම්මො, එවං පරිහරිතොපි ව හෙදනවිද්ධංසනධම්මො හිජ්ජති වෙව විකිරති ව, එවං සභාවොති අත්ථො.

තත්ථ මාතෘපෙත්තිකසම්භවඔදනකුම්මාසුපවයපරිමද්දනපදෙහි වඩ්ඪි කපිතා, අනිච්චහෙදනවිද්ධංසනපදෙහි පරිහානි. පුරිමෙහි වා තීහි සමුදයො, පච්ඡිමෙහි අත්ථඬිගමොති. එවං වාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස වඩ්ඪිපරිහානිනිබ්බත්තිහෙදා දස්සිතා. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

සළවග්ගො දසමො.

දුතියො පණ්ණාසකො.

11. යොගක්ඛෙම්මවග්ගො

1. යොගක්ඛෙම්මසුත්තවණ්ණනා

104. යොගක්ඛෙම්මවග්ගස්ස පඨමෙ යොගක්ඛෙම්මපරියායන්ති චතුහි යොගෙහි ඛෙම්මො කාරණභූතං. ධම්මපරියායන්ති ධම්මකාරණං. අක්ඛාසි යොගන්ති යුත්ති.

කපේසි. තස්මාති කස්මා? කිං අක්ඛාතත්තා, උදාහු පභිනත්තාති? පභිනත්තා. න හි අක්ඛානෙන යොගක්ඛෙමි නාම හොති.

2-10. උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා

105-113. දුතියෙ වෙදනාසුඛදුක්ඛං කථිතං, තං පන විපාකසුඛදුක්ඛං වට්ටති. තතියෙ දුක්ඛස්සාති වට්ටදුක්ඛස්ස. චතුත්ථෙ ලොකස්සාති සඬ්ඛාරලොකස්ස. පඤ්චමාදීසු යං වත්තඛිං සියා, තං ඛන්ධියවග්ගෙ චුත්තනයමෙව.

යොගක්ඛෙමිවග්ගො එකාදසමො.

12. ලොකකාමගුණවග්ගො

1-2. පයම්මාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා

114-115. ලොකකාමගුණවග්ගස්ස පයමෙ ආවාසගතොති වසනට්ඨානං ගතො. මාරස්ස වසං ගතොති තිව්ධස්සාපි මාරස්ස වසං ගතො. පටිමුක්ක'ස්ස මාරපාසොති අස්ස ගිවාය මාරපාසො පටිමුක්කො පටෙසිතො. දුතියං උත්තානමෙව.

3. ලොකත්තගමනසුත්තවණ්ණනා

116. තතියෙ ලොකස්සාති චක්කවාළලොකස්ස. ලොකස්ස අන්තන්ති සඬ්ඛාරලොකස්ස අන්තං. විහාරං පාවිසීති “මයි විහාරං පට්ටියෙ ඉමෙ හික්ඛු, ඉමං උද්දෙසං ආනන්දං පුච්ඡිස්සන්ති, සො ච තෙසං මම සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණෙන සංසන්දිත්වා කපේස්සති. තතො නං ථොමෙස්සාමි, මම ථොමනං සුත්වා හික්ඛු ආනන්දං උපසඬ්ඛමිතඛිං, වචනඤ්චස්ස සොතඛිං සද්ධාතඛිං මඤ්ඤිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා”ති චිත්තෙන්වා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස චිත්ථාරෙන අත්ථං අවිභජිත්වා ච නිසින්නාසනෙ අන්තරහිතො ගන්ධකුටියං පාතුරහොසි. තෙන චුත්තං “උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසී”ති.

සත්ථු වෙව සංවණ්ණිතොති සත්ථාරා ච පසත්ථො. විඤ්ඤානන්ති ඉදම්පි කරණත්ථෙ සාමිවචනං, පණ්ඩිතෙහි සබ්බමචාරිහි ච සම්භාවිතොති අත්ථො. පහොතීති සක්කොති. අතික්කම්මෙව මූලං අතික්කම්මෙව ඛන්ධන්ති සාරො නාම මූලෙ චා ඛන්ධෙ චා භවෙය්‍ය, තම්පි අතික්කම්මිත්වාති අත්ථො. එවංසම්පදම්දන්ති එවංසම්පත්තිකං, ඊදිසන්ති අත්ථො. අතිසිත්වාති අතික්කම්මිත්වා. ජානං ජානාතීති ජානිතඛිංමෙව ජානාති. පස්සං පස්සතීති පස්සිතඛිංමෙව පස්සති. යථා චා එකච්චො විපරිතං ගණ්හන්තො ජානන්තොපි න ජානාති, පස්සන්තොපි න පස්සති, න එවං භගවා. භගවා පන ජානන්තො ජානාති, පස්සන්තො පස්සතියෙව. ස්වායං දස්සනපරිණායකට්ඨෙයන චක්ඛුහුතො. විදිතකරණට්ඨෙයන ඤාණහුතො. අවිපරිතසභාවට්ඨෙයන පරියත්තිධම්මපචත්තතතො චා භද්දෙයන චිත්තෙන්වා වාචාය නිව්ඡාරිතධම්මමයොති ධම්මහුතො. සෙට්ඨට්ඨෙයන බ්‍රහ්මහුතො. අථ චා චක්ඛු විය

භූතොති චක්ඛුභූතො. එවමෙනෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ස්වායං ධම්මස්ස චත්තනතො චත්තා. පචත්තනතො පචත්තා. අත්ථං නීහරිත්වා නීහරිත්වා දස්සනසමත්ථතාය අත්ථස්ස නින්නෙතා. අමතාධිගමාය පටිපත්තිං දෙසෙතීති අමතස්ස දාතා.

අගරුං කරිත්වාති පුනථපුනං යාවාපෙත්තොපි හි ගරුං කරොති නාම. අත්තනො සෙක්ඛපටිසම්භිදාඤාණෙ යත්වා සිනෙරුපාදතො වාලිකං උද්ධරමානො විය දුබ්බිඤ්ඤායාං කත්වා කටෙත්තොපි ගරුං කරොතියෙව නාම. එවං අකත්වා අම්භෙ පුනථපුනං අයාවාපෙත්වා සුවිඤ්ඤායාමිපි නො කත්වා කටෙහිති වුත්තං හොති.

යං බො වොති යං බො තුම්භාකං. චක්ඛුනා බො, ආවුසො, ලොකස්මිං ලොකසඤ්ඤී හොති ලොකමානීති චක්ඛුඤ්ඤි ලොකෙ අප්පහිනදිට්ඨි පුටුප්පනො සත්තලොකවසෙන ලොකොති සඤ්ජානාති වෙව මඤ්ඤති ව, තථා චක්කවාළලොකවසෙන. න හි අඤ්ඤත්ව චක්ඛාදීහි ද්වාදසායතනෙනි තස්ස සා සඤ්ඤා වා මානො වා උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං, ‘චක්ඛුනා බො, ආවුසො, ලොකස්මිං ලොකසඤ්ඤී හොති ලොකමානී’ති. ඉමස්ස ව ලොකස්ස ගමනෙන අත්තො නාම ඤාතුං වා දට්ඨුං වා පත්තුං වා න සක්කා. ලුප්පනට්ඨෙන පන තස්සෙව චක්ඛාදිභෙදස්ස ලොකස්ස නිබ්බානසංඛාතං අත්තං අප්පත්වා වට්ටුක්ඛස්ස අත්තකිරියා නාම නත්ථීති වෙදිතබ්බො.

එවං පඤ්භං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදාහි ‘සාවකෙන පඤ්භො කථිතොති මා නික්කඬ්ඛා අහුවත්ථ, අයං භගවා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණතුලං ගහෙත්වා නිසින්තො. ඉච්ඡමානා තමෙව උපසඩ්ධකම්මත්වා නික්කඬ්ඛා හොථා’ති උය්‍යාපෙත්තො ආකඬ්ඛමානා පනාතිආදිමාහ.

ඉමෙහි ආකාරෙහිති ඉමෙහි කාරණෙහි චක්කවාළලොකස්ස අත්තාභාවකාරණෙහි වෙව සංඛාරලොකස්ස අත්තාපත්තිකාරණෙහි ව. ඉමෙහි පදෙහිති ඉමෙහි අක්ඛරසම්පිණ්ඩනෙහි. බ්‍යඤ්ජනෙහිති පාටියෙක්කඅක්ඛරෙහි.

පණ්ඩිතොති පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො. චතුහි කාරණෙහි පණ්ඩිතො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පච්චයාකාරකුසලො කාරණාකාරණකුසලොති. මහාපඤ්ඤාති මහත්තෙ අත්ථෙ මහත්තෙ ධම්මෙ මහත්තා නිරුත්තියො මහත්තාති පටිභානාති පටිග්ගණ්භනසමත්ථතාය මහාපඤ්ඤාය සමන්තාගතො. යථා තං ආනන්දෙනාති යථා ආනන්දෙන බ්‍යාකතං, තං සන්ධාය වුත්තං. යථා ආනන්දෙන තං බ්‍යාකතං, අහම්පි තං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති අත්ථො.

4. කාමගුණසුත්තවණ්ණනා

117. චතුත්ථෙ යෙ මෙති යෙ මම. වෙනසො සම්චුට්ඨපුබ්බාති විත්තෙන අනුභූතපුබ්බා. තත්‍ර මෙ විත්තං බහුලං ගච්ඡමානං ගච්ඡෙය්‍යාති තෙසු

පාසාදත්තයනිවිධනාටකාදිහෙදසම්පත්තිවසෙන අනුභූතපුබ්බෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු බහුසු වාරෙසු උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජෙය්‍යාති දිපෙති. පච්චුප්පන්තෙසු වාති ඉධ පධානවරියකාලෙ ඡබ්බස්සානි සුපුප්ඵිතවනසංඝ්ඛජාතානං දිපගණාදිනං වසෙන දිට්ඨසුතාදිහෙදං මනොරමාරම්මණං කාමගුණං කත්වා දස්සෙන්තො “එවරූපෙසු පච්චුප්පන්තෙසු වා බහුලං උප්පජ්ජෙය්‍යා”ති දස්සෙති. අප්පං වා අනාගතෙසුති අනාගතෙ “මෙත්තෙය්‍යො නාම බුද්ධො භවිස්සති, සඬ්ඛො නාම රාජා, කෙතුමති නාම රාජධානී”තිආදිවසෙන (දී. නි. 3.106) පරිත්තකමෙව අනාගතෙසු කාමගුණෙසු උප්පජ්ජෙය්‍යාති දස්සෙති. තත්‍ර මෙ අත්තරූපෙනාති තත්‍ර මයා අත්තතො භිතකාමජාතිකෙන. අප්පමාදොති සාතච්චකිරියා පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තස්ස අවොස්සග්ගො. සතීති ආරම්මණපරිග්ගභිතසති. ආරක්ඛොති අයං අප්පමාදො ච සති ච චෙතසො ආරක්ඛො කරණියො, එවං මෙ අහොසීති දස්සෙති, ආරක්ඛත්ථාය ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා කාතබ්බාති වුත්තං හොති.

තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙති යස්මා චෙතසො ආරක්ඛත්ථාය අප්පමාදො ච සති ච කාතබ්බා, යස්මා තස්මිං ආයතනෙ විදිතෙ අප්පමාදෙන වා සතියා වා කාතබ්බං නත්ථි, තස්මා සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, තං කාරණං ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. සළායතනනිරොධන්ති සළායතනනිරොධො වුච්චති නිබ්බානං, තං සන්ධාය භාසිතන්ති අත්ථො. නිබ්බානස්මිඤ්චි චක්ඛුආදීනි වෙච නිරුජ්ඣන්ති රූපසඤ්ඤාදියො ච නිරුජ්ඣන්තිති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

5-6. සක්කපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

118-119. පඤ්චමෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. පරිනිබ්බායන්තිති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායන්ති. තන්තිස්සිතං විඤ්ඤාණං හොතීති තණ්හානිස්සිතං කම්මවිඤ්ඤාණං හොති. තදුපාදානන්ති තංගහණං, තණ්හාගහණෙන සහගතං විඤ්ඤාණං හොතීති අත්ථො. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7. සාරිපුත්තසද්ධිවිහාරිකසුත්තවණ්ණනා

120. සත්තමෙ සන්තානෙස්සතීති සට්ඨස්සති, යොගවිච්ඡෙදමස්ස පාපුණිතුං න දස්සති.

8. රාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

121. අට්ඨමෙ විමුත්තිපරිපාවනියාති විමුත්තිං පරිපාවෙන්තිති විමුත්තිපරිපාවනියා. ධම්මාති පන්තරස ධම්මා, තෙ සද්ධිත්ථියාදිනං විසුද්ධිකරණවසෙන වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්ඤානං —

“අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පශිරූපාසතො, පසාදනියෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තීභාකාරෙහි

සද්ධිත්‍රියං විසුජ්ඣති. කුසිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පයිරුපාසතො, සම්මජ්ජපධානෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තිභාකාරෙහි වීරියන්ත්‍රියං විසුජ්ඣති. මුට්ඨස්සති පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තිභාකාරෙහි සතින්ත්‍රියං විසුජ්ඣති. අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පයිරුපාසතො, ඤානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තිභාකාරෙහි සමාධිත්‍රියං විසුජ්ඣති. දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤ්ඤාණුවරියං පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි තිභාකාරෙහි පඤ්ඤන්ත්‍රියං විසුජ්ඣති. ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ච පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පයිරුපාසතො, පඤ්ච සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො, ඉමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චන්ත්‍රියානි විසුජ්ඣන්ති’’ති (පටි. ම. 1.184).

අපරෙපි පන්නරස ධම්මා විමුක්තිපරිපාවනියා – සද්ධාපඤ්චමානි ඉන්ත්‍රියානි, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤා, දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤා, පහානසඤ්ඤා, විරාගසඤ්ඤානි ඉමා පඤ්ච නිබ්බේධභාගියා සඤ්ඤා, මෙසියත්ථෙරස්ස කථිතා කල්‍යාණමිත්තතාදයො පඤ්ච ධම්මානි (උදා. 31). කාය පන වෙලාය භගවතො එතදභොසිති? පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තස්ස.

අනෙකානි දෙවතාසහස්සානීති ආයස්මතා රාහුලෙන පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ පාලිතනාගරාජකාලෙ පත්ථනං පට්ඨපෙන්නෙන සද්ධිං පත්ථනං පට්ඨපිතදෙවතාසු පන කාචි භූමට්ඨකා දෙවතා, කාචි අන්තලික්ඛට්ඨකා, කාචි වාතුමහාරාජිකා, කාචි දෙවලොකෙ, කාචි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බන්තා. ඉමස්මිං පන දිවසෙ සබ්බාපි තා එකට්ඨානෙ අන්ධවනස්මිංයෙව සන්නිපතිතා, තා සන්ධායාහ – “අනෙකානි දෙවතාසහස්සානීති. ධම්මවක්ඛන්ති ඉමස්මිං සුත්තෙ චත්තාරො ච මග්ගා චත්තාරි ච ඵලානි ධම්මවක්ඛන්ති වෙදිතබ්බානි. තත්ථ හි කාචි දෙවතා සොතාපන්නා අහෙසුං, කාචි සකදාගාමී, අනාගාමී, බ්‍රිහස්පා. තාසඤ්ච පන දෙවතානං එත්තකානි ගණනවසෙන පරිච්ඡෙදො නත්ථී. සෙසං සබ්බන්ථ උත්තානමෙව.

9-10. සංයොජනියධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

122-123. නවමදසමානි ඉට්ඨාරම්මණවසෙන කථියමානෙ බුජ්ඣනකානං වසෙන චුත්තානීති.

ලොකකාමගුණවග්ගො ද්වාදසමො.

13. ගහපතිවග්ගො

1-3. වෙසාලීසුත්තාදිවණ්ණනා

124-126. ගහපතිවග්ගස්ස පයමෙ උග්ගොති පණිතදායකානං අග්ගඋග්ගො, සො හගවතා “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං පණිතදායකානං යදිදං උග්ගො ගහපති” ති එවං එතදග්ගෙ යපිතො. සෙසමෙනෙසු වෙව ද්විසු, තතියෙ ව චුත්තත්ථමෙව.

4-5. භාරද්වාපසුත්තාදිවණ්ණනා

127-128. චතුත්ථෙ පිණ්ඩං උලමානො පරියෙසමානො පබ්බජිතොති පිණ්ඩොලො. සො කිර පරිපිණ්ණහොගො බ්‍රාහ්මණො අහොසි. අථ භික්ඛුසඤ්ජස්ස ලාභසක්කාරං දිස්වා පිණ්ඩත්ථාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො. සො මහත්තං කපල්ලපත්තං ගහෙත්වා වරති, තෙන කපල්ලපුරං යාගුං පිවති, කපල්ලපුරෙ පුවෙ බාදති, කපල්ලපුරං හත්තං භුඤ්ජති. අථස්ස මහග්ගසභාවං සත්ථු ආරොවයිංසු. සත්ථා තස්ස පත්තත්ථවිකං නානුජානි. හෙට්ඨාමඤ්ඤෙව පත්තං නික්කුජ්ජිත්වා යපෙති. සො යපෙත්තොපි සංසත්තොව පණාමෙත්වා යපෙති, ගණ්හත්තොපි සංසත්තොව ආකඨ්ඪිත්වා ගණ්හානි. තං ගච්ජන්තෙ කාලෙ ධංසනෙන පරික්ඛිණං නාළිකොදනමත්තමෙව ගණ්හනකං ජානං. තතො සත්ථු ආරොවෙසුං, අථස්ස සත්ථා පත්තත්ථවිකං අනුජානි. ථෙරො අපරෙන සමයෙන ඉන්ද්‍රියභාවනං භාවෙත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. ඉති සො පිණ්ඩත්ථාය පබ්බජිතත්තා පිණ්ඩොලො, ගොත්තෙන පන භාරද්වාපොති උභයං එකතො කත්වා පිණ්ඩොලභාරද්වාපොති වුච්චති.

උපසඬකමීති උග්ගතුග්ගතෙහි මහාඅමච්චෙහි පරිවුතො උපසඬකමි. ථෙරො කිර එකදිවසං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය වරිත්වා කතහත්තකිච්චො නිදාසසමයෙ සීතයානෙ දිවාචිහාරං නිසීදිස්සාමීති ආකාසෙන ගන්ත්වා ගඬගාතීරෙ උදෙනස්ස රඤ්ඤො උදපානං නාම උය්‍යානං අත්ථි, තත්ථ පවිසිත්වා අඤ්ඤතරස්මි. රුක්ඛමුලෙ දිවාචිහාරං නිසීදි සිතෙන උදකවාතෙන ඛිජියමානො.

උදෙනොපි බො නාම රාජා සත්තාහං මහාපානං පිචිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ උය්‍යානං පටිජග්ගාපෙත්වා මහාජනපරිවාරො උය්‍යානං ගන්ත්වා මඬගලසිලාපට්ටෙ අත්ථනාය සෙය්‍යාය නිපජ්ජි. තස්ස එකා පරිවාරිකා පාදෙ සම්බාහමානා නිසින්තා. රාජා කමෙන නිද්දං ඔක්කමි. තස්මිං නිද්දං ඔක්කන්තෙ නාටකිත්ථියො “යස්සත්ථාය මයං ගීතාදීනි පයොජෙය්‍යාම, සො නිද්දං උපගතො, න ච නිද්දාකාලෙ මහාසද්දං කාතුං වට්ටති” ති අත්තනො අත්තනො තුරියානි යපෙත්වා උය්‍යානං පක්කන්තා. තා තත්ථ තත්ථ ඵලාඵලානි බාදමානා පුජ්ජානි පිළුන්ධමානා විවරන්තියො ථෙරං දිස්වා “මා සද්දං කරිත්ථා” ති අඤ්ඤමඤ්ඤං නිවාරයමානා වන්දිත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො “ඉස්සා පහාතබ්බො, මච්ඡෙරං විනොදෙනබ්බ” ත්තිආදිනා නයෙන තාසං අනුරූපං ධම්මකථං කථෙසි.

සාපි බො රඤ්ඤො පාදෙ සම්බාහමානා නිසින්තා ඉත්ථි පාදෙ වාලෙන්වා රාජානං පබ්බොධෙසි. සො “කහං තා ගතා” ති පුච්ඡි. කිං තාසං තුම්හෙහි? තා එකං සමණං පරිවාරෙත්වා නිසින්තාති. රාජා කුද්ධො උද්ධතෙ පක්ඛිත්තලොණං විය

තට්ඨාසමානො උට්ඨන්තිවා “තම්බකිපිල්ලිකානි නං බාදාපෙස්සාමි” ති
 ගච්ඡන්තො එකස්මිං අසොකරුක්ඛෙ තම්බකිපිල්ලිකානං පුටං දිස්වා
 හත්ථොනාකඩ්ඪිත්වා සාධං ගණ්හිතුං නාසක්ඛි. කිපිල්ලිකපුටො ඡ්ඡ්ඡිත්වා රඤ්ඤො
 සීසෙ පති, සකලසරීරං සාලිථුසෙහි පරිකිණ්ණං විය දණ්ඩදීපිකානි ඩය්හමානං විය ව
 අහොසි. ථෙරො රඤ්ඤො පද්ධට්ඨවා ඤත්වා ඉද්ධියා ආකාසං පක්ඛන්දි. තාපි
 ඉත්ථියො උට්ඨාස රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා සරීරං පුඤ්ජන්ති යො විය භූමියං
 පතිතපතිතා කිපිල්ලිකායො ගහෙත්වා සරීරෙ බිපමානා සබ්බා මුඛසත්තිහි විජ්ඣංසු
 – “කිං නාමෙතං, අඤ්ඤෙ රාජානො පබ්බජිතෙ දිස්වා වන්දන්ති, පඤ්භං පුච්ඡන්ති,
 අයං පන රාජා කිපිල්ලිකපුටං සීසෙ හින්දිතුකාමො ජානො” ති.

රාජා අත්තනො අපරාධං දිස්වා උය්‍යානපාලං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – “කිං
 එස පබ්බජිතො? අඤ්ඤෙසුපි දිවසෙසු ඉධ ආගච්ඡති” ති? ආම, දෙවාති. ඉධ ත්වං
 ආගතදිවසෙ මය්හං ආරොචෙය්‍යාසිති. ථෙරොපි කතිපාහෙනෙව පුන ආගන්ත්වා
 රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. උය්‍යානපාලො දිස්වා – “මහත්තො මෙ අයං පණ්ණාකාරො” ති
 වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා උට්ඨන්තිවා සඬ්ඛපණ්ණාදිසද්දං
 නිවාරෙත්වා උග්ගතුග්ගතෙහි අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යානං අගමාසි. තෙන චුත්තං
 “උපසඬ්ඛමි” ති.

අනිකීළිතාවිනො කාමෙසුති යා කාමෙසු කාමකීළා, තං අනිළිතපුබ්බා,
 අපරිභුත්තකාමාති අත්ථො. අද්ධානඤ්ච ආපාදෙන්තිති පචෙණිං පටිපාදෙන්ති,
 දීඝරත්තං අනුබන්ධාපෙන්ති. මාතුමත්තිසුති මාතුපමාණාසු. ලොකස්මිඤ්ඤි මාතා
 හගිනී ධිතාති ඉදං තිවිධං ගරුකාරම්මණං නාම, ඉති ගරුකාරම්මණෙ උපනිබන්ධං
 චිත්තං විමොචෙතුං න ලහතිති දස්සෙන්තො එවමාහ. අථස්ස තෙන පඤ්ඤෙන
 චිත්තං අනොතරත්තං දිස්වා හගවතා පටිකුලමනසිකාරවසෙන
 චිත්තුපනිබන්ධනත්ථං චුත්තං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං කථෙසි.

අභාවිතකායාති අභාවිතපඤ්චද්වාරිකකායා. තෙසං තං දුක්ඛරං භොතිති තෙසං
 තං අසුභකම්මට්ඨානං භාවෙතුං දුක්ඛරං භොති. ඉතිස්ස ඉමිනාපි චිත්තං
 අනොතරත්තං දිස්වා ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං කථෙසි. ඉන්ද්‍රියසංවරස්මිඤ්ඤි
 උපනිබන්ධචිත්තං විහෙයෙතුං න ලහති. රාජා තං සුත්වා තත්ථ ඔතිණ්ණචිත්තො
 අච්ඡරියං, භො භාරද්වාජාතිආදිමාහ.

අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාතිආදීසු හත්ථපාදෙ කීළාපෙන්තො ගීවං
 පරිවත්තෙන්තො කායං න රක්ඛති නාම, නානප්පකාරං දුට්ඨුල්ලං කථෙන්නො
 වචනං න රක්ඛති නාම, කාමචිතක්කාදයො චිතක්කෙන්තො චිත්තං න රක්ඛති
 නාම. රක්ඛිතෙනෙව කායෙනාතිආදීසු චුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අතිවිය මං තස්මිං සමයෙ ලොභධම්මා පරිසහන්තිති මං තස්මිං සමයෙ
 අතික්කම්ත්වා ලොභො අධිභවතිති අත්ථො. උපට්ඨිතාය සතියාති කායගතාය සතියා
 සුපට්ඨිතාය. න මං තථා තස්මිං සමයෙති තස්මිං සමයෙ මං යථා පුබ්බෙ, න තථා

ලොහො අතික්කමිත්වා උප්පජ්ජති අත්ථො. පරිසහන්ති පදස්ස උප්පජ්ජන්තිපි අත්ථොයෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තයො කායා කථිතා. කථං? “ඉමමෙව කාය”න්ති එත්ථ හි කරජකායො කථිතො, “භාවිතකායො”ති එත්ථ පඤ්චද්වාරිකකායො, “රක්ඛිතෙනෙව කායෙනා”ති එත්ථ වොපනකායො, කායවිඤ්ඤත්ති අත්ථො. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. සොසිතසුත්තවණ්ණනා

129. ඡට්ඨෙ රූපා ව මනාපාති රූපා ව මනාපා සංවිජ්ජන්ති.

චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්ච සංවිජ්ජති. සුඛවෙදනියං එස්සන්ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තං උපනිස්සයවසෙන ජවනකාලෙ සුඛවෙදනාය පච්චයභූතං එස්සං. සුඛා වෙදනාති එකං එස්සං පටිච්ච ජවනවසෙන සුඛවෙදනා උප්පජ්ජති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තෙව්සති ධාතුයො කථිතා. කථං? එත්ථ හි චක්ඛුපසාදො චක්ඛුධාතු, තස්ස ආරම්මණං රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා සහජාතා තයො ඛන්ධා ධම්මධාතු, එවං පඤ්චසු ද්වාරෙසු චතුත්තං චතුත්තං වසෙන වීසති. මනොද්වාරෙ “මනොධාතු”ති ආවජ්ජනවිත්තං ගහිතං, ආරම්මණඤ්චෙව හදයවත්ථු ව ධම්මධාතු, වත්ථුනිස්සිතං. මනොවිඤ්ඤාණධාතූති එවං තෙව්සති භොන්ති. එවං තෙව්සතියා ධාතූතං වසෙන ධාතුනානත්තං චුත්තං භගවතාති දස්සෙති.

7-8. භාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා

130-131. සත්තමෙ මනාපං ඉත්ථෙතන්ති පජානාතීති යං අනෙන මනාපං රූපං දිට්ඨං, තං ඉත්ථෙතන්ති එවමෙතං මනාපමෙව තන්ති පජානාති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඛවෙදනියඤ්ච එස්සං පටිච්චාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චෙව, යො ව උපනිස්සයකොටියා වා අනන්තරකොටියා වා සමනන්තරකොටියා වා සම්පයුත්තකොටියා වා සුඛවෙදනාය පච්චයො එස්සො, තං සුඛවෙදනියං එස්සඤ්ච පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනාති. එස නයො සබ්බත්ථ. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු සුත්තෙසු කිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතු ආවජ්ජනකිච්චා, මනොධාතුයෙව වා සමානා මනොධාතුනාමෙන චුත්තාති වෙදිතබ්බා. අට්ඨමං උත්තානමෙව.

9. ලොහිව්වසුත්තවණ්ණනා

132. නවමෙ මක්කරකතෙති එවංනාමකෙ නගරෙ අරඤ්ඤකුටිකායන්ති අරඤ්ඤ කතාය පාටියෙක්කාය කුටියං, න විහාරපච්චන්තකුටියං. මාණවකාති යෙපි තත්ථ මහල්ලකා, තෙ මහල්ලකකාලෙපි අන්තෙවාසිකතාය මාණවකාත්ථෙව චුත්තා. තෙනුපසඬකම්භුති පාතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා සායං “ආවරියස්ස කට්ඨානි ආහරිස්සාමා”ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විවරන්තා යෙන සා කුටිකා, තෙනුපසඬකම්භු. පරිතො පරිතො කුටිකායාති තස්සා කුටිකාය සමන්තතො

සමන්තතො. සෙලෙයාකානීති අඤ්ඤාමඤ්ඤස්ස පිට්ඨිං ගහෙත්වා ලඬ්ඝිත්වා ඉතො විතො වඩ්ඤමනකීළනානි.

මුණ්ඩකාතිආදීසු මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති, සමණෙ ච සමණාති වත්තුං වට්ටෙයා, ඉමෙ පන භිලෙන්නා “මුණ්ඩකා සමණකා”ති ආභංසු. ඉබ්භාති ගහපතිකා. කණ්භාති කණ්භා, කාලකාති අත්ථො. බන්ධුපාදාපච්චාති එත්ථ බන්ධුති බ්‍රහ්මා අධිජපෙතො. තඤ්චි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදානං අපච්චා පාදාපච්චා, බ්‍රහ්මුතො පිට්ඨිපාදතො ජාතාති අධිජපායො. තෙසං කිර අයං ලද්ධි “බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුතො මුඛතො නික්ඛන්තා, බත්තියා උරතො, වෙස්සා නාහිතො, සුද්දා ජාණුතො, සමණා පිට්ඨිපාදතො”ති. හරතකානන්ති කුට්ඨිබ්බිකානං. කුට්ඨිබ්බිකා හි යස්මා රට්ඨං හරන්ති, තස්මා හරතාති වුච්චන්ති. ඉමෙ පන පරිභවං කත්වා වදමානා “හරතකාන”න්ති ආභංසු.

විහාරා නික්ඛම්ත්වාති “රත්තිට්ඨකාපරිච්ඡන්තෙ රජතපට්ටසන්නිහසමවිජ්ජකිණ්ණවාලිකෙ රමණියෙ පරිවෙණෙ කට්ඨකලාපෙ බන්ධිත්වා බිපමානා වාලිකං ආලුලෙත්වා, හත්ථෙන හත්ථං ආදාය පණ්ණකුට්ටිං පරියායන්තා ‘ඉමෙ ඉමෙසං හරතකානං සක්කතා, ඉමෙ ඉමෙසං හරතකානං සක්කතා’ති පුනප්පුනං විරවන්තා අතිවිය ඉමෙ මාණවකා කීළං කරොන්ති, විහාරෙ හික්ඛුනං අත්ථිභාවම්පි න ජානන්ති, දස්සෙස්සාමි තෙසං හික්ඛුනං අත්ථිභාව”න්ති වින්තෙත්වා පණ්ණකුට්ටිතො නික්ඛම්.

සීලුත්තමා පුබ්බතරා අහෙසුන්ති ගුණවත්තානං ගුණෙ කට්ඨෙ නිග්ගුණානං ගුණාභාවො පාකටොව හවිස්සතීති පොරාණකබ්‍රාහ්මණානං ගුණෙ කට්ඨෙත්තො එවමාහ. තත්ථ සීලුත්තමාති සීලපෙට්ඨකා. සීලඤ්චි තෙසං උත්තමං, න ජාතිගොත්තං. යෙ පුරාණං සරන්තීති යෙ පොරාණකං බ්‍රාහ්මණධම්මං සරන්ති. අභිභුයා කොධන්ති කොධං අභිභවිත්වා තෙසං ද්වාරානි සුගුත්තානි සුරක්ඛිතානි අහෙසුං. ධම්මෙ ච ඤානෙ ච රතාති දසවිධෙ කුසලකම්මපට්ඨම්මෙ අට්ඨසමාපත්තිඤානෙසු ච රතා.

එවං පොරාණානං ගුණං කට්ඨෙත්වා අට්ඨෙත්ථි බ්‍රාහ්මණානං මානං නිම්මද්දෙන්තො ඉමෙ ච වොක්කම්ම ජපාමසෙතිආදිමාහ. තත්ථ වොක්කම්මාති එතෙහි ගුණෙහි අපක්කම්ත්වා. ජපාමසෙති මයං ජපාම සජ්ඣායාමාති එත්තකෙනෙව බ්‍රාහ්මණම්භාති මඤ්ඤමානා බ්‍රාහ්මණා මයන්ති ඉමිනා ගොත්තෙන මත්තා හුත්වා විසමං වරන්ති, විසමානි කායකම්මාදීනි කරොන්තීති අත්ථො. පුට්ඨඅත්තදණ්ඩාති පුට්ඨ අත්තා දණ්ඩා එතෙහිති පුට්ඨඅත්තදණ්ඩා, ගහිතනානාවිධදණ්ඩාති අත්ථො. සතණ්භාතණ්භෙසුති සතණ්භනිත්තණ්භෙසු. අගුත්තද්වාරස්ස භවන්ති මොඝාති අසංචුතද්වාරස්ස සබ්බෙපි වතසමාදානා මොඝා භවන්තීති දීපෙති. යථා කින්ති? සුපිනෙව ලද්ධං පුරිසස්ස විත්තන්ති යථා සුපිනෙ පුරිසස්ස ලද්ධං මණ්මුත්තාදිනානාවිධං විත්තං මොඝං හොති, පබ්බජ්ඣත්වා කිඤ්චි න පස්සති, එවං මොඝා භවන්තීති අත්ථො.

අනාසකාති එකාහද්විභාදිවසෙන අනාහාරකා. ඵණ්ඩිලසායිකා වාති
 හරිතකුසසන්ථනෙ භූමිභාගෙ සයනං, පාතො සිනානඤ්ච තයො ව වෙදාති පාතොව
 උදකං පවිසිත්වා න්භානඤ්චෙව තයො ව වෙදා. බරාජිනං ජටා පඩිකොති
 බරසම්ඵස්සං අජිනවම්මඤ්චෙව ජටාකලාපො ව පඩිකො ව, පඩිකො නාම
 දන්තමලං. මන්තා සීලබ්බතං තපොති මන්තා ව අජසීලගොසීලසඩ්ධාතං සීලං
 අජවතගොවතසඩ්ධාතං වතඤ්ච. අයං ඉදානි බ්‍රාහ්මණානං තපොති වදති. කුහනා
 වඩ්ඤ්ඤා වාති පටිච්ඡන්තකූපො විය පටිච්ඡන්තදොසං කොහඤ්ඤඤ්චෙව
 වඩ්ඤ්ඤා, ව උදුම්බරපලාසබෙඵවරුක්ඛානං අඤ්ඤකරතො ගහිතං
 වඩ්ඤ්ඤාඤ්චාති අත්ථො. උදකාවමනාති වාති උදකෙන මුඛපරිමජ්ජනාති.
 වණ්ණො එතෙ බ්‍රාහ්මණානන්ති එතෙ බ්‍රාහ්මණානං පරික්ඛාරහණ්ඩකවණ්ණාති
 දස්සෙති. කත කිඤ්චික්ඛභාවනාති කතා කිඤ්චික්ඛභාවනා. අයමෙව වා පායො,
 ආමිසකිඤ්චික්ඛස්ස වඩ්ඪනත්ථාය කතන්ති අත්ථො.

එවං එතරහි බ්‍රාහ්මණානං මානං නිම්මද්දිත්වා පුන පොරාණකබ්‍රාහ්මණානං
 වණ්ණං කට්ඨන්තො චිත්තඤ්ච සුසමාහිතන්තිආදිමාහ. තත්ථ සුසමාහිතන්ති තෙසං
 බ්‍රාහ්මණානං චිත්තං උපචාරජ්ජනාසමාධිහි සුසමාහිතං අහොසිති දස්සෙති. අබ්බිලන්ති
 මුදු අථද්ධං. සො මග්ගො බ්‍රහ්මපත්තියාති සො සෙට්ඨපත්තියා මග්ගො, තුම්භෙ පන
 කිං බ්‍රාහ්මණා නාමාති දීපෙන්තො එවමාහ.

ආගමංසු නු බ්විධාති ආගමංසු නු බො ඉධ. අධිමුච්චන්ති කිලෙසවසෙන
 අධිමුත්තො ගිද්ධො හොති. බ්‍යාපජ්ජන්ති බ්‍යාපාදවසෙන පුත්චිත්තං හොති.
 පරිත්තවෙනසොති අනුපට්ඨිතසතිතාය සංකිලෙසචිත්තෙන පරිත්තචිත්තො.
 වෙතොවිමුත්තින්ති ඵලසමාධිං. පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති ඵලපඤ්ඤං.
 අජ්ජමාණවෙනසොති උපට්ඨිතසතිතාය නික්කිලෙසචිත්තෙන අජ්ජමාණචිත්තො.

10. වෙරහව්වාතිසුත්තවණ්ණනා

133. දසමෙ කාමණ්ඩායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. යග්ගෙති වොදනත්ථෙ
 නිපාතො. සෙසං උත්තානමෙවාති.

ගහපතිවග්ගො තෙරසමො.

14. දෙවදහවග්ගො

1. දෙවදහසුත්තවණ්ණනා

134. දෙවදහවග්ගස්ස පයමෙ දෙවදහන්ති නපුංසකලිඬිගෙන ලද්ධනාමො
 නිගමො. මනොරමාති මනං රමයන්තා, මනාපාති අත්ථො. අමනොරමාති අමනාපා.

2. බණසුත්තවණ්ණනා

135. දුතියෙ ජප්පසායනනිකා නාමානි විසුං ජප්පසායනනිකා නාම නිරයා නත්ථි. සබ්බෙසුපි හි එකතිංසමහානිරයෙසු ඡද්චාරඵප්පසායනනපඤ්ඤත්ති හොතියෙව. ඉදං පන අවිච්චිහානිරයං සන්ධාය වුත්තං. සග්ගාති ඉධාපි තාවතිංසපුරමෙව අධිජ්ජෙතං. කාමාවචරදෙවලොකෙ පන එකස්මිම්පි ජප්පසායනනපඤ්ඤත්තියා අභාවො නාම නත්ථි. ඉමිනා කිං දිපෙති? නිරයෙ එකන්තදුක්ඛසමජ්ජිතභාවෙන, දෙවලොකෙ ව එකන්තසුඛසමජ්ජිතත්තා එකන්තබ්බිධාරතිවසෙන උප්පන්නපමාදෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසිතුං න සක්කා. මනුස්සලොකො පන වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛො, ඉධෙව අපායොපි සග්ගොපි පඤ්ඤායති. අයං මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස කම්මභූමි නාම, සා තුම්හෙහි ලද්ධා. තස්මා යෙ වො ඉමෙ මානුස්සකා ඛන්ධා ලද්ධා, තෙ වො ලාභා. යඤ්ච වො ඉදං මනුස්සත්තං ලද්ධං, පටිලද්ධො වො බ්‍රහ්මචරියවාසස්ස ඛණො සමයොති. වුත්තම්පි හෙතං පොරාණෙහි

“අයං කම්මභූමි ඉධ මග්ගභාවනා,
 යානානි සංවෙජනියා බහු ඉධ;
 සංවෙගසංවෙජනියෙසු වත්ථුසු,
 සංවෙගජාතොව පයුඤ්ච යොනියො” ති.

3. පට්මරූපාරාමසුත්තවණ්ණනා

136. තතියෙ රූපසම්මුදිතාති රූපෙ සම්මුදිතා පමොදිතා. දුක්ඛාති දුක්ඛිතා. සුඛොති නිබ්බානසුඛෙන සුඛිතො. කෙවලාති සකලා. යාවතත්ථිති වුවචතිති යත්තකා අත්ථිති වුවචති. එතෙ වොති එත්ථ වො-කාරො නිපාතමත්තං. පච්චනීකම්ඳං හොති, සබ්බලොකෙන පස්සත්තති යං ඉදං පස්සන්තානං පණ්ඩිතානං දස්සනං, තං සබ්බලොකෙන පච්චනීකං හොති විරුද්ධං. ලොකො හි පඤ්චක්ඛන්ධො නිච්චා සුඛා අත්තා සුභාති මඤ්ඤති, පණ්ඩිතා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා අසුභාති. සුඛතො ආහුති සුඛන්ති කට්ඨන්ති. සුඛතො විදුති සුඛන්ති ජානන්ති. සබ්බමෙතං නිබ්බානමෙව සන්ධාය වුත්තං.

සම්මුල්ලේහත්ථාති එත්ථ නිබ්බානෙ සම්මුල්ලිහා. අවිද්දසුති බාලා. සබ්බෙපි හි ඡන්තවුතිපාසණ්ඩිතො “නිබ්බානං පාපුණ්ණස්සාමා” ති සඤ්ඤිතො හොන්ති, තෙ පන “නිබ්බානං නාම ඉද්” ත්තිපි න ජානන්ති. නිවුතානන්ති කිලෙසනීවරණෙන නිවුතානං පරියොනද්ධානං. අන්ධකාරො අපස්සත්තති අපස්සන්තානං අන්ධකාරො හොති. කිං තං එවං හොති? නිබ්බානං වා නිබ්බානදස්සනං වා අපස්සන්තානඤ්ඤි බාලානං නිබ්බානම්පි නිබ්බානදස්සනම්පි කාලමෙසඅවච්ඡාදිතං විය වන්දමණ්ඩලං කටාහෙන පටිකුජ්ජිතපත්තො විය ව නිච්චකාලං තමො වෙව අන්ධකාරො ව සම්පජ්ජති.

සතඤ්ච විවටං හොති, ආලොකො පස්සතාම්චාති සතඤ්ච සප්පුරිසානං පඤ්ඤාදස්සනෙන පස්සන්තානං නිබ්බානං ආලොකො විය විවටං හොති. සන්තිකෙ

න විජානන්ති, මගා ධම්මස්ස අකොවිදාති යං අත්තනො සරීරෙ කෙසෙ වා ලොමාදීසු වා අඤ්ඤතරකොට්ඨාසං පරිච්ඡින්නිතවා අනන්තරමෙව අධිගන්තබ්බතො අත්තනො වා ඛන්ධානං නිරොධමග්ගතො සන්තිකෙ නිබ්බානං. තං එවං සන්තිකෙ සමානම්පි මග්ගභූතා ජනා මග්ගාමග්ගධම්මස්ස චතුසච්චධම්මස්ස වා අකොවිදා න ජානන්ති.

මාරධෙය්‍යානුපන්නෙහීති තෙභූමකවට්ටං මාරස්ස නිවාසට්ඨානං අනුපන්නෙහි. කො නු අඤ්ඤත්‍ර අරියෙහීති යපෙත්වා අරියෙ කො නු අඤ්ඤො නිබ්බානපදං ජානිතුං අරහති. සම්මදඤ්ඤාය පරිනිබ්බන්තීති අරහත්තපඤ්ඤාය සම්මා ජානිත්වා අනන්තරමෙව අනාසවා හුත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බන්ති. අථ වා සම්මදඤ්ඤාය අනාසවා හුත්වා අත්තෙ ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායන්ති.

4-12. දුතියරූපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා

137-145. චතුත්ථං සුද්ධිකං කත්වා දෙසියමානෙ බුද්ධිකානාං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. පඤ්චමාදීනි තථා තථා බුද්ධිකානාං අජ්ඣාසයෙන වුත්තාති. අත්ථො පන තෙසං පාකට්ඨොයෙවාති.

දෙවදභවග්ගො වුද්දසමො.

15. නවපුරාණවග්ගො

1. කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා

146. නවපුරාණවග්ගස්ස පයමෙ නවපුරාණානීති නවානි ච පුරාණානි ච. චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පුරාණකම්මන්ති න චක්ඛු පුරාණං, කම්මමෙව පුරාණං, කම්මතො පන නිබ්බත්තත්තා පච්චයනාමෙන එවං වුත්තං. අභිසඬ්ඛන්ති පච්චයෙහි අභිසමාගන්ත්වා කතං. අභිසඤ්චෙතයිතන්ති චෙතනාය පකප්පිතං. වෙදනියං දට්ඨබ්බන්ති වෙදනාය චත්ථුති පස්සිතබ්බං. නිරොධා විමුත්තිං චුසතීති ඉමස්ස තිව්ධස්ස කම්මස්ස නිරොධෙන විමුත්තිං චුසති. අයං වුවචතීති අයං තස්සා විමුත්තියා ආරම්මණභූතො නිරොධො කම්මනිරොධොති වුවචති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පුබ්බභාගවිපස්සනා කථිතා.

2-5. අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා

147-150. දුතියෙ නිබ්බානසප්පායන්ති නිබ්බානස්ස සප්පායං උපකාරපට්ඨපදං. තතිශාදීසුපි එසෙව නයො. පටිපාටියා පන චතුසුපි එතෙසු සුත්තෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කථිතා.

6-7. අත්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා

151-152. ඡට්ඨෙ අනන්තෙවාසිකන්ති අන්තො වසනකකිලෙසවිරහිතං.
 අනාවරියකන්ති ආවරණකකිලෙසවිරහිතං. අන්තස්ස වසන්තීති අන්තො අස්ස
 වසන්ති. තෙ නං සමුදාවරන්තීති තෙ එතං අධිභවන්ති අජ්ඣොත්ථරන්ති
 සික්ඛාපෙත්ති වා. “එවං චෙජ්ජකම්මං කරොහි, එවං දුතකම්ම”න්ති ඉති
 සික්ඛාපනසඬ්ඛාතෙන සමුදාවරණත්ථෙතස්ස තෙ ආවරියා නාම භොන්ති, තෙහි
 ආවරියෙහි සාවරියකොති වුවවති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.
 සත්තමං හෙට්ඨා කථිතනයමෙව.

8. අත්ථිනුබොපරියායසුත්තවණ්ණනා

153. අට්ඨමෙ යං පරියායං ආගම්මාති යං කාරණං ආගම්ම. අඤ්ඤත්‍රෙව
 සද්ධායාති විනා සද්ධාය සද්ධං අපනෙත්වා. එත්ථ ච සද්ධාති න පච්චක්ඛා සද්ධා.
 යො පන පරස්ස එවං කිර එවං කිරාති කථෙන්නස්ස සුත්වා උප්පන්නො
 සද්දහනාකාරො, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. රුච්ඡාදිසුපි රුචාපෙත්වා බ්මාපෙත්වා
 අත්ථෙතන්ති ගහණාකාරො රුචි නාම, එවං කිර භවිස්සතීති අනුස්සවනං
 අනුස්සවො, නිසිදිත්වා එකං කාරණං චිත්තෙන්තස්ස කාරණං උපට්ඨාති, එවං
 උපට්ඨිතස්ස අත්ථෙතන්ති ගහණං ආකාරපරිච්ඡිකක්කො නාම, කාරණචිතක්කොති
 අත්ථො. කාරණං චිත්තෙන්තස්ස පාපිකා ලද්ධි උප්පජ්ජති, තං අත්ථෙසාති
 ගහණාකාරො දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති නාම. අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙය්‍යාති ඉමාති පඤ්ච
 යානාති මුඤ්චිත්වා අරහත්තං බ්‍යාකරෙය්‍ය. ඉමස්මිං සුත්තෙ සෙබාසෙබානං
 පච්චචෙක්ඛණා කථිතා.

9-10. ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා

154-155. නවමෙ ඉන්ද්‍රියසම්පන්නොති පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො. තත්ථ යෙන ඡ
 ඉන්ද්‍රියාති සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තං, සො තෙහි නිබ්බිසෙවනෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි
 සමන්තාගතත්තා, චක්ඛාදීනි වා ඡ ඉන්ද්‍රියාති සම්මසන්නස්ස උප්පන්නෙහි සද්ධාදීහි
 ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්තාගතත්තා පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො නාම භොති, තං සන්ධාය භගවා
 චක්ඛුන්ද්‍රියෙ චෙතිආදිනා නයෙන දෙසනං විත්ථාරෙත්වා එත්තාවතා බො භික්ඛු
 ඉන්ද්‍රියසම්පන්නො භොතීති ආහ. දසමං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

නවපුරාණවග්ගො පඤ්චදසමො.

තතියො පණ්ණාසකො.

16. නන්දික්ඛයවග්ගො

1-4. අජ්ඣත්තනන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා

156-159. නන්දික්ඛයවග්ගස්ස පඨමෙ නන්දික්ඛයා රාගක්ඛයො, රාගක්ඛයා නන්දික්ඛයොති නන්දියා ච රාගස්ස ච අත්ථතො එකත්තා චුත්තං. සුවිමුත්තන්ති අරහත්තඵලවිමුත්තිවසෙන සුට්ඨු විමුත්තං. සෙසමෙත්ථ දුතියාදීසු ච උත්තානමෙව.

5-6. ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා

160-161. පඤ්චමං සමාධිවිකලානං, ඡට්ඨං පටිසල්ලානවිකලානං විත්තෙකග්ගතඤ්ච කායවිචෙකඤ්ච ලහන්තානං එතෙසං කම්මට්ඨානං එතං ගම්ස්සතීති ඤාත්වා කථිතං. තත්ථ ඔක්ඛායතීති (පච්චක්ඛායති) පඤ්ඤායති පාකටං හොති. ඉති ද්විසුපි එතෙසු සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කථිතා.

7-9. කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

162-164. සත්තමාදීසු තිසු ථෙරස්ස විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මාව කථිතා.

10-12. මිච්ඡාදිට්ඨිපභානසුත්තාදිවණ්ණනා

165-167. දසමාදීනි තිණි පාටියෙක්කෙන පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන චුත්තානි. තෙසං අත්ථො චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

නන්දික්ඛයවග්ගො සොලසමො.

17. සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො

1-60. අජ්ඣත්තඅනිච්චජන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

168-227. තදනන්තරො සට්ඨිපෙය්‍යාලො නාම හොති, සො උත්තානත්ථොව. යානි පනෙත්ථ සට්ඨි සුත්තානි චුත්තානි, තානි ‘‘ජන්දො පභාතබ්බො’’ති එවං තස්ස තස්සෙව පදස්ස වසෙන බුජ්ඣතකානං අජ්ඣාසයවසෙන චුත්තානි. ඉති සබ්බානි තානි පාටියෙක්කෙන පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි. එකෙකසුත්තපරියොසානෙ වෙත්ථ සට්ඨි සට්ඨි භික්ඛු අරහත්තං පත්තානි.

සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො.

18. සමුද්දවග්ගො

1. පඨමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා

228. සමුද්දවග්ගස්ස පඨමෙ චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පුරිසස්ස සමුද්දොති යදි දුප්පුරණට්ඨොන යදි වා සමුද්දනට්ඨොන සමුද්දො, චක්ඛුමෙව සමුද්දො. තස්ස භි පථවිතො යාව අකනිට්ඨබ්බන්මලොකා නිලාදිආරම්මණං සමොසරන්තං පරිපුණ්ණභාවං කාතුං න සක්කොති, එවං දුප්පුරණට්ඨොනපි සමුද්දො. චක්ඛු ච

තෙසු තෙසු නීලාදීසු ආරම්මණෙසු සමුද්දති, අසංවුතං හුත්වා ඔසරමානං කිලෙසුප්පත්තියා කාරණභාවෙන සදොසගමනෙන ගච්ඡති සමුද්දනට්ඨෙන පි සමුද්දො. තස්ස රූපමයො වෙගොති සමුද්දස්ස අප්පමාණො උමිමයො වෙගො විය තස්සාපි චක්ඛුසමුද්දස්ස සමොසරන්තස්ස නීලාදිහෙදස්ස ආරම්මණස්ස වසෙන අප්පමෙයො රූපමයො වෙගො වෙදිතබ්බො. යො තං රූපමයං වෙගං සහතිති යො තං චක්ඛුසමුද්දෙ සමොසට්ඨං රූපමයං වෙගං, මනාපෙ රූපෙ රාගං, අමනාපෙ දොසං, අසමපෙක්ඛිතෙ මොහන්ති එවං රාගාදිකිලෙසෙ අනුප්පාදෙන්තො උපෙක්ඛකභාවෙන සහති.

සඋමිත්තිආදීසු කිලෙසඋමිති සඋමිං. කිලෙසාවට්ටෙහි සාවට්ටං. කිලෙසගාහෙහි සගාහං. කිලෙසරක්ඛසෙහි සරක්ඛසං. කොද්ධපායාසස්ස ච වසෙන සඋමිං. වුතඤ්ඤෙනං “උමිභයන්ති බො, භික්ඛවෙ, කොද්ධපායාසස්සෙනං අධිවචන”න්ති (ඉතිවු. 109; ම. නි. 2.162; අ. නි. 4.122). කාමගුණවසෙන සාවට්ටං. වුතඤ්ඤෙනං “ආවට්ටග්ගාහොති බො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානං අධිවචන”න්ති (සං. නි. 4.241). මාතුගාමවසෙන සගාහං සරක්ඛසං. වුත්තඤ්ඤෙනං “ගාහරක්ඛසොති බො, භික්ඛවෙ, මාතුගාමස්සෙනං අධිවචන”න්ති (ඉතිවු. 109). සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. සහයං දුත්තරං අවිචතරීති උමිභයෙන සහයං දුරතික්කමං අතික්කමී. ලොකන්තගුති සඬ්ඛාරලොකස්ස අන්තං ගතො. පාරගතොති වුවචතීති නිබ්බානං ගතොති කපීයති.

2-3. දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා

229-230. දුතියෙ සමුද්දොති සමුද්දනට්ඨෙන සමුද්දො, කිලෙදනට්ඨෙන තෙමනට්ඨෙනාති වුත්තං හොති. යෙභුයොනාති යපෙත්වා අරියසාවකෙ. සමුත්තාති කිලින්තා තිත්තා නිවුග්ගා. තත්තාකුලකජාතාතිආදි හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව. මච්චුප්භොති තයො මච්චු ජහිත්වා යිතො. නිරූපධීති තිහි උපධීහි අනුපධි. අසුතබ්භවායාති නිබ්බානත්ථාය. අමොහසි මච්චුරාජන්ති යථා තස්ස ගතිං න ජානාති, එවං මච්චුරාජානං මොහෙත්වා ගතො. තතියං වුත්තනයමෙව.

4-6. බීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

231-233. චතුත්ථෙ අප්පහීනට්ඨෙන අත්ථී, තෙනෙවාහ සො අප්පහීනොති. පරිත්තාති, පබ්බතමත්තමිපි රූපං අනිට්ඨං අරජනීයං පරිත්තං නාම හොති, එවරූපාපිස්ස රූපා විත්තං පරියාදියන්තීති දස්සෙති. කො පන වාදො අධිමත්තානන්ති ඉට්ඨාරම්මණං පනස්ස රජනීයං වත්ථු විත්තං පරියාදියතීති එත්ථ කා කථා? එත්ථ ච නබ්බිට්ඨිපමාණමිපි මණ්ඩුත්තාදි රජනීයං වත්ථු අධිමත්තාරම්මණමෙවාති වෙදිතබ්බං. දහරොතිආදීති තිණ්ඨි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානෙව. ආභිත්ථෙය්‍යාති පහරෙය්‍ය පදාලෙය්‍ය වා. පඤ්චමෙ තදුභයන්ති තං උභයං. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7. උදාසීනත්වයේ ණය

234. සත්තම අනෙකපරියායෙනාති අනෙකෙහි කාරණෙහි. ඉතිපායන්ති ඉතිපි අයං. ඉමස්මිං සුත්තෙ අනිච්චෙන අනත්තලක්ඛණං කථිතං.

8. ආදිත්තපරියායසුත්තයේ ණය

235. අට්ඨමෙ අනුඛ්‍යාඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහොති ‘‘හත්ථා සොහනා පාදා සොහනා’’ති එවං අනුඛ්‍යාඤ්ජනවසෙන නිමිත්තග්ගාහො. නිමිත්තග්ගාහොති හි සංසන්දෙත්වා ගහණං, අනුඛ්‍යාඤ්ජනග්ගාහොති විහත්තිගහණං. නිමිත්තග්ගාහො කුම්භිලසදිසො සබ්බමෙව ගණ්හාති, අනුඛ්‍යාඤ්ජනග්ගාහො රත්තපාසදිසො විහජිත්වා හත්ථපාදාදිසු තං තං කොට්ඨාසං. ඉමෙ පන ද්වෙ ගාහා එකජවනවාරෙපි ලබ්හන්ති, නානාජවනවාරෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

නිමිත්තස්සාදග්ගිතන්ති නිමිත්තස්සාදෙන ගන්ථිතං බද්ධං. විඤ්ඤාණන්ති කම්මවිඤ්ඤාණං. තස්මිං වෙ සමයෙ කාලං කරොය්‍යාති න කොචි සංකිලිට්ඨෙන විත්තෙන කාලං කරොන්තො නාම අත්ථි. සබ්බසත්තානාඤ්ඤි හවඬගෙනෙව කාලකිරියා හොති. කිලෙසහයං පන දස්සෙන්නො එවමාහ. සමයවසෙන වා එවං වුත්තං. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්ඤි ආපාඨගතෙ ආරම්මණෙ රත්තවිත්තං වා දුට්ඨවිත්තං වා මුළුභවිත්තං වා ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා හවඬගං ඔතරති, හවඬගෙ යත්වා කාලකිරියං කරොති. තස්මිං සමයෙ කාලං කරොන්තස්ස ද්වෙව ගතියො පාටිකඬ්ඛා, ඉමස්ස සමයස්ස වසෙනෙතං වුත්තං.

ඉමං බ්වාහං, භික්ඛවෙ, ආදීනවන්ති ඉමං අනෙකාති වස්සසතසහස්සාති නිරයෙ අනුභවිතබ්බං දුක්ඛං සම්පස්සමානො එවං වදාමි තත්තාය අයොසලාකාය අක්ඛීති අඤ්ජාපෙතුකාමොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයොසඬ්ඛානාති අයසුලෙන. සම්පලිමට්ඨන්ති ද්වෙපි කණ්ණවිජ්ජදානි විනිවිජ්ඣිත්වා පථවියං ආකොටනවසෙන සම්පලිමට්ඨං.

තතියවාරෙ සම්පලිමට්ඨන්ති නබ්බිජෙදනං පවෙසෙත්වා උක්ඛිපිත්වා සහධුනට්ඨෙන ඡින්දිත්වා පාතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. චතුත්ථවාරෙ සම්පලිමට්ඨන්ති බන්ධනමූලං ඡෙත්වා පාතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. පඤ්චමවාරෙ සම්පලිමට්ඨන්ති තිබ්ණාය සත්තියා කායපසාදං උප්පාටෙත්වා පතනවසෙන සම්පලිමට්ඨං. සත්තියාති එත්ථ මහති දණ්ඩකවාසි වෙදිතබ්බො. සොත්තන්ති නිපජ්ජිත්වා නිද්දොක්කමනං. යථාරූපානං විතක්කානං වසං ගතො සඬ්ඝං භින්දෙය්‍යාති ඉමිනා විතක්කානං යාව සඬ්ඝහෙදා පාපකම්මාවහනතා දස්සිතා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

9-10. පයමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

236-237. නවමෙ හත්ථෙසු, හික්බවෙ, සතීති හත්ථෙසු විජ්ජමානෙසු. දසමෙ න හොතීති වුවවමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. ද්විසුපි වෙනෙසු විපාකසුඛදුක්ඛමෙව දස්සෙත්වා වට්ටව්වට්ටං කථිතන්ති.

සමුද්දවග්ගො නිට්ඨිතො.

19. ආසිවිසවග්ගො

1. ආසිවිසොපමසුත්තවණ්ණනා

238. ආසිවිසවග්ගස්ස පයමෙ හික්ඛු ආමන්තෙසීති

එකචාරිකද්විචාරිකතිචාරිකචතුරාරිකපඤ්චවාරිකෙ සභාගවුත්තිනො කාරකෙ යුත්තපයුත්තෙ සබ්බෙපි දුක්ඛලක්ඛණකම්මට්ඨානිකෙ පරිවාරෙත්වා නිසිත්තෙ යොගාවචරෙ හික්ඛු ආමන්තෙසී. ඉදඤ්භි සුත්තං පුග්ගලජ්ඣාසයෙන වුත්තං. පුග්ගලෙසුපි විපඤ්චිතඤ්ඤානං දිසාවාසිකානං දුක්ඛලක්ඛණකම්මට්ඨානිකානං උපට්ඨානවෙලාය ආගන්ත්වා සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසිත්තානං වසෙන වුත්තං. එවං සන්තෙපි උග්ගට්ඨකඤ්ඤාආදීනං චතුර්නම්පි පුග්ගලානං පච්චයභූතමෙවෙනං. උග්ගට්ඨකඤ්ඤා පුග්ගලො හි ඉමස්ස සුත්තස්ස මාතිකානික්ඛෙපෙනෙව අරහත්තං පාපුණ්ණස්සති, විපඤ්චිතඤ්ඤා මාතිකාය විත්ථාරභාජනෙන, නෙය්‍යාපුග්ගලො ඉමමෙව සුත්තං සජ්ඣායන්තො පරිපුච්ඡන්තො යොනියො මනසිකරොන්තො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තො හජන්තො පයිරුපාසන්තො අරහත්තං පාපුණ්ණස්සති. පදපරමස්සෙතං සුත්තං අනාගතෙ වාසනා හවිස්සතීති එවං සබ්බෙසම්පි උපකාරභාවං ඤාත්වා හගවා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ආකාසං විත්ථාරෙත්තො විය චක්කවාලපබ්බතං කම්පෙන්තො විය ච මහන්තෙන උස්සාහෙන සෙය්‍යථාපි, හික්බවෙති ඉමං ආසිවිසොපමසුත්තං ආරභී.

තත්ථ චත්තාරො ආසිවිසාති කට්ඨමුඛො, පුතිමුඛො, අග්ගිමුඛො, සත්ථමුඛොති ඉමෙ චත්තාරො. තෙසු කට්ඨමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලසරීරං සුක්ඛකට්ඨං විය ථද්ධං හොති, සන්ධිපබ්බෙසු අධිමත්තං අයසුලසමජ්ජිතං විය තිට්ඨති. පුතිමුඛෙන දට්ඨස්ස පක්කපුතිපනසං විය විපුබ්බකභාවං ආපජ්ජීත්වා පග්ගරති, වඩ්ගවාරෙ පක්ඛිත්තඋදකං විය හොති. අග්ගිමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලසරීරං ඤායිත්වා හස්මමුට්ඨි විය පුසමුට්ඨි විය ච විජ්ජකිරියති. සත්තමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලසරීරං හිජ්ජති, අසනිපාතට්ඨානං විය මහානිබ්බදනෙන බ්බසන්ධිමුඛං විය ච හොති. එවං විසවසෙන විහත්තා චත්තාරො ආසිවිසා.

විසවෙගවිකාරෙන පනෙනෙ සොළස හොන්ති. කට්ඨමුඛො හි දට්ඨවිසො, දිට්ඨවිසො, පුට්ඨවිසො, වාතවිසොති චතුබ්බිධො හොති. තෙන හි දට්ඨමපි දිට්ඨමපි පුට්ඨමපි තස්ස වාතෙන පහට්ඨි සරීරං වුත්තජ්ජකාරෙන ථද්ධං හොති. සෙසෙසුපි එසෙව නයොති. එවං විසවෙගවිකාරවසෙන සොළස හොන්ති.

පුන පුග්ගලපණ්ණාසකච්ඡෙදන චතුසට්ඨි භොන්ති. කථං? කට්ඨමුඛෙසු තාව දට්ඨවිසො ච ආගතවිසො නො සොරවිසො, සොරවිසො නො ආගතවිසො, ආගතවිසො චෙව සොරවිසො ච, නෙවාගතවිසො න සොරවිසොති චතුඛිඛිධො භොති. තත්ථ යස්ස විසං සම්පජ්ජලිතනිණ්ණක්කාය අග්ගි විය සීසං අභිරුහිත්වා අක්ඛිති ගහෙත්වා ඛන්ධං ගහෙත්වා සීසං ගහෙත්වා ධීතන්ති චත්තඛිඛතං ආපජ්ජති මණ්ණසප්පාදීනං විසං විය, මන්තං පන පරිචත්තෙත්වා කණ්ණභාතං දත්වා දණ්ඩකෙන පහටමත්තෙ ඔතරිත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති, අයං ආගතවිසො නො සොරවිසො නාම. යස්ස පන විසං සණ්ඨං අභිරුහති, ආරුළුභාරුළුභට්ඨානෙ පන අයං සිතඋදකං විය භොති උදකසප්පාදීනං විසං විය, ද්වාදසවස්සව්වයෙනාපි කණ්ණපිට්ඨිඛන්ධපිට්ඨිකාදීසු ගණ්ඩපිළකාදිවසෙන පඤ්ඤායති, මන්තපරිචත්තනාදීසු ච කසිරමානාසු සීසං න ඔතරති, අයං සොරවිසො නො ආගතවිසො නාම. යස්ස පන විසං සීසං අභිරුහති, න සීසං ඔතරති අනෙළකසප්පාදීනං විසං විය, අයං ආගතවිසො චෙව සොරවිසො ච. යස්ස පන විසං මන්දං භොති, ඔතාරියමානම්පි සුඛෙනෙව ඔතරති නීලසප්පධම්මනිසප්පාදීනං විසං විය, අයං නෙවාගතවිසො න සොරවිසො නාම. ඉමිනා උපායෙන කට්ඨමුඛෙ දට්ඨවිසාදයො පුතිමුඛාදීසු ච දට්ඨවිසාදයො වෙදිතඛිඛාති. එවං පුග්ගලපණ්ණාසකච්ඡෙදන චතුසට්ඨි.

තෙසු “අණ්ඩජා නාගා” තිආදිනා (සං. නි. 3.342-344) යොනිවසෙන එකෙකං චතුධා විහජිත්වා ඡපණ්ණාසාධිකානි ද්වෙ සතානි භොන්ති. තෙ ජලජාථලජානි ද්විගුණිකා ද්වාදසාධිකානි පඤ්චසතානි භොන්ති, තෙ කාමරූපඅකාමරූපානං වසෙන ද්විගුණිකා චතුච්ඡාධිකසහස්සසඬ්ඛා භොන්ති. පුන ගතමග්ගස්ස පටිලොමතො සංඛිජ්ජමානා කට්ඨමුඛාදිවසෙන චත්තාරොව භොන්තිති. තෙ සන්ධාය භගවා “සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, චත්තාරො ආසිවිසා” ති ආහ. කුලවසෙන හි එතෙ ගහිතා.

තත්ථ ආසිවිසාති ආසිත්තවිසාතිපි ආසිවිසා, අසිතවිසාතිපි ආසිවිසා, අසිසදිසවිසාතිපි ආසිවිසා. ආසිත්තවිසාති සකලකායෙ ආසිඤ්චිත්වා විය යපිතවිසා, පරස්ස ච අත්තනො සරිරෙ ච ආසිඤ්චනවිසාති අත්ථො. අසිතවිසාති යං යං එතෙහි අසිතං භොති පරිභුත්තං, තං තං විසමෙව සම්පජ්ජති, තස්මා අසිතං විසං භොති එතෙසන්ති ආසිවිසා. අසිසදිසවිසාති අසිවිය තිඛිණං පරමම්මච්ඡෙදනසමත්ථං විසං එතෙසන්ති ආසිවිසාති එවමෙත්ථ චචනත්ථො වෙදිතඛිඛො. උග්ගතෙජාති උග්ගතතෙජා ඛලවතෙජා. සොරවිසාති දුන්නිම්මද්දනවිසා.

එවං වදෙය්‍යුන්ති පටිජග්ගාපනත්ථං එවං වදෙය්‍යුං. රාජානො හි ආසිවිසෙ ගාභාපෙත්වා – “තථාරූපෙ වොරෙ වා එතෙහි ඩංසාපෙත්වා මාරෙස්සාම, නගරූපරොධකාලෙ පරසෙනාය වා තං ඛිපිස්සාම, පරඛලං නිම්මද්දෙතුං අසක්කොන්තා සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා වරසයනං ආරුය්හ එතෙහි අත්තානං ඩංසාපෙත්වා සත්තුනං වසං අනාගච්ජන්තා අත්තනො රුචියා මරිස්සාමා” ති ආසිවිසෙ ජග්ගාපෙත්ති. තෙ යං වොරං සහසාව මාරෙතුං න ඉච්ඡන්ති, “එවමෙන

දීසරත්තං දුක්ඛජපත්තො හුත්වා මරිස්සන්ති” ති ඉච්ඡන්තා තං පුරිසං එවං වදන්ති ඉමෙ තෙ අම්මො පුරිස වත්තාරො ආසිවිසාති.

තත්ථ කාලෙන කාලන්ති කාලෙ කාලෙ. සංවෙසෙනබ්බාති නිපජ්ජාපෙනබ්බා. අඤ්ඤතරො වා අඤ්ඤතරො වාති කට්ඨමුඛාදීසු යො කොචි. යං තෙ අම්මො පුරිස කරණියං, තං කරොහිති ඉදං අත්ථවරකස්ස වචනං වෙදිතබ්බං. තස්ස කිර පුරිසස්ස එවං ආසිවිසෙ පටිපාදෙන්වා ‘අයං වො උපට්ඨාකො’ ති වතුසු පෙළාසු යපිතානං ආසිවිසානං ආරොවෙන්ති. අටෙකො නික්ඛමිත්වා ආගම්ම තස්ස පුරිසස්ස දක්ඛිණපාදානුසාරෙන අභිරුහිත්වා දක්ඛිණහත්ථං මණ්ඩන්ධනො පට්ඨාය වෙයෙත්වා දක්ඛිණකණ්ණසොතමුලෙ එණං කත්වා සුසුති කරොන්තො නිපජ්ජි. අපරො වාමපාදානුසාරෙන අභිරුහිත්වා තටෙව වාමහත්ථං වෙයෙත්වා වාමකණ්ණසොතමුලෙ එණං කත්වා සුසුති කරොන්තො නිපජ්ජි, තතියො නික්ඛමිත්වා අභිමුඛං අභිරුහිත්වා කුච්ඡං වෙයෙත්වා ගලවාටකමුලෙ එණං කත්වා සුසුති කරොන්තො නිපජ්ජි, චතුත්ථො පිට්ඨිභාගෙන අභිරුහිත්වා ගිවං වෙයෙත්වා උපරිමුද්ධති එණං යපෙන්වා සුසුති කරොන්තො නිපජ්ජි.

එවං වතුසු ආසිවිසෙසු සරීරට්ඨකෙසුයෙව ජාතෙසු එකො තස්ස පුරිසස්ස අත්ථවරකපුරිසො තං දිස්වා “කිං තෙ, භො පුරිස, ලද්ධ”න්ති, ප්‍රච්ඡි. තතො තෙන “ඉමෙ මෙ, භො, හත්ථෙසු හත්ථකටකං විය බාහාසු කෙයුරං විය කුච්ඡිමිහි කුච්ඡිවෙයනසාටකො විය කණ්ණෙසු කණ්ණවුළිකා විය ගලෙ මුත්තාවලියො විය සීසෙ සීසපසාධනං විය කෙචි අලඬිකාරවිසෙසා රඤ්ඤා දින්නා” ති වුත්තෙ සො ආහ – “භො අන්ධබාල, මා එවං මඤ්ඤිත්ථ ‘රඤ්ඤා මෙ තුට්ඨෙන්නෙතං පසාධනං දින්න’න්ති. ත්වං රඤ්ඤො ආගුචාරී වොරො, ඉමෙ ව වත්තාරො ආසිවිසා දුරුපට්ඨාහා දුජ්ජට්ඨගියා, එකස්මිං උට්ඨාතුකාමෙ එකො න්භායිතුකාමො භොති, එකස්මිං න්භායිතුකාමෙ එකො භුඤ්ජිතුකාමො, එකස්මිං භුඤ්ජිතුකාමෙ එකො නිපජ්ජිතුකාමො. තෙසු යස්සෙව ඉච්ඡා න පුරති, සො තත්ථෙව ඩංසිත්වා මාරෙති” ති. අත්ථි පන, භො, එවං සන්නෙ කොචි සොත්ථිමග්ගොති? ආම, රාජපුරිසානං වික්ඛිත්තභාවං ඤත්වා පලායනං සොත්ථිභාවොති වත්වා “යං තෙ කරණියං, තං කරොහි” ති වදෙය්‍ය.

තං සුත්වා ඉතරො චතුන්නං ආසිවිසානං පමාදක්ඛණං රාජපුරිසෙහි ව පවිචිත්තං දිස්වා, වාමහත්ථෙන දක්ඛිණහත්ථං වෙයෙත්වා, දක්ඛිණකණ්ණවුළිකාය එණං යපෙන්වා, සයිතාසිවිසස්ස සරීරං පරිමජ්ජන්තො විය සණ්ඨකං තං අපනෙන්වා, එතෙනෙව උපායෙන සෙසෙපි අපනෙන්වා තෙසං භීතො පලායෙය්‍ය. අථ නං තෙ ආසිවිසා “අයං අම්මාකං රඤ්ඤා උපට්ඨාකො දින්නො” ති අනුබන්ධමානා ආගච්ඡෙය්‍යුං. ඉදං සන්ධාය අථ බො සො, හික්ඛවෙ, පුරිසො භීතො චතුන්නං ආසිවිසානං....පෙ.... පලායෙථාති වුත්තං.

තස්මිං පන පුරිසෙ එවං ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්වා ඔලොකෙන්වා පලායන්තෙ රාජා “පලාතො සො පුරිසො” ති සුත්වා “කො නු බො තං අනුබන්ධිත්වා සාතෙතුං

සක්බිස්සති” ති විවින්නො තස්සෙව පච්චත්ථිකෙ පඤ්ච ජනෙ ලභිත්වා “ගච්ඡං නං අනුබන්ධිත්වා ඝාතෙට්ඨා” ති පෙසෙය්‍යා. අථස්ස අත්ථවරා පුරිසා තං පචත්තිං ඤත්වා ආරොචෙය්‍යුං. සො භියොයාසොමත්තාය භිතො පලායෙට්. ඉමමත්ථං සන්ධාය තමෙනං එවං වදෙය්‍යුන්තිආදි වුත්තං.

ජට්ඨො අන්තරවරො වධකොති “පයමං ආසිවිසෙහි අනුබද්ධො ඉතො විතො ව නෙ වඤ්චෙන්තො පලායි, ඉදානි පඤ්චහි පච්චත්ථිකෙහි අනුබද්ධො සුට්ඨුතරං පලායති, න සක්කා සො එවං ගහෙතුං, උපලාළනාය පන සක්කා, තස්මා දහරකාලතො පට්ඨාය එකතො බාදිත්වා ව පිවිත්වා ව සන්ථවං අන්තරවරං වධකමස්ස පෙසෙට්ඨා” ති අමච්චෙහි වුත්තෙන රඤ්ඤා පරියෙසිත්වා පෙසිතො අන්තරවරො වධකො.

සො පස්සෙය්‍යා සුඤ්ඤං ගාමන්ති නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො පදං ඝායිත්වා ඝායිත්වා වෙගෙනාගච්ඡන්තෙ වත්තාරො ආසිවිසෙ පඤ්ච වධකෙ පච්චත්ථිකෙ ඡට්ඨඤ්ච අන්තරවරං වධකං “නිවත්ත හො, මා පලායි, පුත්තදාරෙන සද්ධිං කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තො සුඛං වසිස්සසි” ති වත්වා ආගච්ඡන්තං දිස්වා, භියොයාසොමත්තාය යෙන වා තෙන වා පලායන්තො පච්චත්තරට්ඨෙ අභිමුඛගතං එකං ඡක්ඛට්ඨං සුඤ්ඤං ගාමං පස්සෙය්‍යා. රිත්තකඤ්ඤෙව පවිසෙය්‍යාති ධනධඤ්ඤමඤ්චපිට්ඨාදිහි විරහිතත්තා රිත්තකඤ්ඤෙව පවිසෙය්‍යා. තුච්ඡකං සුඤ්ඤකන්ති එතස්සෙව වෙච්චනං. පරිමසෙය්‍යාති “සචෙ පානියං භවිස්සති, පිවිස්සාමි, සචෙ භත්තං භවිස්සති, භුඤ්ජිස්සාමි” ති භාජනං විචරිත්වා භත්ථං අන්තො පචෙසෙත්වා පරිමසෙය්‍යා.

තමෙනං එවං වදෙය්‍යුන්ති ඡන්තං සරානං එකසරෙපි කිඤ්චි අලභිත්වා ගාමමජ්ඣෙව එකො සන්දච්ඡායො රුක්ඛො අත්ථි, තත්ථ වඬ්ඤාචලකං අත්ථනං දිස්වා, “ඉධ තාව නිසීදිස්සාමි” ති ගන්ත්වා, තත්ථ නිසීන්තං මන්දමන්දෙන වාතෙන ඛිජියමානං තත්තකමත්තම්පි සුඛං සන්තතො අස්සාදයමානං, තමෙනං පුරිසං කෙච්චෙව අත්ථවරකා බහි පචත්තිං ඤත්වා ආගතා එවං වදෙය්‍යුං. ඉදානි අම්භො පුරිසාති අම්භො, පුරිස, ඉදානි. චොරා ගාමඝාතකාති “යදෙචෙන්ථ ලභිස්සාම, තං ගණ්භිස්සාම වා ඝාතෙස්සාම වා” ති ආගතා ඡ ගාමඝාතකචොරා.

උදකණ්ණවන්ති ගම්භිරං පුටුලං උදකං. ගම්භිරම්පි හි අපුටුලං, පුටුලං වා අගම්භිරං, න අණ්ණචොති වුව්චති, යම්පන ගම්භිරඤ්ච පුටුලඤ්ච, තස්සෙවෙනං නාමං. සාසඬ්ඤං සප්පට්ඨයන්ති චතුන්තං ආසිවිසානං පඤ්චන්තං වධකානං ඡට්ඨස්ස අන්තරවරස්ස ඡන්තඤ්ච ගාමඝාතකචොරානං වසෙන සාසඬ්ඤං සප්පට්ඨයං. ඛෙමං අප්පට්ඨයන්ති තෙසංයෙව ආසිවිසාදිනං අභාවෙන ඛෙමඤ්ච නිබ්භයඤ්ච විචිත්‍රඋය්‍යානවරං බහ්වන්තපානං දෙවනගරසදිසං. න වස්ස නාවා සන්තාරණිති “ඉමාය නාවාය ඔරිමතීරතො පරතීරං ගම්ස්සන්ති” ති එවං යපිතා ව සන්තාරණි නාවා න භවෙය්‍යා. උත්තරසෙතු වාති රුක්ඛසෙතු-ජඩ්ඝසෙතු-සකට්ඨසෙතුනං අඤ්ඤතරො උත්තරසෙතු වා න භවෙය්‍යා. තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණොති න

බො එස බ්‍රාහ්මණෝ. කස්මා නං බ්‍රාහ්මණොති ආහ? එත්තකානං පච්චත්ථිකානං බාහිතත්තා, දෙසනං වා විනිවත්තෙන්තො එකං බිණාසවබ්‍රාහ්මණං දස්සෙතුම්පි එවමාහ.

තස්මිං පන එවං උත්තිණ්ණෙ චත්තාරො ආසිවිසා “න ලද්ධො චතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ මුරුමුරාය ජීවිතං බාදිත්වා ඡඩ්ඛෙය්‍යාම”. පඤ්ච පච්චත්ථිකා “න ලද්ධො චතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ පරිවාරෙත්වා අඩ්ගමඩ්ගානි ඡින්දිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගතා සතං වා සහස්සං වා ලභෙය්‍යාම”. ඡට්ඨො අන්තරවරො “න ලද්ධො චතාසි මයා, අජ්ජ තෙ ඵලිකචණ්ණෙන අසිනා සිසං ඡින්දිත්වා, සෙනාපතිට්ඨානං ලහිත්වා සම්පත්තිං අනුභවෙය්‍යං”. ඡ වොරා “න ලද්ධො චතාසි අම්හෙහි, අජ්ජ තෙ විවිධානි කම්මකාරණානි කාරෙත්වා බහුධනං ආහරාපෙස්සාමා”ති වින්තෙන්වා, උදකණ්ණචං ඔතරිතුං අසක්කොන්තා රඤ්ඤො ආණාය කොපිතත්තා පරතො ගන්තුම්පි අවිසහන්තා තත්ථෙව සුස්සිත්වා මරෙය්‍යුං.

උපමා බො ම්‍යායන්ති එත්ථ එවං ආදිතො පට්ඨාය ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – රාජා විය හි කම්මං දට්ඨබ්බං, රාජාපරාධිකපුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො පුටුප්පනො. චත්තාරො ආසිවිසා විය චත්තාරි මහාභූතානි, රඤ්ඤො තස්ස චත්තාරො ආසිවිසෙ පට්චජාපිතකාලො විය කම්මුනා පුටුප්පනස්ස පටිසන්ධික්ඛණ්ණෙයෙව චතුත්තං මහාභූතානං දින්නකාලො. “ඉමෙසං ආසිවිසානං පමාදක්ඛණෙ රාජපුරිසානඤ්ච විචිත්තක්ඛණෙ නික්ඛමිත්වා යං තෙ අම්හො, පුරිස, කරණියං, තං කරොහි”ති වචනෙන “පලායස්සු”ති වුත්තකාලො විය සත්ථාරා ඉමස්ස හික්ඛුනො මහාභූතකම්මට්ඨානං කට්ඨත්වා “ඉමෙසු චතුසු මහාභූතෙසු නිබ්බන්ද චිරජ්ජ, එවං වට්ටතො පරිමුච්චිස්සසි”ති කථිතකාලො, තස්ස පුරිසස්ස අත්ථවරකච්චනං සුත්වා චතුත්තං ආසිවිසානං පමාදක්ඛණෙ රාජපුරිසානඤ්ච විචිත්තක්ඛණෙ නික්ඛමිත්වා යෙන වා තෙන වා පලායනං විය ඉමස්ස හික්ඛුනො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ලහිත්වා මහාභූතාසිවිසෙහි පරිමුච්චනත්ථාය ඤාණපලායනෙන පලායනං.

ඉදානි චතුත්තෙනං මහාභූතානං අධිවචනං පට්ඨිධාතුයා ආපොධාතුයානිආදීසු චතුමහාභූතකථා ව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධකථා ව ආයතනකථා ව විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. එත්ථ ව කට්ඨමුඛආසිවිසො විය පට්ඨිධාතු දට්ඨබ්බා, පුතිමුඛඅග්ගිමුඛසත්ථමුඛා විය සෙසධාතුයො. යථෙව හි කට්ඨමුඛෙන දට්ඨස්ස සකලකායො ථද්ධො හොති, එවං පට්ඨිධාතුපකොපෙනාපි. යථා ව පුතිමුඛාදීහි දට්ඨස්ස පග්ගරති වෙව ක්කායති ව ඡිජ්ජති ව, එවං ආපොධාතුතෙජොධාතුවායොධාතුපකොපෙනාපිති. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා –

“පත්ථද්ධො හවතී කායො, දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා;
පට්ඨිධාතුපකොපෙන, හොති කට්ඨමුඛෙව සො.

“පුතිකො හවතී කායො, දට්ඨො පුතිමුඛෙන වා;

ආපොධාතුපකොපෙන, හොති පුතිමුඛෙව සො.

“සන්තත්තො භවතී කායො, දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා;
තෙජොධාතුපකොපෙන, හොති අග්ගිමුඛෙව සො.

“සඤ්ජිත්තො භවතී කායො, දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා;
වායොධාතුපකොපෙන, හොති සත්ථමුඛෙව සො”ති. —

එවං තාවෙන්ථ විසෙසනො සදිසභාවො වෙදිතඛිඛො.

අවිසෙසනො පන ආසයනො විසවෙගවිකාරනො අනත්ථග්ගහණනො
දුරුපට්ඨානනො දුරාසදනො අකතඤ්ඤතනො අවිසෙසකාරිනො
අනන්තදොසුපද්දවනොති ඉමෙහි කාරණෙහි එතෙසං ආසිවිසසදිසතා වෙදිතඛිඛො.
තත්ථ ආසයනොති ආසිවිසානඤ්ඤි වම්මිකො ආසයො, තත්ථෙව තෙ වසන්ති.
මහාභූතානම්පි කායවම්මිකො ආසයො. ආසිවිසානඤ්ඤි
රුක්ඛසුසිරතිණපණ්ණගහනසඬකාරට්ඨානානිපි ආසයො. එතෙසුපි හි තෙ වසන්ති.
මහාභූතානම්පි කායසුසිරං කායගහනං කායසඬකාරට්ඨානං ආසයොති. එවං තාව
ආසයනො සදිසතා වෙදිතඛිඛො.

විසවෙගවිකාරනොති ආසිවිසා හි කුලවසෙන කට්ඨමුඛාදිහෙදනො චත්තාරො.
තත්ථ එකෙකො විසවිකාරනො විභජ්ජමානො දට්ඨවිසාදිවසෙන චතුඛිඛිඛො හොති.
මහාභූතානිපි පච්චත්තලක්ඛණවසෙන පථවිආදිහෙදනො චත්තාරි. එත්ථ එකෙකං
කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන චතුඛිඛිඛං හොති. එවං විසවෙගවිකාරනො සදිසතා
වෙදිතඛිඛො.

අනත්ථග්ගහණනොති ආසිවිසෙ ගණ්හන්තා පඤ්ච අනත්ථෙ ගණ්හන්ති —
දුග්ගන්ධං ගණ්හන්ති, අසුචිං ගණ්හන්ති, ඛ්‍යාධිං ගණ්හන්ති, විසං ගණ්හන්ති, මරණං
ගණ්හන්ති. මහාභූතානිපි ගණ්හන්තා පඤ්ච අනත්ථෙ ගණ්හන්ති — දුග්ගන්ධං
ගණ්හන්ති, අසුචිං ගණ්හන්ති, ඛ්‍යාධිං ගණ්හන්ති, ජරං ගණ්හන්ති, මරණං
ගණ්හන්ති. තෙනාහු පොරාණා —

“යෙකෙවි සජ්ජං ගණ්හන්ති, මිළ්භලිත්තං මහාවිසං;
පඤ්ච ගණ්හන්තුනත්ථානි, ලොකෙ සජ්ජාහිනන්දිනො.

“දුග්ගන්ධං අසුචිං ඛ්‍යාධිං, විසං මරණපඤ්චමං;
අනත්ථා හොන්ති පඤ්චෙතෙ, මිළ්භලිත්තෙ භූජඬිගමෙ.

“එවමෙවං අකුසලා, අන්ධබාලපුපුජ්ජනා;
පඤ්ච ගණ්හන්තුනත්ථානි, භවෙ ජාතාහිනන්දිනො.

“දුග්ගන්ධං අසුචිං ඛ්‍යාධිං, ජරං මරණපඤ්චමං;

අනත්ථා භොන්ති පඤ්චෙන, මිළ්භලිත්තෙව පන්තගෙ’ති. —

එවං අනත්ථග්ගහණතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

දුරුපට්ඨානතොති තෙ ආසිවිසා දුරුපට්ඨානා, එකස්මිං උට්ඨාතුකාමෙ එකො න්භායිතුකාමො භොති, තස්මිං න්භායිතුකාමෙ අපරො භුඤ්ජිතුකාමො, තස්මිං භුඤ්ජිතුකාමෙ අඤ්ඤො නිපජ්ජිතුකාමො භොති. තෙසු යස්ස යස්සෙව අජ්ඣාසයො න පුරති, සො තත්ථෙව ඩංසිත්වා මාරෙති. ඉමෙහි පන ආසිවිසෙහි භූතානෙව දුරුපට්ඨානතරාති. පට්ඨිධාතුයා හි හෙසජ්ජෙ කයිරමානෙ ආපොධාතු කුජ්ජති, තස්සෙව හෙසජ්ජං කරොන්තස්ස තෙජොධාතුති එවං එකිස්සා හෙසජ්ජෙ කයිරමානෙ අපරා කුජ්ජන්ති. එවං දුරුපට්ඨානතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

දුරාසදතොති දුරාසදා හි ආසිවිසා, ගෙහස්ස පුරිමභාගෙ ආසිවිසං දිස්වා පච්ඡිමභාගෙන පලායන්ති, පච්ඡිමභාගෙ දිස්වා පුරිමභාගෙන, ගෙහමජ්ඣෙ දිස්වා ගබ්භං පවිසන්ති, ගබ්භෙ දිස්වා මඤ්චපීඨං අභිරුහන්ති. මහාභූතාති තතොපි දුරාසදතරාති. තථාරූපෙන හි කුට්ඨරොගෙන චුට්ඨස්ස කණ්ණනාසාදීනි ඡින්දිත්වා පතන්ති, සරීරං සම්චුට්ති නීලමක්ඛිකා පරිවාරෙන්නි, සරීරගන්ධො දුරතොව උබ්බාහති. තං පුරිසං අක්කොසමානමිපි පරිදෙවමානමිපි නෙව රොසවසෙන, න කාරුඤ්ඤෙන, උපසඬකමිතුං සක්කොන්ති, නාසිකං පිදහිත්වා බෙළං පාතෙන්තා දුරතොව නං විවජ්ජෙන්නි. එවං අඤ්ඤෙසමිපි භගන්දරකුච්ඡිරොගවාතරොගාදීනං බිහච්ඡෙගුච්ඡභාවකරානඤ්ච රොගානං වසෙන අයමෙවත්ථො විභාවෙතබ්බොති. එවං දුරාසදතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අකතඤ්ඤුතතොති ආසිවිසා හි අකතඤ්ඤුතො භොන්ති, න්භාපියමානාපි භොජියමානාපි ගන්ධමාලාදීනි පූජියමානාපි පෙළායං පක්ඛිපිත්වා පරිහරියමානාපි ඔතාරමෙව ගවෙසන්ති. යත්ථ ඔතාරං ලහන්ති, තත්ථෙව නං ඩංසිත්වා මාරෙන්නි. ආසිවිසෙහිපි මහාභූතානෙව අකතඤ්ඤුතරාති. එතෙසඤ්ඤි කතං නාම තත්ථී, සීතෙන වා උණ්හෙන වා නිම්මලෙන ජලෙන න්භාපියමානානිපි ගන්ධමාලාදීනි සක්කරියමානානිපි මුදුවත්ථමුදුසයනමුදුයානාදීනි පරිහරියමානානිපි, වරභොජනං භොජියමානානිපි, වරපානං පායාපියමානානිපි ඔතාරමෙව ගවෙසන්ති. යත්ථ ඔතාරං ලහන්ති, තත්ථෙව කුජ්ජිත්වා අනායබ්බසනං පාපෙන්ති. එවං අකතඤ්ඤුතතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අවිසෙසකාරිතොති ආසිවිසා හි “අයං බත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා”ති විසෙසං න කරොන්ති, සම්පත්තසම්පත්තමෙව ඩංසිත්වා මාරෙන්නි. මහාභූතානිපි “අයං බත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුස්සො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා නිග්ගුණො වා සගුණො වා”ති විසෙසං න කරොන්ති. යදි හි නෙසං “අයං ගුණවා”ති ලජ්ජා උජ්ජෙය්‍ය, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙ තථාගතෙ ලජ්ජං උජ්ජාදෙය්‍ය. අථාපි නෙසං “අයං මහාපඤ්ඤො

අයං මහිද්ධිකො අයං ධුතවාදො''ති ආදිනා නයෙන ලජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍යා,
ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරාදීසු ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍යං. අථාපි නෙසං ''අයං
නිග්ගුණො දාරුණො ථද්ධො''ති භයං උප්පජ්ජෙය්‍යා, සදෙවකෙ ලොකෙ
නිග්ගුණථද්ධදාරුණානං අග්ගස්ස දෙවදත්තස්ස ඡන්තං වා සත්ථාරානං භායෙය්‍යං,
න ච ලජ්ජන්ති න ච භායන්ති, කුප්පිත්වා යංකිඤ්චි අන්‍යඛ්‍යසනං ආපාදෙන්ති යෙව.
එවං අවිසෙසකාරිනො සදිසතා වෙදිතඛ්ඛා.

අනන්තදොසුපද්දවතොති ආසිවිසෙ නිස්සාය උප්පජ්ජනකානඤ්චි
දොසුපද්දවානං පමාණං නත්ථී. තථා හෙතෙ ධංසිත්වා කාණම්පි කරොන්ති චූජ්ජම්පි
පිට්ඨස්පිම්පි එකපක්ඛලම්පිති එවං අපරිමාණං විජ්ජකාරං දස්සෙත්ති. භූතානිපි
කුප්පිතානි න කාණාදිභාවෙසු න කිඤ්චි විජ්ජකාරං න කරොන්ති, අප්පමාණො
එතෙසං දොසුපද්දවොති. එවං අනන්තදොසුපද්දවතො සදිසතා වෙදිතඛ්ඛා.

ඉදානෙන්ථ චතුමභාභූතවසෙන යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථෙතඛ්ඛං සියා,
තං විසුද්ධිමග්ගෙ චතුර්ධාතුවචත්ථානානිද්දෙසෙ කථිතමෙව.

පඤ්ච වධකා පච්චත්ථිකාති ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චන්තෙනං උපාදානක්ඛන්ධානං
අධිවචනන්ති එත්ථ ද්විහි ආකාරෙහි ඛන්ධානං වධකපච්චත්ථිකසදිසතා වෙදිතඛ්ඛා.
ඛන්ධා හි අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච වධෙත්ති, තෙසු ච සන්තෙසු වධො නාම පඤ්ඤායති.
කථං? රූපං තාව රූපම්පි වධෙති අරූපම්පි, තථා අරූපං අරූපම්පි වධෙති රූපම්පි.
කථං? අයඤ්චි පට්ඨිධාතු භිජ්ජමානා ඉතරා තිස්සො ධාතුයො ගහෙත්වාච භිජ්ජති,
ආපොධාතුආදීසුපි එසෙව නයො, එවං තාව රූපං රූපමෙව වධෙති. රූපක්ඛන්ධො
පන භිජ්ජමානො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධෙ ගහෙත්වාච භිජ්ජති, එවං රූපං අරූපම්පි
වධෙති. වෙදනාක්ඛන්ධොපි භිජ්ජමානො සඤ්ඤාසඬ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ
ගහෙත්වාච භිජ්ජති. සඤ්ඤාක්ඛන්ධාදීසුපි එසෙව නයො. එවං අරූපං අරූපමෙව
වධෙති. චුතික්ඛණෙ පන චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා භිජ්ජමානා චත්ථුරූපම්පි
ගහෙත්වාච භිජ්ජන්ති, එවං අරූපං රූපම්පි වධෙති. එවං තාව අඤ්ඤමඤ්ඤං
වධෙත්තීති වධකා. යත්ථ පන ඛන්ධා අත්ථී, තත්ථ ඡෙදනභෙදනවධඛන්ධනාදයො
භොන්ති, න අඤ්ඤත්ථාති. එවං ඛන්ධෙසු සන්තෙසු වධො පඤ්ඤායතීතිපි වධකා.

ඉදානි පඤ්චක්ඛන්ධෙ රූපාරූපවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා, රූපවසෙන
වා නාමවසෙන වා රූපපරිග්ගහං ආදිං කත්වා, යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං
කථෙතඛ්ඛං සියා තම්පි විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතමෙව.

ජට්ඨො අන්තරවරො වධකො උක්ඛිත්තාසිකොති ඛො, භික්ඛවෙ,
නන්දිරාගස්සෙනං අධිවචනන්ති එත්ථ ද්විහාකාරෙහි නන්දිරාගස්ස
උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසතා වෙදිතඛ්ඛා පඤ්ඤාසිරපාතනතො ච
යොනිසම්පට්පාදනතො ච. කථං? චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්චි ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ
තං ආරම්මණං නිස්සාය ලොභො උප්පජ්ජති, එත්තාවතා පඤ්ඤාසීසං පතිතං නාම
භොති, සොතද්වාරාදීසුපි එසෙව නයො. එවං තාව පඤ්ඤාසිරපාතනතො සදිසතා

වෙදිතබ්බා. නන්දිරාගො පනෙස අණ්ඩජාදිහෙදා වතස්සො යොනියො උපනෙති. තස්ස යොනිඋපගමනමූලකානි පඤ්චවිසති මහාභයානි ද්වන්තිංස කම්මකාරණානි ව ආගතානෙව හොන්තීති එවං යොනිසම්පට්පාදනතොපිස්ස උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසතා වෙදිතබ්බා.

ඉති නන්දිරාගවසෙනාපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානං කථිතමෙව හොති. කථං? අයඤ්භි නන්දිරාගො සඬබ්බාරක්ඛන්ධො, තං සඬබ්බාරක්ඛන්ධොති වචන්ථපෙත්වා තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තෙසං වත්ථාරම්මණං රූපක්ඛන්ධොති, එවං පඤ්චක්ඛන්ධෙ වචන්ථපෙති. ඉදානි තෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ නාමරූපවසෙන වචන්ථපෙත්වා, තෙසං පච්චයපරියෙසනතො පට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා, අනුපුබ්බෙන එකො අරහත්තං පාපුණාතීති එවං නන්දිරාගවසෙන කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ජන්තං අජ්ඣක්ඛිත්තායතනානං සුඤ්ඤාගාමෙන සදිසතා පාළියංයෙව ආගතා. අයං පනෙත්ථ කම්මට්ඨානනායො – යථා ව තෙ ඡ වොරා ඡකුට්ඨං සුඤ්ඤං ගාමං පවිසිත්වා අපරාපරං විවරන්තා කිඤ්චි අලභිත්වා ගාමෙන අනත්ථිකා හොන්ති, එවමෙව භික්ඛු ඡසු අජ්ඣක්ඛිත්තායතනෙසු අභිනිවිසිත්වා විචින්නො “අභ”න්ති වා “මම”න්ති වා ගහෙතබ්බං කිඤ්චි අදිස්වා තෙහි අනත්ථිකො හොති. සො “විපස්සනං පට්ඨපෙස්සාමී”ති උපාදාරූපකම්මට්ඨානවසෙන චක්ඛුපසාදාදයො පරිග්ගහෙත්වා “අයං රූපක්ඛන්ධො”ති වචන්ථපෙති, මනායතනං “අරූපක්ඛන්ධො”ති. ඉති සබ්බානිපෙතානි නාමඤ්චෙව රූපඤ්චාති නාමරූපවසෙන වචන්ථපෙත්වා, තෙසං පච්චයං පරියෙසිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා, සඬබ්බාරෙ සම්මසන්නො අනුපුබ්බෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඉදානි බාහිරානං ගාමසාතකචොරෙහි සදිසතං දස්සෙන්නො වොරා ගාමසාතකානි බොතිආදිමාහ. තත්ථ මනාපාමනාපෙසුති කරුණත්ථෙ භූමිමං, මනාපාමනාපෙහීති අත්ථො. තත්ථ වොරෙසු ගාමං හනන්තෙසු පඤ්ච කිච්චානි වත්තන්ති – වොරා තාව ගාමං පරිවාරෙත්වා යීතා අග්ගිං දත්වා කට්ඨකට්ඨසද්දං උට්ඨාපෙත්ති, තතො මනුස්සා හත්ථසාරං ගහෙත්වා බහි නික්ඛමන්ති. තතො තෙහි සද්ධිං භණ්ඩකස්ස කාරණා හත්ථපරාමාසං කරොන්ති. කෙච්චි පනෙත්ථ පහාරං පාපුණන්ති, කෙච්චි පහාරට්ඨානෙ පතන්ති, අවසෙසෙ පන අරොගජනෙ ඛන්ධිත්වා අත්තතො වසනට්ඨානං නෙත්වා රජ්ජුබන්ධනාදිහි ඛන්ධිත්වා දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජන්ති.

තත්ථ ගාමසාතකචොරානං ගාමං පරිවාරෙත්වා අග්ගිදානං විය ඡසු ද්වාරෙසු ආරම්මණෙ ආපාඨගතෙ කිලෙසපරිලාභුප්පත්ති වෙදිතබ්බා, හත්ථසාරං ආදාය බහි නික්ඛමනං විය. තඬ්ඨණෙ කුසලධම්මං පහාය අකුසලසමඬ්ඨිතා, භණ්ඩකස්ස කාරණා හත්ථපරාමසනාපජ්ජනං විය දුක්කට්ඨබ්බාසිතපාවිත්තියථුල්ලව්වයානං

ආපච්ඡන්දකාලො, පහාරලද්ධකාලො විය සච්ඡාදිසෙසං ආපච්ඡන්දකාලො, පහාරං ලද්ධා පන පහාරට්ඨානෙන පතිතකාලො විය පාරාජිකං ආපච්ඡන්තවා අස්සමණකාලො, අවසෙසජනස්ස ඛන්ධිත්වා වසනට්ඨානං නෙත්වා දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජනකාලො විය තමෙව ආරම්මණං නිස්සාය සබ්බෙසං පස්සන්තානංයෙව චූළසීලමජ්ඣිමසීලමහාසීලානි භින්දිත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය ගිහිභාවං ආපච්ඡන්දකාලො. තත්ත්වස්ස පුත්තදාරං පොසෙත්තස්ස සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බො, කාලං කත්වා අපායෙ නිබ්බන්තස්ස සම්පරායිකො.

ඉමානිපි බාහිරායතනානි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව කථිතානි. එත්ථ හි රූපාදීනි චත්තාරි උපාදාරූපානි, ඵොට්ඨබ්බායතනං තිස්සො ධාතුයො, ධම්මායතනෙ ආපොධාතුයා සද්ධිං තා චතස්සොති ඉමානි චත්තාරි භූතානි, තෙසං පරිච්ඡෙදවසෙන ආකාසධාතු, ලහුතාදිවසෙන ලහුතාදයොති එවමිදං සබ්බමිපි භූතූපාදායරූපං රූපක්ඛන්ධො, තදාරම්මණා වෙදනාදයො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා. තත්ථ “රූපක්ඛන්ධො රූපං, චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා නාම” ත්ති. නාමරූපං චචත්ථපෙත්වා පුරිමනයෙනෙව පටිපජ්ජන්තස්ස යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති.

ඔසානන්ති එත්ථ දුරුත්තරණට්ඨෙයා ඔසට්ඨෙයා. එතෙ හි “සීලසංවරං පුරෙත්වා අරහත්තං පාපුණ්ස්සාමි” ති අජ්ඣාසයං සමුට්ඨාපෙත්වා කල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය සම්මා වායමන්තෙන තරිතබ්බා, යෙන වා තෙන වා දුරුත්තරා. ඉමිනා දුරුත්තරණට්ඨෙයා ඔසාති චූච්චන්ති. තෙපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙන කථිතා. චත්තාරොපි හි එතෙ එකො සච්චාරක්ඛන්ධො වාති. සෙසං නන්දිරාගෙ චුත්තනයෙනෙව යොජෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

සක්කායස්සෙතං අධිවචනන්ති, සක්කායොපි හි ආසිවිසාදීහි උදකණ්ණවස්ස ඔරිමතීරං විය චතුමහාභූතාදීහි සාසඬිකො සප්පට්ඨයො, සොපි එකස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව කථිතො. සක්කායො හි තෙභූමකපඤ්චක්ඛන්ධා, තෙ ච සමාසතො නාමරූපමෙවාති. එවමෙත්ථ නාමරූපචචත්ථානං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං විත්ථාරෙතබ්බන්ති.

නිබ්බානස්සෙතං අධිවචනන්ති නිබ්බානඤ්ඤි උදකණ්ණවස්ස පාරිමතීරං විය චතුමහාභූතාදීහි බෙමං අප්පට්ඨයං. වීරියාරම්භස්සෙතං අධිවචනන්ති එත්ථ විත්තකිරියදස්සනත්ථං හෙට්ඨා චුත්තවායාමමෙව වීරියන්ති ගණ්හිත්වා දස්සෙති. තිණ්ණො පාරඬිගතොති තරිත්වා පාරං ගතො.

තත්ථ යථා සාසඬිකඔරිමතීරෙ යිතෙන උදකණ්ණවං තරිතුකාමෙන කතිපාහං වසිත්වා සණ්ඨං නාවං සප්පෙත්වා උදකකීළං කීළන්තෙන විය න නාවා අහිරුහිතබ්බා. එවං කරොන්තො හි අනාරුල්භොව ඛාසනං පාපුණාති. එවමෙව කීලෙසණ්ණවං තරිතුකාමෙන “තරුණො තාවමිහි, මහල්ලකකාලෙ අට්ඨඬිගිකමග්ගකුල්ලං ඛන්ධිස්සාමි” ති පපඤ්චො න කාතබ්බො. එවං කරොන්තො හි මහල්ලකකාලං අපත්වාපි විනාසං පාපුණාති, පත්වාපි කාතුං න සක්කොති.

හද්දෙකරත්තාදීනි පන අනුස්සරිත්වා වෙගෙනෙව අයං අරියමග්ගකුල්ලො
බන්ධිතබ්බො.

යථා ච කුල්ලං බන්ධන්තස්ස හත්ථපාදපාරිපූරි ඉච්ඡිතබ්බො. කුණ්ඨපාදො හි
බඤ්ජපාදො චා පතිට්ඨාතුං න සක්කොති, එණහත්ථකාදයො තිණපණ්ණාදීනි
ගහෙතුං න සක්කොන්ති. එවමිමමිපි අරියමග්ගකුල්ලං බන්ධන්තස්ස
සීලපාදානඤ්චෙව සද්ධාහත්ථස්ස ච පාරිපූරි ඉච්ඡිතබ්බො. න හි දුස්සීලො අස්සද්ධො
සාසනෙ අජපතිට්ඨිතො පටිපත්තිං අස්සද්දහන්තො අරියමග්ගකුල්ලං බන්ධිතුං
සක්කොති. යථා ච පරිපුණ්ණහත්ථපාදොපි දුබ්බලො ඛ්‍යාධිපිළිතො කුල්ලං
බන්ධිතුං න සක්කොති, ථාමසම්පන්නොව සක්කොති, එවං සීලවා සද්ධොපි අලසො
කුසිතො ඉමං මග්ගකුල්ලං බන්ධිතුං න සක්කොති, ආරද්ධවීරියොව සක්කොතිති
ඉමං බන්ධිතුකාමෙන ආරද්ධවීරියෙන හවිතබ්බං. යථා සො පුරිසො කුල්ලං
බන්ධිත්වා තීරෙ යත්වා යොජනවත්ථාරං උදකණ්ණවං “අයං මයා
පච්චත්තපුරිසකාරං නිස්සාය නිත්ථරිතබ්බො”ති මානසං බන්ධති, එවං යොගිනාපි
චඩ්ඛමා ඔරුය්හ “අජ්ජ මයා චතුමග්ගවජ්ඣං කිලෙසණ්ණවං තරිත්වා අරහත්තෙ
පතිට්ඨාතබ්බ”න්ති මානසං බන්ධිතබ්බං.

යථා ච සො පුරිසො කුල්ලං නිස්සාය උදකණ්ණවං තරන්තො ගාචුතමත්තං
ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො “එකකොට්ඨාසං අතික්කන්තොමිහි,
අඤ්ඤෙ තයො සෙසා”ති ජානාති, අපරමිපි ගාචුතමත්තං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා
ඔලොකෙන්තො “ද්වෙ අතික්කන්තොමිහි, ද්වෙ සෙසා”ති ජානාති, අපරමිපි
ගාචුතමත්තං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො “තයො අතික්කන්තොමිහි,
එකො සෙසො”ති ජානාති, තමිපි අතික්කමම නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො
“චත්තාරොපි මෙ කොට්ඨාසා අතික්කන්තා”ති ජානාති, තඤ්ච කුල්ලං පාදෙන
අක්කමිත්වා සොතාහිමුඛං බිපිත්වා උත්තරිත්වා තීරෙ තිට්ඨති. එවං අයමිපි හික්ඛු
අරියමග්ගකුල්ලං නිස්සාය කිලෙසණ්ණවං තරන්තො සොතාපත්තිමග්ගෙන
පයමග්ගවජ්ඣං කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ එලෙ ධීතො
පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො “චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ
කිලෙසානං එකො කොට්ඨාසො පහීනො, ඉතරෙ තයො සෙසා”ති ජානාති. පුන
තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣක්ඛානි සමොධානෙන්වා සඬබ්බාතරෙ සම්මසන්නො
සකදාගාමිමග්ගෙන දුතියමග්ගවජ්ඣං කිලෙසෙ තරිත්වා මග්ගානන්තරෙ එලෙ
ධීතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා, ඔලොකෙන්තො
“චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ කිලෙසානං ද්වෙ කොට්ඨාසා පහීනා, ඉතරෙ ද්වෙ
සෙසා”ති ජානාති. පුන තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣක්ඛානි සමොධානෙන්වා
සඬබ්බාතරෙ සම්මසන්නො අනාගාමිමග්ගෙන තතියමග්ගවජ්ඣං කිලෙසෙ තරිත්වා
මග්ගානන්තරෙ එලෙ ධීතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා
ඔලොකෙන්තො “චතුමග්ගවජ්ඣානං මෙ කිලෙසානං තයො කොට්ඨාසා පහීනා,
එකො සෙසො”ති ජානාති. පුන තථෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣක්ඛානි සමොධානෙන්වා
සඬබ්බාතරෙ සම්මසන්නො අරහත්තමග්ගෙන චතුත්ථමග්ගවජ්ඣං කිලෙසෙ තරිත්වා

මග්ගානන්තරෙ එලෙ ධීතො පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන නිවත්තිත්වා
ඔලොකෙන්තො “සබ්බකිලෙසා මෙ පභීතා”ති ජානාති.

යථා සො පුරිසො තං කුල්ලං සොතෙ පවාහෙත්වා උත්තරිත්වා එලෙ ධීතො
නගරං පවිසිත්වා උපරිපාසාදවරගතො “එත්තකෙන වතම්භි අනත්ථෙත
මුත්තො”ති එකග්ගචිත්තො තුට්ඨමානසො නිසීදති, එවං තස්මිංයෙව වා ආසනෙ
අඤ්ඤෙසු වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීසු යත්ථ කත්ථවි නිසිත්තො “එත්තකෙන
වතම්භි අනත්ථෙත මුත්තො”ති නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා
එකග්ගචිත්තො තුට්ඨමානසො නිසීදති. ඉදං වා සන්ධාය චුත්තං තිණ්ණො
පාරඬගතො එලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණොති බො, භික්ඛවෙ, අරහතො එතං
අධිවචනන්ති. එවං තාවෙත්ථ නානාකම්මට්ඨානානි කථිතානි, සමොධානෙන්වා පන
සබ්බානිපි එකමෙව කත්වා දස්සෙතබ්බානි. එකං කත්වා දස්සෙන්තෙතාපි
පඤ්චක්ඛන්ධවසෙනෙව විනිවත්තෙතබ්බානි.

කථං? එත්ථ භි වත්තාරි මහාභූතානි අප්ඤ්ඤානිකානි පඤ්චායතනානි බාහිරානි
පඤ්චායතනානි ධම්මායතනෙ පන්තරස සුඛමරුපානි සක්කායස්ස එකදෙසොති
අයං රූපක්ඛන්ධො, මනායතනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො ධම්මායතනෙකදෙසො
චත්තාරො ඔසා සක්කායෙකදෙසොති ඉමෙ චත්තාරො අරුපිනො ඛන්ධා. තත්ථ
රූපක්ඛන්ධො රූපං, චත්තාරො අරුපිනො ඛන්ධා නාමන්ති ඉදං නාමරූපං. තස්ස
නන්දිරාගො කාමොසො භවොසො ධම්මායතනෙකදෙසො සක්කායෙකදෙසොති
ඉමෙ පච්චයා. ඉති සප්පච්චයං නාමරූපං වචන්ථපෙති නාම. සප්පච්චයං නාමරූපං
වචන්ථපෙත්වා තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සඬබ්බාරො
සම්මසන්නො අරහත්තං පාපුණාතීති ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො නියානමුඛං.

තත්ථ චත්තාරො මහාභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා අප්ඤ්ඤානිකබාහිරානි
එකාදසායතනානි ධම්මායතනෙකදෙසො දිට්ඨොසො අවිජ්ජොසො
සක්කායෙකදෙසොති ඉදං දුක්ඛසච්චං, නන්දිරාගො ධම්මායතනෙකදෙසො
කාමොසො භවොසො සක්කායෙකදෙසොති ඉදං සමුදයසච්චං, පාරිමතීරසඬබ්බාතං
නිබ්බාතං නිරොධසච්චං, අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. තත්ථ ද්වෙ සච්චානි වට්ටං,
ද්වෙ විවට්ටං, ද්වෙ ලොකියානි, ද්වෙ ලොකුත්තරානීති චත්තාරි සච්චානි
සොළසභාකාරෙහි සට්ඨිතයසහස්සෙහි විහජිත්වා දස්සෙතබ්බානීති.
දෙසනාපරියොසානෙ විපඤ්චිතඤ්ඤ පඤ්චසතා භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.
සුත්තං පන දුක්ඛලක්ඛණවසෙන කථිතං.

2. රථොපමසුත්තවණ්ණනා

239. දුතියෙ සුඛසොමනස්සබ්භුලොති කායිකසුඛඤ්චෙව
චෙතසිකසොමනස්සඤ්ච බ්භුලං අස්සාති සුඛසොමනස්සබ්භුලො. යොනි වස්ස
ආරද්ධා භොතීති කාරණඤ්චස්ස පරිපුණ්ණං භොති. ආසවානං ඛයායාති ඉධ
ආසවක්ඛයොති අරහත්තමග්ගො අධිප්පෙතො, තදත්ථායාති අත්ථො.
ඔධස්තපතොදොති රථමජ්ඣෙ තිරියං යපිතපතොදො. යෙනිච්ඡකන්ති යෙන

දිසාහාගෙන ඉවිජනි. යදිවිජකන්ති යං යං ගමනං ඉවිජනි. සාරෙය්‍යාති පෙසෙය්‍යා. පච්චාසාරෙය්‍යාති පටිච්චිනිවත්තෙය්‍යා. ආරක්ඛායාති රක්ඛණත්ථාය. සංයමායාති වෙගනිග්ගහණත්ථාය. දමායාති නිබ්බිසෙවනත්ථාය. උපසමායාති කිලෙසුපසමත්ථාය.

එවමෙව බොති එත්ථ යථා අකුසලස්ස සාරථීනො අදන්තෙ සින්ධවෙ යොජෙත්වා විසමමග්ගෙන රථං පෙසෙන්නස්ස වක්කානිපි හිජ්ජන්ති, අක්ඛොපි සින්ධවානඤ්ච බුරා, අත්තනාපි අන්‍යායාසනං පාපුණාති, න ච ඉවිජ්ඣිවිජ්ජෙන ගමනෙන සාරෙතුං සක්කොති; එවං ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරො හික්ඛු න ඉවිජ්ඣිවිජ්ජනං සමණරතිං අනුභවිතුං සක්කොති. යථා පන ඡෙකො සාරථී දන්තෙ සින්ධවෙ යොජෙත්වා, සමෙ භූමිභාගෙ රථං ඔතාරෙත්වා රස්මියො ගහෙත්වා, සින්ධවානං බුරෙසු සතිං යපෙත්වා, පතොදං ආදාය නිබ්බිසෙවනෙ කත්වා, පෙසෙන්නො ඉවිජ්ඣිවිජ්ජෙන ගමනෙන සාරෙති. එවමෙව ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හික්ඛු ඉමස්මිං සාසනෙ ඉවිජ්ඣිවිජ්ජනං සමණරතිං අනුභොති, සචෙ අනිච්චානුපස්සනාහිමුඛං ඤාණං පෙසෙතුකාමො හොති, තදහිමුඛං ඤාණං ගච්ජති. දුක්ඛානුපස්සනාදීසුපි එසෙව නයො.

භොජනෙ මත්තඤ්ඤාති භොජනමිහි පමාණඤ්ඤා. තත්ථ ද්වෙ පමාණාති – පටිග්ගහණපමාණඤ්ච පරිභොගපමාණඤ්ච. තත්ථ පටිග්ගහණපමාණෙ දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො ජානිතබ්බො. එවරුපො හි හික්ඛු සචෙ දෙය්‍යධම්මො බහුකො හොති, දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤාත්වා පමාණෙන ගණ්හාති. සො තාය පටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤාතාය අනුප්පන්නඤ්ච ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නඤ්ච ථාවරං කරොති ධම්මිකතිස්සමභාරාජකාලෙ සත්තවස්සිකො සාමණෙරො විය.

රඤ්ඤො කිර පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි ගුලං ආහරිංසු. රාජා “මනාපො පණ්ණාකාරො, අයොහි විනා න බාදිස්සාමා”ති අධිස්සන්තො සකට්ඨතාති මහාවිහාරං පෙසෙත්වා සයම්පි භුත්තපාතරාසො අගමාසි. හෙරියා පහටාය ද්වාදස හික්ඛුසහස්සාති සන්නිපතිංසු. රාජා එකමන්තෙ ධීතො ආරාමිකං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “රඤ්ඤො නාම දානෙ පත්තපුරොච පමාණං, ගහිතභාජනං පුරෙත්වාච දෙහි, සචෙ කොචි මත්තපටිග්ගහණෙ ධීතො න ගණ්හාති, මය්හං ආරොචෙය්‍යාසි”ති.

අථෙකො මහාථෙරො “මහාබොධිමහාවෙනියාති වන්දිස්සාමි”ති වෙනියපබ්බතා ආගන්ත්වා, විහාරං පවිසන්තො මහාමණ්ඩපට්ඨානෙ හික්ඛු ගුලං ගණ්හන්තෙ දිස්වා පච්ජතො ආගච්ජන්තං සාමණෙරං ආහ, “නත්ථී තෙ ගුලෙන අත්ථො”ති. “ආම, හන්තෙ, නත්ථී”ති. සාමණෙර මයං මග්ගකිලන්තා, එකෙන කපිට්ඨඵලමත්තෙන පිණ්ඩකෙන අම්භාකං අත්ථොති. සාමණෙරො ථාලකං නීහරිත්වා ථෙරස්ස වස්සග්ගපටිපාටියං අට්ඨාසි. ආරාමිකො ගහණමානං පුරෙත්වා

උක්බිසි, සාමණෙරො අඩිගුලිං වාලෙසි. තාත සාමණෙර, රාජකුලානං දානෙ
භාජනපුරමෙව පමාණං, ථාලකපුරං ගණ්භානීති. ආම, උපාසක, රාජානො නාම
මහජ්ඣාසයා භොන්ති, අම්භාකං පන උපජ්ඣායස්ස එත්තකෙනෙව අත්ථොති.

රාජා තස්ස කථං සුත්වා, “කිං භො සාමණෙරො භණති” ති? තස්ස සන්තිකං
ගතො. ආරාමිකො ආහ – “සාමි, සාමණෙරස්ස භාජනං බුද්දකං, බහුං න
ගණ්භානී” ති. රාජා ආහ, “ආනීතභාජනං පුරෙත්වා ගණ්භං, භන්තෙ” ති. මහාරාජ,
රාජානො නාම මහජ්ඣාසයා භොන්ති, උක්බිත්තභාජනං පුරෙත්වා දාතුකාමා,
අම්භාකං පන උපජ්ඣායස්ස එත්තකෙනෙව අත්ථොති. රාජා චින්තෙසි – “අයං
සත්තවස්සිකදාරකො, අජ්ජාපිස්ස මුඛතො ධීරගන්ධො න මුච්චති, ගහෙත්වා කුටෙ
වා කුටුම්භෙ වා පුරෙත්වා ස්වෙපි පුනදිවසෙපි බාදිස්සාමාති න වදති, සක්කා
බුද්ධසාසනං පරිග්ගහෙතු” ති පුරිසෙ ආණාපෙසි, “භො, පසන්තොමිහි
සාමණෙරස්ස, ඉතරානිපි අඩ්ඨතෙය්‍යානි සකට්ඨතානි ආනෙත්වා සංඝස්ස දෙථා” ති.

සොයෙව පන රාජා එකදිවසං තිත්තිරමංසං බාදිතුකාමො චින්තෙසි – “ස්වෙ
අහං අඩ්ඨගාරපක්කං තිත්තිරමංසං බාදිතුකාමොස්මීති අඤ්ඤස්ස කටෙස්සාමි,
සමන්තා යොජනට්ඨානෙ තිත්තිරසමුග්ගසාතං කරිස්සන්ති” ති උප්පන්නං පිපාසං
අධිවාසෙන්නො තීණි සංවච්ඡරානි චිතිනාමෙසි. අට්ඨස්ස කණ්ණෙසු පුබ්බො
සණ්ඨාසි, සො අධිවාසෙතුං අසක්කොන්නො “අත්ථි නු බො, භො, අම්භාකං කොචි
උපට්ඨාකුපාසකො සීලරක්ඛකො” ති පුච්ඡි. ආම, දෙව, අත්ථි, තිස්සො නාම සො
අඛණ්ඩසීලං රක්ඛති. අට්ඨ නං චිමංසිතුකාමො පක්කොසාපෙසි. සො ආගන්ත්වා
රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තතො නං ආහ – “ත්වං, තාත, තිස්සො නාමා” ති?
“ආම දෙවා” ති. තෙන හි ගච්ඡාති. තස්මිං ගතෙ එකං කුක්කුටං ආහරාපෙත්වා එකං
පුරිසං ආණාපෙසි, “ගච්ඡ තිස්සං වදාහි, ඉමං තීහි පාකෙහි පචිත්වා අම්භාකං
උපට්ඨාපෙහි” ති. සො ගන්ත්වා තථා අවොච. සො ආහ – “ස්වෙ, භො, අයං
මතකො අස්ස, යථා ජානාමි, තථා පචිත්වා උපට්ඨාපෙය්‍යං. පාණාතිපාතං පනාහං න
කරොමි” ති. සො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි.

රාජා පුන “එකචාරං ගච්ඡා” ති පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා, “භො, රාජුපට්ඨානං
නාම භාරියං, මා එවං කරි, පුනපි සීලං සක්කා සමාදාතුං, පචෙත” ති ආහ. අට්ඨ නං
තිස්සො අවොච, “භො, එකස්මිං නාම අත්තභාවෙ ධූවං එකං මරණං, නාහං
පාණාතිපාතං කරිස්සාමි” ති. සො පුනපි රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තතියමිපි
පෙසෙත්වා අසම්පට්ච්ඡන්තං පක්කොසාපෙත්වා අත්තනා පුච්ඡි. රඤ්ඤොපි තට්ඨෙව
පට්චවනං අදාසි. අට්ඨ රාජා පුරිසෙ ආණාපෙසි, “අයං රඤ්ඤො ආණං කොපෙති,
ගච්ඡට්ඨස්ස ආසාතනභණ්ඩිකායං යපෙත්වා, සීසං ඡින්දා” ති. රහො ව පන
නෙසං සඤ්ඤාදාසි – “ඉමං සන්තප්පයමානා නෙත්වා සීසමස්ස
ආසාතනභණ්ඩිකායං යපෙත්වා ආගන්ත්වා මය්‍හං ආරොචෙථා” ති.

තෙ තං ආසාතනභණ්ඩිකායං නිපජ්ජාපෙත්වා තමස්ස කුක්කුටං හත්ථෙසු
යථාසිංසු. සො තං හදයෙ යපෙත්වා “අහං, තාත, මම ජීවිතං තුය්‍හං දෙමි, තච ජීවිතං

අහං ගණ්භාමි, ත්වං නිබ්භයො ගච්ඡා”ති විස්සජ්ජෙසි. කුක්කුටො පක්ඛෙ පජ්ජොට්ඨො ආකාසෙන ගන්ත්වා වටරුක්ඛෙ නිලීයි. තස්ස කුක්කුටස්ස අභයදින්නට්ඨානං කුක්කුටගිරි නාම ජාතං.

රාජා තං පවත්තිං සුත්වා අමච්චපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාහරණෙනි අලඬකරිත්වා ආහ – “තාත, මයා ත්වං එතදත්ථමෙව විමංසිතො, මය්හං තිත්තිරමංසං බාදිතුකාමස්ස තීණි සංවච්ඡරානි අතික්කන්තානි, සක්ඛිස්සසි මෙ නිකොට්ඨරිසුද්ධං කත්වා උපට්ඨාපෙතු”න්ති. “එතං නාම, දෙව, මය්හං කම්ම”න්ති නික්ඛමිත්වා ද්වාරන්තරෙ යිතො එකං පුරිසං පාතොව තයො තිත්තිරෙ ගහෙත්වා පච්ඡන්තං දිස්වා, ද්වෙ කභාපණෙ දත්වා තිත්තිරෙ ආදාය පරිසොධෙත්වා, ජීරකාදීහි වාසෙත්වා, අඬගාලෙසු සුපක්කෙ පවිත්වා රඤ්ඤො උපට්ඨාපෙසි. රාජා මහාතලෙ සිරිපල්ලඬකෙ නිසින්තොව එකං ගහෙත්වා ලොකං ඡින්දිත්වා මුඛෙ පක්ඛිපි, තාවදෙවස්ස සත්තරසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

තස්මිං සමයෙ හික්ඛුසඬ්ඝං සරිත්වා, “මාදිසො නාම පථවිස්සරො රාජා තිත්තිරමංසං බාදිතුකාමො තීණි සංවච්ඡරානි න ලහි, අපච්චමානො හික්ඛුසඬ්ඝො කුතො ලහිස්සති”ති? මුඛෙ පක්ඛිත්තක්ඛණ්ඩං භූමියං ඡඩ්ඛෙසි. අමච්චපුත්තො ජණ්ණකෙහි පතිත්වා මුඛෙන ගණ්භි. රාජා “අපෙහි, තාත, ජානාමහං තච නිද්දොසභාවං, ඉමිනා නාම කාරණෙන මයා එතං ඡඩ්ඛිත”න්ති කට්ඨෙත්වා, “සෙසකං තට්ඨ සඬ්භොපෙත්වා යිපෙහි”ති ආහ.

පුනදිවසෙ රාජකුලුපකො ථෙරො පිණ්ඩාය පාවිසි. අමච්චපුත්තො තං දිස්වා පත්තං ගහෙත්වා රාජගෙහං පවෙසෙසි. අඤ්ඤතරො වුඩ්ඪපබ්බජිතොපි ථෙරස්ස පච්ඡාසමණො විය හුත්වා අනුබන්ධන්තො පාවිසි. ථෙරො “රඤ්ඤා පක්කොසාපිතහික්ඛු භවිස්සති”ති පමජ්ජි. අමච්චපුත්තොපි “ථෙරස්ස උපට්ඨාකො භවිස්සති”ති පමාදං ආපජ්ජි. තෙසං නිසීදාපෙත්වා යාගුං අදංසු. යාගුයා පීතාය රාජා තිත්තිරෙ උපනෙසි. ථෙරො එකං ගණ්භි, ඉතරොපි එකං ගණ්භි. රාජා “අනුභාගො අත්ථි, අනාපුච්ඡිත්වා බාදිතුං න යුත්ත”න්ති මහාථෙරං ආපුච්ඡි. ථෙරො හත්ථං පිදහි, මහල්ලකත්ථෙරො සම්පට්චිජ්. රාජා අනත්තමනො හුත්වා කතහත්තකිච්චං ථෙරං පත්තං ආදාය අනුගච්ඡන්තො ආහ – “හන්තෙ, කුලගෙහං ආගච්ඡන්තෙහි උග්ගහිතවත්තං හික්ඛුං ගහෙත්වා ආගන්තුං වට්ඨති”ති. ථෙරො තස්මිං බණෙ අඤ්ඤාසි “න එස රඤ්ඤා පක්කොසාපිතො”ති.

පුනදිවසෙ උපට්ඨාකසාමණෙරං ගහෙත්වා පාවිසි. රාජා තදාපි යාගුයා පීතාය තිත්තිරෙ උපනාමෙසි. ථෙරො එකං අග්ගහෙසි, සාමණෙරො අඬගුලිං වාලෙත්වා මජ්ඣෙ ඡින්දාපෙත්වා එකකොට්ඨාසමෙව අග්ගහෙසි. රාජා තං කොට්ඨාසං මහාථෙරස්ස උපනාමෙසි. මහාථෙරො හත්ථං පිදහි, සාමණෙරොපි පිදහි. රාජා අවිදුරෙ නිසීදිත්වා බණ්ඩාබණ්ඩං ඡින්දිත්වා බාදන්තො “උග්ගහිතවත්තෙ නිස්සාය දියඬ්ඪතිත්තිරෙ බාදිතුං ලහිමහා”ති ආහ. තස්ස මංසෙ බාදිතමත්තෙව කණ්ණෙහි පුබ්බො නික්ඛමි. තතො මුඛං වික්ඛාලෙත්වා සාමණෙරං උපසඬ්ඪමිත්වා,

“පසන්තොස්මි, තාත, අට්ඨ තෙ ධුවහත්තානි දෙමී” ති ආහ. අහං, මහාරාජ,
 උපජ්ඣායස්ස දමමීති. අපරානි අට්ඨ දෙමීති. තානි අම්භාකං ආවරියස්ස දමමීති.
 අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. තානි සමානුපජ්ඣායානං දමමීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති.
 තානි භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස දමමීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. සාමණෙරො අධිවාසෙසි. එවං
 පටිග්ගහණමත්තං ජානන්තො අනුප්පන්තඤ්ඤෙව ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්තඤ්ඤෙව
 ආවරං කරොති. ඉදං පටිග්ගහණපමාණං නාම. තත්ථ පරිභොගපමාණං
 පච්චවෙක්ඛණපයොජනං, “ඉදමත්ථියං භොජනං භුඤ්ජාමී” ති පන
 පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගස්සෙව පයොජනත්තා පරිභොගපමාණංයෙව නාම, තං ඉධ
 අධිජ්ජෙතං. තෙනෙව පටිසඬ්ඛා යොනියොතිආදිමාහ, ඉතරම්පි පන වට්ටතියෙව.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ කාමභොගිසෙය්‍යා, පෙතසෙය්‍යා, සීහසෙය්‍යා,
 තථාගතසෙය්‍යානි චතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ “යෙභුයොන, භික්ඛවෙ, කාමභොගී
 වාමෙන පස්සෙන සෙන්නි” ති (අ. නි. 4.246) අයං කාමභොගිසෙය්‍යා. තෙසඤ්ඤි
 යෙභුයොන දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි.

“යෙභුයොන, භික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්නි” ති (අ. නි. 4.246) අයං
 පෙතසෙය්‍යා. පෙතා හි අජ්ජමංසලොභිතත්තා අට්ඨිසඬ්ඝාට්ඨිතා එකෙන පස්සෙන
 සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සයන්නි.

“යෙභුයොන, භික්ඛවෙ, සීහො මීගරාජා නඬගුට්ඨං අන්තරසත්ථිමිහි
 අනුපක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සයති” ති අයං සීහසෙය්‍යා. තෙජුස්සදත්තා හි
 සීහො මීගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං යානෙ යිපෙත්වා
 නඬගුට්ඨං අන්තරසත්ථිමිහි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඬගුට්ඨානං
 යීතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්විත්තං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං යිපෙත්වා සයති,
 දිවසම්පි සයිත්වා පඬුජ්ඣමානො න උත්තසන්තො පඬුජ්ඣති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා
 පුරිමපාදාදීනං යීතොකාසං සල්ලක්ඛෙති. සවෙ කිඤ්චි යානං විජහිත්වා යීතං භොති,
 “නයිදං තුය්හං ජාතියා සුරභාවස්ස ව අනුරූප” ත්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව
 සයති, න ගොවරාය පක්කමති. අවිජහිත්වා යීතෙ පන “තුය්හං ජාතියා ව සුරභාවස්ස
 ව අනුරූපමිද” ත්ති හට්ඨතුවොයො උට්ඨාය සීහවිජමිහිතං විජමිහිත්වා කෙසරභාරං
 විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොවරාය පක්කමති.

චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන තථාගතසෙය්‍යානි වුවිච්ඡි. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා
 ආගතා. අයඤ්ඤි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම.

පාදෙ පාදන්ති දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. අව්වාධායාති අතිආධාය, ඊසකං
 අතික්කම්ම යිපෙත්වා. ගොජ්ජකෙන හි ගොජ්ජකෙ, ජාණුනා වා ජාණුමිහි
 සඬ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්භං වෙදනා උප්පජ්ජති, විත්තං එකග්ගං න භොති, සෙය්‍යා
 අභාසුකා භොති. යථා පන න සඬ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම යිපිතෙ වෙදනා
 නුප්පජ්ජති, විත්තං එකග්ගං භොති, සෙය්‍යා භාසුකා භොති. තස්මා එවං සෙය්‍යා
 කජ්ජෙති.

සතො සම්පජානොති සතියා වෙව සම්පජ්ඤාන ව සමන්තාගතො. කථං නිද්දායන්තො සතො සම්පජානො හොතීති? සතිසම්පජ්ඤාස්ස අප්පහානෙන. අයඤ්භි දිවසඤ්චෙව සකලයාමඤ්ච ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙන්වා පයමයාමාවසානෙ වච්ඡකමා ඔරුය්භ පාදෙ ධොවන්තොපි මූලකම්මට්ඨානං අවිජ්ඣන්තොව ධොවති, තං අවිජ්ඣන්තොව ද්වාරං විවරති, මඤ්චෙ නිසිදති, අවිජ්ඣන්තොව නිද්දං ඔක්කමති. පඤ්ඤාන්තො පන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙන්වාව පඤ්ඤාති. එවං නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොතී. එවං පන ඤාණධාතුකන්ති න රොවයිංසු.

චුත්තනයෙන පනෙස චිත්තං පරිසොධෙන්වා පයමයාමාවසානෙ “උපාදින්නකං සරීරං නිද්දාය සමස්සාසෙස්සාමී”ති වච්ඡකමා ඔරුය්භ මූලකම්මට්ඨානං අවිජ්ඣන්තොව පාදෙ ධොවති, ද්වාරං විවරති, මඤ්චෙ පන නිසිදිත්වා මූලකම්මට්ඨානං පහාය, “ඛන්ධාව ඛන්ධෙසු, ධාතුයොව ධාතුසු පටිභඤ්ඤන්ති”ති සෙනාසනං පච්චවෙක්ඛන්තො කමෙන නිද්දං ඔක්කමති, පඤ්ඤාන්තො පන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙන්වාව පඤ්ඤාති. එවං නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො නාම හොතීති වෙදිතබ්බො.

ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ නිවච්ඡිකා පුබ්බහාගවිපස්සනාව කථිතා. එත්තකෙනෙව පන වොසානං අනාපජ්ජිත්වා තානෙව ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣකභිගානි සමොධානෙන්වා විපස්සනං වච්චෙත්වා භික්ඛු අරහත්තං පාපුණාතීති. එවං යාව අරහත්තා දෙසනා කට්ඨෙතබ්බො.

3. කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා

240. තතියෙ කුම්මොති අට්ඨිකුම්මො. කච්ඡපොති තස්සෙව වෙවචනං. අනුනදීතීරෙති නදියා අනුතීරෙ. ගොවරපසුතොති “සවෙ කිඤ්චි ඵලාඵලං ලභිස්සාමි, බාදිස්සාමි”ති ගොවරත්ථාය පසුතො උස්සුක්කො තන්තිබන්ධො. සමොදභිත්වාති සමුග්ගෙ විය පක්ඛිපිත්වා. සඬකසායතීති අවිජ්ඣති. සමොදහන්ති සමොදහන්තො යපෙන්නො. ඉදං චුත්තං හොති – යථා කුම්මො අඬගානි සකෙ කපාලෙ සමොදහන්තො සිඬගාලස්ස ඔතාරං න දෙති, න ච නං සිඬගාලො පසහති, එවං භික්ඛු අත්තනො මනොවිතක්කෙ සකෙ ආරම්මණකපාලෙ සමොදහන්තො කිලෙසමාරස්ස ඔතාරං න දෙති, න ච නං මාරො පසහති.

අනිස්සිකොති තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙහි අනිස්සිතො. අඤ්ඤාමහෙය්‍යානොති අඤ්ඤං කඤ්චි පුග්ගලං අවිහෙයෙන්තො. පරිනිබ්බුතොති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. නුපවදෙය්‍ය කඤ්චිති අඤ්ඤං කඤ්චි පුග්ගලං සීලවිපත්තියා වා ආචාරවිපත්තියා වා අත්තානං උක්කංසෙතුකාමත්තාය වා පරං වම්හෙතුකාමත්තාය වා න උපවදෙය්‍ය, අඤ්ඤදත්ථු පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣාත්තං උපට්ඨපෙත්වා, “කාලෙන වක්ඛාමි, නො අකාලෙන, භූතෙන වක්ඛාමි, නො අභූතෙන, සණ්භෙන වක්ඛාමි, නො ඵරුසෙන, අත්ථසංභිතෙන වක්ඛාමි, නො අනත්ථසංභිතෙන, මෙත්තවිත්තො

වක්බාම්, නො දොසන්තරො’’ති එවං උල්ලම්පනසභාවසංස්ථිතෙනෙව චිත්තෙන විහරති.

4. පට්ඨාංකාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

241. චතුත්ථෙ අද්දසාති ගඬගාතීරෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අද්දසං. වුය්හමානන්ති චතුරස්සං තච්ඡෙත්වා පබ්බතන්තරෙ යපිතං වාතාතපෙන සුපරිසුක්ඛං පාවුස්සකෙ මෙසෙ වස්සන්තෙ උදකෙන උප්පෙවිත්වා අනුපුබ්බෙන ගඬගාය නදියා සොතෙ පතිතං තෙන සොතෙන වුය්හමානං. භික්ඛු ආමන්තෙසීති “ඉමිනා දාරුක්ඛන්ධෙන සදිසං කත්වා මම සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතං කුලපුත්තං දස්සෙස්සාමී’’ති ධම්මං දෙසෙතුකාමතාය ආමන්තෙසි. අමුං මහත්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඬගාය නදියා සොතෙන වුය්හමානන්ති ඉදං පන අට්ඨදොසවිමුත්තත්තා සොතපට්පන්නස්ස දාරුක්ඛන්ධස්ස අපරෙ සමුද්දපත්තියා අන්තරායකරෙ අට්ඨ දොසෙ දස්සෙතුං ආරභී.

තත්ත්වස්ස එවං අට්ඨදොසවිමුත්තතා වෙදිතබ්බා – එකො හි ගඬගාය නදියා අවිදුරෙ පබ්බතතලෙ ජාතො නානාවල්ලීහි පලිවෙය්ගො පණ්ඩුපලාසතං. ආපජ්ජිත්වා උපවිකාදීහි බජ්ජමානො තස්මිංයෙව යානෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගච්ඡති, අයං දාරුක්ඛන්ධො ගඬගං ඔතරිත්වා වඬකට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං පත්වා මණ්ඩණ්ණෙ උග්ගිපිට්ඨෙ සොභිතුං න ලහති.

අපරො ගඬගාතීරෙ බහිමුලො අන්තොසාධො හුත්වා ජාතො, අයං කිඤ්චාපි කාලෙන කාලං ඔලම්බිනීහි සාධාහි උදකං ඵුසති, බහිමුලත්තා පන ගඬගං ඔතරිත්වා වඬකට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං පත්වා මණ්ඩණ්ණෙ උග්ගිපිට්ඨෙ සොභිතුං න ලහති.

අපරො මජ්ඣෙ ගඬගාය ජාතො, දළ්හමුලෙන පන සුප්පතිට්ඨිගො, බහි වස්ස ගතා වඬකසාධා නානාවල්ලීහි ආබද්ධා, අයම්පි දළ්හමුලත්තා බහිද්ධා වල්ලීහි ආබද්ධත්තා ව ගඬගං ඔතරිත්වා...පෙ.... සොභිතුං න ලහති.

අපරො පතිතට්ඨානෙයෙව වාලිකාය ඔත්ථට්ඨො පුත්තිභාවං ආපජ්ජති, අයම්පි ගඬගං ඔතරිත්වා...පෙ.... න ලහති.

අපරො ද්විත්තං පාසාණානං අන්තරෙ ජාතත්තා, සුනිබාතො විය නිච්චලො යිගො, ආගතාගතං උදකං ද්විධා එලෙති, අයං පාසාණන්තරෙ සුට්ඨු පතිට්ඨිතත්තා ගඬගං ඔතරිත්වා...පෙ.... න ලහති.

අපරො අබ්භොකාසට්ඨානෙ නහං පුරෙත්වා වල්ලීහි ආබද්ධො යිගො. එකං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ අතික්කමිත්වා ආගතෙ මහොසෙ සකිං වා ද්වික්ඛන්තුං වා තෙමෙති, අයම්පි නහං පුරෙත්වා යිගතාය වෙව එකස්ස වා ද්විත්තං වා

සංවච්ඡරානං අවිචයෙන සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමනතාය ව ගඬගං
ඔතරිත්වා...පෙ.... න ලහති.

අපරොපි මජ්ඣේකෙ ගඬගාය දීපකෙ ජාතො මුදුක්ඛන්ධසාබො ඔසෙ ආගතෙ
අනුසොතං නිපජ්ජිත්වා, උදකෙ ගතෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා, නච්චන්තො විය තිට්ඨති.
යස්සත්ථාය සාගරො ගඬගං එවං විය වදති, “හොති ගඬගෙ ත්වං මය්හං
චන්දනසාරසලලසාරාදීනි නානාදාරුනි ආහරසී, දාරුක්ඛන්ධං පන නාහරසී” ති.
සුලභො එස, දෙව, පුනවාරෙ ජානිස්සාමීති. පුනවාරෙ තම්බවණ්ණෙන උදකෙන
ආලිඬගමානා විය ආගච්ඡති. සොපි තථෙව අනුසොතං නිපජ්ජිත්වා, උදකෙ ගතෙ
සීසං උක්ඛිපිත්වා, නච්චන්තො විය තිට්ඨති. අයං අත්තනො මුදුතාය ගඬගං
ඔතරිත්වා...පෙ.... න ලහති.

අපරො ගඬගාය නදියා තිරියං පතිතො වාලිකාය ඔත්ථරිතො අත්තරසෙතු විය
බහුතං පච්චයො ජාතො, උභොසු තීරෙසු වෙළුනලකරඤ්ජකකුඛාදයො උප්පවිත්වා
තත්ථෙව ලග්ගන්ති. තථා නානාවිධා ගච්ඡා වුස්භමානා
භින්නමුසලභින්නසුප්පඅභිකුක්කුරහත්ථිඅස්සාදිකුණපානිපි තත්ථෙව ලග්ගන්ති.
මහාගඬගාපි නං ආසජ්ජ භිජ්ජිත්වා ද්විධා ගච්ඡති, මච්ඡකච්ඡපකුමභීලමකරාදයොපි
තත්ථෙව වාසං කප්පෙන්ති. අයම්පි තිරියං පතිත්වා මහාජනස්ස
පච්චයත්තකතභාවෙන ගඬගං ඔතරිත්වා වඬිකට්ඨානෙසු විලාසමානො සාගරං
පත්වා මණ්ඩවණ්ණෙන ඌමිපිට්ඨෙයෙ සොභිතුං න ලහති.

ඉති භගවා ඉමෙහි අට්ඨහි දොසෙහි විමුත්තත්තා සොතපට්ඨන්තස්ස
දාරුක්ඛන්ධස්ස අපරෙ සමුද්දපත්තියා අත්තරායකරෙ අට්ඨ දොසෙ දස්සෙතුං අමුං
මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඬගාය නදියා සොතෙන වුස්භමානන්තිආදිමාහ. තත්ථ න
ථලෙ උස්සිදිස්සතීති ථලං නාහිරුහිස්සති. න මනුස්සග්ගාහො ගහෙස්සතීති “මහා
වතායං දාරුක්ඛන්ධො” ති දිස්වා, උචම්පෙන තරමානා ගන්ත්වා, ගොපානසීආදීනං
අත්ථාය මනුස්සා න ගණ්හිස්සන්ති. න අමනුස්සග්ගාහො ගහෙස්සතීති “මහග්ගෙසො
අයං චන්දනසාරො, විමානද්වාරෙ නං යපෙස්සාමා” ති මඤ්ඤමානා න අමනුස්සා
ගණ්හිස්සන්ති.

එවමෙව බොති එත්ථ සද්ධිං බාහිරෙහි අට්ඨහි දොසෙහි එවං ඔපම්මසංසන්දනං
වෙදිතබ්බං – ගඬගාය අවිදුරෙ පබ්බතතලෙ ජාතො තත්ථෙව උපවිකාදීහි
බජ්ජමානො අපණ්ණත්තිකභාවං ගතදාරුක්ඛන්ධො විය හි “නත්ථි
දින්න” ත්තිආදිකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්තාගතො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ඤි
සාසනස්ස දුරිභූතත්තා අරියමග්ගං ඔරුස්භ සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො
නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

ගඬගාතීරෙ බහිමුලො අත්තොසාබො හුත්වා ජාතො විය
අච්ඡින්නගිහිබන්ධනො සමණකුට්ඨිකපුග්ගලො දට්ඨබ්බො. අයඤ්ඤි “චිත්තං
නාමෙතං අනිබද්ධං, ‘සමණොමහී’ ති වදන්තොව ගිහී හොති, ‘ගිහීමහී’ ති වදන්තොව

සමණෝ හොති. කො ජානිස්සති, කිං භවිස්සති’’ති? මහල්ලකකාලෙ පබ්බජන්තොපි ගිහිඛන්ධනං න විස්සජ්ජෙති. මහල්ලකපබ්බජිතානඤ්ච සම්පත්ති නාම නත්ථි. තස්ස සචෙ වීචරං පාපුණාති, අත්තච්ඡින්නකං වා ජිණ්ණදුබ්බණ්ණං වා පාපුණාති. සෙනාසනම්පි විහාරපච්චන්තෙ පණ්ණසාලා වා මණ්ඩපො වා පාපුණාති. පිණ්ඩාය වරන්තෙනාපි පුත්තනත්තකානං දාරකානං පච්ඡතො වර්තබ්බං හොති, පරියන්තෙ නිසිදිතබ්බං හොති. තෙන සො දුක්ඛී දුම්මනො අස්සුති මුඤ්චන්තො, ‘‘අත්ථි මෙ කුලසන්නකං ධනං, කප්පති නු ඛො තං බාදන්තෙන ජීවිතු’’න්ති වින්තෙත්වා එකං විනයධරං පුච්ඡති – ‘‘කිං, භන්තෙ ආචරිය, අත්තනො සන්නකං විචාරෙත්වා බාදිතුං කප්පති, නො කප්පති’’ති? ‘‘නත්ථෙත්ථ දොසො, කප්පතෙත්’’න්ති. සො අත්තනො භජමානකෙ කතිපයෙ දුබ්බචෙ දුරාවාරෙ හික්ඛු ගහෙත්වා, සායන්භසමයෙ අත්තොගාමං ගන්ත්වා, ගාමමජ්ඣෙ යිතො ගාමිකෙ පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘අම්භාකං පයොගතො උට්ඨිතං ආයං කස්ස දෙථා’’ති ආභ. භන්තෙ, තුම්භෙ පබ්බජිතා, මයං කස්ස දස්සාමාති? කිං පබ්බජිතානං අත්තනො සන්නකං න වට්ටති? කුද්දාල-පිටකං ගහෙත්වා, ඛේත්තමරියාදබන්ධනාදීනි කරොන්තො නානාජපකාරං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණඤ්චෙව ඵලාඵලෙ ව සඬගණ්හිත්වා, හෙමන්තගිම්භවස්සානෙසු යං යං ඉච්ඡති, තං තං පවාපෙත්වා බාදන්තො සමණකුටුම්භිකො හුත්වා ජීවති. කෙවලමස්ස පඤ්චවුළුකෙන දාරකෙන සද්ධිං පාදපරිවාරිකාව එකා නත්ථි. අයං පුග්ගලො කිඤ්චාපි ඔලම්බිනීහි සාබාහි උදකං පුසමානො අත්තොසාබො රුක්ඛො විය චෙතියඬගණ්ණොධියඬගණ්ණාදීසු හික්ඛුනං කායසාමග්ගිං දෙනි, ගිහිඛන්ධනස්ස පන අච්ඡින්නතාය බහිමුලත්තා අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ගඬගාය මජ්ඣෙ ජාතො බහිද්ධා වල්ලීහි ආබද්ධවඬකසාබා විය සඬසසන්නකං නිස්සාය ජීවමානො හින්තාජීවපුග්ගලො දට්ඨබ්බො. එකච්චො ගිහිඛන්ධනං පභාය පබ්බජන්තොපි සාරුජ්ජට්ඨානෙ පබ්බජ්ජං න ලභති. පබ්බජ්ජා හි නාමෙසා පටිසන්ධිග්ගහණසදිසා. යථා මනුස්සා යත්ථ පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති, තෙසංයෙව කුලානං ආචාරං සික්ඛන්ති, ඵලං හික්ඛුපි යෙසං සන්නිකෙ පබ්බජන්ති, තෙසංයෙව ආචාරං ගණ්හන්ති. තස්මා එකච්චො අසාරුජ්ජට්ඨානෙ පබ්බජිත්වා ඔවාදානුසාසනීඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහි පරිබාහිරො හුත්වා පාතොව මුණ්ඩසටං ගහෙත්වා උදකතිත්ථං ගච්ඡති, ආචරියුපජ්ඣායානං භත්තත්ථාය බන්ධෙ පත්තං කත්වා භත්තසාලං ගච්ඡති, දුබ්බවසාමණෙරෙහි සද්ධිං නානාකීළං කීළති, ආරාමිකදාරකෙහි සංසට්ඨො විහරති.

සො දහරහික්ඛකාලෙ අත්තනො අනුරූපෙහි දහරහික්ඛුහි චෙව ආරාමිකෙහි ව සද්ධිං සඬසහොගං ගන්ත්වා, ‘‘අයං ඛිණ්ණාසචෙහි අසුකරඤ්ඤො සන්නිකා පටිග්ගහිතසඬසහොගො, තුම්භෙ සඬසස්ස ඉදඤ්චිදඤ්ච න දෙට්ඨ, න හි තුම්භාකං පවත්ති. සුත්වා රාජා වා රාජමහාමත්තා වා අත්තමනා භවිස්සන්ති, ඵලං දානි ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොථා’’ති කුද්දාල-පිටකානි ගාභාපෙත්වා හෙට්ඨා තළාකමාතිකාසු කත්තබ්බකිච්චානි කාරාපෙත්වා බහුං පුබ්බණ්ණාපරණ්ණං විහාරං පචෙසෙත්වා ආරාමිකෙහි අත්තනො උපකාරභාවං සඬසස්ස ආරොවාපෙති. සඬසො ‘‘අයං

දහරො බහුපකාරො, ඉමස්ස සතං වා ද්විසතං වා දෙථා”ති දාපෙති. ඉති සො ඉතො විතො ව සඨසසන්තකෙනෙව වඩ්ඪන්තො බහිද්ධා එකවිසතිවිධාහි අනෙසනාහි බද්ධො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

පතිතට්ඨානෙයෙව වාලිකාය ඔත්ථරිත්වා පුතිභාවං ආපාදිතරුක්ඛො විය ආලසියමහග්ගසො වෙදිතබ්බො. එවරුපඤ්ඤි පුග්ගලං ආමිසවක්ඛුං පච්චයලොලං විස්සට්ඨආවරියුපජ්ඣායවත්තං උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරවජ්ජිතං සන්ධාය පඤ්ච නිවරණානි අත්ථතො එවං වදන්ති – “හො, කස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමා”ති? අථ ටීනමිද්ධං උට්ඨාය එවමාහ – “කිං න පස්සථ? එසො අසුකච්ඡාරවාසි කුසිතපුග්ගලො අසුකං නාම ගාමං ගන්ත්වා යාගුමත්ථකෙ යාගුං, පුච්චත්ථකෙ පුචං, හත්තමත්ථකෙ හත්තං අජ්ඣොහරිත්වා විහාරං ආගම්ම විස්සට්ඨසබ්බවත්තො උද්දෙසාදිවරහිතො මඤ්චං උපගච්ඡන්තො මය්හං ඔකාසං කරොති”ති.

තතො කාමච්ඡන්දනිවරණං උට්ඨායාහ – “හො, තච ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, ඉදානෙව සො නිද්දායිත්වා කිලෙසානුරඤ්ජිතොව පබුජ්ඣිත්වා කාමච්ඡිතක්කං විතක්කෙස්සති”ති. තතො ඛ්‍යාපාදනිවරණං උට්ඨායාහ – “තුම්භාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති. ඉදානෙව නිද්දායිත්වා චුට්ඨිතො ‘වත්තපට්චත්තං කරොහි’ති චුච්චමානො, ‘හො, ඉමෙ අත්තතො කම්මං අකත්වා අම්භෙසු ඛ්‍යාවටා’ති නානාජපකාරං ඵරුසවචනං වදන්තො අක්ඛිති නිහරිත්වා විවරස්සති”ති. තතො උද්ධච්චනිවරණං උට්ඨායාහ – “තුම්භාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, කුසිතො නාම වාතාහතො අග්ගික්ඛන්ධො විය උද්ධතො හොති”ති. අථ කුකුච්චනිවරණං උට්ඨායාහ – “තුම්භාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති, කුසිතො නාම කුක්කුච්චපකතොව හොති, අකජ්ජියෙ කජ්ජියසඤ්ඤං කජ්ජියෙ ව අකජ්ජියසඤ්ඤං උජ්ජාදෙති”ති. අථ විචිකිච්ඡානිවරණං උට්ඨායාහ – “තුම්භාකං ඔකාසෙ කතෙ මය්හං කතොව හොති. එවරුපො හි අට්ඨසු යානෙසු මහාවිචිකිච්ඡං උජ්ජාදෙසි”ති. එවං ආලසියමහග්ගසං පඤ්ච නිවරණානි චණ්ඩසුනබාදයො විය සිඨගච්ඡිත්තං ජරග්ගවං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගණ්හන්ති. සොපි අරියමග්ගසොතං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

ද්විත්තං පාසාණානං අත්තරෙ නිබ්බානමුලාකාරෙන ධීතරුක්ඛො විය දිට්ඨිං උජ්ජාදෙත්වා ධීතො දිට්ඨිගතිකො වෙදිතබ්බො. සො හි “අරුපභවෙ රූපං අත්ථී, අසඤ්ඤිභවෙ චිත්තං පචත්තති, බහුවිත්තක්ඛණිකො ලොකුත්තරමග්ගො, අනුසයො විත්තවිජ්ජයුත්තො, තෙ ව සත්තා සන්ධාවන්ති සංසරන්ති”ති වදන්තො අරිට්ඨො විය කණ්ටකසාමණෙරො විය ව විවරති. පිසුණවාටො පන හොති, උපජ්ඣායාදයො සද්ධිවිහාරකාදීහි හින්දන්තො විවරති. සොපි අරියමග්ගසොතං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

අබ්‍හොකාසෙ නහං පුරෙත්වා වල්ලීහි ආබද්ධො යිතො එකං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ
 අතික්කමිත්වා ආගතෙ මහොසෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමනරුක්ඛො විය
 මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වා පච්චන්තෙ වසමානො දුල්ලභසඬ්ඝදස්සනො වෙව
 දුල්ලභධම්මස්සවනො ච පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. එකච්චො හි වුඬ්ඬකාලෙ
 පබ්බජිතො කතිපාහෙන උපසම්පදං ලභිත්වා පඤ්චවස්සකාලෙ පාතිමොක්ඛං
 පගුණං කත්වා දසවස්සකාලෙ විනයධරත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ විනයකථාකාලෙ
 මරිචං වා හරීතකඛණ්ඩං වා මුඛෙ යපෙත්වා ඛිජනෙන මුඛං පිට්ඨාය නිද්දායන්තො
 නිසිදිත්වා ලෙසකප්පෙන කතවිනයො නාම හුත්වා පත්තචීවරං ආදාය පච්චන්තං
 ගච්ඡති. තත්‍ර නං මත්‍රස්සා සක්කරිත්වා භික්ඛුදස්සනස්ස දුල්ලභතාය “ඉධෙව,
 හන්තෙ, වසථා”ති විහාරං කාරෙත්වා පුජ්චුපගඵලුපගරුක්ඛෙ රොපෙත්වා තත්ථ
 වාසෙන්නි.

අථ මහාවිහාරසදිසවිහාරා බහුස්සුතා භික්ඛු, “ජනපදෙ චීවරරජනාදීනි කත්වා
 ආගමිස්සාමා”ති තත්ථ ගච්ඡන්ති. සො තෙ දිස්වා, හට්ඨතුට්ඨො චත්තපට්චන්තං
 කත්වා, පුනදිවසෙ ආදාය භික්ඛාචාරගාමං පවිසිත්වා, “අසුකො ථෙරො
 සුත්තන්තිකො, අසුකො අභිධම්මිකො, අසුකො විනයධරො, අසුකො තෙපිටකො,
 එවරුපෙ ථෙරෙ කදා ලභිස්සථ, ධම්මස්සවනං කාරෙථා”ති වදති. උපාසකා
 “ධම්මස්සවනං කාරෙස්සාමා”ති විහාරමග්ගං සොධෙත්වා, සප්පිතෙලාදීනි ආදාය,
 මහාථෙරං උපසඬ්ඝමිත්වා, “හන්තෙ, ධම්මස්සවනං කාරෙස්සාම, ධම්මකථිකානං
 විචාරෙථා”ති වත්වා පුනදිවසෙ ආගන්ත්වා ධම්මං සුඤ්ඤති.

නෙවාසිකත්ථෙරො ආගන්තුකානං පත්තචීවරානි පටිසාමෙත්තො
 අත්තොගබ්භෙයෙව දිවසභාගං චිතිනාමෙති. දිවාකථිකො උට්ඨිතො සරභාණකො
 සටෙන උදකං වමෙත්තො විය සරභාණං භණිත්වා උට්ඨිතො, තම්පි සො න ජානාති.
 රත්තිකථිකො සාගරං බොහෙත්තො විය රත්තිං කථෙත්වා උට්ඨිතො, තම්පි සො න
 ජානාති. පච්චුසකථිකො කථෙත්වා උට්ඨාසි, තම්පි සො න ජානාති. පාතොච පන
 උට්ඨාය මුඛං ධොවිත්වා, ථෙරානං පත්තචීවරානි උපනාමෙත්වා, භික්ඛාචාරං
 උපගච්ඡන්තො මහාථෙරං ආහ – “හන්තෙ, දිවාකථිකො කතරං ජාතකං නාම
 කථෙසි, සරභාණකො කතරං සුත්තං නාම භණි, රත්තිකථිකො කතරං ධම්මකථං
 නාම කථෙසි, පච්චුසකථිකො කතරං ජාතකං නාම කථෙසි, ඛන්ධා නාම කති,
 ධාතුයො නාම කති, ආයතනා නාම කති”ති. එවරුපො එකං ද්වෙ සංවච්ඡරානි
 අතික්කමිත්වා භික්ඛුදස්සනඤ්චෙව ධම්මස්සවනඤ්ච ලභන්තොපි ඔසෙ ආගතෙ
 උදකෙන සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තෙමිතරුක්ඛසදිසො හොති. සො එවං
 සඬ්ඝදස්සනතො ච ධම්මස්සවනතො ච පටික්කම්ම දුරෙ වසන්තො අරියමග්ගං
 ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසිත්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

මජ්ඣිමනිකායෙ දීපකෙ ජාතො මුදුරුක්ඛො විය මධුරස්සරභාණකපුග්ගලො
 වෙදිතබ්බො. සො හි අභිඤ්ඤාතානි අභිඤ්ඤාතානි වෙස්සන්තරාදීනි ජාතකානි
 උග්ගණ්හිත්වා, දුල්ලභභික්ඛුදස්සනං පච්චන්තං ගන්ත්වා, තත්ථ ධම්මකථාය
 පසාදිතභද්දෙයෙන ජනෙන උපට්ඨියමානො අත්තානං උද්දිස්ස කතෙ

සම්පන්නපුප්ඵලරුක්කේ නන්දනවනාහිරාමේ විහාරෙ වසති. අථස්ස භාරභාරභික්ඛු
තං පවත්තිං සුත්වා, “අසුකො කිර ඵලං උපට්ඨාකෙසු පටිබද්ධවිත්තො විහරති.
පණ්ඩිතො භික්ඛු පටිබලො බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං, කම්මට්ඨානං වා
මනසිකාතුං, ආනෙත්වා තෙන සද්ධිං අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං
උග්ගණ්හිස්සාම, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං”න්ති තත්ථ ගච්ඡන්ති.

සො තෙසං වත්තං කත්වා සායන්හසමයං විහාරවාරිකං නික්ඛන්තෙහි තෙහි
“ඉමං, ආවුසො, චෙතියං තයා කාරිත”න්ති පුට්ඨො, “ආම, හන්තෙ”ති වදති.
“අයං බොධි, අයං මණ්ඩපො, ඉදං උපොසථාගාරං, එසා අග්ගිසාලා, අයං වඩ්ඤ්මො
තයා කාරිතො. ඉමෙ රුක්කේ රොපාපෙත්වා තයා නන්දනවනාහිරාමො විහාරො
කාරිතො”ති. “ආම, හන්තෙ”ති, වදති.

සො සායං ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා පුච්ඡති – “කස්මා, හන්තෙ,
ආගතත්ථා”ති? “ආවුසො, තං ආදාය ගන්ත්වා, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං
උග්ගණ්හිත්වා, අසුකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං, අසුකස්මිං නාම අරඤ්ඤෙ
සමග්ගා සමණධම්මං කරිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන ආගතම්හා”ති. සාධු, හන්තෙ,
තුම්හෙ නාම මය්හං අත්ථාය ආගතා, අහම්පි චිරනිවාසෙන ඉධ උක්කණ්ඨිතො
ගච්ඡාමි, පත්තචීවරං ගණ්හාමි, හන්තෙති. ආවුසො, සාමණෙරදහරා මග්ගකිලන්තා,
අජ්ජ වසිත්වා ස්වෙ පච්ඡාහත්තං ගමිස්සාමාති. සාධු, හන්තෙති පුනදිවසෙ තෙහි
සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසති. ගාමවාසිනො “අම්භාකං අයොසා බහු ආගන්තුකෙ භික්ඛු
ගහෙත්වා ආගතො”ති ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා යාගුං පායෙත්වා සුඛනිසින්නකථං
සුත්වා හත්තං අදංසු. ථෙරා “ත්ථං, ආවුසො, අනුමොදනං කත්වා නික්ඛම, මයං
උදකථාසුකට්ඨානෙ හත්තකිච්චං කරිස්සාමා”ති නික්ඛන්තා.

ගාමවාසිනො අනුමොදනං සුත්වා පුච්ඡංසු, “කුතො, හන්තෙ, ථෙරා ආගතා”ති?
එතෙ අම්භාකං ආචරියුපජ්ඣායා සමානුපජ්ඣායා සන්දිට්ඨා සම්භත්තාති. කස්මා
ආගතාති? මං ගහෙත්වා ගන්තුකාමතායාති. තුම්හෙ පන ගන්තුකාමාති?
ආමාවුසොති. කිං වදෙථ, හන්තෙ, අම්භෙහි කස්ස උපොසථාගාරං කාරිතං, කස්ස
භොජනසාලා, කස්ස අග්ගිසාලාදයො කාරිතා, මයං මඩ්ගලාමඩ්ගලෙසු කස්ස
සන්තිකං ගමිස්සාමාති? මහාඋපාසිකායොපි තත්ථෙව නිසිදිත්වා අස්සුති
පවත්තයිංසු. දහරො “තුම්හෙසු ඵලං දුක්ඛිතෙසු අහං ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමි?
ථෙරෙ උයොපෙස්සාමි”ති විහාරං ගතො.

ථෙරාපි කතහත්තකිච්චා පත්තචීවරානි ගහෙත්වා නිසින්නා තං දිස්වාච, “කිං,
ආවුසො, විරායසි, දිවා භොති, ගච්ඡාමා”ති ආහංසු. ආම, හන්තෙ, තුම්හෙ සුඛිතා,
අසුකගෙහස්ස ඉට්ඨකාමුලං ඨිතසණ්ඨානෙනෙව ඨිතං, අසුකගෙහාදීනං
චිත්තකම්මමුලාදීනි අත්ථි, ගතස්සාපි මෙ චිත්තවික්කේපො භවිස්සති, තුම්හෙ
පුරතො ගන්ත්වා අසුකවිහාරෙ චීවරධොවනරජනාදීනි කරොථ, අහං තත්ථ
සම්පාපුණ්ණිස්සාමිති. තෙ තස්ස ඔසක්කිතුකාමතං ඤාත්වා ත්ථං පච්ඡා
ආගච්ඡෙය්‍යාසිති පක්කමිංසු.

සො ටෙරෙ අනුගන්ත්වා නිවන්තො විහාරමෙව ආගන්ත්වා භොජනසාලාදීනි ඔලොකෙන්තො විහාරං රාමණෙයාකං දිස්වා චිත්තෙසි - “සාධු වතම්හි න ගතො. සවෙ අගමිස්සං, කොචි, දෙව, ධම්මකථිකො ආගන්ත්වා, සබ්බෙසං මනං හින්දිත්වා, විහාරං අත්තනො නිකායසන්තකං කරෙයා, අථ මයා පච්ඡා ආගන්ත්වා එතස්ස පච්ඡනො ලද්ධපිණ්ඩං භුඤ්ජන්තෙන වරිතබ්බං භවිස්සති” ති.

සො අපරෙන සමයෙන සුඤ්ඤාති, “තෙ කිර හික්ඛු ගතට්ඨානෙ එකනිකායද්වෙනිකායඑකපිටකද්වෙපිටකාදිවසෙන බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා අට්ඨකථාවරියා ජාතා විනයධරා ජාතා සතපරිවාරාපි සහස්සපරිවාරාපි වරන්ති. යෙ පනෙත්ථ සමණධම්මං කාතුං ගතා, තෙ සට්ඨන්තා වායමන්තා සොනාපන්තා ජාතා, සකදාගාමිනො අනාගාමිනො අරහන්තො ජාතා, මහාසක්කාරෙන පරිනිබ්බූතා” ති. සො චිත්තෙසි - “සවෙ අහමිපි අගමිස්සං, මය්හමපෙසා සම්පත්ති අභවිස්ස, ඉමං පන යානං මුඤ්චිතුං අසක්කොන්තො අතිවිය පරිහීනමිහි” ති. අයං පුග්ගලො අත්තනො මුදුතාය තං යානං අමුඤ්චන්තො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්නො නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං න සක්කොති.

ගඬගාය නදියා තිරියං පතිත්වා, වාලිකාය ඔත්ථට්ඨාවෙන අත්තරසෙතු විය හුත්වා, බහුනං පච්චයො ජාතරුක්ඛො විය රථවිනිතමහාඅරියවංසවන්දොපමාදිපටිපදාසු අඤ්ඤතරං පටිපදං උග්ගහෙත්වා යීතො ඔලීනවුත්තිකො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. සො හි තං පටිපත්තිනිස්සිතං ධම්මං උග්ගහෙත්වා පකතියා මඤ්ජුස්සරො චිත්තලපබ්බතාදිසදිසං මහන්තං යානං ගන්ත්වා වෙතියඬගණුවත්තාදීනි කරොති. අථ නං ධම්මස්සවනග්ගං පත්තං ආගන්තුකා දහරා “ධම්මං කට්ඨෙහි” ති වදන්ති. සො සම්මා උග්ගහිතං ධම්මං පටිපදං දීපෙත්වා කට්ඨෙහි. අථස්ස පංසුකුලිකපිණ්ඩපාතිකාදයො සබ්බෙ ටෙරනවමජ්ඣමා හික්ඛු “අහො සප්පුරිසො” ති අත්තමනා භවන්ති.

සො කස්සචි නිදානමත්තං, කස්සචි උපඨස්සගාථං, කස්සචි ගාථං උපට්ඨාපෙන්තො අයපට්ටකෙන ආබන්ධන්තො විය දහරසාමණෙරෙ සඬගණ්හිත්වා මහාටෙරෙ උපසඨකමිත්වා, “හන්තෙ, අයං පොරාණකච්ඡාරො අත්ථි, එත්ථ කොචි තනුජපාදො” ති?, පුච්ඡති. ටෙරා - “කිං වදෙසි, ආවුසො, චතුච්ඡති කරිසසහස්සානි තනුජපාදො” ති. හන්තෙ, තුම්හෙ එවං වදෙථ, උද්ධනෙ පන අග්ගිපි න ජලතිති. ආවුසො, මහාවිහාරවාසීහි ලද්ධා නාම එවමෙව නස්සන්ති, න කොචි සණ්ඨපෙතිති. හන්තෙ, පොරාණකරාජුහි දින්නං බිණ්ණසවෙහි පටිග්ගහිතං කස්මා එතෙ නාසෙන්තිති? ආවුසො, තාදිසෙන ධම්මකථිකෙන සක්කා භවෙයා ලද්ධුන්ති. හන්තෙ, මා එවං වදෙථ, අම්හෙ පටිපත්තිදීපකධම්මකථිකා නාම, තුම්හෙ මං “සඬසකුට්ඨබ්බො විහාරුපට්ඨාකො” ති මඤ්ඤමානා කාතුකාමාති. කිං නු බො, ආවුසො, අකප්පියමෙනං, තුම්හාදිසෙහි පන කථිතෙ අම්හාකං උප්පජ්ජෙය්‍යාති? තෙන හි, හන්තෙ, ආරාමිකෙසු ආගතෙසු අම්හාකං භාරං කරොථ, එකං කප්පියද්වාරං කට්ඨස්සාමාති.

සො පාතොව ගන්ත්වා, සන්තිපාතසාලායං යත්වා, ආරාමිකෙසු ආගතෙසු “උපාසකා අසුකඛෙත්තෙ භාගො කුභිං, අසුකඛෙත්තෙ කභාපණං කුභි”න්තිආදීනි වත්වා, අඤ්ඤස්ස ඛෙත්තං ගහෙත්වා, අඤ්ඤස්ස දෙනි. එවං අනුක්කමෙන තං තං පටිසෙධෙත්තො තස්ස තස්ස දෙත්තො තථා අකාසි, යථා යාගුහත්ථා පුවහත්ථා හත්තහත්ථා තෙලමධුථාණිතසතාදිහත්ථා ව අත්තනොව සන්තිකං ආගච්ඡන්ති. සකලවිභාරො එකකොලාහලො හොති, පෙසලා භික්ඛු නිබ්බිජ්ජ අපක්කමිංසු.

සොපි ආවරියුපජ්ඣායෙහි විස්සට්ඨකානං බහුනං දුබ්බවපුග්ගලානං උපජ්ඣං දෙත්තො විහාරං පුරෙති. ආගන්තුකා භික්ඛු විහාරද්වාරෙ යත්වා “විහාරෙ කෙ වසන්ති”ති, පුච්ඡන්වා, “එවරූපා නාම භික්ඛු”ති සුත්වා බාහිරෙතෙව පක්කමන්ති. අයං පුග්ගලො සාසනෙ තිරියං නිපන්තතාය මහාජනස්ස පච්චයභාවං උපගතො අරියමග්ගං ඔතරිත්වා සමාධිකුල්ලෙ නිසින්තො නිබ්බානසාගරං පාපුණ්තුං න සක්කොති.

භගවන්තං එතදවොචාති “නිබ්බානපබ්භාරා”ති පදෙන ඔසාපිතං ධම්මදෙසනං ඤත්වා අනුසන්ධිකුසලතාය එතං “කිං නු ඛො, හන්තෙ”තිආදිවචනං අවොච. තථාගතොපි හි ඉමිස්සං පරිසති නිසින්තො “අනුසන්ධිකුසලො භික්ඛු අත්ථී, සො මං පඤ්භං පුච්ඡස්සති”ති තස්සෙව ඔකාසකරණත්ථාය ඉමස්මිං යානෙ දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

ඉදානි ඔරිමං තීරන්තිආදිනා නයෙන වුත්තෙසු අජ්ඣත්තිකායතනාදීසු එවං උපගමනානුපගමනාදීනි වෙදිතබ්බානි. “මය්භං වක්ඛු-පසන්නං, අභං අප්පමත්තකම්පි රූපාරම්මණං පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොමි”ති එතං නිස්සාය වක්ඛුං අස්සාදෙන්තොපි තිමිරකවාතාදීහි උපහතපසාදො “අමනාපං මය්භං වක්ඛු, මහන්තම්පි රූපාරම්මණං විභාවෙතුං න සක්කොමි”ති දොමනස්සං ආපජ්ජන්තොපි වක්ඛායතනං උපගච්ඡති නාම. අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තිණ්ණං ලක්ඛණානං වසෙන විපස්සන්තො පන න උපගච්ඡති නාම. සොනාදීසුපි එසෙව නයො.

මනායතනෙ පන “මනාපං වත මෙ මනො, කිඤ්චි වාමනො අග්ගහෙත්වා සබ්බං දක්ඛිණතොව ගණ්භාති”ති වා “මනෙන මෙ වින්තිතවින්තිතස්ස අලාභො නාම නත්ථී”ති වා එවං අස්සාදෙන්තොපි, “දුට්ඨන්තිතවින්තිතස්ස මෙ මනො අප්පදක්ඛිණග්ගාහී”ති එවං දොමනස්සං උප්පාදෙන්තොපි මනායතනං උපගච්ඡති නාම. ඉට්ඨෙ පන රූපෙ රාගං, අනිට්ඨෙ පටිසං උප්පාදෙන්තො රූපායතනං උපගච්ඡති නාම. සද්දායතනාදීසුපි එසෙව නයො.

නන්දිරාගස්සෙතං අධිවචනන්ති යථා හි මජ්ඣිමනිකායෙ සංසිද්ධත්වා ඵලං පත්තං දාරුක්ඛන්ධං සණ්ඨපුලවාලිකා පිදහති, සො පුන සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති, එවං නන්දිරාගෙන ආබද්ධො පුග්ගලො වතුසු මහාඅපායෙසු පතීතො මහාදුක්ඛෙන පිටියති, සො අනෙකෙහිපි වස්සසහස්සෙහි පුන සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති. තෙන වුත්තං “නන්දිරාගස්සෙතං අධිවචන”න්ති.

අස්මිමානස්සෙනං අධිවචනන්ති යථා හි ඵලෙ ආරුල්හො දාරුක්ඛන්ධො හෙට්ඨා ගඬිගොදකෙන චෙව උපරි වස්සෙන ච තෙමෙන්තො අනුක්කමෙන සෙවාලපරියොනද්ධො “පාසාණො නු ඛො එස ඛාණුකො” ති වත්තඛිඛනං ආපජ්ජති, එවමෙව අස්මිමානෙන උන්තතො පුග්ගලො පංසුකුලිකට්ඨානෙ පංසුකුලිකො හොති, ධම්මකථිකට්ඨානෙ ධම්මකථිකො, භණ්ඩනකාරකට්ඨානෙ භණ්ඩනකාරකො, චෙජ්ජට්ඨානෙ චෙජ්ජො, පිසුණට්ඨානෙ පිසුණො. සො නානස්පකාරං අනෙසනං ආපජ්ජන්තො තාහි තාහි ආපත්තීහි පලිවෙධීතො “අත්ථි නු ඛො අස්ස අඛිහන්තරෙ කිඤ්චි සීලං, උදාහු නත්ථි” ති වත්තඛිඛනං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං “අස්මිමානස්සෙනං අධිවචන”න්ති.

පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානං අධිවචනන්ති යථා හි ආවට්ටෙ පතිතදාරුක්ඛන්ධො අන්තොයෙව පාසාණාදිසු ආහතසමඛිභාහතො හිජ්ජිත්වා වුණ්ණච්චුණ්ණං හොති, එවං පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ පතිතපුග්ගලො වතුසු අපායෙසු කම්මකාරණබුජ්ජිපාසාදිදුක්ඛෙහි ආහතසමඛිභාහතො දීඝරත්තං වුණ්ණච්චුණ්ණං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං “පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානං අධිවචන”න්ති.

දුස්සීලොති නිස්සීලො. පාපධම්මොති ලාමකධම්මො. අසුචීති න සුචි. සඬ්ඛස්සරසමාවාරොති “ඉමස්ස මඤ්ඤෙ ඉමස්ස මඤ්ඤෙ ඉදං කම්ම”න්ති එවං පරෙහි සඬ්ඛාය සරිතඛිඛසමාවාරො. සඬ්ඛාය වා පරෙසං සමාවාරං සරතීතිපි සඬ්ඛස්සරසමාවාරො. තස්ස හි ද්වෙ තයො ජනෙ කථෙන්නෙ දිස්වා, “මම දොසං මඤ්ඤෙ කථෙන්නී” ති තෙසං සමාවාරං සඬ්ඛස්සරති ධාවතීති සඬ්ඛස්සරසමාවාරො.

සමණපටිඤ්ඤොති සලාකග්ගහණාදිසු “කිත්තකා විහාරෙ සමණා” ති ගණනාය ආරද්ධාය “අහම්පි සමණො, අහම්පි සමණො” ති පටිඤ්ඤං දෙති, සලාකග්ගහණාදිති කරොති. බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤොති උපොසථපචාරණාදිසු “අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී” ති පටිඤ්ඤාය තාති කම්මානි පවිසති. අන්තොපුතීති වක්කභද්දාදිසු අපුතීකස්සපි ගුණානං පුතීභාවෙන, අන්තොපුතී. අවස්සුතොති රාගෙන තින්තො. කසම්බුජාතොති රාගාදීහි කිලෙසෙහි කවචරජාතො.

එතදවොචාති ගොගණං ගඬිගාතීරාහිමුඛං කත්වා පරිසපරියන්තෙ යීතො ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා, “සත්ථා ඔරිමතීරාදීනං අනුපගච්ඡන්තාදිවසෙන සක්කා පටිපත්තිං පුරෙතූන්ති වදති. යදි එවං පුරෙතූං සක්කා, අහං පඛිඛජිත්වා පුරෙස්සාමි” ති චින්තෙත්වා එතං “අහං ඛො, හන්තෙ” තිආදිවචනං අවොච.

වච්ඡග්ගිද්ධිනියොති වච්ඡෙසු සස්තෙහා ථනෙහි ඛීරං පග්ගරන්තෙහි වච්ඡකස්තෙහෙන සයමෙව ගම්ස්සන්තීති. නියානෙහෙවාති නියානෙහියෙව. ගාවීසු හි අනියානිතාසු ගොසාමිකා ආගන්ත්වා, “එකා ගාවී න දිස්සති, එකො ගොණො, එකො වච්ඡකො න දිස්සති” ති තුය්හං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො විවරිස්සන්ති,

ඉති තෙ අථාසුකං භවිස්සති. පබ්බජ්ජා ච නාමෙසා සඉණස්ස න රුහති, අණණා පබ්බජ්ජා ච බුද්ධාදීහි සංවණ්ණිකාති දස්සනත්ථං එවමාහ. නියායාතාති නියායාතිතා. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ඨවිවට්ඨං කථිතං.

5. දුතියදාරුක්ඛත්ථොපමසුත්තවණ්ණනා

242. පඤ්චමෙ කිම්ලායන්ති කිම්ලානාමකෙ නගරෙ. සංකිලිට්ඨන්ති පට්ඨිජන්තකාලතො පට්ඨාය අසංකිලිට්ඨා නාම ආපත්ති නත්ථී, එවරුපං සංකිලිට්ඨං ආපත්තිං. න වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති පරිවාසමානත්තඅබ්භානෙනහි වුට්ඨානං න දිස්සති.

6. අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙ නවං සන්ථාගාරන්ති අධුනා කාරිතං සන්ථාගාරං, එකා මහාසාලාති අත්ථො. උයොගකාලාදිසු හි රාජානො තත්ථ යත්වා, “එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා, එත්තකා උහොහි පස්සෙහි, එත්තකා හත්ථී අභිරුහන්තු, එත්තකා අස්සෙ, එත්තකා රථෙසු තිට්ඨන්තු”ති එවං සන්ථං කරොන්ති, මරියාදං බන්ධන්ති, තස්මා තං යානං සන්ථාගාරන්ති වුච්චති. උයොගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහෙසු අල්ලගොමයපරිහණ්ඩාදීති කාරෙන්නි, තාව ද්වෙ තීණි දිවසානි තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථරන්තිතිපි සන්ථාගාරං. තෙසං රාජුනං සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාරං. ගණරාජානො හි තෙ, තස්මා උප්පන්තං කිච්චං එකස්ස වසෙන න ඡිජ්ජති, සබ්බෙසං ඡන්දොපි ලද්ධං වට්ඨති, තස්මා සබ්බෙ තත්ථ සන්තිපතිත්වා අනුසාසන්ති. තෙන වුත්තං “සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාර”න්ති. යස්මා පන තෙ තත්ථ සන්තිපතිත්වා, “ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ඨති, ඉමස්මිං කාලෙ වපිතු”න්ති එවමාදිනා නයෙන සරාවාසකිච්චානි සම්මන්තයන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං සරාවාසං තත්ථ සන්ථරන්තිතිපි, සන්ථාගාරං. අවිරකාරිතං හොතීති ඉට්ඨකකම්මසුධාකම්මචිත්තකම්මාදිවසෙන සුසජ්ජිතං දෙවවිමානං විය අධුනා නිට්ඨාපිතං. සමණෙන වාති එත්ථ යස්මා සරවත්ථුපරිග්ගහණකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති, තස්මා “දෙවෙන වා”ති අවත්වා, “සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනවි වා මනුස්සභූතෙනා”ති වුත්තං.

යෙන භගවා තෙනුපසඬ්ඤාසුති සන්ථාගාරං නිට්ඨිතන්ති සුත්වා “ගච්ඡාම නං පස්සිස්සාමා”ති ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය සබ්බං ඔලොකෙන්වා “ඉදං සන්ථාගාරං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං. කෙන පයමං පරිභුත්තං අම්භාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා”ති වින්තෙන්වා – “අම්භාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස පයමං දියාමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, දක්ඛිණෙයාවසෙන දියාමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, තස්මා සන්ථාරං පයමං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, හික්ඛුසඬ්ඤාස්ස ච ආගමනං කරිස්සාම, හික්ඛුසඬ්ඤාස්ස ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සති, සන්ථාරං තියාමරන්තිං අම්භාකං ධම්මකථං කථාපෙස්සාම,

ඉති තීහි රතනෙහි පරිභූත්තං පච්ඡා මයං පරිභුඤ්ජිස්සාම, එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති” ති සන්නිට්ඨානං කත්වා උපසඬකම්භු.

යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඬකම්භුති තංදිවසං කිර සන්ථාගාරං කිඤ්චාපි රාජකුලානං දස්සනත්ථාය දෙවට්ඨානං විය සුසජ්ජිතං භොති සුපට්ඨගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා අපඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා අත්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා “භගවතො මනං ජානිත්වා, පඤ්ඤාපෙස්සාමා” ති වින්තෙත්වා, තෙ භගවත්තං උපසඬකම්භු, ඉදානි පන මනං ලභිත්වා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඬකම්භු.

සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වාති යථා සබ්බමෙව සන්ථතං භොති, එවං තං සන්ථරාපෙත්වා. සබ්බපඨමං තාව “ගොමයං නාම සබ්බමඬගලෙසු වට්ටති” ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා, පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා, යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං පඤ්ඤායති, එවං චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පාපෙත්වා උපරි නානාවණ්ණකටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජ්ජෙ ආදිං කත්වා හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරසිහත්ථරබ්‍යග්ගත්ථරචන්දත්ථරකසුරියත්ථරකචිත්තත්ථරකාදී හි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරකෙහි සන්ථරිතබ්බසුත්තකං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන චුත්තං “සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වා” ති.

ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වාති මජ්ඣට්ඨානෙ තාව මඬගලට්ඨිතං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, තත්ථ තත්ථ යං යං මුද්දකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං පච්චත්ථරිත්වා උභතොලොභිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකචිචිත්තවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තදාමාදීහි අලඬකරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථෙ යානෙ පුප්ඵජාලං කාරෙත්වා, තිංසහත්ථමත්තං යානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමහිත්තිං නිස්සාය හික්ඛුසඬසස්ස පල්ලඬකපියඅපස්සයපියමුණ්ඩපියානි පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි සෙනපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා පාවිනහිත්තිං නිස්සාය අත්තනො අත්තනො මහාපිට්ඨිකකොජ්ජෙ පඤ්ඤාපෙත්වා මනොරමානි හංසලොමාදිපුරිතානි උපධානානි යපාපෙසුං “එවං අකිලමමානා සබ්බරත්තිං ධම්මං සුණ්ණස්සාමා” ති. ඉදං සන්ධාය චුත්තං “ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා” ති.

උදකමණ්ණිකං පතිට්ඨාපෙත්වාති මහාකුච්ඡිකං උදකවාටිං පතිට්ඨාපෙත්වා “එවං භගවා ච හික්ඛුසඬසො ච යථාරුචියා හත්ථෙ වා ධොවිස්සන්ති පාදෙ වා, මුඛං වා වික්ඛාලෙස්සන්ති” ති තෙසු තෙසු යානෙසු මණ්ඩණ්ණස්ස උදකස්ස පුරාපෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි වෙව උදකවාසචුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨාපෙසුං. ඉදං සන්ධාය චුත්තං “උදකමණ්ණිකං පතිට්ඨාපෙත්වා” ති.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩදීපිකාසු යොනකරුපකිරාතරුපකාදීනං හත්ථෙ යපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලිකාසු ච

තෙලප්පදීපං ඡාලාපෙත්වාති අත්ථො. යෙන භගවා තෙනුපසඬකමිංසුති එත්ථ පන තෙ සත්ථාගාරානා න කෙවලං සත්ථාගාරමෙව, අථ බො යොජනාවට්ටෙ කපිලවත්ථුස්මි. නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණසංචෙ ව කදලියො ව යපාපෙනෙවා සකලනගරං දීපමාලාදීභි විජ්ජකිණ්ණකාරකං විය කත්වා ‘‘බිරුපගෙ දාරකෙ බීරං පායෙථ, දහරෙ කුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අජ්ජසද්දකාමා භොන්ති’’ති හෙරිං වරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඬකමිංසු.

අථ බො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඬසෙන යෙන නවං සත්ථාගාරං තෙනුපසඬකමිති ‘‘යස්ස දානි, හන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤති’’ති එවං කිර කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාබාරසතින්තරත්තකොව්ළාරපුජ්ඵවණ්ණං රත්තදුපට්ටං කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො විය, සංවිධාය තිමණ්ඩලං පට්ඨිඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඬිගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය, විජ්ජුලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනන්ධන්තො විය, රත්තසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ගිකෙ පවාළජාලං බිපමානො විය සුවණ්ණවෙතියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පට්ඨුඤ්චන්තො විය, ගච්ඡන්තං පුණ්ණවන්දං රත්තවණ්ණවලාහකෙන පට්ඨිඡාදයමානො විය, කඤ්චනපබ්බතමත්ථකෙ සුපක්කලාබාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය, චිත්තකුට්ඨපබ්බතමත්ථකං විජ්ජුලතාය පරික්ඛිපන්තො විය ව සවක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරං මහාපථවිං සඤ්චාලෙන්වා ගහිතං නිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකුලං පාරුපිත්වා, ගන්ධකුට්ඨ්චාරතො නික්ඛමි කඤ්චනගුහතො සිභො විය උදයපබ්බතකුට්ඨතො පුණ්ණවන්දො විය ව. නික්ඛමිත්වා පන ගන්ධකුට්ඨපමුඛෙ අට්ඨාසි.

අථස්ස කායතො මෙසමුඛෙහි විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකපිඤ්ජරපත්තපුජ්ඵවලට්ටපෙ විය ආරාමරුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව ව අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඬසො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ පන පරිවාරෙත්වා ධීතා භික්ඛු ඵවරුපා අහෙසුං – අජ්ජිච්ඡා සන්තුට්ඨා පච්චිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා වොදකා පාපගරහිතො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො මහාථෙරාපි නං මෙසවණ්ණං පංසුකුලං පාරුපිත්වා මණ්ඩමමවමිතිකා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වත්තරාගා හින්තකිලෙසා විජට්ඨපටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං චිත්තරාගො චිත්තරාගෙහි, චිත්තදොසො චිත්තදොසෙහි, චිත්තමොහො චිත්තමොහෙහි, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං

අප්පසඤ්ඤා පුරත්විමකායනො සුවණ්ණවණ්ණො රස්මි උට්ඨහිත්වා
අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි පච්ඡිම-කායනො, දක්ඛිණහත්ථනො, වාමහත්ථනො
සුවණ්ණවණ්ණො රස්මි උට්ඨහිත්වා අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. උපරි
කෙසන්තනො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවට්ඨෙහි මොරගිවවණ්ණො රස්මි උට්ඨහිත්වා
ගගනතලෙ අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. හෙට්ඨා පාදතලෙහි පවාළවණ්ණො රස්මි
උට්ඨහිත්වා ඝනපථවිං අසිතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. එවං සමන්තා
අසිතිහත්ථට්ඨානං ඡබ්බණ්ණො බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විජ්ජන්දමානා
කඤ්ඤාදණ්ඩදීපිකාහි නිව්ඡරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දජාලා විය
වාතුද්දීපිකමහාමෙඝනො නික්ඛන්තවිජ්ජුලතා විය විධාවිංසු. සබ්බදීපාහාගා
සුවණ්ණවම්පකපුෂ්පෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණසට්ඨනො
නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපට්ඨපරික්ඛිත්තා විය,
වෙරම්භවාතසමුට්ඨිතකිංසුකකණ්ණිකාරපුෂ්පවුණ්ණසමොකිණ්ණො විය විජ්ජහාසිංසු.

භගවතොපි අසිතිඅනුබ්‍යාඤ්ජනබ්‍යාමජ්ජහාද්වත්තිං සවරලක්ඛණසමුප්පලසරිරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං, විකසිතමිව පදුමවනං, සබ්බපාලිචුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ජත්තකො, පටිපාටියා යජිතානං ද්වත්තිං සවන්දානං ද්වත්තිං සසුරියානං ද්වත්තිං සවක්කවත්තීනං ද්වත්තිං සදෙවරාජානං ද්වත්තිං සමභාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථ, යථා තං දසහි පාරමීහි දසහි උපපාරමීහි දසහි පරමත්ථපාරමීහි සම්මදෙව පූරිතාහි සමතිං සපාරමිතාහි අලඬිකතං. කජ්ජසතසහස්සාධිකාති චත්තාරි අසඩ්ධොය්‍යාති දින්නදානං රක්ඛිතසීලං කතකල්‍යාණකම්මං එකස්මිං අත්තභාවෙ ඔතරිත්වා විපාකං දාතුං යානං අලහමානං සම්බාධපත්තං විය අහොසි. නාවාසහස්සහණ්ඩං එකනාවං ආරොපනකාලො විය, සකටසහස්සහණ්ඩං එකසකටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවිසතියා ගඬිගානං ඔසස්ස සමිහිජ්ජ මුඛද්වාරෙ එකතො රාසිභූතකාලො විය අහොසි.

ඉමාය බුද්ධසිරියා ඔහාසමානස්සාපි ච භගවතො පුරතො අනෙකානි
දණ්ඩදීපිකාසභස්සානි උක්ඛිපිංසු, තථා පච්ඡතො, වාමපස්සෙ, දක්ඛිණපස්සෙ.
ජාතිසුමනවම්පකවනමල්ලිකාරත්තුප්පල-නීලුප්පල-බකුලසින්දුවාරපුප්ඵානි චෙව
නීලපිතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධවුණ්ණානි ච වාතුද්දීපිකමෙසවිස්සට්ඨා
උදකචුට්ඨියො විය විප්පකිරිසිංසු. පඤ්චඛිතිකතුරියනිග්ගෙසාසා චෙව
බුද්ධධම්මසඬ්ඝගුණපටිසංයුත්තා පුත්තිසොසා ච සබ්බා දිසා පුරයිංසු.

දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනං අක්ඛිති අමතපානං විය ලහිංසු.
ඉමස්මිං පන යානෙ යත්වා පදසහස්සෙන ගමනවණ්ණං වත්තුං වට්ටති. තත්ත්වං
මුඛමත්තං -

“එවං සබ්බච්චගසම්පන්නො, කම්පයන්නො වසුන්ධරං;
අහෙය්‍යන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

“දක්ඛිණං පයමං පාදං, උද්ධරන්නො නරාසහො
ගච්ඡන්නො සිරිසම්පන්නො, සොහනෙ ද්විපදුත්තමො.

“ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨාපාදතලං මුදු;
සමං සම්පුසතෙ භූමිං, රජසා නුපලිජ්ජති.

“නින්නට්ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අවෙනනා.

“පාසාණා සක්ඛරා වෙව, කථලා බාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ.

“නාතිදුරෙ උද්ධරති, නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අසට්ටයන්තො නියානි, උභො ජාණු ච ගොජ්ඣකෙ.

“නාතිසීසං පක්කමති, සම්පන්නවරණො මුනි;
න වාපි සණ්ඨං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

“උද්ධං අධො ච තිරියඤ්ච, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තඤ්චි පෙක්ඛති.

“නාගචික්කන්තවාරො සො, ගමනෙ සොහනෙ ජිනො;
වාරුං ගච්ඡති ලොකග්ගො, භාසයන්තො සදෙවකෙ.

“උථරාජාව සොහන්තො, චතුචාරීච කෙසරී;
තොසයන්තො බහු සත්තෙ, පුරං සෙට්ඨං උපාගමී”ති.

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස, එවංවිධෙසු කාලෙසු බුද්ධස්ස සරිරවණ්ණෙ වා
ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං. චුණ්ණියපදෙහි වා
ගාථාබන්ධෙන වා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. දුක්කථිතන්ති න
වත්තබ්බං. අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා. තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං
වත්තුං අසමත්ථා, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඬිකතපටියත්තං
සකාරාජකුලං පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන ගන්ධධුමවාසවුණ්ණාදීහි

පුජ්‍යමාතො සන්ථාගාරං පාවිසි. තෙන චුත්තං “අථ බො භගවා නිවාසෙත්වා
පත්තව්වරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඤ්ඤා යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඤ්ඤාමි”ති.

භගවත්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති භගවත්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා
භික්ඛුනඤ්ඤෙව උපාසකානඤ්ඤ මජ්ඣෙ නිසිත්තො ගන්ධොදකෙන න්භාපෙත්වා
දුකුලචුම්භකෙන වොදකං කත්වා ජාතිභිද්දුලකෙන මජ්ඣිත්වා
රත්තකම්බලපලිවෙය්‍යිතෙ පියෙ යපිතරත්තසුවණ්ණසනපටිමා විය අතිවිරොචිත්ථ.
අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණ්ණනමග්ගො –

“ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාලං, නාගවික්කන්තවාරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

“තභිං නිසිත්තො නරදම්මසාරථි,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

“නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;
විරොචති චිත්තමලො, මණ්ඩවෙරොචනො යථා.

“මහාසාලොව සම්පුල්ලො, නෙරුරාජාව’ලඤ්ඤා;
සුවණ්ණයුපසඤ්ඤාසො, පදුමො කොකනදො යථා.

“ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛි;
දෙවානං පාරිච්ඡන්තොව, සබ්බපුල්ලො විරොචති”ති.

කාපිලවත්ථවෙ සකොස බහුදෙව රත්තිං ධම්මීයා කථායාති එත්ථ ධම්මකථා
නාම සන්ථාගාරානුමොදනාපටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා. තදා හි භගවා
ආකාසගඤ්ඤං ඔතාරන්තො විය පථවොජං ආකඤ්ඤන්තො විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ
ගහෙත්වා වාලෙන්තො විය යොජනිකං මධුභණ්ඩං චක්කයන්තෙන පිළෙත්වා
මධුපානං පායමාතො විය කපිලවත්ථවාසිනං සකායානං භිතසුඛාවහං
පකිණ්ණකකථං කට්ඨෙසි. “ආවාසදානං නාමෙතං, මහාරාජ, මහත්තං, තුම්භාකං
ආවාසො මයා පරිභුත්තො, භික්ඛුසඤ්ඤා ව පරිභුත්තො, මයා ච භික්ඛුසඤ්ඤා ව
පරිභුත්තො පන ධම්මරතනෙන පරිභුත්තොයෙවාති තිභි රතනෙහි පරිභුත්තො නාම
හොති. ආවාසදානස්මිඤ්ඤි දිත්තෙ සබ්බදානං දිත්තමෙව හොති.
භුම්මට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාඛාමණ්ඩපස්ස වාපි ආනිසංසො නාම පරිච්ඡින්නදිතුං
න සක්කා. ආවාසදානානුභාවෙන හි භවෙ භවෙ නිබ්බත්තස්සාපි
සම්බාධිතගබ්භවාසො න හොති, ද්වාදසහත්ථො ඔවරකො විය මාතුකුච්ඡි
අසම්බාධොව හොති”ති. එවං නානානායවිචිත්තං බහුං ධම්මිං කථං කට්ඨත්වා –

“සිතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාලමිගාති ව;

සිරිසපෙ ව මකසෙ, සිසිරෙ වාපි වුට්ඨියො.

“තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිභඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, කුමාසිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

“විහාරදානං සඬ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තතො.

“විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්තඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ව.

“දදෙය්‍ය උජුභුතෙසු, විජ්ජසන්නෙන චෙතසා;
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නි, සබ්බදුක්ඛාපනුදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො”ති. (වුළුව. 295) –

එවං “අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො, අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො”ති බහුදෙව රත්තිං
අතිරෙකතරං දියඬිඬියාමං ආවාසානිසංසකථං කට්ඨෙ. තත්ථ ඉමා තාව ගාථාව
සඬ්ගහං ආරුළුහා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඬ්ගහං නාරොහති.
සන්දස්සෙත්වාතිආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා ද්වෙ යාමා ගතා. යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤාති
යස්ස තුම්භෙ ගමනස්ස කාලං මඤ්ඤාති, ගමනකාලො තුම්භාකං, ගච්ඡාති වුත්තං
හොති. කස්මා පන භගවා තෙ උය්‍යාපෙසිති? අනුකම්පාය. සුබ්බමාලා හි තෙ,
තිශාමරත්තිං නිසීදිත්වා විනිනාමෙත්තානං සරීරෙ ආබාධො උජ්ජජ්ජෙය්‍ය.
හික්ඛුසඬ්ඝොපි මහා, තස්ස යානනිසජ්ජානං ඔකාසො ලද්ධං වට්ටනීති
උභයානුකම්පාය උය්‍යාපෙසි.

විගතථිනම්ද්ධොති තත්‍ර කිර හික්ඛු යාමද්වයං යිතාපි නිසින්නාපි අවාලයිංසු,
පච්ඡිමයාමෙ පන ආහාරො පරිණමති, තස්ස පරිණතත්තා හික්ඛුසඬ්ඝො
විගතථිනම්ද්ධො ජාතොති අකාරණමෙතං. බුද්ධානඤ්චි කථං සුණන්තස්ස
කායිකචෙතසිකදරථා න හොන්ති, කායවිත්තලභ්‍යාදයො උජ්ජජ්ජන්ති, තෙන
තෙසං ද්වෙ යාමෙ යිතානම්පි නිසින්නානම්පි ධම්මං සුණන්තානං ථිනම්ද්ධං විගතං,
පච්ඡිමයාමෙපි සම්පත්තෙ තථා විගතමෙව ජාතං. තෙනාහ “විගතථිනම්ද්ධො”ති.

පිට්ඨි මෙ ආගිලායතීති කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ජබ්බස්සානි මහාපධානං
පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි, අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ
පිට්ඨිවාතො උජ්ජජ්ජීති. අකාරණං වා එතං. පහොති හි භගවා උජ්ජන්තං වෙදනං
වික්ඛම්භෙත්වා එකම්පි ද්වෙපි සත්තාහානි එකපල්ලඬිකෙන නිසීදිතුං.
සන්ථාගාරසාලං පන චතුර්භි ඉරියාපට්ඨෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. තත්ථ
පාදධොවනට්ඨානතො යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ යානෙ ගමනං
නිජ්ජන්තං. ධම්මාසනං පත්තං ථොකං යත්වා නිසීදි, එත්තකෙ යානෙ යානං

නිප්ඵන්තං. ද්වෙයාමං ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ යානෙ නිසජ්ජා නිප්ඵන්තා.
 ඉදානි දක්ඛිණෙන පස්සෙන ථොකං නිපන්තෙ සයනං නිප්ඵජ්ජිස්සතීති එවං චතුභි
 ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. උපාදින්නකසරීරඤ්ච නාම “නො
 ආගිලායතී”ති න චත්තබ්බං, තස්මා විරනිසජ්ජාය සඤ්ජානං අප්පකම්පි ආගිලායනං
 ගහෙත්වා එවමාහ.

සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වාති සන්ථාගාරස්ස කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො
 පටසාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා
 කප්පියපච්චත්ථරණෙන අත්ථරිත්වා උපරි
 සුවණ්ණකාරකගන්ධමාලාදිදාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලප්පදීපං
 ආරොපයිංසු, “අප්පෙව නාම සන්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමන්තො
 ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉමං සන්ථාගාරං භගවතා චතුභි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං
 දීසරත්තං භිතාය සුඛාය භවිස්සතී”ති. සන්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඬ්ඝාටිං
 පඤ්ඤාපෙත්වා නිපජ්ජී. උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වාති “එත්තකං කාලං
 අතික්කම්ත්වා වුට්ඨහිස්සාමී”ති වුට්ඨානසඤ්ඤං විත්තෙ යපෙත්වා, තඤ්ච බො
 අනිද්දායන්තොව ථෙරස්ස ධම්මකථං සුණමානො.

අවස්සුතපරියායන්ති අවස්සුතස්ස පරියායං, අවස්සුතස්ස කාරණන්ති අත්ථො.
 අධිමුච්චතීති කිලෙසාධිමුච්චනෙන අධිමුච්චතී, ගිද්ධො හොති. බ්‍යාපජ්ජතීති
 බ්‍යාපාදවසෙන පුතිචිත්තො හොති. චක්ඛුතොති චක්ඛුභාවෙන. මාරොති
 කිලෙසමාරොපි දෙවපුත්තමාරොපි. ඔතාරන්ති විවරං. ආරම්මණන්ති පච්චයං.
 නළාගාරතිණාගාරං විය හි සච්චෙවනානි ආයතනානි, තිණුක්කා විය
 කිලෙසුප්පත්තිරහං ආරම්මණං, තිණුක්කාය යපිතයපිතට්ඨානෙ අඬ්ගාරස්සුජ්ජලනං
 විය ආරම්මණෙ ආපාඨමාගතෙ කිලෙසානං උප්පත්ති. තෙන චුත්තං ලභෙථ මාරො
 ඔතාරන්ති.

සුක්කපක්ඛෙ බහලමත්තිකපිණ්ඩාවලෙපනං කුටාගාරං විය නිබ්බිසෙවනානි
 ආයතනානි, තිණුක්කා විය චුත්තපකාරාරම්මණං, තිණුක්කාය යපිතයපිතට්ඨානෙ
 නිබ්බාපනං විය නිබ්බිසෙවනානං ආයතනානං ආරම්මණෙ ආපාඨමාගතෙ
 කිලෙසපරිලාභස්ස අනුප්පත්ති. තෙන චුත්තං නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරන්ති.

7. දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා

244. සත්තමෙ දුක්ඛධම්මානන්ති දුක්ඛසම්භවධම්මානං. පඤ්චසු හි බන්ධෙසු
 සති ඡෙදනවධබන්ධනාදිහෙදං දුක්ඛං සම්භවති, තස්මා තෙ දුක්ඛසම්භවධම්මත්තා
 දුක්ඛධම්මාති වුච්චන්ති. තථා බො පනස්සාති තෙනාකාරෙතස්ස. යථාස්ස කාමෙ
 පස්සතොති යෙනාකාරෙතස්ස කාමෙ පස්සන්තස්ස. යථා වරන්තන්ති
 යෙනාකාරෙන වාරඤ්ච විහාරඤ්ච අනුබන්ධිත්වා වරන්තං. අඬ්ගාරකාසුපමා කාමා
 දිට්ඨා හොන්තීති පරියෙට්ඨිමුලකස්ස වෙච පටිසන්ධිමුලකස්ස ච දුක්ඛස්ස වසෙන
 අඬ්ගාරකාසු විය මහාපරිලාභාති දිට්ඨා හොන්ති. කාමෙ පරියෙසන්තානඤ්චි නාචාය

මහාසමුද්දොගාහන අප්පට්ඨසංඝායකපට්ඨපජ්ජන උභතොඛ්‍යුජ්ඣසංඝායකපක්ඛන්දනාදිව සෙන පරියෙට්ඨිමුලකම්පි, කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තානං කාමපරිභොගවෙනනාය චතුසු අපායෙසු දින්නපට්ඨසන්ධිමුලකම්පි මහාපරිලාභදුක්ඛං උප්පජ්ජති. එවමෙතස්ස දුට්ඨස්සාපි දුක්ඛස්ස වසෙන අභිගාරකාසු විය මහාපරිලාභාති දිට්ඨා භොන්ති.

දායන්ති අට්ඨං. පුරතොපි කණ්ටකොති පුරිමපස්සෙ විජ්ඣිතුකාමො විය ආසන්නට්ඨානෙයෙව ධීතකණ්ටකො. පච්ඡතොතිආදීසුපි එසෙව නයො. හෙට්ඨා පන පාදෙහි අක්කන්තට්ඨානස්ස සන්තිකෙ, න අක්කන්තට්ඨානෙයෙව. එවං සො කණ්ටකගබ්භං පට්ටියො විය භවෙය්‍ය. මා මං කණ්ටකොති මා මං කණ්ටකො විජ්ඣති කණ්ටකවෙධං රක්ඛමානො.

දන්ධො, භික්ඛවෙ, සතුප්පාදොති සතියා උප්පාදොයෙව දන්ධො, උප්පන්නමත්තාය පන තාය කාචි කිලෙසා නිග්ගහිතාව භොන්ති, න සණ්ඨාතුං සක්කොන්ති. චක්ඛුද්ධාරස්මිඤ්ඤි රාගාදීසු උප්පන්නෙසු දුතියජ්වනවාරෙන “කිලෙසා මෙ උප්පන්නා” ති ඤාත්වා තතියෙ ජ්වනවාරෙ සංවරජ්වනංයෙව ජවති. අනච්ඡරියඤ්චෙනං, යං විපස්සකො තතියජ්වනවාරෙ කිලෙසෙ නිග්ගණ්හෙය්‍ය. චක්ඛුද්ධාරෙ පන ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාට්ගතෙ භවඤ්ඣං ආවට්ටෙන්වා ආවජ්ජනාදීසු උප්පන්නෙසු වොට්ඨබ්බනානන්තරං සම්පත්තකිලෙසජ්වනවාරං නිවත්තෙන්වා කුසලමෙව උප්පාදෙති. ආරද්ධවිපස්සකානඤ්ඤි අයමානිසංසො භාවනාපට්ඨසංඛාතෙ පතිට්ඨිතභාවස්ස.

අභිභට්ඨං පචාරෙය්‍යුන්ති සුදින්නත්ථෙරස්ස විය රට්ඨපාලකුලපුත්තස්ස විය ව කායෙන වා සත්ත රතනාති අභිභරිත්වා වාචාය වා “අම්භාකං ධනතො යත්තකං ඉච්ඡමි, තත්තකං ගණ්භා” ති වදන්තා පචාරෙය්‍යුං. අනුදහන්තීති සරීරෙ පලිවෙධීතත්තා උණ්භපරිලාභං ජනෙන්වා අනුදහන්ති. සඤ්ජාතසෙදෙ වා සරීරෙ ලග්ගන්තා අනුසෙන්තීතිපි අත්ථො. යඤ්ඤි තං, භික්ඛවෙ, විත්තන්ති ඉදං යස්මා විත්තෙ අනාවට්ටන්තෙ පුග්ගලස්ස ආවට්ටනං නාම නත්ථී. එවරුපඤ්ඤි විත්තං අනාවට්ටන්ති, තස්මා චුත්තං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ විපස්සනාබලමෙව දීපිතං.

8. කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා

245. අට්ඨමෙ දස්සනන්ති පයමමග්ගස්සෙතං අධිවචනං. පයමමග්ගො හි කිලෙසපහානකිච්චං සාධෙන්නො පයමං නිබ්බානං පස්සති, තස්මා දස්සනන්ති චුච්චති. ගොත්‍රභුඤ්ඤාණං පන කිඤ්චාපි මග්ගතො පයමතරං පස්සති, පස්සිත්වා පන කත්තබ්බකිච්චස්ස කිලෙසපහානස්ස අභාවෙන න දස්සනන්ති චුච්චති. අපිච චත්තාරොපි මග්ගා දස්සනමෙව. කස්මා? සොනාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ දස්සනං විසුජ්ඣති, එලක්ඛණෙ විසුද්ධං. සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගක්ඛණෙ විසුජ්ඣති, එලක්ඛණෙ විසුද්ධන්ති එවං කථෙන්නානං භික්ඛූනං සුත්වා සො භික්ඛු “අහමිපි දස්සනං විසොධෙන්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨිතො දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරිස්සාමි” ති තං භික්ඛුං උපසංඝාමිත්වා එවං පුච්ඡී. සො

එස්සායතනකම්මට්ඨානිකො ඡන්තං එස්සායතනානං වසෙන රූපාරූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තො. එත්ථ හි පුරිමානි පඤ්ච ආයතනානි රූපං, මනායතනං අරූපං. ඉති සො අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කපෙසි.

අසන්තුට්ඨොති පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා කථිත්තා අසන්තුට්ඨො. එවං කිරස්ස අහොසි – “අයං පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා කපෙසි. සක්කා නු ඛො පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං පාපුණ්තු”න්ති? තතො නං පුච්ඡි – “ආවුසො, ත්වංයෙව නු ඛො ඉදං දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං ඡානාසි, උදාහු අඤ්ඤෙපි ඡානත්තා අත්ථි”ති. අත්ථාවුසො, අසුකවිහාරෙ අසුකත්ථෙරො නාමාති. සො තම්පි උපසඬ්ඛිත්වා පුච්ඡි. එතෙනුපායෙන අඤ්ඤම්පි අඤ්ඤම්පිති.

එත්ථ ව දුතියො පඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකො රූපක්ඛන්ධවසෙන රූපං, සෙසක්ඛන්ධවසෙන නාමන්ති නාමරූපං වචන්ථපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං පත්තො. තස්මා සොපි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කපෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති, පයමෙන සප්පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා කථිතං, ඉමිනා නිප්පදෙසෙසු”ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා තථෙව තං පුච්ඡිත්වා පක්කාමි.

තතියො මහාභූතකම්මට්ඨානිකො චත්තාරි මහාභූතානි සඬ්ඛෙපතො ව විත්ථාරතො ව පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තො, තස්මා අයම්පි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කපෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති, පයමෙන සප්පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා කථිතං, දුතියෙන නිප්පදෙසෙසු, තතියෙන අතිසප්පදෙසෙසු”ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා තථෙව තං පුච්ඡිත්වා පක්කාමි.

චතුත්ථො තෙභූමකකම්මට්ඨානිකො. තස්ස කිර සමප්පචත්තා ධාතුයො අහෙසුං, කල්ලසරීරං බලපත්තං, කම්මට්ඨානානිපිස්ස සබ්බානෙව සප්පායානි, අතීතා වා සඬ්ඛාරා හොන්තු අනාගතා වා පච්චුප්පන්තා වා කාමාවචරා වා රූපාවචරා වා අරූපාවචරා වා, සබ්බෙපි සප්පායාව. අසප්පායකම්මට්ඨානං නාම නත්ථි. කාලෙසුපි පුරෙහත්තං වා හොතු පච්ඡාහත්තං වා පයමයාමාදයො වා, අසප්පායො කාලො නාම නත්ථි. යථා නාම චාරිභූමිං ඔතිණ්ණො මහාහත්ථි හත්ථෙන ගහෙතබ්බං හත්ථෙතෙව ලුඤ්චිත්වා ගණ්හාති, පාදෙහි පහරිත්වා ගහෙතබ්බං පාදෙහි පහරිත්වා ගණ්හාති, එවමෙව සකලෙ තෙභූමකධම්මෙ කලාපග්ගාහෙන ගහෙත්වා සම්මසන්නො අරහත්තං පත්තො, තස්මා එසොපි අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව කපෙසි. අයං පන “ඉමෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙති. පයමෙන සප්පදෙසසඬ්ඛාරෙසු යත්වා කථිතං, දුතියෙන නිප්පදෙසෙසු, පුන තතියෙන සප්පදෙසෙසු, චතුත්ථෙන නිප්පදෙසෙසුයෙවා”ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා තං පුච්ඡි – “කිං නු ඛො, ආවුසො, ඉදං දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානං තුම්හෙහි අත්තනොව ධම්මතාය ඤාතං, උදාහු කෙනචි වො අක්ඛාත”න්ති? ආවුසො, මයං කිං ඡානාම? අත්ථි පන සදෙවකෙ ලොකෙ සම්මාසම්බුද්ධො, තං නිස්සායෙන අම්හෙහි ඤාතන්ති. සො වින්තෙසි – “ඉමෙ හික්ඛු මය්හං අප්ඤ්ඤාසයං ගහෙත්වා කපෙතුං න

සක්කොන්ති, අහං සබ්බඤ්ඤාබුද්ධමෙව පුච්ඡන්වා නික්කඨබ්බො භවිස්සාමි” ති යෙන භගවා තෙනුපසඨකම්.

භගවා තස්ස වචනං සුත්වා “යෙහි තෙ පඤ්භො කථිතො, තෙ චත්තාරොපි බිණාසවා, සුකථිතං තෙහි, ත්වං පන අත්තනො අන්ධබාලත්වං න සල්ලක්ඛෙසී” ති න එවං විභෙසෙසි. කාරකභාවං පනස්ස ඤාත්වා “අත්ථගවෙසකො එස, ධම්මදෙසනාය එව නං බුජ්ඣාපෙස්සාමි” ති කිංසුකොපමං ආහරි. තත්ථ භූතං චත්ථං කත්වා එවමත්ථො විභාවෙනබ්බො – එකස්මිං කිර මහානගරෙ එකො සබ්බගන්ථධරො බ්‍රාහ්මණවෙජ්ජො පණ්ඩිතො පටිවසති. අටෙකො නගරස්ස පාචිනද්වාරගාමවාසී පණ්ඩුරොගපුරිසො තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා තං චන්දිත්වා අටියාසි. වෙජ්ජපණ්ඩිතො තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා “කෙනත්ථෙන ආගතොසි හදුම්බා” ති, පුච්ඡි. රොගෙනමිහි, අයා, උපද්දතො, හෙසජ්ජං මෙ කටෙහීති. තෙන හි, භො, ගච්ඡ, කිංසුකරුක්ඛං ඡින්දිත්වා, සොසෙත්වා ඤාපෙත්වා, තස්ස බාරොදකං ගහෙත්වා ඉමිනා විමිනා ච හෙසජ්ජෙන යොජෙත්වා, අරිට්ඨං කත්වා පිච, තෙන තෙ එසුකං භවිස්සතීති. සො තථා කත්වා නිරොගො බලවා පාසාදිකො ජාතො.

අටඤ්ඤො දක්ඛිණද්වාරගාමවාසී පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො “අසුකො කිර හෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො” ති සුත්වා තං උපසඨකමිත්වා පුච්ඡි – “කෙන තෙ, සම්ම, එසුකං ජාත” ති. කිංසුකාරිට්ඨෙන නාම, ගච්ඡ ත්වම්පි කරොහීති. සොපි තථා කත්වා තාදිසොච ජාතො.

අටඤ්ඤො පච්ඡිමද්වාරගාමවාසී...පෙ.... උත්තරද්වාරගාමවාසී පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො “අසුකො කිර හෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො” ති තං උපසඨකමිත්වා පුච්ඡි “කෙන තෙ, සම්ම, එසුකං ජාත” ති? කිංසුකාරිට්ඨෙන නාම, ගච්ඡ ත්වම්පි කරොහීති. සොපි තථා කත්වා තාදිසොච ජාතො.

අටඤ්ඤො පච්චන්තවාසී අදිට්ඨපුබ්බකිංසුකො එකො පුරිසො තෙනෙව රොගෙන ආතුරො විරං තානි තානි හෙසජ්ජානි කත්වා රොගෙ අවුපසමමානෙ “අසුකො කිර නගරස්ස පාචිනද්වාරගාමවාසී පුරිසො හෙසජ්ජං කත්වා අරොගො ජාතො” ති සුත්වා “ගච්ඡාමහම්පි, තෙන කතහෙසජ්ජං කරිස්සාමි” ති දණ්ඩමොලුබ්භ අනුපුබ්බෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “කෙන තෙ, සම්ම, එසුකං ජාත” ති පුච්ඡි. කිංසුකාරිට්ඨෙන සම්මාති. කීදිසො පන සො කිංසුකොති. ඤාපිතගාමෙ ධීතඤ්ඤාමට්ඨණො වියාති. ඉති සො පුරිසො අත්තනා දිට්ඨාකාරෙන ච කිංසුකං ආවික්ඛි. තෙන හි දිට්ඨාකාලෙ කිංසුකො පතිතපත්තො බාණුකකාලෙ දිට්ඨත්තා තාදිසොච භොති.

සො පන පුරිසො සුතමඨගලිකත්තා “අයං ‘ඤාපිතගාමෙ ඤාමට්ඨණො වියා’ ති ආහ, අමඨගලමෙතං. එතස්මිඤ්ඤි මෙ හෙසජ්ජෙ කතෙපි රොගො න වුපසමිස්සති” ති තස්ස වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨො තං පුච්ඡි – “කිං නු බො, භො, ත්වඤ්ඤෙව කිංසුකං ජානාසි, උදාහු අඤ්ඤොපි අත්ථි” ති. අත්ථි, භො,

දක්විණද්වාරගාමෙ අසුකො නාමාති. සො තං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි, ස්වාස්ස පුජ්ඣිතකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන “ලොභිතකො කිංසුකො” ති ආහ. සො “අයං පුරිමෙහි විරුද්ධං ආහ, කාළකො ලොභිතකතො සුවිදුරදුරෙ” ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨො “අත්ථි පන, හො, අඤ්ඤොපි කොචි කිංසුකදස්සාවි, යෙන කිංසුකො දිට්ඨපුබ්බො” ති? පුච්ඡිත්වා, “අත්ථි පච්ඡිමද්වාරගාමෙ අසුකො නාමා” ති චුත්තෙ තමපි උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි. ස්වාස්ස ඵලිතකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන “ඔවිරකජාතො ආදින්නසිපාටිකො” ති ආහ. ඵලිතකාලස්මිඤ්ඤි කිංසුකො ඔලම්බමානචිරකො විය අධොමුඛං කත්වා ගහිතඅසිකොසො විය ච සිරිසරුක්ඛො විය ච ලම්බමානඵලො හොති. සො “අයං පුරිමෙහි විරුද්ධං ආහ, න සක්කා ඉමස්ස වචනං ගහෙතු” ත්ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨො “අත්ථි පන, හො, අඤ්ඤොපි කොචි කිංසුකදස්සාවි, යෙන කිංසුකො දිට්ඨපුබ්බො” ති? පුච්ඡිත්වා, “අත්ථි උත්තරද්වාරගාමෙ අසුකො නාමා” ති චුත්තෙ තමපි උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි. සො අස්ස සඤ්ජන්තපත්තකාලෙ දිට්ඨත්තා අත්තනො දස්සනානුරූපෙන “බහලපත්තපලාසො සන්දව්ඡායො” ති ආහ. සන්දව්ඡායො නාම සංසන්දිත්වා ඨිතව්ඡායො.

සො “අයමිපි පුරිමෙහි විරුද්ධං ආහ, න සක්කා ඉමස්ස වචනං ගහෙතු” ත්ති තස්සපි වෙය්‍යාකරණෙන අසන්තුට්ඨො තං ආහ, “කිං නු ඛො, හො, තුම්හෙ අත්තනොව ධම්මතාය කිංසුකං ජානාථ, උදාහු කෙනචි වො අක්ඛාතො” ති? කිං, හො, මයං ජානාම? අත්ථි පන මහානගරස්ස මජ්ඣෙ අම්භාකං ආචරියො වෙජ්ජපණ්ඩිතො, තං නිස්සාය අම්භෙහි ඤාතන්ති. “තෙන හි අහමිපි ආචරියමෙව උපසඬකමිත්වා නික්කඬ්ඛො භවිස්සාමි” ති තස්ස සන්තිකං උපසඬකමිත්වා තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. වෙජ්ජපණ්ඩිතො තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා, “කෙනත්ථෙන ආගතොසි හදුමුඛා” ති පුච්ඡි. රොගෙනමිහි, අය්‍ය, උපද්දුතො, හෙසජ්ජං මෙ කථෙථාති. තෙන හි, හො, ගච්ඡ, කිංසුකරුක්ඛං ඡින්නිදිත්වා සොසෙත්වා කුමාපෙත්වා තස්ස බාරොදකං ගහෙත්වා ඉමිනා විමිනා ච හෙසජ්ජෙන යොජෙත්වා අරිට්ඨං කත්වා පිච, ඵතෙන තෙ ඵාසුකං භවිස්සතීති. සො තථා කත්වා නිරොගො බලවා පාසාදිකො ජාතො.

තත්ථ මහානගරං විය නිබ්බානනගරං දට්ඨබ්බං. වෙජ්ජපණ්ඩිතො විය සම්මාසම්බුද්ධො. චුත්තමපි වෙ තං “හිසක්කො සල්ලකත්තොති ඛො, සුනක්ඛත්ත, තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා” ති (ම. නි. 3.65) චතුසු ද්වාරගාමෙසු චත්තාරො වෙජ්ජන්තෙවාසිකා විය චත්තාරො දස්සනවිසුද්ධිපත්තා ඛිණ්ණසවා. පච්චන්තවාසි පඨමපුරිසො විය පඤ්ඤපුච්ඡකො හික්ඛු. පච්චන්තවාසිනො චතුත්තං වෙජ්ජන්තෙවාසිකානං කථාය අසන්තුට්ඨස්ස ආචරියමෙව උපසඬකමිත්වා පුච්ඡනකාලො විය ඉමස්ස හික්ඛුතො චතුත්තං දස්සනවිසුද්ධිපත්තානං ඛිණ්ණසවානං කථාය අසන්තුට්ඨස්ස සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡනකාලො.

යථා යථා අධිමුක්තානන්ති යෙන යෙනාකාරෙන අධිමුක්තානං. දස්සනං සුවිසුද්ධන්ති නිබ්බානදස්සනං සුට්ඨු විසුද්ධං. තථා තථා බො තෙහි සප්පුරිසෙහි බ්‍යාකතන්ති තෙන තෙනෙවාකාරෙන තුය්හං තෙහි සප්පුරිසෙහි කථිතං. යථා හි “කාළකො කිංසුකො” ති කථෙන්නො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා දිට්ඨන යෙන කිංසුකමෙව කථෙසි, එවමෙව ඡඵස්සායතනානං වසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තඛිණාසවොපි ඉමං පඤ්ඤං කථෙන්නො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථෙසි.

යථා ව “ලොහිතකො ඔවිරකජාතො බහලපත්තපලාසො කිංසුකො” ති කථෙන්නොපි න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා දිට්ඨන යෙන කිංසුකමෙව කථෙසි, එවමෙව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධවසෙන චතුමහාභූතවසෙන තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තඛිණාසවොපි ඉමං පඤ්ඤං කථෙන්නො න අඤ්ඤං කථෙසි, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථෙසි.

තත්ථ යථා කාළකකාලෙ කිංසුකදස්සාවිනොපි තං දස්සනං භූතං තච්ඡං න තෙන අඤ්ඤං දිට්ඨං, කිංසුකොව දිට්ඨො, එවමෙව ඡඵස්සායතනවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තස්සාපි ඛිණාසවස්ස දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං කථිතං, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථිතං. යථා ව ලොහිතකාලෙ ඔවිරකජාතකාලෙ බහලපත්තපලාසකාලෙ කිංසුකදස්සාවිනොපි තං දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං දිට්ඨං, කිංසුකොව දිට්ඨො, එවමෙව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධවසෙන චතුමහාභූතවසෙන තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තස්සාපි ඛිණාසවස්ස දස්සනං භූතං තච්ඡං, න තෙන අඤ්ඤං කථිතං, අත්තනා අධිගතමග්ගෙන දස්සනවිසුද්ධිකං නිබ්බානමෙව කථිතං.

සෙය්‍යථාපි, භික්ඛු රඤ්ඤො පච්චන්තිමං නගරන්ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? සචෙ තෙන භික්ඛුනා තං සල්ලක්ඛිතං, අථස්ස ධම්මදෙසනත්ථං ආරද්ධං. සචෙ න සල්ලක්ඛිතං, අථස්ස ඉමිනා නගරොපමෙන තස්සෙවත්ථස්ස දීපනත්ථාය ආවිභාවනත්ථාය ආරද්ධං. තත්ථ යස්මා මජ්ඣිමපදෙසෙ නගරස්ස පාකාරාදීනි ටීරානි වා භොන්තු දුබ්බලානි වා, සබ්බසො වා මා භොන්තු, වොරාසඬකා න භොන්ති, තස්මා තං අග්ගභෙත්වා “පච්චන්තිමං නගර”න්ති ආහ. දළ්ඞුද්ධාපන්ති ටීරපාකාරං. දළ්ඞපාකාරතොරණන්ති ටීරපාකාරඤ්චෙව ටීරතොරණඤ්ච. තොරණානි නාම හි පුරිසුබ්බෙධානි නගරස්ස අලඬකාරත්ථං කරියන්ති, වොරනිවාරණත්ථානිපි භොන්තියෙව. අථ වා තොරණන්ති පිට්ඨසඬසාටස්සෙතං නාමං, ටීරපිට්ඨසඬසාටන්තිපි අත්ථො. ඡද්චාරන්ති නගරද්වාරං නාම එකමිපි භොති ද්වෙපි සතමිපි සහස්සමිපි, ඉධ පන සත්ථා ඡද්චාරිකනගරං දස්සෙන්නො එවමාහ. පණ්ඩිතොති පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො. බ්‍යත්තොති වෙය්‍යත්තියෙන සමන්තාගතො විසදඤ්ඤාණො. මෙධාවිති යානුජපත්තිකපඤ්ඤාසඬබ්‍යාතාය මෙධාය සමන්තාගතො.

පුරත්ථිමාය දිසායාතිආදිමිහි භූතමත්ථං කත්වා එවමත්ථො වෙදිතබ්බො – සමිද්ධෙ කිර මහානගරෙ සත්තරතනසම්පන්නො රාජා චක්කවත්ති රජ්ජං අනුසාසති, තස්සෙතං පච්චන්තනගරං රාජායුත්තවිරහිතං, අථ පුරිසා ආගන්ත්වා “අම්භාකං, දෙව, නගරෙ ආයුත්තකො නත්ථි, දෙහි නො කිඤ්චි ආයුත්තක” න්ති ආහංසු. රාජා එකං පුත්තං දත්වා “ගච්ඡථ, එතං ආදාය තත්ථ අභිසිඤ්චිත්වා විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කත්වා වසථා” ති. තෙ තථා අකංසු. රාජපුත්තො පාපමිත්තසංසග්ගෙන කතිපාහෙයෙව සුරාසොණ්ඩො හුත්වා, සබ්බානි විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි භාරෙත්වා, නගරමජ්ඣෙ ධුත්තෙහි පරිවාරිතො සුරං පිචන්තො නච්චගීතාදිරතියා විතීනාමෙති. අථ රඤ්ඤො ආගන්ත්වා ආරොවයිංසු.

රාජා එකං පණ්ඩිතං අමච්චං ආණාපෙසි – “ගච්ඡ කුමාරං ඔවදිත්වා, විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කාරෙත්වා, පුත අභිසෙකං කත්වා, එහි” ති. න සක්කා, දෙව, කුමාරං ඔවදිතුං, චණ්ඩො කුමාරො සාතෙය්‍යාපි මන්ති. අට්ඨකං බලසම්පන්නං යොධං ආණාපෙසි – “ත්ථං ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා සචෙ සො ඔවාදෙ න තිට්ඨති, සිසමස්ස ඡින්දාහි” ති. ඉති සො අමච්චො යොධො වාති ඉදං සීසං දුතයුගං තත්ථ ගන්ත්වා දොවාරිකං පුච්ඡ – “කහං, හො, නගරස්ස සාමි කුමාරො” ති. එස මජ්ඣෙසිඨසාටකෙ සුරං පිචන්තො ධුත්තපරිවාරිතො ගීතාදිරතිං අනුභොන්තො නිසින්තොති. අථ තං දුතයුගං ගන්ත්වා අමච්චො තාවෙත්ථ, “සාමි, විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි කිර කාරෙත්වා සාධුකං රජ්ජං අනුසාසා” ති ආහ. කුමාරො අසුණන්තො විය නිසිදි. අථ තං යොධො සීසෙ ගහෙත්වා, “සචෙ රඤ්ඤො ආණං කරොසි, කර, නො චෙ, එත්ථෙව තෙ සීසං පාතෙස්සාමි” ති බග්ගං අබ්බාහි. පරිවාරකා ධුත්තා තාවදෙව දිසාසු පලායිංසු. කුමාරො හීතො සාසනං සම්පට්චිඡි. අථස්ස තෙ තත්ථෙව අභිසෙකං කත්වා සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා “සම්මා රජ්ජං අනුසාසාහි” ති රඤ්ඤො චුත්තං යථාභූතවචනං නිය්‍යාතෙත්වා යථාගතමග්ගමෙව පටිපජ්ජිංසු. ඉමමත්ථං ආචිකරොන්තො භගවා “පුරත්ථිමාය දිසායා” ති ආහ.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – සමිද්ධමහානගරං විය හි නිබ්බානනගරං දට්ඨබ්බං, සත්තරතනසමන්තාගතො රාජා චක්කවත්ති විය සත්තබ්බොජ්ඣාදිගරතනසමන්තාගතො ධම්මරාජා සම්මාසම්බුද්ධො, පච්චන්තිමනගරං විය සක්කායනගරං, තස්මිං නගරෙ කුටරාජපුත්තො විය ඉමස්ස හික්ඛුනො කුටචිත්තූප්පාදො, කුටරාජපුත්තස්ස ධුත්තෙහි පරිවාරිතකාලො විය ඉමස්ස හික්ඛුනො පඤ්චහි නිවරණෙහි සමඨගිකාලො, ද්වෙ සීසදුතා විය සමථකම්මට්ඨානඤ්ච විපස්සනාකම්මට්ඨානඤ්ච, මහායොධෙන සීසෙ ගහිතකාලො විය උප්පන්නපයමජ්ඣානසමාධිනා නිච්චලං කත්වා විත්තග්ගහිතකාලො, යොධෙන සීසෙ ගහිතමත්තෙ ධුත්තානං දිසාසු පලායිත්වා දුරිභාවො විය පයමජ්ඣානමිහි උප්පන්නමත්තෙ නිවරණානං දුරිභාවො, “කරිස්සාමි රඤ්ඤො සාසන” න්ති සම්පට්චිඡිතමත්තෙ විස්සට්ඨකාලො විය ඝාතනො වුට්ඨිතකාලො, අමච්චෙන රඤ්ඤො සාසනං ආරොචිතකාලො විය සමාධිනා විත්තං කම්මතියං කත්වා විපස්සනාකම්මට්ඨානස්ස වඩ්ඪිතකාලො, තත්ථෙවස්ස තෙහි ද්විහි දුතෙහි

කතාහිසෙකස්ස සෙනවිජන්තඋස්සාපනං විය සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානං නිස්සාය අරහත්තජ්ජත්තස්ස විමුක්තිසෙනවිජන්තුස්සාපනං වෙදිතබ්බං.

නගරන්ති බො භික්ඛු ඉමස්සෙනං වාතුමහාභුතිකස්ස කායස්ස අධිවචනන්තිආදීසු පන වාතුමහාභුතිකස්සාතිආදීනං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා විත්ථාරිතොව. කෙවලං පන විඤ්ඤාණරාජපුත්තස්ස නිවාසට්ඨානන්තා එත්ථ කායො “නගර”න්ති චුත්තො, තස්සෙව ද්වාරභූතන්තා ඡ ආයතනානි “ද්වාරානි”ති, තෙසු ද්වාරෙසු නිව්චං සුජ්ජතිට්ඨිතන්තා සති “දොවාරිකො”ති, කම්මට්ඨානං ආවික්ඛන්තෙන ධම්මරාජෙන පෙසිතන්තා සමථවිපස්සනා “සීසං දුතයුග”න්ති. එත්ථ මහායොධො විය සමථො, පණ්ඩිතාමච්චො විය විපස්සනා වෙදිතබ්බා.

මජ්ඣෙ සිඬ්ඝාටකොති නගරමජ්ඣෙ සිඬ්ඝාටකො. මහාභූතානන්ති හදයවත්ථුස්ස නිස්සයභූතානං මහාභූතානං. වත්ථුරූපස්ස හි පච්චයදස්සනත්ථමෙවෙනං චතුමහාභූතග්ගහණං කතං. නගරමජ්ඣෙ පන සො රාජකුමාරො විය සරීරමජ්ඣෙ හදයරූපසිඬ්ඝාටකෙ නිසින්නො සමථවිපස්සනාදුතෙහි අරහත්තාහිසෙකෙන අභිසිඤ්චිතබ්බො විපස්සනාවිඤ්ඤාණරාජපුත්තො දට්ඨබ්බො. නිබ්බානං පන යථාභූතසභාවං අකුප්පං අධිකාරීති කත්වා යථාභූතං වචනන්ති චුත්තං. අරියමග්ගො පන යාදිසොව පුබ්බභාගවිපස්සනාමග්ගො, අයම්පි අට්ඨචිගසමන්තාගතන්තා තාදිසොයෙවාති කත්වා යථාගතමග්ගොති චුත්තො. ඉදං තාවෙත්ථ ධම්මදෙසනත්ථං ආහතාය උපමාය සංසන්දනං.

තස්සෙවත්ථස්ස පාකට්ඨකරණත්ථං ආහතපක්ඛෙ පන ඉදං සංසන්දනං – එත්ථ හි ඡද්වාරූපමා ඡඵස්සායතනවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං බිණ්ණසවං දස්සෙතුං ආහතා, නගරසාම්උපමා පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන, සිඬ්ඝාටකූපමා චතුමහාභූතවසෙන, නගරූපමා තෙභූමකධම්මවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං බිණ්ණසවං දස්සෙතුං ආහතා. සඬ්ඛෙපතො පනිමස්මිං සුත්තෙ චතුසච්චමෙව කථිතං. සකලෙනපි හි නගරසම්භාරෙන දුක්ඛසච්චමෙව කථිතං, යථාභූතවචනෙන නිරොධසච්චං, යථාගතමග්ගෙන මග්ගසච්චං, දුක්ඛස්ස පන පභාවිකා තණ්හා සමුදයසච්චං. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්ඤාපුච්ඡකො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතොති.

9. විණොපමසුත්තවණ්ණනා

246. නවමෙ යස්ස කස්සචී, භික්ඛවෙ, භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වාති ඉදං සත්ථා යථා නාම මහාකුටුම්භිකො මහන්තං කසිකම්මං කත්වා, නිජ්ජන්තසස්සො සරද්ධාරෙ මණ්ඩපං කත්වා, උභතොසඬ්ඝස්ස දානං පවත්තෙය්‍ය. කිඤ්චාපි තෙන උභතොසඬ්ඝස්ස දානං පට්ඨපිතං, ද්වීසු පන පරිසාසු සන්තප්පිතාසු සෙසජනම්පි සන්තප්පෙතියෙව, එවමෙව හගවා සමධිකානි වත්තාරි අසඬ්ඛොය්‍යානි පාරම්මො පුරෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං අධිගන්ත්වා

පවත්තිතවරධම්මවක්කො ජෙනවනමහාවිහාරෙ නිසින්නො හික්ඛුපරිසාය වෙව හික්ඛුනිපරිසාය ව මහාධම්මයාගං යජන්නො විණොපමසුත්තං ආරභි. තං පෙනෙනං කිඤ්චාපි ද්වෙ පරිසා සන්ධාය ආරද්ධං, චතුන්නම්පි පන පරිසානං අචාරිතං. තස්මා සබ්බෙහිපි සොතබ්බඤ්චෙව සද්ධාතබ්බඤ්ච, පරියොගාහිත්වා වස්ස අත්ථරසො වින්දිතබ්බොති.

තත්ථ ඡන්දොතිආදීසු ඡන්දො නාම පුබ්බුජ්ජත්තිකා දුබ්බලතණ්හා, සො රඤ්ජෙතුං න සක්කොති. අපරාපරං උජ්ජජ්ජමානා පන බලවතණ්හා රාගො නාම, සො රඤ්ජෙතුං සක්කොති. දණ්ඩාදානාදීනි කාතුං අසමත්ථො පුබ්බුජ්ජත්තිකො දුබ්බලකොධො දොසො නාම. තානි කාතුං සමත්ථො අපරාපරුජ්ජත්තිකො බලවකොධො පටිසං නාම. මොහො පන මොහනසම්මොහනවසෙන උජ්ජත්තං අඤ්ඤාණං. එවමෙත්ථ පඤ්චහිපි පදෙහි තිණි අකුසලමූලානි ගහිතානි. තෙසු ගහිතෙසු සබ්බෙපි තම්මූලකා කිලෙසා ගහිතාව හොත්ති. “ඡන්දො රාගො”ති වා පදද්වයෙන අට්ඨලොභසහගතවිත්තුජ්ජාදා, “දොසො පටිස”ත්ති පදද්වයෙන ද්වෙ දොමනස්සසහගතවිත්තුජ්ජාදා, මොහපදෙන ලොභදොසරහිතා ද්වෙ උද්ධච්චිවිකිච්ඡාසහගතවිත්තුජ්ජාදා ගහිතානි. එවං සබ්බෙපි ද්වාදස විත්තුජ්ජාදා දස්සිතාව හොත්ති.

සහයොති කිලෙසවොරාතං නිවාසට්ඨානත්තා සහයො. සජ්ජපිභයොති වධබන්ධනාදීතං කාරණත්තා සජ්ජපිභයො. සකණ්ටකොති රාගාදීහි කණ්ටකෙහි සකණ්ටකො. සගහනොති රාගගහනාදීහි සගහනො. උම්මග්ගොති දෙවලොකං වා මනුස්සලොකං වා නිබ්බානං වා ගච්ඡන්තස්ස අමග්ගො. කුම්මග්ගොති කුච්ඡිතජෙගුච්ඡිභූතට්ඨානගමනඵකපදිකමග්ගො විය අපායසම්පාපකත්තා කුම්මග්ගො. දුහිතිකොති එත්ථ ඉහිති ඉරියනා, දුක්ඛා ඉහිති එත්ථාති, දුහිතිකො. යස්මිඤ්ච මග්ගෙ මූලඵලාදිබාදනීයං වා සායනීයං වා නත්ථි, තස්මිං ඉරියනා දුක්ඛා හොති, න සක්කා තං පටිපජ්ජිත්වා ඉච්ඡිතට්ඨානං ගත්තුං. කිලෙසමග්ගම්පි පටිපජ්ජිත්වා න සක්කා සම්පත්තිභවං ගත්තුන්ති කිලෙසමග්ගො දුහිතිකොති චුත්තො. ද්විහිතිකොතිපි පායො, එසෙවත්ථො. අසජ්ජුරිසසෙවිතොති කොකාලිකාදීහි අසජ්ජුරිසෙහි සෙවිතො.

තතො චිත්තං නිවාරයෙති තෙහි වක්ඛුච්ඤ්ඤෙයොහි රූපෙහි තං ඡන්දාදිවසෙන පවත්තචිත්තං අසුභාවජ්ජනාදීහි උපායෙහි නිවාරයෙ. වක්ඛුද්වාරස්මිඤ්ච ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගෙ උජ්ජත්තෙ අසුභතො ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති, අනිට්ඨාරම්මණෙ දොසෙ උජ්ජත්තෙ මෙත්තතො ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති, මජ්ඣත්තාරම්මණෙ මොහෙ උජ්ජත්තෙ උද්දෙසපරිපුච්ඡං ගරුවාසං ආවජ්ජන්තස්ස චිත්තං නිවත්තති. එවං අසක්කොත්තෙන පන සත්ථුමහත්තතං ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතා සඬ්ඝස්ස සුජ්ජපිපත්ති ව ආවජ්ජිතබ්බා. සත්ථුමහත්තතං පච්චවෙක්ඛතොපි හි ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතං සඬ්ඝස්ස සුජ්ජපිපත්ති. පච්චවෙක්ඛතොපි චිත්තං නිවත්තති. තෙන චුත්තං “අසුභාවජ්ජනාදීහි උපායෙහි නිවාරයෙ”ති.

කිට්ටියන්ති කිට්ටියටියානෙ උප්පන්නසස්සං. සම්පන්නන්ති පරිපුණ්ණං
 සුනිප්පන්නං. කිට්ටියාදොති සස්සබාදකො. එවමෙව බොති එත්ථ සම්පන්නකිට්ටියං
 විය පඤ්ච කාමගුණා දට්ඨබ්බා, කිට්ටියාදො ගොණො විය කුට්ඨිත්තං, කිට්ටියාරක්ඛස්ස
 පමාදකාලො විය භික්ඛුනො ඡසු ද්වාරෙසු සතිං පහාය විවරණකාලො,
 කිට්ටියාරක්ඛස්ස පමාදමාගම්ම ගොණෙන ගහිතගබ්භස්ස කිට්ටියස්ස බාදිතත්තා
 සස්සසාමිනො සස්සඵලානධිගමො විය ඡද්වාරරක්ඛිකාය සතියා විජ්ජවාසමාගම්ම
 පඤ්චකාමගුණං අස්සාදෙන්තෙන චිත්තෙන කුසලපක්ඛස්ස නාසිතත්තා භික්ඛුනො
 සාමඤ්ඤඵලාධිගමාභාවො වෙදිතබ්බො.

උපරිසට්ඨායන්ති ද්විත්තං සිඬගානං අත්තරෙ. සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්ඨෙය්‍යාති
 සට්ඨං පතිට්ඨිතෙ නාසාරජ්ජුකෙ සුට්ඨු නිග්ගහිතං කත්වා නිග්ගණ්ඨෙය්‍යා.
 දණ්ඨෙතාති මුග්ගරසදිසෙන ථුලදණ්ඨකෙන. එවඤ්ඤි සො භික්ඛවෙ ගොණොති
 එවං සො කිට්ටියාරක්ඛස්ස පමාදමන්වාය යස්මිං යස්මිං බණෙ කිට්ටියං ඔතරිතුකාමො
 හොති, තස්මිං තස්මිං බණෙ එවං නිග්ගණ්ඨිත්වා තාලෙත්වා ඔසජ්ජෙනෙන
 නිබ්බිසෙවනභාවං උපනීතො ගොණො.

එවමෙව බොති ඉධාපි සම්පන්නකිට්ටියම්ච පඤ්ච කාමගුණා දට්ඨබ්බා, කිට්ටියාදො
 විය කුට්ඨිත්තං, කිට්ටියාරක්ඛස්ස අප්පමාදො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො ඡසු ද්වාරෙසු
 සතියා අවිස්සජ්ජනං, දණ්ඨො විය සුත්තන්තො, ගොණස්ස කිට්ටියාහිමුඛකාලෙ
 දණ්ඨෙන තාලනං විය චිත්තස්ස බහිද්ධා පුට්ඨත්තාරම්මණාහිමුඛකාලෙ
 අනමතග්ගියදෙවදුතආදිත්තආසිවිසුපමඅනාගතභයාදිසු තං තං සුත්තං ආවජ්ජෙත්වා
 විත්තුජ්ජාදස්ස පුට්ඨත්තාරම්මණො නිවාරෙත්වා මූලකම්මට්ටියානෙ ඔතාරණං
 වෙදිතබ්බං. තෙනාහු පොරාණා -

“සුභාසිතං සුත්වා මනො පසීදති,
 දමෙති නං පිතිසුඛඤ්ච වින්දති;
 තදස්ස ආරම්මණෙ තිට්ඨතෙ මනො,
 ගොණොච කිට්ටියාදකො දණ්ඨතජ්ජිතො” ති.

උදුජ්ඣන්ති තජ්ජිතං. සුදුජ්ඣන්ති සුතජ්ජිතං, සුජ්ඣන්තිපි අත්ථො. උදු, සුදුති ඉදං
 පන නිපාතමත්තමෙව. අජ්ඣක්ඣන්ති ගොචරජ්ඣක්ඣතං. සන්තිට්ඨතීතිආදිසු
 පට්මජ්ඣානවසෙන සන්තිට්ඨති, දුතියජ්ඣානවසෙන සන්තිසීදති,
 තතියජ්ඣානවසෙන එකොදි හොති, චතුත්ථජ්ඣානවසෙන සමාධියති. සබ්බම්පි වා
 එතං පට්මජ්ඣානවසෙන වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා හි සම්මාසම්බුද්ධෙන
 සමථානුරක්ඛණඉන්ද්‍රියසංවරසීලං නාම කමිතං.

රඤ්ඤො වාති කස්සවිදෙව පච්චන්තරඤ්ඤො වා. සද්දං සුණෙය්‍යාති
 පච්චසකාලෙ පබුද්ධො කුසලෙන විණාවාදකෙන වාදියමානාය මධුරසද්දං
 සුණෙය්‍යා. රජනීයොතිආදිසු විත්තං රඤ්ජෙතීති රජනීයො. කාමෙතබ්බතාය
 කමනීයො. විත්තං මදයතීති මදනීයො. විත්තං මුච්ඡිතං විය කරණොතො මුච්ඡියතීති

මුවිජනියො. ආබන්ධිත්වා විය ගහණතො බන්ධනීති බන්ධනියො. අලං මෙ, හොති විණාය සණ්ඨානං දිස්වා තං අනිච්ඡන්තො එවමාහ. උපධාරණෙනි වෙට්ඨකෙ. කොණන්ති චතුරස්සං සාරදණ්ඩකං.

සො තං විණන්ති සො රාජා “ආහරථ නං විණං, අහමස්සා සද්දං පසිස්සාමි” ති තං විණං ගහෙත්වා. දසධා වාතිආදීසු පට්ඨං තාව දසධා ඵාලෙය්‍ය, අට්ඨස්සා සද්දං අපස්සන්තො සතධා ඵාලෙය්‍ය, තථාපි අපස්සන්තො සකලිකං සකලිකං කරෙය්‍ය, තථාපි අපස්සන්තො “සකලිකා ඤායිස්සන්ති, සද්දො පන නික්ඛමිත්වා පලායිස්සති, තදා නං පසිස්සාමි” ති අග්ගිනා ධුමෙය්‍ය. තථාපි අපස්සන්තො “සල්ලභුකානි මසිවුණ්ණානි වාතෙන භස්සිස්සන්ති, සද්දො සාරධක්ඛං විය පාදමුලෙ පතිස්සති, තදා නං පසිස්සාමි” ති මහාවාතෙ වා ඔච්ඡිනෙය්‍ය. තථාපි අපස්සන්තො “මසිවුණ්ණානි යථොදකං ගමිස්සන්ති, සද්දො පන පාරං ගච්ඡන්තො පුරිසො විය නික්ඛමිත්වා තරිස්සති, තදා නං පසිස්සාමි” ති නදියා වා සිසසොනාය පවාහෙය්‍ය.

එවං වදෙය්‍යාති සබ්බෙහිපිමෙහි උපායෙහි අපස්සන්තො තෙ මනුස්සෙ එවං වදෙය්‍ය. අසනී කිරායන්ති අසනී කිර අයං විණා, ලාමිකාති අත්ථො. අසනීති ලාමකාධිවචනමෙතං. යථාහ –

“අසා ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජති;
සාරත්තා ච පගබ්භා ච, සිබ්බි සබ්බසසො යථා” ති. (ජා. 1.1.61);

යථෙවං යංකිඤ්චි විණා නාමාති න කෙවලඤ්ච විණායෙව ලාමිකා, යථෙව පන අයං විණා නාම, එවං යංකිඤ්චි අඤ්ඤම්පි තන්තිබද්ධං, සබ්බං තං ලාමකමෙවාති අත්ථො. එවමෙව බොති එත්ථ විණා විය පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා, රාජා විය යොගාවචරො. යථා සො රාජා තං විණං දසධා ඵාලනතො පට්ඨාය විචිනන්තො සද්දං අදිස්වා විණාය අනත්ථිකො හොති, එවං යොගාවචරො පඤ්චක්ඛන්ධෙ සම්මසන්තො අහන්ති වා මමන්ති වා ගහෙතබ්බං අපස්සන්තො බන්ධෙහි අනත්ථිකො හොති. තෙනස්ස තං බන්ධසම්මසනං දස්සෙන්නො රූපං සමන්වෙසති යාවතා රූපස්ස ගතීතිආදිමාහ.

තත්ථ සමන්වෙසතීති පරියෙසති. යාවතා රූපස්ස ගතීති යත්තකා රූපස්ස ගති. තත්ථ ගතීති ගතිගති, සඤ්ජානිගති, සලක්ඛණගති, විභවගති, හෙදගතීති පඤ්චවිධා හොන්ති. තත්ථ ඉදං රූපං නාම හෙට්ඨා අවිච්ඡරියන්තං කත්වා උපරි අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකං අන්තො කත්වා එත්ථන්තරෙ සංසරති වත්තති, අයමස්ස ගතිගති නාම.

අයං පන කායො නෙව පදුමගබ්බෙ, න පුණ්ඩරිකනීලප්පලාදීසු සඤ්ජායති, ආමාසයපක්කාසයානං පන අන්තරෙ බහලන්ධකාරෙ දුග්ගන්ධපවනවිවරිතෙ

පරමජෙගුච්ඡෙ ඔකාසෙ පුනිමච්ඡාදීසු කිම් විය සඤ්ජායති, අයං රූපස්ස සඤ්ජානිගති නාම.

දූවිධං පන රූපස්ස ලක්ඛණං, “රූප්පතීති ඛො, භික්ඛවෙ, තස්මා රූප”න්ති (සං. නි. 3.79) එවං චුත්ත රූප්පනසංඛිබ්බානං පච්චත්තලක්ඛණඤ්ච අනිච්චාදිහෙදං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච, අයමස්ස සලක්ඛණගති නාම.

“ගති මිගානං පවනං, ආකාසො පක්ඛිනං ගති;
විභවො ගති ධම්මානං, නිබ්බානං අරහතො ගති”ති. (පරි. 339) –

එවං චුත්තො රූපස්ස අභාවො විභවගති නාම. යො පනස්ස හෙදො, අයං හෙදගති නාම. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්ඤත්ථ උපරි යාව භවග්ගා තෙසං සඤ්ජානිගති, සලක්ඛණගතියඤ්ච වෙදයිතසඤ්ජානනඅභිසංඛිබ්බරණවිජානනවසෙන පච්චත්තලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

තම්පි තස්ස න භොතීති යදෙනං රූපාදීසු අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා එවං නිද්දිට්ඨං දිට්ඨිතණ්භාමානග්ගාහත්තයං, තම්පි තස්ස බිණාසවස්ස න භොතීති යථානුසන්ධිනාව සුත්තාගතං. තෙන චුත්තං මහාඅට්ඨකථායං –

“ආදිම්භි සීලං කර්මං, මජ්ඣෙ සමාධිභාවනා;
පරියොසානෙ ව නිබ්බානං, එසා වීණොපමා කථා”ති.

10. ජප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා

247. දසමෙ අරුගත්තොති වණ්ණසරිරො. තෙසංයෙව අරුනං පක්කත්තා පක්කගත්තො. සරවනන්ති කණ්ඩවනං. එවමෙව ඛොති අරුගත්තො පුරිසො විය දුස්සීලපුග්ගලො වෙදිතබ්බො. තස්ස කුසකණ්ටකෙහි විද්ධස්ස සරපත්තෙහි ව අසිධාරූපමෙහි විලිඛිතගත්තස්ස භියොයාසොමත්තාය දුක්ඛදොමනස්සං විය තත්ථ තත්ථ සබ්බමචාරීහි “අයං සො ඉමෙසඤ්ච ඉමෙසඤ්ච කම්මානං කාරකො”ති චුච්චමානස්ස උප්පජ්ජනදුක්ඛං වෙදිතබ්බං.

ලහති වත්තාරන්ති ලහති වොදකං. එවංකාරීති එවරූපානං වෙජ්ජකම්මදුතකම්මාදීනං කාරකො. එවංසමාවාරොති විධවා ගොවරාදිවසෙන එවරූපගොවරො. අසුචිගාමකණ්ටකොති අසුද්ධට්ඨයෙන අසුචි, ගාමවාසීනං විජ්ඣනට්ඨයෙන කණ්ටකොති ගාමකණ්ටකො.

පක්ඛින්ති හත්ථියොණ්ඩසකුණං. ඔස්සජ්ජෙය්‍යාති විස්සජ්ජෙය්‍යා. ආවිඤ්ජෙය්‍යුන්ති ආකඩ්ඨෙය්‍යුං. පචෙක්ඛාමීති පචිසිස්සාමි. ආකාසං ඩෙස්සාමීති ආකාසං උප්පතිස්සාමි.

එතෙසු පන අභි “හොගෙහි මණ්ඩලං බන්ධිත්වා සුපිස්සාමි” ති වම්මිකං පවිසිතුකාමො හොති. සුසුමාරො “දුරෙ බිලං පවිසිත්වා නිපජ්ජිස්සාමි” ති උදකං පවිසිතුකාමො හොති. පක්ඛි “අජටාකාසෙ සුඛං විවරිස්සාමි” ති ආකාසං ධෙතුකාමො හොති. කුක්කුරො “උද්ධනට්ඨානෙ ඡාරිකං බ්‍යුහිත්වා උසුමං ගණ්හන්තො නිපජ්ජිස්සාමි” ති ගාමං පවිසිතුකාමො හොති. සිඬිගාලො “මනුස්සමංසං බාදිත්වා පිට්ඨිං පසාරෙත්වා සයිස්සාමි” ති ආමකසුසානං පවිසිතුකාමො හොති. මක්කටො “උච්චෙ රුක්ඛෙ අභිරුහිත්වා දිසාදිසං පක්ඛන්දිස්සාමි” ති වනං පවිසිතුකාමො හොති.

අනුවිධායෙය්‍යන්ති අනුගච්ඡෙය්‍යං, අනුවිධිකෙය්‍යන්තිපි පායො, අනුවිධානං ආපජ්ජෙය්‍යන්ති අත්ථො. යත්ථ සො යාති, තත්ථෙව ගච්ඡෙය්‍යන්ති චුත්තං හොති. එවමෙවාති එත්ථ ඡ පාණකා විය ඡායතනානි දට්ඨබ්බානි, දළ්භරජ්ජු විය තණ්හා, මජ්ඣෙ ගණ්ඨි විය අවිජ්ජා. යස්මිං යස්මිං ද්වාරෙ ආරම්මණං බලවං හොති, තං තං ආයතනං තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ ආවිඤ්ජති.

ඉමං පන උපමං භගවා සරික්ඛකෙන වා ආභරෙය්‍ය ආයතනානං වා නානත්තදස්සනවසෙන. තත්ථ සරික්ඛකෙන තාව විසුං අප්පනාකිච්චං නත්ථි, පාළියංයෙව අප්පිතා. ආයතනානං නානත්තදස්සනෙන පන අයං අප්පනා – අභි නාමෙස බහි සිත්තසම්මට්ඨෙ යානෙ නාහිරමති, සඬිකාරට්ඨානානිඤ්ඤානිගහනවම්මිකානියෙව පන පවිසිත්වා නිපන්තකාලෙ අහිරමති, එකග්ගතං ආපජ්ජති. එවමෙව චක්ඛුපෙතං විසමජ්ඣාසයං, මට්ඨාසු සුවණ්ණහිත්තිආදීසු නාහිරමති, ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡති, රූපචිත්තපුප්ඵලතාදිචිත්තෙසුයෙව පන අහිරමති. තාදිසෙසු හි යානෙසු චක්ඛුම්හි අප්පහොන්තෙ මුඛම්පි විවරිත්වා ඔලොකෙතුකාමො හොති.

සුසුමාරොපි බහි නික්ඛන්තො ගහෙතබ්බං න පස්සති, අක්ඛං නිමිලෙත්වා වරති. යදා පන බ්‍යාමසතමත්තං උදකං ඔගාහිත්වා බිලං පවිසිත්වා නිපන්තො හොති, තදා තස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති, සුඛං සුපති. එවමෙව සොතම්පෙතං බිලජ්ඣාසයං ආකාසසන්තිස්සිතං, කණ්ණච්ඡිද්දකුපකෙයෙව අප්පකාසයං කරොති, කණ්ණච්ඡිද්දාකාසොයෙව තස්ස සද්දසවනෙ පච්චයො හොති. අජටාකාසොපි වට්ටතියෙව. අන්තොලෙණස්මිඤ්ඤි සජ්ඣායෙ කයිරමානෙ න ලෙණච්ඡදනං හින්දිත්වා සද්දො බහි නික්ඛමති, ද්වාරවාතපානඡිද්දෙහි පන නික්ඛමිත්වා ධාතුපරම්පරා සට්ඨෙත්තො ආගන්ත්වා සොතපසාදං සට්ඨෙති. අථ තස්මිං කාලෙ “අසුකං නාම සජ්ඣායති” ති ලෙණපිට්ඨෙ නිසින්නා ජානන්ති.

එවං සන්තෙ සම්පත්තගොචරතා හොති, කිං පනෙතං සම්පත්තගොචරන්ති? ආම සම්පත්තගොචරං. යදි එවං දුරෙ හෙරිආදීසු වජ්ජමානෙසු “දුරෙ සද්දො” ති ජානනං න භවෙය්‍යාති. නො න භවති. සොතපසාදස්මිඤ්ඤි සට්ඨිතෙ “දුරෙ සද්දො, ආසන්නෙ සද්දො, පරතීරෙ ඔරිමතීරෙ” ති තථා තථා ජානනාකාරො හොති, ධම්මතා

එසාති. කිං එතාය ධම්මතාය? යතො යතො ඡිද්දං, තතො තතො සවනං හොති
වන්දිමසුරියාදීනං දස්සනං වියාති අසම්පත්තගොචරමෙවෙනං.

පක්ඛිපි රුක්ඛෙ වා භූමියං වා න රමති. යදා පන එකං වා ද්වෙ වා ලෙඬ්ඛුපාතෙ
අතික්කම්ම අජටාකාසං පක්ඛන්දො හොති, තදා එකග්ගචිත්තතං ආපජ්ජති. එවමෙව
සානම්පි ආකාසජ්ඣාසයං වාතූපනිස්සයගන්ධගොචරං. තථා හි ගාවො නවවුටියෙ
දෙවෙ භූමිං සායිත්වා සායිත්වා ආකාසාහිමුඛො භුත්වා වාතං ආකඩ්ඪන්ති. අඬ්ගුලීහි
ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වාපි ව උපසිඬ්ඝනකාලෙ වාතං අනාකඩ්ඪන්තො නෙව තස්ස
ගන්ධං ජානාති.

කුක්කුරොපි බහි වරන්තො බෙමට්ඨානං න පස්සති, ලෙඬ්ඛුදණ්ඩාදීහි
උපද්දන්තො හොති. අන්තොගාමං පවිසිත්වා උද්ධනට්ඨානෙ ඡාරිකං බ්‍යුහිත්වා
නිපන්තස්ස පනස්ස එාසු හොති. එවමෙව ජිව්හාපි ගාමජ්ඣාසයා
ආපොසන්තිස්සිතරසාරම්මණා. තථා හි තියාමරත්තිං සමණධම්මං කත්වාපි පාතොව
පත්තචීවරමාදාය ගාමං පවිසිතබ්බං හොති. සුක්ඛබාදනීයස්ස ව න සක්කා බෙලෙන
අතෙමිතස්ස රසං ජානිතුං.

සිඬ්ගාලොපි බහි වරන්තො රතිං න වින්දති, ආමකසුසානෙ මනුස්සමංසං
බාදිත්වා නිපන්තස්සෙව පනස්ස එාසු හොති. එවමෙව කායොපි
උපාදිණ්ණකජ්ඣාසයො පථවිසන්තිස්සිතථොට්ඨබ්බාරම්මණො. තථා හි අඤ්ඤං
උපාදිණ්ණකං අලහමානා සත්තා අත්තතොව හත්ථතලෙ සිසං කත්වා නිපජ්ජන්ති.
අජ්ඣත්තිකබාහිරා වස්ස පථවී ආරම්මණග්ගහණෙ පච්චයො හොති.
සුසන්ථතස්සාපි හි සයනස්ස හෙට්ඨායිතානම්පි වා එලකානං න සක්කා
අනිසීදන්තෙන වා අනුජ්ජිලන්තෙන වා ථද්ධමුදුභාවො ජානිතුන්ති
අජ්ඣත්තිකබාහිරා පථවී එතස්ස ථොට්ඨබ්බජානනෙ පච්චයො හොති.

මක්කටොපි භූමියං විවරන්තො නාහිරමති, හත්ථසතුබ්බෙධං පනස්ස රුක්ඛං
ආරුය්හ විටපපිටියෙ නිසීදිත්වා දිසාවිදිසා ඔලොකෙන්තස්සෙව එාසුකො හොති.
එවං මනොපි නානාජ්ඣාසයො භවඬ්ගපච්චයො, දිට්ඨපුබ්බෙපි
නානාරම්මණජ්ඣාසයං කරොතියෙව මූලභවඬ්ගං පනස්ස පච්චයො හොතිති
අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන ආයතනානං නානත්තං විසුද්ධිමග්ගෙ
ආයතනනිද්දෙසෙ චුත්තමෙව.

තං වක්ඛු නාවිඤ්ජනීති තණ්හාරජ්ජුකානං ආයතනපාණකානං
කායගතාසතිථම්හෙ බද්ධානං නිබ්බිසෙවනභාවං ආපන්නත්තා නාකඩ්ඪනීති
ඉමස්මිං සුත්තෙ පුබ්බභාගවිපස්සනාව කථිතා.

11. යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා

248. එකාදසමෙ යවකලාපීති ලායිත්වා යපිතයවපුඤ්ජො. බ්‍යාභඩ්ඨිහත්ථාති
කාජහත්ථා. ඡහි බ්‍යාභඩ්ඨිහි හතෙය්‍යුත්ති ඡහි පුච්චකාජදණ්ඩකෙහි පොථෙය්‍යුං.

සත්තමොති තෙසු ඡසු ජනෙසු යවෙ පොථෙත්වා පසිබ්බකෙ පුරෙත්වා ආදාය
ගතෙසු අඤ්ඤො සත්තමො ආගච්ඡෙය්‍ය. සුභතතරා අස්සාති යං තත්ථ අවසිට්ඨං
අත්ථි භුසපලාපමත්තම්පි, තස්ස ගහණත්ථං සුට්ඨතරං හතා.

එවමෙව බොති එත්ථ චතුමහාපථො විය ඡ ආයතනානි දට්ඨබ්බානි,
චතුමහාපථෙ නික්ඛිත්තයවකලාපී විය සත්තො, ඡ බ්‍යාහඩ්ඨියො විය
ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣිකත්තවසෙන අට්ඨාරස ආරම්මණානි, සත්තමා බ්‍යාහඩ්ඨී විය
භවපත්ථනා කිලෙසා. යථා චතුමහාපථෙ යපිතා යවකලාපී ඡහි බ්‍යාහඩ්ඨීහි හඤ්ඤති,
එවම්මෙ සත්තා අට්ඨාරසහි ආරම්මණදණ්ඩකෙහි ඡසු ආයතනෙසු හඤ්ඤන්ති. යථා
සත්තමෙන සුභතතරා හොන්ති, එවං සත්තා භවපත්ථනකිලෙසෙහි සුභතතරා
හොන්ති භවෙමුලකං දුක්ඛං අනුභවමානා.

ඉදානි නෙසං තං භවපත්ථනකිලෙසං දස්සෙතුං භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙතිආදිමාහ.
තත්‍රානි සුධම්මායං භුම්මං, සුධම්මාය දෙවසභාය ද්වාරෙති අත්ථො. ධම්මිකා බො
දෙවාති ධම්මිකා එතෙ දෙවා නාම, යෙහි මාදිසං අසුරාධිපතිං ගහෙත්වා මය්හං
හෙදනමත්තම්පි න කතන්ති සන්ධාය වදති. අධම්මිකා දෙවාති අධම්මිකා එතෙ දෙවා
නාම, යෙ මාදිසං අසුරාධිපතිං නවගුප්පකරං විය කණ්ඨපඤ්චමෙහි බන්ධනෙහි
බන්ධිත්වා නිසීදාපෙන්නි. එවං සුබ්‍රමං බො, භික්ඛවෙ, වෙපචිත්තිබන්ධනන්ති තං
කිර පදුමනාළසුත්තං විය මක්කටජාලසුත්තං විය ච සුබ්‍රමං හොති, ඡෙත්තුං පන
නෙව වාසියා න ඵරසුනා සක්කා. යස්මා පන චිත්තෙනෙව බජ්ඣති, චිත්තෙන
මුච්චති, තස්මා “වෙපචිත්තිබන්ධන”න්ති වුත්තං.

තතො සුබ්‍රමතරං මාරබන්ධනන්ති කිලෙසබන්ධනං පනෙසං තතොපි සුබ්‍රමතරං,
නෙව චක්ඛුස්ස ආපාථං ගච්ඡති, න ඉරියාපථං නිවාරෙති. තෙන හි බද්ධා සත්තා
පථවිතලෙපි ආකාසෙපි යොජනසතම්පි යොජනසහස්සම්පි ගච්ඡන්තිපි
ආගච්ඡන්තිපි. ඡජ්ජමානං පනෙතං ඤාණෙනෙව ඡජ්ජති, න අඤ්ඤනානි
“ඤාණමොක්ඛං බන්ධන”න්තිපි වුච්චති.

මඤ්ඤමානොති තණ්හාදිට්ඨිමානානං වසෙන බන්ධෙ මඤ්ඤන්තො. බද්ධො
මාරස්සාති මාරබන්ධනෙන බද්ධො. කරණත්ථෙ වා එතං සාමිවචනං,
කිලෙසමාරෙන බද්ධොති අත්ථො. මුත්තො පාපිමතොති මාරස්ස බන්ධනෙන
මුත්තො. කරණත්ථෙයෙව වා ඉදං සාමිවචනං, පාපිමතා කිලෙසබන්ධනෙන
මුත්තොති අත්ථො.

අස්මිති පදෙන තණ්හාමඤ්ඤිතං වුත්තං. අයමහස්මිති දිට්ඨිමඤ්ඤිතං.
භවිස්සන්ති සස්සතවසෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙව. න භවිස්සන්ති උච්ඡෙදවසෙන.
රුපිතිආදීනි සස්සතස්සෙව පහෙදදිපනානි. තස්මාති යස්මා මඤ්ඤිතං ආබාධං
අන්තොදොසනිකත්තවසෙන රොගො වෙව ගණ්ඨො ච සල්ලඤ්ච, තස්මා.
ඉඤ්ජිතන්තිආදීනි යස්මා ඉමෙහි කිලෙසෙහි සත්තා ඉඤ්ජන්ති වෙව එන්දන්ති ච

පපඤ්චිතා ව හොන්ති පමත්තාකාරපත්තා, තස්මා තෙසං ආකාරදස්සනත්ථං
වුත්තානි.

මානගතවාරෙ පන මානස්ස ගතං මානගතං, මානපවත්තිති අත්ථො.
මානොයෙව මානගතං ගුථගතං මුත්තගතං විය. තත්ථ අස්මීති ඉදං තණ්හාය
සම්පයුත්තමානවසෙන වුත්තං. අයමහමස්මීති දිට්ඨිවසෙන. නනු ව
දිට්ඨිසම්පයුත්තො නාම මානො නත්ථිති? ආම නත්ථි, මානස්ස පන අප්පහිනත්තා
දිට්ඨි නාම හොති. මානමූලකං දිට්ඨිං සන්ධායෙන වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානමෙවාති.

ආසිවිසවග්ගො.

චතුත්ථො පණ්ණාසකො.

සළායතනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙදනාසංයුත්තං

1. සගාථාවග්ගො

1. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

249. වෙදනාසංයුත්තෙ සගාථාවග්ගස්ස පයමෙ සමාහිතොති උපවාරෙන වා
අප්පනාය වා සමාහිතො. වෙදනා ව පජානාතීති වෙදනා දුක්ඛසච්චවසෙන පජානාති.
වෙදනානඤ්ච සම්භවන්ති තාසංයෙව සම්භවං සමුදයසච්චවසෙන පජානාති. යත්ථ
වෙතාති යත්ථොතා වෙදනා නිරුප්ඤ්ඤාති, තං නිබ්බානං නිරොධසච්චවසෙන
පජානාති. ඛයගාමීනන්ති තාසංයෙව වෙදනානං ඛයගාමීනං මග්ගං
මග්ගසච්චවසෙන පජානාති. නිව්ඡානො පරිනිබ්බුතොති නිත්තණ්හො හුත්වා
කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. එවමෙත්ථ සුත්තෙ සම්මසනචාරවෙදනා
කථිතා. ගාථාසු ද්විතී පදෙහි සමථවිපස්සනා කථිතා, සෙසෙහි චතුසථිවං කථිතං.
එවමෙත්ථ සබ්බසංඛාතො චතුසුමකධම්මපරිච්ඡෙදො වුත්තො.

2. සුඛසුත්තවණ්ණනා

250. දුතියෙ අදුක්ඛමසුඛං සහාති අදුක්ඛමසුඛඤ්ච සුඛදුක්ඛෙහි සහ.
අප්ඤ්ඤාත්තඤ්ච ඛහිද්ධා වාති අත්තතො ව පරස්ස ව. මොසධම්මන්ති නස්සනසභාවං.
පලොකිනන්ති පලුප්පනකං හිප්පනසභාවං. චුස්ස චුස්ස වයං පස්සන්ති ඤාණෙන
චුස්සිත්වා චුස්සිත්වා වයං පස්සන්තො. එවං තත්ථ විරජ්ජනීති එවං තාසු වෙදනාසු
විරජ්ජති. ඉධාපි සුත්තෙ සම්මසනචාරවෙදනා කථිතා, ගාථාසු ඤාණචුස්සනං.

3. පහානසුත්තවණ්ණනා

251. තනියෙ අවිච්ඡේදි තණ්හන්ති සබ්බමපි තණ්හං ඡන්දි සමුච්ඡන්දි. විවක්කසි සංයොජනන්ති දසවිධමපි සංයොජනං පරිවත්තයි නිම්මුලකමකාසි. සම්මාති හෙතුනා කාරණෙන. මානාභිසමයාති මානස්ස දස්සනාභිසමයා, පභානාභිසමයා ව. අරහත්තමග්ගො හි කිච්චවසෙන මානං සම්පස්සති, අයමස්ස දස්සනාභිසමයො. තෙන දිට්ඨො පන සො තාවදෙව පභියති, දිට්ඨවිසෙන දිට්ඨසත්තානං ජීවිතං විය. අයමස්ස පභානාභිසමයො.

අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති එවං අරහත්තමග්ගෙන මානස්ස දිට්ඨත්තා ව පභිනත්තා ව යෙ ඉමෙ “කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරති (වුළුව. 278) හරිතන්තං වා”ති (ම. නි. 1.304) එවං චුත්තඅන්තිමමරියාදන්තො ව, “අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකාන”න්ති (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80) එවං චුත්තලාමකන්තො ව, “සක්කායො එකො අන්තො”ති (අ. නි. 6.61; වුළුති. නිස්සමෙත්තෙයාමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 11) එවං චුත්තකොට්ඨාසන්තො ව, “එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස සබ්බපච්චයසඬ්ඛයා”ති (සං. නි. 2.51; 2.4.71; උදා. 71) එවං චුත්තකොටන්තො වාති වත්තාරො අන්තා, තෙසු සබ්බස්සෙව වට්ටදුක්ඛස්ස අදුං චතුත්ථකොට්ඨසඬ්ඛානං අන්තමකාසි, පරිච්ඡේදං පරිවටුමං අකාසි, අන්තිමසමුස්සයමත්තාවසෙසං දුක්ඛමකාසිති චුත්තං හොති.

සම්පජ්ඣං න රිඤ්චතීති සම්පජ්ඣං න ජහති. සඬ්ඛාං නොපෙතීති රත්තො දුට්ඨො මුල්ලොති පඤ්ඤත්තිං න උපෙති, තං පඤ්ඤත්තිං පභාය ඛිණ්ණසවො නාම හොතීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ ආරම්මණානුසයො කටීතො.

4. පාතාලසුත්තවණ්ණනා

252. චතුත්ථෙ පාතාලොති පාතස්ස අලං පරියත්තො, නත්ථි එත්ථ පතිට්ඨාති පාතාලො. අසන්තං අවිජ්ජමානන්ති අසම්භූතත්තං අපඤ්ඤායමානත්තං. එවං වාවං භාසතීති අත්ථි මහාසමුද්දෙ පාතාලොති එවං වාවං. සො හි යං තං බලවාමුබං මහාසමුද්දස්ස උදකං වෙගෙන පක්ඛන්දිත්වා චක්කවාළං වා සිනෙරුං වා ආහච්ච යොජනද්වියොජනදසයොජනජ්ජමාණමපි උග්ගන්ත්වා පුන මහාසමුද්දෙ පතති, යස්ස පතිතට්ඨානෙ මහානරකපපාතො විය හොති, යං ලොකෙ බලවාමුබන්ති වුවචති. තං සන්ධාය එවං වදති.

යස්මා පන තත්ථ තථාරූපානං මච්ඡකච්ඡපදෙවදානවානං පතිට්ඨාපි හොති සුබ්බනිවාසොපි, තස්මා අසන්තං අසංවිජ්ජමානං තං තං වාවං භාසති නාම. යස්මා පන සබ්බපුපුජ්ජනා සාරිරිකාය දුක්ඛවෙදනාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති, තස්මා පාතස්ස අලන්ති අත්ථෙත අයමෙව පාතාලොති දස්සෙන්නො සාරිරිකානං බො එතං භික්ඛවෙතිආදිමාහ.

පාතාලෙ න පච්චුට්ඨාසීති පාතාලස්මිං න පතිට්ඨාසි. ගාධන්ති පතිට්ඨං. අක්කන්දතීති අනිබද්ධං විජ්ජලාපං විලපන්නො කන්දති. දුබ්බලොති

දුබ්බලඤාණො. අප්පථාමකොති ඤාණථාමස්ස පරිත්තතාය පරිත්තථාමකො.
 ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියසාවකොති සොතාපන්නො. සොතාපන්නො හි එත්ථ ධුරං,
 බලවච්ඡස්සකො න තික්ඛ්වුද්ධි උප්පන්නං වෙදනං අනනුවත්තිත්වා පතිට්ඨාතුං
 සමත්ථො යොගාවචරොපි වට්ටති.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

253. පඤ්චමෙ දුක්ඛතො දට්ඨබ්බාති විපරිණාමනවසෙන දුක්ඛතො දට්ඨබ්බො.
 සල්ලතොති දුක්ඛාපනවිනිවිජ්ඣනට්ඨෙන සල්ලාති දට්ඨබ්බො. අනිච්චතොති
 අදුක්ඛමසුඛා හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චතො දට්ඨබ්බො. අද්දාති අද්දස. සත්තන්ති
 සත්තසභාවං.

6. සල්ලසුත්තවණ්ණනා

254. ඡට්ඨෙ තත්ත්වාති තෙසු ද්විසු ඡනෙසු. අනුවෙධං විජ්ඣෙය්‍යාති තස්සෙව
 වණ්ණබස්ස අභිගුලන්තරෙ වා ද්වභිගුලන්තරෙ වා ආසන්නපදෙසෙ අනුගතවෙධං.
 එවං විද්ධස්ස හි සා අනුවෙධා වෙදනා පයමවෙදනාය බලවතරා හොති, පච්ඡා
 උප්පජ්ජමානා දොමනස්සවෙදනාපි එවමෙව පුරිමවෙදනාය බලවතරා හොති.
 දුක්ඛාය වෙදනාය නිස්සරණන්ති දුක්ඛාය වෙදනාය හි සමාධිමග්ගඵලාති
 නිස්සරණං, තං සො න ජානාති, කාමසුඛමෙව නිස්සරණන්ති ජානාති. තාසං
 වෙදනානන්ති තාසං සුඛදුක්ඛවෙදනානං. සඤ්ඤාත්තො නං වෙදයතීති කිලෙසෙහි
 සම්පයුත්තොව හුත්වා තං වෙදනං වෙදයති, න විජ්ජයුත්තො. සඤ්ඤාත්තො
 දුක්ඛස්මාති කරණත්ථෙ නිස්සක්කං, දුක්ඛෙන සම්පයුත්තොති අත්ථො.
 සඛ්ඛාතධම්මස්සාති විදිතධම්මස්ස තුලිතධම්මස්ස. බහුස්සුතස්සාති
 පරියත්තිබහුස්සුතස්ස පටිවෙධබහුස්සුතස්ස ව. සම්මා පජානාති භවස්ස පාරගුති
 භවස්ස පාරං නිබ්බානං ගතො, තදෙව නිබ්බානං සම්මා පජානාති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ
 ආරම්මණානුසයොව කථිතො. අරියසාවකෙසු ව බිණාසවො එත්ථ ධුරං, අනාගාමීපි
 වට්ටතිති වදන්ති.

7. පයමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

255. සත්තමෙ යෙන ගිලානසාලා තෙනුපසඬකමීති “සදෙවකෙ ලොකෙ
 අග්ගපුග්ගලො තථාගතොපි ගිලානුපට්ඨානං ගච්ඡති, උපට්ඨාතබ්බයුත්තකා නාම
 ගිලානාති හික්ඛු සද්දහිත්වා ඔකප්පෙත්වා ගිලානෙ උපට්ඨාතබ්බෙ
 මඤ්ඤස්සන්තී”ති ව “යෙ තත්ථ කම්මට්ඨානසප්පායා, තෙසං කම්මට්ඨානං
 කට්ඨස්සාමී”ති ව වින්තෙත්වා උපසඬකමී. කායෙ කායානුපස්සිතිආදීසු යං
 වත්තබ්බං, තං පරතො වක්ඛාම. අනිච්චානුපස්සිති අනිච්චතං අනුපස්සන්තො.
 වයානුපස්සිති වයං අනුපස්සන්තො. විරාගානුපස්සිති විරාගං අනුපස්සන්තො.
 නිරොධානුපස්සිති නිරොධං අනුපස්සන්තො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සිති පටිනිස්සග්ගං
 අනුපස්සන්තො.

එත්තාවතා කිං දස්සිතං හොති? ඉමස්ස භික්ඛුනො ආගමනීයපටිපදා,
සතිපට්ඨානාපි භි පුබ්බභාගායෙව, සම්පජ්ඣෙඤ්ජි අනිච්චානුපස්සනා වයානුපස්සනා
විරාගානුපස්සනාති ච ඉමාපි තිස්සො අනුපස්සනා පුබ්බභාගායෙව,
නිරොධානුපස්සනාපි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාපි ඉමා ද්වෙ මිස්සකා. එත්තාවතා
ඉමස්ස භික්ඛුනො භාවනාකාලො දස්සිතොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

8-9. දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තදිවණ්ණනා

256-257. අට්ඨමෙ ඉමමෙව එස්සං පටිච්චාති වුත්තෙ බුජ්ඣනකානං
අජ්ඣාසයෙන වුත්තං, අත්ථතො පනෙතං නිත්තානාකරණං. කායොව භි එත්ථ
එස්සොති වුත්තො. නවමං උත්තානමෙව.

10. එස්සමුලකසුත්තවණ්ණනා

258. දසමෙ සුඛවෙදනියන්ති සුඛවෙදනාය පච්චයභූතං. සෙසෙසුපි එසෙව
නයො. අනුපදවණ්ණනා පනෙත්ථ හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. ඉමස්මිං සුත්තද්වයෙ
සම්මසනචාරවෙදනා කලීතා.

සගාථාවග්ගො පඨමො.

2. රහොගතවග්ගො

1. රහොගතසුත්තවණ්ණනා

259. රහොගතවග්ගස්ස පඨමෙ යං කිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛස්මිත්ති යං කිඤ්චි
වෙදයිතං, තං සබ්බං දුක්ඛන්ති අත්ථො. සඬ්ඛාරානංයෙව අනිච්චතන්තිආදීසු යා එසා
සඬ්ඛාරානං අනිච්චතා ඛයධම්මතා වයධම්මතා විපරිණාමධම්මතා, එතං සන්ධාය යං
කිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛන්ති මයා භාසිතන්ති දීපෙති. යා භි සඬ්ඛාරානං අනිච්චතා,
වෙදනානම්පි සා අනිච්චතා එව. අනිච්චතා ච නාමෙසා මරණං, මරණතො උත්තරි
දුක්ඛං නාම නත්ථිති ඉමිනා අධිප්පායෙන සබ්බා වෙදනා දුක්ඛාති වුත්තා. අථ ඛො
පන භික්ඛු මයාති ඉදං න කෙවලං අහං වෙදනානංයෙව නිරොධං පඤ්ඤාපෙමි,
ඉමෙසම්පි ධම්මානං නිරොධං පඤ්ඤාපෙමිති දස්සනත්ථං ආරද්ධං. වූපසමො ච
පස්සද්ධියො ච එවරූපාය දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තා.
සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධග්ගහණෙන චෙත්ථ චත්තාරො ආරුප්පා ගහිතාව හොන්තිති
වෙදිතබ්බා.

2-3. පඨමආකාසසුත්තදිවණ්ණනා

260-261. දුතියෙ පුට්ඨ වායන්ති මාලුතාති බහු වාතා වායන්ති. සෙසං
උත්තානත්ථමෙවාති. තතියං විනා ගාථාහි බුජ්ඣන්තානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං.

4. අගාරසුත්තවණ්ණනා

262. චතුත්ථෙ පුරත්ථිමාති පුරත්ථිමාය. එවං සබ්බත්ථං. සාමීසාපි සුඛා වෙදනාතිආදීසු සාමීසා සුඛා නාම කාමාමිසපටිසංයුත්තා වෙදනා. නිරාමීසා සුඛා නාම පටිමජ්ඣානාදිවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන ච උප්පන්නා වෙදනා. සාමීසා දුක්ඛා නාම කාමාමිසෙනෙව සාමීසා වෙදනා, නිරාමීසා දුක්ඛා නාම අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතො පිහපච්චයා උප්පන්නදොමනස්සවෙදනා. සාමීසා අදුක්ඛමසුඛා නාම කාමාමිසෙනෙව සාමීසා වෙදනා. නිරාමීසා අදුක්ඛමසුඛා නාම චතුත්ථජ්ඣානාවසෙන උප්පන්නා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා.

5-8. පටිමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

263-266. පඤ්චමාදීනි චත්තාරි හෙට්ඨා කථිතනායානෙව. පුරිමාති පනෙත්ථ ද්වෙ පරිපුණ්ණපස්සද්ධිකානි, පච්ඡිමාති උපධිච්ඡෙදධිකානි. දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අප්ඣාසයෙන චුත්තානි.

9-10. පඤ්චකඨගසුත්තාදිවණ්ණනා

267-268. නවමෙ පඤ්චකඨගො ථපතීති පඤ්චකඨගොති තස්ස නාමං, වාසිඵරසුනිබාදනදණ්ඩමුග්ගරකාලසුත්තනාලිසඬාතෙහි වා පඤ්චහි අඬගෙහි සමන්තාගතත්තා සො පඤ්චකඨගොති පඤ්ඤාතො. ථපතීති වඩ්ඪකීපෙට්ඨකො. උදායිති පණ්ඩිතඋදායින්ථෙරො. පරියායන්ති කාරණං. ද්වෙපානන්දාති ද්වෙපි, ආනන්ද, පරියායෙනාති කාරණෙන. එත්ථ ච කායිකචෙතසිකවසෙන ද්වෙ වෙදිතබ්බා, සුඛාදිවසෙන තිස්සොපි, ඉන්ද්‍රියවසෙන සුඛිත්තියාදිකා පඤ්ච, ද්වාරවසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා ඡ, උපච්චාරවසෙන “චක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සයානියං රූපං උපච්චරතී” තිආදිකා අට්ඨාරස, ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි, ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි, ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි එවං ඡත්තිංස. තා අතීතෙ ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තිංසානි එවං අට්ඨසතං වෙදනා වෙදිතබ්බා.

පඤ්චමෙ ආනන්ද කාමගුණානි අයං පාටියෙක්කො අනුසන්ධි. න කෙවලඤ්ඤි ද්වෙ ආදිං කත්වා වෙදනා භගවතා පඤ්ඤත්තා, පරියායෙන එකාපි වෙදනා කථිතා, තං දස්සෙන්නො පඤ්චකඨගස්ස ථපතීනො වාදං උපත්ථමිහෙනුං ඉමං දෙසනං ආරභි. අභික්කන්තතරන්ති සුන්දරතරං. පණිතතරන්ති අතප්පකතරං. එත්ථ ච චතුත්ථජ්ඣානතො පට්ඨාය අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, සාපි සන්තට්ඨෙන පණිතට්ඨෙන ච සුඛන්ති චුත්තා. නිරොධො අවෙදයිතසුඛවසෙන සුඛං නාම ජාතො. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි අට්ඨසමාපත්තිවසෙන ච උප්පන්නං වෙදයිතං සුඛං නාම, නිරොධො අවෙදයිතසුඛං නාම. ඉති වෙදයිතසුඛං වා හොතු අවෙදයිතසුඛං වා, නිද්දුක්ඛභාවසඬාතෙන සුඛට්ඨෙන එකන්තසුඛමෙව ජාතං.

යත්ථ යත්ථාති යස්මිං යස්මිං යානෙ. සුඛං උපලබ්භතීති වෙදයිතං සුඛං වා අවෙදයිතං සුඛං වා උපලබ්භති. තං තං තථාගතො සුඛස්මිං පඤ්ඤාපෙති, තං සබ්බං තථාගතො නිද්දුක්ඛතාවං සුඛස්මිංයෙව පඤ්ඤාපෙතිති ඉධ භගවා නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වා නෙය්‍යාපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

රහොගතවග්ගො දුතියො.

3. අට්ඨසතපරියායවග්ගො

1. සීවකසුත්තවණ්ණනා

269. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ මොළියසීවකොති සීවකොති තස්ස නාමං. චූළා පනස්ස අත්ථී, තස්මා මොළියසීවකොති චූච්චති. පරිබ්බාජකොති ඡන්තපරිබ්බාජකො. පිත්තසමුට්ඨානානීති පිත්තපච්චයාති. වෙදයිතානීති වෙදනා. තත්ථ පිත්තපච්චයා තිස්සො වෙදනා උප්පජ්ජන්ති. කථං? එකච්චො හි “පිත්තං මෙ කුපිතං දුප්ජානං බො පන ජීවිත”න්ති දානං දෙති, සීලං සමාදියති උපොසථකම්මං කරොති, එවමස්ස කුසලවෙදනා උප්පජ්ජති. එකච්චො “පිත්තභෙසජ්ජං කරිස්සාමි”ති පාණං භනති, අදින්නං ආදියති, මුසා භණති, දස දුස්සීලාසකම්මාති කරොති, එවමස්ස අකුසලවෙදනා උප්පජ්ජති. එකච්චො “එත්තකෙනපි මෙ භෙසජ්ජකරණෙන පිත්තං න චූපසම්මති, අලං යං හොති. තං හොතු”ති මජ්ඣිමනිකායකාවෙදනං අධිවාසෙන්නො නිපජ්ජති, එවං අස්ස අබ්‍යාකතවෙදනා උප්පජ්ජති.

සාමම්පි බො එතන්ති තං තං පිත්තවිකාරං දිස්වා අත්තනාපි එතං වෙදිතබ්බං. සච්චසම්මතන්ති භූතසම්මතං. ලොකොපි හිස්ස සරිරෙ සබලවණ්ණනාදිපිත්තවිකාරං දිස්වා “පිත්තමස්ස කුපිත”න්ති ජානාති. තස්මාති යස්මා සාමඤ්ච විදිතං ලොකස්ස ච සච්චසම්මතං අතිධාවන්ති, තස්මා. සෙම්භසමුට්ඨානාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන සන්නිපාතිකානීති තිණ්ණම්පි පිත්තාදිනං කොපෙන සමුට්ඨිතාති. උතුපරිණාමජානීති විසභාගඋතුතො ජානාති. ජඩ්ගලදෙසවාසීනඤ්ඤි අනුපදෙසෙ වසන්තානං විසභාගො උතු උප්පජ්ජති, අනුපදෙසවාසීනඤ්ච ජඩ්ගලදෙසෙති එවං මලයසමුද්දතීරාදිවසෙනාපි උතු විසභාගතා උප්පජ්ජතියෙව. තතො ජානාති උතුපරිණාමජානාති නාම.

විසමපරිහාරජානීති මහාහාරවහනසුඛාකොට්ඨනාදිතො වා අවෙලාය වරන්තස්ස සප්පඩංසකූපපාතාදිතො වා විසමපරිහාරතො ජානාති. ඔපක්කම්කානීති “අයං වොරො වා පාරදාරිකො වා”ති ගහෙත්වා ජණ්ණකකප්පරමුග්ගරාදීහි නිජ්ජොථනඋපක්කමං පච්චයං කත්වා උප්පන්නාති. එතං බහි උපක්කමං ලහිත්වා කොච්චි චූත්තනෙයෙනෙව කුසලං කරොති, කොච්චි අකුසලං, කොච්චි අධිවාසෙන්නො නිපජ්ජති. කම්මවිපාකජානීති කෙවලං කම්මවිපාකතො, ජානාති. තෙසුපි හි

උප්පන්නෙසු වුත්තනයෙනෙව කොවි කුසලං කරොති, කොවි අකුසලං, කොවි අධිවාසෙන්නො නිපජ්ජති. එවං සබ්බවාරෙසු තිවිධාව වෙදනා භොන්ති.

තත්ථ පුරිමෙහි සත්තහි කාරණෙහි උප්පන්නා සාරීරිකා වෙදනා සක්කා පටිබාහිතුං, කම්මවිපාකජානං පන සබ්බභෙසජ්ජානිපි සබ්බපරිත්තානිපි නාලං පටිසාකාය. ඉමස්මිං සුත්තෙ ලොකවොහාරො නාම කථිතොති.

2-10. අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා

270-278. දුතියෙ අට්ඨසතපරියායන්ති අට්ඨසතස්ස කාරණභූතං.

ධම්මපරියායන්ති ධම්මකාරණං. කායිකා ව චෙතසිකා වානි එත්ථ කායිකා කාමාවචරෙයෙව ලබ්භන්ති, චෙතසිකා චතුභූමිකාපි. සුඛාතිආදීසු සුඛා වෙදනා අරූපාවචරෙ නත්ථි, සෙසාසු තිසු භූමීසු ලබ්භන්ති, දුක්ඛා කාමාවචරාව, ඉතරා චතුභූමිකා. පඤ්චකෙ සුඛිත්ථියදුක්ඛිත්ථියදොමනස්සිත්ථියානි කාමාවචරානෙව, සොමනස්සිත්ථියං තෙභූමකං, උපෙක්ඛිත්ථියං චතුභූමකං. ඡක්කෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු වෙදනා කාමාවචරාව, මනොද්වාරෙ චතුභූමිකා, අට්ඨාරසකෙ ඡසු ඉට්ඨාරම්මණෙසු සොමනස්සෙන සහ උපවිචරන්තිති සොමනස්සුපවිචාරා. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉති අයං දෙසනා විචාරවසෙන ආගතා, තංසම්පයුත්තානං පන සොමනස්සාදීනං වසෙන ඉධ අට්ඨාරස වෙදනා වෙදිතබ්බා.

ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානීතිආදීසු “චක්ඛුචිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං පටිලාභං වා පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං. යං එවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුව්චති ගෙහසිතං සොමනස්ස”න්ති (ම. නි. 3.306). එවං ඡසු ද්වාරෙසු වුත්තකාමගුණනිස්සිතානි සොමනස්සානි ඡ ගෙහසිතසොමනස්සානි නාම.

“රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං ‘පුබ්බෙ වෙව රූපා එතරහි ව, සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං. යං එවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුව්චති නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්ස”න්ති (ම. නි. 3.306) එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනිච්චතාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං සක්කොන්තස්ස “උස්සුක්කිතා මෙ විපස්සනා”ති සොමනස්සජාතස්ස උප්පන්නසොමනස්සානි ඡ නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සානි නාම.

“චක්ඛුචිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං අප්පටිලාභං වා අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති දොමනස්සං. යං එවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුව්චති ගෙහසිතං දොමනස්ස”න්ති. එවං ඡසු ද්වාරෙසු “ඉට්ඨාරම්මණං නානුභවිස්සාමි නානුභවාමි”ති විතක්කයතො උප්පන්නානි කාමගුණනිස්සිතදොමනස්සානි ඡ ගෙහසිතදොමනස්සානි නාම.

“රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං ‘සුඛේ චෙව රූපා ඵතරහි ව, සුඛේ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති ඵවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපෙනි ‘කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි, යදරියා ඵතරහි ආයතනං උපසම්පජ්ජ විහරන්ති’ති. ඉති අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතො උප්පජ්ජති පිහපච්චයා දොමනස්සං. යං ඵවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුව්චති නෙක්ඛම්මසිතං දොමනස්සන්ති; ඵවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ අනුත්තරවිමොක්ඛසංඛාතඅරියඵලධම්මෙසු පිහං උපට්ඨාපෙන්වා තදධිගමාය අනිච්චතාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨාපෙන්වා උස්සුක්කාපෙනුං අසක්කොන්තස්ස ‘ඉමම්පි පක්ඛං ඉමම්පි මාසං ඉමම්පි සංවච්ඡරං විපස්සනං උස්සුක්කාපෙන්වා අරියභූමිං පාපුණ්තුං නාසක්ඛි’න්ති අනුසොචතො උප්පන්නානි දොමනස්සානි ඡ නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සානි නාම.

“චක්ඛුතා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්භස්ස පුටුප්පනස්ස අනොධිජ්ජනස්ස අවිපාකජ්ජනස්ස අනාදීනවදස්සාවිතො අස්සුතවතො පුටුප්පනස්ස. යා ඵවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා නාතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා ගෙහසිතාති වුව්චති”ති; ඵවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ ගුලුපිණ්ඩකෙ නිලීනමක්ඛිකා විය රූපාදීනි අනතිවත්තමානා තත්ථෙව ලග්ගා ලග්ගිතා භුත්වා උප්පන්නකාමගුණනිස්සිතා උපෙක්ඛා ඡ ගෙහසිතඋපෙක්ඛා නාම.

“රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං සුඛේ චෙව රූපා ඵතරහි ව, ‘සුඛේ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති ඵවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා. යා ඵවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා අතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා නෙක්ඛම්මසිතාති වුව්චති”ති; ඵවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාදිආරම්මණෙ ආපාඨගතෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තස්ස අසමපෙක්ඛතෙ අමුය්හන්තස්ස උප්පන්නා විපස්සනාඤ්ඤාසම්පයුත්තා උපෙක්ඛා නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛා නාම. ඉමස්මිං සුත්තෙ සුඛසංඛිගාහකො චතුභුමකධම්මපරිච්ඡෙදො කට්ඨො. තතියාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

11. නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා

279. ඵකාදසමෙ සාමිසාති කිලෙසාමිසෙන සාමිසා. නිරාමිසතරාති නිරාමිසායපි ඤානපිතියා නිරාමිසතරාව. නනු ව ද්විසු ඤානෙසු පිති මහග්ගතාපි හොති ලොකුත්තරාපි, පච්චචෙක්ඛණපිති ලොකියාව, සා කස්මා නිරාමිසතරා ජාතාති? සන්තපණ්ණිකධම්මපච්චචෙක්ඛණවසෙන උප්පන්නත්තා. යථා හි රාජවල්ලභො වූඵපට්ඨාකො අප්පට්ඨාරිකං යථාසුඛං රාජකුලං පවිසන්තො සෙට්ඨිසෙනාපතිආදයො පාදෙන පහරන්තොපි න ගණෙති. කස්මා? රඤ්ඤො ආසන්නපරිවාරකත්තා. ඉති සො තෙහි උත්තරිතරො හොති, ඵවමයම්පි සන්තපණ්ණිකධම්මපච්චචෙක්ඛණවසෙන උප්පන්නත්තා ලොකුත්තරපිතිතොපි උත්තරිතරාති වෙදිතඛිබ්බා. සෙසවාරෙසුපි ඵසෙව නයො.

විමොක්ඛවාටෙ පන රූපපටිසංයුත්තො විමොක්ඛො අත්තනො
ආරම්මණභූතෙන රූපාමිසවසෙනෙව සාමිසො නාම, අරූපපටිසංයුත්තො
රූපාමිසාභාවෙන නිරාමිසො නාමාති.

වෙදනාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මාතුගාමසංයුත්තං

1. පයමපෙය්‍යාලවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

280-281. මාතුගාමසංයුත්තස්ස පයමෙ අඬගෙහීති අගුණඬගෙහී. න ච රූපවාති
න රූපසම්පන්නො විරූපො දුද්දසිකො. න ච භොගවාති න භොගසම්පන්නො
නිද්ධනො. න ච සීලවාති න සීලසම්පන්නො දුස්සීලො. අලසො වාති
කන්තනපවනාදීති කම්මාති කාතුං න සක්කොති, කුසීතො ආලසියො
නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නොව, ධීතඨානෙ ධීතොව නිද්දායති එව. පජඤ්චස්ස න
ලහතීති අස්ස පුරිසස්ස කුලවංසපතිට්ඨාපකං පුත්තං න ලහති, වඤ්ඤිත්ථී නාම
භොති. සුක්කපක්ඛො චුත්තවිපරියායෙන වෙදිතඛිඛො. දුතියං පයමෙ
චුත්තනයෙනෙව පරිවත්තෙතඛිඛං.

3. ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

282. තතියෙ ආවෙණිකානීති පාටිපුග්ගලිකානි පුරිසෙහි අසාධාරණානි.
පාරිවරියන්ති පරිවාරිකභාවං.

4. තිහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා

283-303. චතුත්ථෙ මච්ඡෙරමලපරිසුට්ඨිතෙනාති පුබ්බණ්හසමයස්මිඤ්ඤි
මාතුගාමො ඛිරදධිසඬගොපනරත්ඨනපවනාදීති කාතුං ආරද්ධො, පුත්තකෙහිපි
යාවියමානො කිඤ්චි දාතුං න ඉච්ඡති. තෙනෙනං චුත්තං “පුබ්බණ්හසමයං
මච්ඡෙරමලපරිසුට්ඨිතෙන වෙතසා”ති. මජ්ඣන්හිකසමයෙ පන මාතුගාමො
කොධාහිභූතොව භොති, අන්තොසරෙ කලහං අලහන්නො පටිවිස්සකසරම්පි
ගන්ත්වා කලහං කරොති, සාමිකස්ස ච ධීතනිසින්නට්ඨානානි විලොකෙන්නො
විවරති. තෙන චුත්තං “මජ්ඣන්හිකසමයං ඉස්සාපරිසුට්ඨිතෙන වෙතසා”ති.
සායන්තෙ පනස්සා අසද්ධම්මපටිසෙවනාය චිත්තං නමති. තෙන චුත්තං
“සායන්තසමයං කාමරාගපරිසුට්ඨිතෙන වෙතසා”ති. පඤ්චමාදීති
උත්තානත්ථානෙව.

3. බලවග්ගො

1. විසාරදසුත්තවශ්ණනා

304. දසමෙ රූපබලන්තිආදීසු රූපසම්පත්ති රූපබලං, භොගසම්පත්ති භොගබලං, ඤාතිසම්පත්ති ඤාතිබලං, පුත්තසම්පත්ති පුත්තබලං, සීලසම්පත්ති සීලබලං. පඤ්චසීලදසසීලානි අබණ්ඩානි කත්වා රක්ඛන්තස්ස හි සීලසම්පත්තියෙව සීලබලං නාම භොති. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ච බලානීති ඉමානි පඤ්ච උපත්ථම්භනට්ඨෙත බලානි නාම වුච්චන්ති.

2-10. පසස්භසුත්තාදිවශ්ණනා

305-313. පසස්භානි අභිභවිත්වා. අභිභුයා වත්තතීති අභිභවති අජ්ඣෙය්ඤාත්ථරති. නෙව රූපබලං තායතීති නෙව රූපබලං තායිතුං රක්ඛිතුං සක්කොති. නාසෙත්තෙව නං, කුලෙ න වාසෙත්තීති ‘දුස්සීලා සංභින්තාවාරා අතික්කන්තමරියාදා’ ති ගීවායං ගහෙත්වා නිහරන්ති, න තස්මිං කුලෙ වාසෙත්ති. වාසෙත්තෙව නං කුලෙ, න නාසෙත්තීති ‘කිං රූපෙන භොගාදීහි වා, පරිසුද්ධසීලා එසා ආචාරසම්පන්නා’ ති ඤත්වා ඤාතකා තස්මිං කුලෙ වාසෙත්තියෙව, න නාසෙත්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මාතුගාමසංයුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජම්බුබාදකසංයුත්තං

1. නිබ්බානපඤ්භාසුත්තවශ්ණනා

314. ජම්බුබාදකසංයුත්තෙ ජම්බුබාදකො පරිබ්බාජකොති එවංනාමො ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො ඡන්තපරිබ්බාජකො. යො ඛො ආචුසො රාගක්ඛයොති නිබ්බානං ආගම්ම රාගො ඛියති, තස්මා නිබ්බානං රාගක්ඛයොති වුච්චති. දොසමොහක්ඛයෙසුපි එසෙව නයො.

යො පන ඉමිනාව සුත්තෙන කිලෙසක්ඛයමත්තං නිබ්බානන්ති වදෙය්‍ය, සො වත්තබ්බො ‘කස්ස කිලෙසානං බයො, කිං අත්තනො, උදාහු පරෙස’ ත්ති? අද්ධා ‘අත්තනො’ ති වක්ඛති. තනො පුච්ඡිතබ්බො ‘ගොත්‍රභුඤ්ඤාණස්ස කිං ආරම්මණ’ ත්ති? ඡානමානො ‘නිබ්බාන’ ත්ති වක්ඛති. කිං පන ගොත්‍රභුඤ්ඤාණක්ඛණෙ කිලෙසා ඛිණා ඛියන්ති ඛිසිස්සන්තිති? ‘ඛිණා’ ති වා ‘ඛියන්ති’ ති වා න වත්තබ්බො, ‘ඛිසිස්සන්ති’ ති පන වත්තබ්බොති. කිං පන තෙසු අබිණෙසුයෙව කිලෙසෙසු ගොත්‍රභුඤ්ඤාණං කිලෙසක්ඛයං ආරම්මණං කරොතීති? අද්ධා එවං වුත්තෙ නිරුත්තරො භවිස්සති.

මග්ගඤ්ඤාණනාපි චෙතං යොජෙතබ්බං. මග්ගක්ඛණෙපි හි කිලෙසා ‘ඛිණා’ ති වා ‘ඛිසිස්සන්ති’ ති වා න වත්තබ්බො, ‘ඛියන්ති’ ති පන වත්තබ්බො, න ව

අබ්‍රේහෙසුයෙව කිලෙසෙසු කිලෙසක්බයො ආරම්මණං හොති, තස්මා සම්පට්ච්ඡිතබ්බමෙතං. යං ආගම්ම රාගාදයො බියන්ති, තං නිබ්බානං. තං පනෙතං “රුපිනො ධම්මා අරුපිනො ධම්මා” තිආදීසු (ධ. ස. දුකමාතිකා 11) දුකෙසු අරුපිනො ධම්මාති සචගහිතත්තා න කිලෙසක්බයමත්තමෙවාති.

2. අරහත්තපඤ්භාසුත්තවණ්ණනා

315. අරහත්තපඤ්භධ්‍යාකරණෙ යස්මා අරහත්තං රාගදොසමොහානං බිණන්තෙ උප්පජ්ජති, තස්මා “රාගක්බයො දොසක්බයො මොහක්බයො” ති වුත්තං.

3-15. ධම්මවාදීපඤ්භාසුත්තාදිවණ්ණනා

316-328. තෙ ලොකෙ සුගතාති තෙ රාගාදයො පහාය ගතත්තා සුට්ඨු ගතාති සුගතා. දුක්ඛස්ස ඛො ආවුසො පරිඤ්ඤත්ථන්ති වට්ටදුක්ඛස්ස පරිජානනත්ථං. දුක්ඛතාති දුක්ඛසභාවො. දුක්ඛදුක්ඛතාතිආදීසු දුක්ඛසච්චාතො දුක්ඛසභාවො දුක්ඛදුක්ඛතා. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

16. දුක්කරපඤ්භාසුත්තවණ්ණනා

329. අභිරතීති පබ්බජ්ජාය අනුක්කණ්ඨනතා. නචිරං ආවුසොති ආවුසො ධම්මානුධම්මජ්ජපට්පන්නො භික්ඛු “පාතො අනුසිට්ඨො සායං විසෙසමධිගමිස්සති, සායං අනුසිට්ඨො පාතො විසෙසමධිගමිස්සති” ති (ම. නි. 2.345) වුත්තත්තා සට්ඨන්තො වායමන්තො නචිරස්සං ලහුයෙව අරහං අස්ස, අරහත්තෙ පතිට්ඨහෙය්‍යාති දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ජම්බුබාදකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා

330-331. සාමණ්ඩකසංයුත්තෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මොග්ගල්ලානසංයුත්තං

1-8. පයමක්ඛානපඤ්භාසුත්තාදිවණ්ණනා

332-339. මොග්ගල්ලානසංයුත්තෙ කාමසහගතාති පඤ්චනීවරණසහගතා. තස්ස භි පයමජ්ඣානවුට්ඨිතස්ස පඤ්ච නීවරණාති සන්තතො උපට්ඨහිංසු. තෙනස්ස තං පයමජ්ඣානං භානභාගියං නාම අහොසි. තං පමාදං ඤත්වා සත්ථා

“මා පමාදො” ති ඔවාදං අදාසි. දුතියජ්ඣානාදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ආරම්මණසහගතමෙව හෙත්ථ “සහගත”න්ති චුත්තං.

9. අනිමිත්තපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

340. අනිමිත්තං වෙතොසමාධිත්ති නිව්වනිමිත්තාදීනි පහාය පවත්තං විපස්සනාසමාධිංයෙව සන්ධායෙන චුත්තන්ති. නිමිත්තානුසාරි විඤ්ඤාණං හොතීති එවං ඉමිනා විපස්සනාසමාධිවිහාරෙන විහරතො විපස්සනාඤාණෙ තික්ඛෙ සුරෙ වහමානෙ. යථා නාම පුරිසස්ස තිබ්බණෙන ඵරසුනා රුක්ඛං ඡින්නන්තස්ස “සුට්ඨු වත මෙ ඵරසු වහතී” ති බණෙ බණෙ ඵරසුධාරං ඔලොකෙන්තස්ස ඡෙජ්ජකිව්වං න නිජ්ජජ්ජති, එවං ථෙරස්සාපි “සුරං වත මෙ හුත්වා ඤාණං වහතී” ති විපස්සනං ආරබ්භ නිකන්ති උජ්ජජ්ජති. අථ විපස්සනාකිව්වං සාධෙතුං නාසක්ඛි. තං සන්ධාය චුත්තං “නිමිත්තානුසාරි විඤ්ඤාණං හොතී” ති. සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං වෙතොසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහාසිත්ති සබ්බෙසං නිව්වසුඛඅත්තනිමිත්තානං අමනසිකාරෙන අනිමිත්තං චුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාසම්පයුත්තං වෙතොසමාධිං නිබ්බානාරම්මණං උපරිමග්ගඵලසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහාසිං.

10-11. සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා

341-342. අවෙච්චජ්ජසාදෙනාති අවලජ්ජසාදෙන. දසහි යානෙහිති දසහි කාරණෙහි. අධිගණ්හන්තීති අභිභවන්ති, අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මොග්ගල්ලානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චිත්තසංයුත්තං

1. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

343. චිත්තසංයුත්තස්ස පටිමෙ මච්ඡිකාසණ්ඨෙති එවංනාමකෙ ව්‍යාසණ්ඨෙ. අයමන්තරාකථා උද්දාදීනි පොරාණකත්ථෙරා අතිරච්ඡානකථා හොන්ති, නිසින්නනිසින්නට්ඨානෙ පඤ්ඤං සමුට්ඨාපෙත්වා අජානන්තා පුච්ඡන්ති, ජානන්තා විස්සජ්ජෙත්ති, තෙන තෙසං අයං කථා උද්දාදි. මිගපථකන්ති එවංනාමකං අත්තනො හොගගාමං. සො කිර අම්බාටකාරාමස්ස පිට්ඨිභාගෙ හොති. තෙනුපසඬකමීති “ථෙරානං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්වා ඵාසුචිහාරං කත්වා දස්සාමි” ති චිත්තෙත්වා උපසඬකමි. ගම්භීරෙ බුද්ධවචනෙති අත්ථගම්භීරෙ වෙව ධම්මගම්භීරෙ ව බුද්ධවචනෙ. පඤ්ඤාවක්ඛු කමතීති ඤාණාවක්ඛු වහති පවත්තති.

2. පටිමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

344. දුතියෙ ආයස්මන්තං ථෙරන්ති තෙසු ථෙරෙසු ජෙට්ඨකං මහාථෙරං. තුණ්හි අහොසීති ජානන්තොපි අවිසාරදත්තා න කිඤ්චි බ්‍යාහරි. බ්‍යාකරොමහං හන්තෙති “අයං ථෙරො නෙව අත්තනා බ්‍යාකරොති, න අඤ්ඤෙ අජ්ඣෙසති, උපාසකොපි හික්ඛුසඬ්ඝං විහෙසෙති, අහමෙතං බ්‍යාකරිත්වා ඵාසුචිහාරං කත්වා දස්සාමි” ති වින්තෙත්වා ආසනතො වුට්ඨාය ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවං ඔකාසමකාසි, කතාවකාසො පන අත්තනො ආසනෙ නිසිදිත්වා බ්‍යාකාසි.

සහත්ථාති සහත්ථෙත. සන්තප්පෙසීති යාවදිව්ජකං දෙන්තො සුට්ඨු තප්පෙසි. සම්පවාරෙසීති “අලං අල”න්ති හත්ථසඤ්ඤාය වෙව වාචාය ව පටික්ඛිපාපෙසි. ඔනීතපත්තපාණිනොති පාණිනො අපනීතපත්තා ධොවිත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා අංසෙ ලග්ගිතපත්තාති අත්ථො.

3. දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

345. තතියෙ අවන්තියාති දක්ඛිණාපථෙ අවන්තිරට්ඨෙ. කල්‍යාණං වුව්චතීති “චතුහි පච්චයෙහි පටිජග්ගිස්සාමි” ති වචනං නිද්දොසං අනවජ්ජං වුව්චති තයා උපාසකාති අධිප්පායෙන වදති.

4. මහකපාටිහාරියසුත්තවණ්ණනා

346. චතුත්ථෙ සෙසකං විස්සජ්ජෙථාති තස්ස කිර ථෙරෙහි සද්ධිංයෙව කංසථාලං පමජ්ජිත්වා පායාසං වඩ්ඪෙත්වා අදංසු. සො භුත්තපායාසො ථෙරෙහියෙව සද්ධිං ගන්තුකාමො වින්තෙසි “සරෙ තාව උපාසිකා සෙසකං විචාරෙති, ඉධ පනිමෙ දාසකම්මකාරා මයා අවුත්තා න විචාරෙස්සන්ති, එවායං පණීතපායාසො නස්සිස්සති” ති තෙසං අනුජානන්තො එවමාහ. කුටීතන්ති කුධිතං, හෙට්ඨා සන්තත්තාය වාලිකාය උපරි ආතපෙන ව අතිතිබ්භන්ති අත්ථො. ඉදං පන තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අසම්භින්නපදං. පචෙලියමානෙතාති පටිලියමානෙන සාධු බ්වස්ස හන්තෙති “ඵාසුචිහාරං කරිස්සාමි නෙස”න්ති වින්තෙත්වා එවමාහ.

ඉද්ධාහිසඬ්ඛාරං අහිසඬ්ඛරීති අධිට්ඨානිද්ධිං අකාසි. එත්ථ ව “මන්දමන්දො සිතකවාතො වායතු, අබ්භමණ්ඩපං කත්වා දෙවො එකමෙකං ඵුසායතු” ති එවං නානාපරිකම්මං – “සවාතො දෙවො වස්සතු” ති එවං අධිට්ඨානං එකතොපි හොති. “සවාතො දෙවො වස්සතුති එකතොපරිකම්මං, මන්දමන්දො සිතකවාතො වායතු, අබ්භමණ්ඩපං කත්වා දෙවො එකමෙකං ඵුසායතු” ති එවං නානාඅධිට්ඨානං හොති. වුත්තනයෙනෙව නානාපරිකම්මං නානාධිට්ඨානං, එකතො පරිකම්මං එකතො අධිට්ඨානම්පි හොතියෙව. යථා තථා කරොන්තස්ස පන පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය කතපරිකම්මස්ස පරිකම්මානන්තරෙන මහග්ගතඅධිට්ඨානවිත්තෙනෙව තං ඉජ්ඣති. ඔකාසෙසීති විජ්ජකිරි.

5. පයමකාමභුසුත්තවණ්ණනා

347. පඤ්චමේ නෙලඬිගොති නිද්දොසො. සෙනපච්ඡාදොති සෙනපට්ඨිඡාදනො. අනිසන්ති නිද්දුක්ඛං. මුහුත්තං තුණ්හී හුත්වාති තස්ස අත්ථපෙක්ඛනත්ථං තිණි පිටකාති කණ්ණෙ කුණ්ඩලං විය සඤ්චාලෙන්තො “අයං ඉමස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස අත්ථො”ති උපපරික්ඛණත්ථං මුහුත්තං තුණ්හී හුත්වා. විමුක්තියාති අරහත්තඵලවිමුක්තියා. ඉමං පන පඤ්භං කට්ඨෙන්තො උපාසකො දුක්කරං අකාසී. සම්මාසම්බුද්ධො හි “පස්සට්ඨං නො තුම්හෙ, හික්ඛවෙ, එතං හික්ඛුං ආගච්ඡන්තං ඔදාතකං තනුකං තුඩ්ගනාසික”න්ති (සං. නි. 2.245) අත්තනො දිට්ඨොන කට්ඨසී. අයං පන නයග්ගාහෙන “අරහතො එතං අධිවචන”න්ති ආහ.

6. දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා

348. ඡට්ඨෙ කති නු බො භන්තෙ සඬ්ඛාරාති අයං කිර, ගහපති, නිරොධං වලඤ්ජෙති, තස්මා “නිරොධපාදකෙ සඬ්ඛාරෙ පුච්ඡස්සාමී”ති වින්තෙත්වා එවමාහ. ථෙරොපිස්ස අධිප්පායං ඤත්වා පුඤ්ඤාහිසඬ්ඛාරාදීසු අනෙකෙසු සඬ්ඛාරෙසු විජ්ජමානෙසුපි කායසඬ්ඛාරාදයොව ආවික්ඛන්තො තයො බො ගහපතීතිආදිමාහ. තත්ථ කායජ්ජට්ඨන්තො කායෙන සඬ්ඛරියති නිබ්බත්තියතීති කායසඬ්ඛාරො. වාචාය සඬ්ඛරොති නිබ්බත්තෙතීති වචීසඬ්ඛාරො. චිත්තජ්ජට්ඨන්තො චිත්තෙන සඬ්ඛරියති නිබ්බත්තියතීති චිත්තසඬ්ඛාරො.

කතමො පන භන්තෙති ඉධ කිං පුච්ඡති? “ඉමෙ සඬ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා. තථා හි කායද්වාරෙ ආදානග්ගහණමුඤ්චනවොපනාති පාපෙත්වා උජ්ජන්තා අට්ඨ කාමාවචරකුසලවෙතනා ද්වාදස අකුසලවෙතනාති එවං කුසලාකුසලා වීසති වෙතනාපි, අස්සාසපස්සාසාපි කායසඬ්ඛාරොත්ථෙව වුච්චන්ති. වච්ච්චාරෙ හනුසඤ්චොපනං වචීහෙදං පාපෙත්වා උජ්ජන්තා චුත්තජ්ජකාරාව වීසති වෙතනාපි චිත්තකච්චාරාපි වචීසඬ්ඛාරොත්ථෙව වුච්චන්ති. කායවච්ච්චාරෙසු වොපනං අපත්වා රහො නිසින්නස්ස චිත්තයතො උජ්ජන්තා කුසලාකුසලා එකුනතිංසවෙතනාපි, සඤ්ඤා ව වෙදනා වාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මාපි චිත්තසඬ්ඛාරොත්ථෙව වුච්චන්ති. එවං ඉමෙ සඬ්ඛාරා අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා ආලුළිතා අවිභූතා දුද්දීපනා, තෙ පාකට්ඨෙ විභූතෙ කත්වා කථාපෙස්සාමී”ති පුච්ඡි.

කස්මා පන භන්තෙති ඉධ කායසඬ්ඛාරාදිනාමස්ස පදත්ථං පුච්ඡති. තස්ස විස්සජ්ජනෙ කායජ්ජට්ඨන්තො කායනිස්සිතා. කායෙ සති භොන්ති, අසති න භොන්ති. චිත්තජ්ජට්ඨන්තො චිත්තනිස්සිතා. චිත්තෙ සති භොන්ති, අසති න භොන්ති.

ඉදාති “කිං නු බො එස සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං වලඤ්ජෙති, නො වලඤ්ජෙති, විණ්ණවසී වා තත්ථ නො විණ්ණවසී”ති ඡානනත්ථං පුච්ඡන්තො කථං පන භන්තෙ සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති භොතීති ආහ. තස්ස විස්සජ්ජනෙ සමාපජ්ජිස්සන්ති වා සමාපජ්ජාමීති වා පද්ද්වයෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිකාලො කථිතො. සමාපන්නොති පදෙන

අන්තෝනිරොධො. තථා පුරිමෙහි ද්විති පදෙහි සවිත්තකකාලො කථිතො,
පච්ඡිමෙන අවිත්තකකාලො.

පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං භොතීති නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ
අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව “එත්තකං කාලං අවිත්තකො භවිස්සාමි”ති
අද්ධානපරිච්ඡෙදං චිත්තං භාවිතං භොති. යං තං තථත්තාය උපනෙතීති යං පන එවං
භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය අවිත්තකභාවාය උපනෙති. වච්ඡිකාමාරො
පයමං නිරුජ්ඣතීති සෙසසඬ්ඛාරෙහි පයමං දුතියජ්ඣානෙයෙව නිරුජ්ඣති. තතො
කායසඬ්ඛාරොති තතො පරං කායසඬ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ නිරුජ්ඣති. තතො
චිත්තසඬ්ඛාරොති තතො පරං චිත්තසඬ්ඛාරො අන්තෝනිරොධො නිරුජ්ඣති. ආයුති
රූපජීවිතින්ද්‍රියං. විපරිභින්නානීති උපහතානි විනට්ඨානි.

තත්ථ කෙවි “නිරොධසමාපන්නස්ස ‘චිත්තසඬ්ඛාරො ච නිරුද්ධො’ති
වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං භොති, තස්මා සවිත්තකාපි අයං සමාපත්ති”ති වදන්ති.
තෙ වත්තබ්බා – “වච්ඡිකාමාරොපිස්ස නිරුද්ධො”ති වචනතො වාචා අනිරුද්ධා
භොති, තස්මා නිරොධසමාපන්නෙන ධම්මමිපි කථෙන්නෙන සජ්ඣායමිපි
කරොන්නෙන නිසිදිතබ්බං සියා. යො වායං මනො කාලඬ්ඣකතො, තස්සාපි
චිත්තසඬ්ඛාරො නිරුද්ධොති වචනතො චිත්තං අනිරුද්ධං භවෙය්‍ය, තස්මා
කාලඬ්ඣකතෙ මාතෘපිතරො වා අරහත්තෙ වා ඤාපෙන්නෙන ආනන්තරියකම්මං
කතං භවෙය්‍ය. ඉති බ්‍යඤ්ජනෙ අභිනිවෙසං අකත්වා ආවරියානං නයෙ යත්වා
අත්ථො උපපරික්ඛිතබ්බො. අත්ථො හි පටිසරණං, න බ්‍යඤ්ජනං.

ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජසන්නානීති කිරියමයපවත්තස්මිඤ්ඤි වත්තමානෙ
බ්‍රහ්මාරම්මණෙසු පසාදෙ සට්ඨෙන්නෙසු ඉන්ද්‍රියානි කිලමන්ති, උපහතානි
මක්ඛිත්තානි විය භොන්ති වාතාදීහි උට්ඨිතරජෙන චතුමභාපථෙ යපිතආදාසො විය.
යථා පන ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා මඤ්ජුසාදීසු යපිතො ආදාසො අන්තොයෙව
විරොචති, එවං නිරොධසමාපන්නස්ස හික්ඛුනො අන්තෝනිරොධො පඤ්ච පසාදා
අතිවිය විරොචන්ති. තෙන වුත්තං “ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජසන්නානී”ති.

වුට්ඨහිස්සන්ති වා වුට්ඨහාමිති වා පදද්වයෙන අන්තෝනිරොධකාලො කථිතො,
වුට්ඨිතොති පදෙන ඵලසමාපත්තිකාලො. තථා පුරිමෙහි ද්විති පදෙහි
අවිත්තකකාලො කථිතො, පච්ඡිමෙන සවිත්තකකාලො. පුබ්බෙව තථා චිත්තං
භාවිතං භොතීති නිරොධසමාපත්තිතො පුබ්බෙ අද්ධානපරිච්ඡෙදකාලෙයෙව
“එත්තකං කාලං අවිත්තකො භුත්වා තතො පරං සවිත්තකො භවිස්සාමි”ති
අද්ධානපරිච්ඡෙදං චිත්තං භාවිතං භොති. යං තං තථත්තාය උපනෙතීති යං එවං
භාවිතං චිත්තං, තං පුග්ගලං තථත්තාය සවිත්තකභාවාය උපනෙති. ඉති හෙට්ඨා
නිරොධසමාපජ්ජන්නකාලො ගහිතො, ඉධ නිරොධතො වුට්ඨානකාලො.

ඉදානි නිරොධකථං කථෙතුං කාලොති නිරොධකථා කථෙතබ්බා සියා. සා
පනෙසා “ද්විති බලෙහි සමන්නාගතත්තා තයො ච සඬ්ඛාරානං පටිපස්සද්ධියා

සොළසහි ඤාණවරියාහි නවහි සමාධිවරියාහි වසිභාවතාපඤ්ඤා
නිරොධසමාපත්තියං ඤාණං නති මානිකං යපෙත්වා සබ්බකාරොන විසුද්ධිමග්ගෙ
කථිතා, තස්මා තත්ථ කථිතනයෙනෙව ගහෙනබ්බා. කො පනායං නිරොධො නාම?
චතුත්තං ඛන්ධානං පටිසඬ්ඛා අප්පවත්ති. අථ කිමත්ථමෙතං සමාපජ්ජන්ති?
සඬ්ඛාරානං පවත්තෙ උක්කණ්ඨිතා සත්තාහං අවිත්තකා හුත්වා සුඛං විහරිස්සාම,
දිට්ඨධම්මනිබ්බානං නාමෙතං යදිදං නිරොධොති එතදත්ථං සමාපජ්ජන්ති.

විත්තසඬ්ඛාරො පයමං උප්පජ්ජන්ති නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස හි
ඵලසමාපත්තිවිත්තං පයමං උප්පජ්ජති. තංසම්පයුත්තං සඤ්ඤඤඤව වෙදනඤ්ඤව
සන්ධාය “විත්තසඬ්ඛාරො පයමං උප්පජ්ජති”ති ආහ. තතො කායසඬ්ඛාරොති
තතො පරං භවඬ්ඛසමයෙ කායසඬ්ඛාරො උප්පජ්ජති.

කිං පන ඵලසමාපත්ති අස්සාසපස්සාසෙ න සමුට්ඨාපෙති? සමුට්ඨාපෙති.
ඉමස්ස පන චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති, සා න සමුට්ඨාපෙති. කිං වා එතෙන?
ඵලසමාපත්ති පයමජ්ඣානිකා වා හොතු දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානිකා වා,
සන්තසමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුතො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා
හොන්ති, තෙසං අබ්බොහාරිකභාවො සඤ්ජීවත්ථෙරවත්ථුනා වෙදිතබ්බො.
සඤ්ජීවත්ථෙරස්ස හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය කිංසුකපුප්ඵසදිසෙ විතච්චිතඬ්ඛාරෙ
මද්දමානස්ස ගච්ඡතො චීවරෙ අංසුමත්තම්පි න ඤායි, උස්මාකාරමත්තම්පි
නාහොසි. සමාපත්තිබලං නාමෙතන්ති වදන්ති. එවමෙව සන්තාය ඵලසමාපත්තියා
වුට්ඨිතස්ස භික්ඛුතො අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකා හොන්තිති
භවඬ්ඛසමයෙනෙවෙතං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

තතො වච්ඡසඬ්ඛාරොති තතො පරං කිරියමයපවත්තවලඤ්ජනකාලෙ
වච්ඡසඬ්ඛාරො උප්පජ්ජති. කිං භවඬ්ඛං විතක්කච්චාරො න සමුට්ඨාපෙති?
සමුට්ඨාපෙති. තංසමුට්ඨානා පන විතක්කච්චාරා වාවං අභිසඬ්ඛාතුං න
සක්කොන්තිති කිරියමයපවත්තවලඤ්ජනකාලෙනෙවෙතං කථිතං.

සුඤ්ඤතො ඵස්සොතිආදයො සගුණෙනාපි ආරම්මණෙනාපි කථෙතබ්බා.
සගුණෙන තාව සුඤ්ඤතා නාම ඵලසමාපත්ති, තාය සහජාතඵස්සං සන්ධාය
“සුඤ්ඤතො ඵස්සො”ති වුත්තං. අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි ඵසෙව නයො.
ආරම්මණෙන පන නිබ්බානං රාගාදීහි සුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤතා නාම,
රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තං, රාගදොසමොහප්පණිධීනං අභාවා අප්පණිහිතං,
සුඤ්ඤතං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නඵලසමාපත්තිසම්ඵස්සො
සුඤ්ඤතො නාම. අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි ඵසෙව නයො.

අපරා ආගමනියකථා නාම හොති. සුඤ්ඤතඅනිමිත්තඅප්පණිහිතාහි හි
විපස්සනාපි වුච්චති. තත්ථ යො භික්ඛු සඬ්ඛාරෙ අනිච්චතො පරිග්ගහෙත්වා
අනිච්චතො දිස්වා අනිච්චතො වුට්ඨාති, තස්ස වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා අනිමිත්තා
නාම හොති. යො දුක්ඛතො පරිග්ගහෙත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති,
තස්ස අප්පණිහිතා නාම. යො අනත්තතො පරිග්ගහෙත්වා අනත්තතො දිස්වා

අනන්තතො වුට්ඨාති, තස්ස සුඤ්ඤතා නාම. තත්ථ අනිමිත්තවිපස්සනාය මග්ගො අනිමිත්තො නාම, අනිමිත්තමග්ගස්ස ඵලං අනිමිත්තං නාම,
අනිමිත්තඵලසමාපත්තිසහජාතෙ ඵස්සෙ ඵුසන්තෙ “අනිමිත්තො ඵස්සො ඵුසති” ති වුවවති. අප්පණ්ණිතසුඤ්ඤතෙසුපි ඵස්සෙව නයො. ආගමනියෙන කට්ඨෙන පන සුඤ්ඤතො වා ඵස්සො අනිමිත්තො වා ඵස්සො අප්පණ්ණිතො වා ඵස්සොති විකප්පො ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා සගුණෙන වෙව ආරම්මණෙන ච කට්ඨෙවති.

විවෙකනිත්තන්තිආදීසු නිබ්බානං විවෙකො නාම. තස්මිං විවෙකෙ නිත්තං ඔනතන්ති විවෙකනිත්තං. විවෙකපොණන්ති අඤ්ඤතො අගන්ත්වා යෙන විවෙකො, තෙන වඩ්ඤං විය හුත්වා ධීතන්ති විවෙකපොණං. යෙන විවෙකො, තෙන පනමානං විය ධීතන්ති විවෙකපබ්භාරං.

7. ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා

349. සත්තමෙ නානත්ථා වෙව නානාඛ්‍යාඤ්ජනා වාති ඛ්‍යාඤ්ජනම්පි නෙසං නානං, අත්ථොපි. තත්ථ ඛ්‍යාඤ්ජනස්ස නානතා පාකටා. අත්ථො පන අප්පමාණා වෙතොවිමුත්ති භූමන්තරතො මහග්ගතා හොති රූපාවචරා, ආරම්මණතො සත්තපණ්ණන්තිආරම්මණා. ආකිඤ්චඤ්ඤා භූමන්තරතො මහග්ගතා අරූපාවචරා, ආරම්මණතො නවත්තබ්බාරම්මණා. සුඤ්ඤතා භූමන්තරතො කාමාවචරා, ආරම්මණතො සඨබාරාරම්මණා. විපස්සනා හි එත්ථ සුඤ්ඤතාති අධිප්පෙතා. අනිමිත්තා භූමන්තරතො ලොකුත්තරා, ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණා.

රාගො බො භන්තෙ පමාණකරණොතිආදීසු යථා පබ්බතපාදෙ සුතිපණ්ණකසට්ඨකං නාම හොති කාලවණ්ණං, ඔලොකෙන්තානං ඛ්‍යාමසතගම්භීරං විය ඛායති, යට්ඨිං වා රජ්ජුං වා ගහෙන්වා මිනන්තස්ස පිට්ඨිපාදොත්ථරණමත්තම්පි න හොති; ඵවමෙව යාව රාගාදයො නුප්පජ්ජන්ති, තාව පුග්ගලං සඤ්ජානිතුං න සක්කා හොති, සොනාපන්නො විය සකදාගාමී විය අනාගාමී විය ච ඛායති. යදා පනස්ස රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, තදා රත්තො දුට්ඨො මුළුහොති පඤ්ඤායති. ඉති තෙ “එත්තකො අය”න්ති පුග්ගලස්ස පමාණං දස්සෙන්තාව උප්පජ්ජන්ති පමාණකරණා නාම වුත්තා.

යාවතා බො භන්තෙ අප්පමාණා වෙතොවිමුත්තියොති යත්තකා අප්පමාණා වෙතොවිමුත්තියො. කිත්තකා පන තා? වත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, වත්තාරො මග්ගා, වත්තාරි ඵලානීති ද්වාදස. තත්‍ර බ්‍රහ්මවිහාරා ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණා, සෙසා පමාණකාරකානං කිලෙසානං අභාවෙන නිබ්බානම්පි අප්පමාණමෙව, වෙතොවිමුත්ති පන න හොති, තස්මා න ගහිතං. අකුප්පාති අරහත්තඵලවෙතොවිමුත්ති. සා හි තාසං සබ්බජෙට්ඨිකා, තස්මා “අග්ගමක්ඛායති” ති වුත්තා. රාගො බො භන්තෙ කිඤ්චනන්ති රාගො උප්පජ්ජන්ත්වා පුග්ගලං කිඤ්චති මද්දති පලිබුන්ධති, තස්මා කිඤ්චනන්ති වුත්තො. මනුස්සා කිර

ගොණෙහි බලං මද්දාපෙන්නා “කිඤ්චෙහි කපිල කිඤ්චෙහි කාලකා” ති වදන්ති. එවං මද්දනට්ඨො කිඤ්චනට්ඨොති වෙදිතබ්බො. දොසමොහෙසුපි එසෙව නයො.

ආකිඤ්චඤ්ඤා වෙතොවිමුත්තියො නාම නව ධම්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායනනං මග්ගඵලානි ව. තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායනනං කිඤ්චනං ආරම්මණං අස්ස නත්ථීති ආකිඤ්චඤ්ඤං. මග්ගඵලානි කිඤ්චනානං මද්දනපලිබ්බන්ධනකිලෙසානං නත්ථීතාය ආකිඤ්චඤ්ඤානි, නිබ්බානම්පි ආකිඤ්චඤ්ඤං, වෙතොවිමුත්තී පන න භොති, තස්මා න ගහිතං.

රාගො බො භන්තෙ නිමිත්තකරණොතිආදීසු යථා නාම ද්වින්නං කුලානං සදිසා ද්වෙ වච්ඡකා භොන්ති. යාව තෙසං ලක්ඛණං න කතං භොති, තාව “අයං අසුකකුලස්ස වච්ඡකො, අයං අසුකකුලස්සා” ති න සක්කා භොති ජානිතුං. යදා පන තෙසං තිසුලාදීසු අඤ්ඤතරං ලක්ඛණං කතං භොති, තදා සක්කා භොති ජානිතුං. එවමෙව යාව පුග්ගලස්ස රාගො නුප්පජ්ජති, තාව න සක්කා භොති ජානිතුං. “අරියො වා පුට්ඨජ්ජනො වා” ති. රාගො පනස්ස උප්පජ්ජමානොව “සරාගො නාම අයං පුග්ගලො” ති සඤ්ජානනනිමිත්තං කරොන්නො විය උප්පජ්ජති, තස්මා නිමිත්තකරණොති වුත්තො. දොසමොහෙසුපි එසෙව නයො.

අනිමිත්තා වෙතොවිමුත්තියො නාම තෙරස ධම්මා විපස්සනා, චත්තාරො ආරුප්පා, චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි. තත්ථ විපස්සනා නිව්චනිමිත්තං සුබනිමිත්තං අත්තනිමිත්තං උග්ගාටෙතීති අනිමිත්තා නාම. චත්තාරො ආරුප්පා රූපනිමිත්තස්ස අභාවා අනිමිත්තා නාම. මග්ගඵලානි නිමිත්තකරානං කිලෙසානං අභාවෙන අනිමිත්තානි, නිබ්බානම්පි අනිමිත්තමෙව, තං පන වෙතොවිමුත්තී න භොති, තස්මා න ගහිතං. අථ කස්මා සුඤ්ඤතා වෙතොවිමුත්තී න ගහිතාති? සා “සුඤ්ඤා රාගෙනා” තිආදිවචනතො සබ්බත්ථ අනුපවිට්ඨාව, තස්මා විසුං න ගහිතාති.

එකත්ථාති ආරම්මණවසෙන එකත්ථා “අප්පමාණං ආකිඤ්චඤ්ඤං සුඤ්ඤතං අනිමිත්ත” ත්ති හි සබ්බානෙතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. ඉති ඉමිනා පරියායෙන එකත්ථා. අඤ්ඤස්මිං පන යානෙ අප්පමාණාපි භොති, අඤ්ඤස්මිං ආකිඤ්චඤ්ඤා, අඤ්ඤස්මිං සුඤ්ඤතා, අඤ්ඤස්මිං අනිමිත්තාති ඉමිනා පරියායෙන නානාත්වයාඤ්ජනාති.

8. නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා

350. අට්ඨමෙ තෙනුපසඬකමීති සයං ආගතාගමො විඤ්ඤාතසාසනො අනාගාමී අරියසාවකො සමානො කස්මා නග්ගභොග්ගං නිස්සිරිකං නිගණ්ඨං උපසඬකමීති? උපවාදමොචනත්ථඤ්චෙව වාදාරොපනත්ථඤ්ච. නිගණ්ඨා කිර “සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ථද්ධබදිරබාණුකසදිසා, කෙනචි සද්ධිං පටිසන්ථාරම්පි න කරොන්ති” ති උපවදන්ති, තස්ස උපවාදස්ස මොචනත්ථඤ්ච, “වාදඤ්චස්ස

ආරොපෙස්සාමි''ති උපසඨකම්. න ඛවාහං එත්ථ හන්තෙ හගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමිති යස්ස ඤාණෙන අසව්ඡිකතං හොති. සො ‘‘එවං කිරොත’’න්ති අඤ්ඤස්ස සද්ධාය ගච්ඡෙය්‍යා, මයා පන ඤාණෙනොතං සව්ඡිකතං, තස්මා නාහං එත්ථ හගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමිති දිපෙන්නො එවමාහ.

උල්ලොකෙත්වාති කායං උන්නාමෙත්වා කුච්ඡං නිහරිත්වා ගීවං පග්ගස්ස සබ්බං දිසං පෙක්ඛමානො උල්ලොකෙත්වා. බාධෙනබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති යථා විනිවිජ්ඣිත්වා න නික්ඛමති, එවං පටිබාහිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා බන්ධිතබ්බං වා. සහධම්මිකාති සකාරණා. අථ මං පටිහරෙය්‍යාසි සද්ධිං නිගණ්ඨපරිසායාති එතෙසං අත්ථෙ ඤාතෙ අථ මෙ නිගණ්ඨපරිසාය සද්ධිං අභිගච්ඡෙය්‍යාසි, පතීහාරස්ස මෙ සන්නිකං ආගන්ත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙය්‍යාසිති අත්ථො. එකො පඤ්ඤොති එකො පඤ්ඤමග්ගො, එකං පඤ්ඤගවෙසනන්ති අත්ථො. එකො උද්දෙසොති එකං නාම කින්නි? අයං එකො උද්දෙසො. එකං වෙය්‍යාකරණන්ති ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’ති (බු. පා. 4.1; අ. නි. 10.27) ඉදං එකං වෙය්‍යාකරණං. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

9. අවෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

351. නවමෙ කීවචිරං පබ්බජිතස්සාති කීවචිරො කාලො පබ්බජිතස්සාති අත්ථො. උත්තරි මනුස්සධම්මාති මනුස්සධම්මො නාම දසකුසලකම්මපථා, තතො මනුස්සධම්මතො උත්තරි. අලමරියඤ්ඤාණදස්සනවිසෙසොති අරියභාවං කාතුං සමත්ථතාය අලමරියොති සඬබ්බානො ඤාණදස්සනවිසෙසො. නග්ගෙය්‍යාති නග්ගභාවතො. මුණ්ඬෙය්‍යාති මුණ්ඬභාවතො. පවාළුනිජ්ථොටනායාති පාවළුනිජ්ථොටනතො, භූමියං නිසීදන්තස්ස ආනිසද්ධිතො ලග්ගානං පංසුරජවාලිකානං ථොටනත්ථං ගහිතමොරපිඤ්ජමත්තතොති අත්ථො.

10. ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා

352. දසමෙ ආරාමදෙවතාති පුජ්ථාරාමඵලාරාමෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. වනදෙවතාති වනසණ්ඨෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. රුක්ඛදෙවතාති මත්තරාජකාලෙ වෙස්සවණො ව දෙවතාති එවං තෙසු තෙසු රුක්ඛෙසු අධිවත්ථා දෙවතා. ඔසධිතිණුවනජ්ජනිසුති හරිතකාමලකීආදීසු මුඤ්ජපබ්බජාදීසු වනජෙට්ඨරුක්ඛෙසු ව අධිවත්ථා දෙවතා. සංගම්මාති සන්නිපතිත්වා. සමාගම්මාති තතො තතො සමාගන්ත්වා. පණ්ඨෙහීති පත්ථනාවසෙන යපෙහි. ඉජ්ඣිස්සති සීලවතො වෙතොපණ්ඨිති සමිජ්ඣස්සති සීලවත්තස්ස විත්තපත්ථනා. ධම්මිකොති දසකුසලධම්මසමන්නාගතො අගතිගමනරහිතො. ධම්මරාජාති තස්සෙව වෙච්චනං, ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා. තස්මාති ‘‘යස්මා තෙන හි, අය්‍යපුත්ත, අම්හෙපි ඔවදාහි’’ති වදට, තස්මා. අජ්ජට්ඨිහත්තන්ති ‘‘ඉදං භික්ඛූනං දස්සාම, ඉදං අත්තනා භුඤ්ජිස්සාමා’’ති එවං අවිහත්තං භික්ඛූහි සද්ධිං සාධාරණමෙව හවිස්සතිති.

විත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගාමණිසංයුත්තං

1. වණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

353. ගාමණිසංයුත්තස්ස පයමෙ වණ්ඩො ගාමණීති ධම්මසඬ්ඛාගාහකත්ථෙරෙහි වණ්ඩොති ගහිතනාමො එකො ගාමණී. පාතුකරොතීති හණ්ඩත්තං පටිහණ්ඩත්තො අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො පාකටං කරොතීති දස්සෙති. න පාතුකරොතීති අක්කුටියොපි පහටොපි කිඤ්චි පච්චනීකං අකරොත්තොති දස්සෙති.

2. තාලපුටසුත්තවණ්ණනා

354. දුතියෙ තාලපුටොති එවංනාමකො. තස්ස කිර ඛන්ධනා පමුත්තතාලපක්කවණ්ණො විය මුඛවණ්ණො විජ්ජසන්තො අහොසි, තෙනස්ස තාලපුටොති නාමං අකංසු. ස්වායං අභිනීහාරසම්පත්තො පච්ඡිමභවිකපුග්ගලො. යස්මා පන පටිසන්ධි නාම අනියතා ආකාසෙ ඛිත්තදණ්ඩසදිසා, තස්මා එස නටකුලෙ නිබ්බන්ති. වුඩ්ඪිජ්ජත්තො පන නටසිජ්ජෙ අග්ගො හුත්වා සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො. තස්ස පඤ්ච සකටසතානි පඤ්ච මාතුගාමසතානි පරිවාරො, හරියායපිස්ස තාවතකාවාති මාතුගාමසහස්සෙන වෙව සකටසහස්සෙන ච සද්ධිං යං යං නගරං වා නිගමං වා පවිසති, තත්ථස්ස පුරෙතරමෙව සතසහස්සං දෙන්ති. සමජ්ජවෙසං ගණ්හිත්වා පන මාතුගාමසහස්සෙන සද්ධිං කීළං කරොත්තස්ස යං හත්ථුපගපාදුපගාදිආහරණජාතං බිපන්ති, තස්ස පරියන්තො නත්ථි. සො තංදිවසං මාතුගාමසහස්සපරිවාරිතො රාජගහෙ කීළං කත්වා පරිපක්කඤ්ඤාණත්තා සපරිවාරොව යෙන භගවා තෙනුපසඬිකම්.

සච්චාලිකෙනාති සච්චෙන ච අලිකෙන ච. තිට්ඨතෙතන්ති තිට්ඨතු එතං. රජනීයාති රාගජ්ජවචයා මුඛතො පඤ්චවණ්ණසුත්තනීහරණවාතවුට්ඨිදස්සනාදයො අඤ්ඤෙ ච කාමස්සාදසංයුත්තාකාරදස්සනකා අභිනායා. භීයොයොසාමත්තායාති අධිකජ්ජමාණත්තාය. දොසනීයාති දොසජ්ජවචයා හත්ථපාදවිජ්ජදාදිදස්සනාකාරා. මොහනීයාති මොහජ්ජවචයා උදකං ගහෙන්වා තෙලකරණං, තෙලං ගහෙන්වා උදකකරණන්ති එවමාදයො මායාපහෙදා.

පහාසො නාම නිරයොති විසුං පහාසනාමකො නිරයො නාම නත්ථි, අවිච්ඡිස්සෙව පන එකස්මිං කොට්ඨාසෙ නච්චන්තා විය ගායන්තා විය ච නටවෙසං ගහෙන්වා පච්චන්ති, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. නාහං, හන්තෙ, එතං රොදාමීති අහං, හන්තෙ, එතං භගවතො බ්‍යාකරණං න රොදාමීති එවං සකම්මකවසෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, න අස්සුචිමොවනමත්තෙන. “මතං වා අම්මරොදන්ති” තිආදයො වෙත්ථ අඤ්ඤෙපි වොහාරා වෙදිතබ්බා.

3-5. යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා

355-357. තතියෙ යොධාජීවොති යුද්ධෙන ජීවිකං කප්පනකො
 ධම්මසඬගාහකත්ථෙරෙහි එවං ගහිතනාමො. උස්සහති වායමතීති උස්සාහං වායාමං
 කරොති. පරියාපාදෙන්තීති මරණං පටිපජ්ජාපෙන්නි. දුක්ඛටන්ති දුට්ඨු කතං.
 දුප්පණිතන්ති දුට්ඨු යපිතං. පරජිතො නාම නිරයොති අයම්පි න විසුං එකො
 නිරයො, අවිච්ඡේසෙව පන එකස්මිං කොට්ඨාසෙ පඤ්චාවුධසන්නද්ධා ඵලකහත්ථා
 හත්ථිඅස්සරථෙ ආරුය්හ සඬගාමෙ යුජ්ඣන්තා විය පච්චන්ති, තං සන්ධායෙනං
 වුත්තං. චතුත්ථපඤ්චමෙසුපි එසෙව නයො.

6. අසිබන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා

358. ඡට්ඨෙ පච්ඡාභූමකාති පච්ඡාභූමිවාසිනො. කාමණ්ඩලුකාති
 සකමණ්ඩලුනො. සෙවාලමාලිකාති පාතොව උදකතො සෙවාලඤ්චෙව උප්පලාදීති
 ව ගහෙත්වා උදකසුද්ධිකභාවජානනත්ථාය මාලං කත්වා පිළුන්ධනකා.
 උදකොරොහකාති සායංපාතං උදකං ඔරොහනකා. උය්‍යාපෙන්තීති උපරි යාපෙන්ති.
 සඤ්ඤාපෙන්තීති සම්මා ඤාපෙන්ති. සග්ගං නාම ඔක්කාමෙන්තීති පරිවාරෙත්වා
 ධීතා ‘‘ගච්ඡ, හො, බ්‍රහ්මලොකං, ගච්ඡ, හො, බ්‍රහ්මලොක’’න්ති වදන්තා සග්ගං
 පට්ඨෙසන්ති. අනුපරිසක්කෙය්‍යාති අනුපරිගච්ඡෙය්‍ය. උම්මුජ්ජාති උම්මුජ්ජ උට්ඨහ.
 ථලමුජ්ජවාති ථලමභිරුහ. තත්‍ර යාස්සාති තත්‍ර යා භට්ඨෙය්‍ය. සක්ඛරා වා කය්‍යලා වාති
 සක්ඛරා ව කය්‍යලා ව. සා අධොගාමී අස්සාති සා අධො ගච්ඡෙය්‍ය, හෙට්ඨාගාමී
 භට්ඨෙය්‍ය. අධොගච්ඡාති හෙට්ඨා ගච්ඡ.

7. බෙත්තුපමසුත්තවණ්ණනා

359. සත්තමෙ ජඬගලන්ති ථද්ධං න මුදු. ඌසරන්ති සඤ්ජාතලොණං. පාපභූමීති
 ලාමකභූමිභාගං. මංදීපාතිආදීසු අහං දීපො පතිට්ඨා එතෙසන්ති මංදීපා. අහං ලෙණො
 අල්ලියනට්ඨානං එතෙසන්ති මංලෙණා. අහං තාණං රක්ඛා එතෙසන්ති මංතාණා.
 අහං සරණං භයනාසනං එතෙසන්ති මංසරණා. විහරන්තීති මං එවං කත්වා
 විහරන්ති.

ගොහත්තමීති ධඤ්ඤඵලස්ස අභාවෙන ලාගිත්වා කලාපකලාපං බන්ධිත්වා
 යපිතං ගිම්හකාලෙ ගුන්තමිපි බාදනං හවිස්සතීති අත්ථො. උදකමණ්ණකොති කුච්ඡියං
 මණ්ණකමෙඛලාය එවං ලද්ධනාමො භාජනවිසෙසො. අභාරී අපරිහාරීති උදකං න
 හරති න පරිහරති, න පරියාදියතීති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ
 සක්කච්චධම්මදෙසනාව කථිතා. බුද්ධානඤ්ඤි අසක්කච්චධම්මදෙසනා නාම නත්ථි.
 සීහසමානවුත්තීතො හි බුද්ධා, යථා සීහො පහින්තවරවාරණස්සපි සසබ්බාරාදීනමිපි
 ගහණත්ථාය එකසදිසමෙව වෙගං කරොති, එවං බුද්ධාපි එකස්ස දෙසෙන්තාපි
 ද්විත්තං බහුතං හික්ඛුපරිසාය හික්ඛුනිඋපාසකඋපාසිකාපරිසායපි තිත්ථියානමිපි

දෙසෙන්තා සක්කව්වමෙව දෙසෙන්ති. චතස්සො පන පරිසා සද්දහින්වා
ඔකප්පෙන්වා සුඤ්ඤානිති තාසං දෙසනා සක්කව්වදෙසනා නාම ජාතා.

8. සඨංඛමසුත්තවණ්ණනා

360. අට්ඨමෙ යං බහුලං යං බහුලන්ති ඉමිනා නිගණ්ඨො අත්තනාව අත්තනො
වාදං හින්දති. තස්මා භගවා එවං සන්නෙ න කොච්ඡි ආපායිකොති ආදිමාහ. පුරිමානි
පන චත්තාරි පදානි දිට්ඨියා පච්චියා භොන්ති. තස්මා තෙසුපි ආදීනවං දස්සෙන්තො
ඉධ, ගාමණී, එකච්චො සත්ථා එවංවාදී භොතිති ආදිමාහ. තත්ථ අභම්පම්හීති අභම්පි
අම්හි.

මෙත්තාසහගතෙනාති ආදීසු යං චත්තබ්බං, තං සබ්බං සද්ධිං භාවනානායෙන
විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තමෙව. සෙය්‍යථාපි, ගාමණී, බලවා සඨංඛමොති ආදි පන ඉධ
අපුබ්බං. තත්ථ බලවාති බලසම්පන්නො. සඨංඛමොති සඨංඛමකො.
අප්පකසිරෙනාති අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන. දුබ්බලො හි සඨංඛමො සඨංඛං ධම්මන්තොපි
න සක්කොති චතස්සො දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙන, නාස්ස සඨංඛසද්දො සබ්බතො
ඵරති, බලවතො පන විජ්ජාරිකො භොති, තස්මා “බලවා”ති ආහ.

මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති එත්ථ “මෙත්තා”ති චුත්තෙ උපචාරොපි
අප්පනාපි වට්ටති, “චෙතොවිමුත්තී”ති චුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. යං
පමාණකතං කම්මන්ති පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුව්චති, අප්පමාණකතං
කම්මං නාම රූපාවචරං. තඤ්ඤි පමාණං අතික්කම්ත්වා
ඔධිසකඅනොධිසකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති
වුව්චති.

න තං තත්තාවසිස්සති, න තං තත්තාවතිට්ඨති තං කාමාවචරකම්මං තස්මි.
රූපාරූපාවචරකම්මෙ න ඔහීයති න තිට්ඨති. කිං චුත්තං භොති? තං කාමාවචරකම්මං.
තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා ලග්ගිතුං වා යාතුං වා රූපාරූපාවචරකම්මං.
ඵරිත්වා පරියාදිසිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං වා න සක්කොති.
අථ බො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොසො විය පරිත්තං උදකං
ඵරිත්වා පරියාදිසිත්වා අත්තනො ඔකාසං කත්වා තිට්ඨති, තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා
සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙතීති. ඉති ඉදං සුත්තං ආදිමිහි කිලෙසවසෙන
වුට්ඨාය අවසානෙ බ්‍රහ්මවිහාරවසෙන ගහිතත්තා යථානුසන්ධිනාව ගතං.

9. කුලසුත්තවණ්ණනා

361. නවමෙ දුබ්භික්ඛාති දුල්ලභහික්ඛා. ද්විහිතිකාති “ජීවිස්සාම නු බො න නු
බො”ති එවං පවත්තර්හිතිකා. “දුහිතිකා”තිපි පාඨො. අයමෙව අත්ථො. දුක්ඛා ර්හිති
එත්ථ න සක්කා කොච්ඡි පයොගො සුබ්බෙන කාතුන්ති දුහිතිකා. තත්ථ තත්ථ
මතමනුස්සානං විජ්ජකිණ්ණානි සෙතානි අට්ඨිකානි එත්ථාති සෙතට්ඨිකා.

සලාකාවුත්තාති සලාකමත්තවුත්තා, යං තත්ථ වුත්තං වාපිතං, තං සලාකමත්තමෙව අහොසි, එලෙ න ජනයතීති අත්ථො.

උග්ගිලිතුන්ති ද්වෙ අන්තෙ මොවෙත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තො උග්ගිලිතුං බහි නිහරිතුං න සක්ඛිති. ඔගිලිතුන්ති පුච්ඡාය දොසං දිස්වා භාරෙතුං අසක්කොන්තො ඔගිලිතුං අන්තො පවෙසෙතුං න සක්ඛිති.

ඉතො සො ගාමණී එකනවුතිකප්පෙති භගවා කථයමානොව යාව නික්ඛන්තො නාසිකවාතො න පුන පවිසති, තාවතකෙන කාලෙන එකනවුතිකප්පෙ අනුස්සරි “අත්ථි නු බො කිඤ්චි කුලෙ පක්කහික්ඛාදානෙන උපහතපුබ්බ”න්ති පරිජානනත්ථං. අට්ඨකම්පි අපස්සන්තො “ඉතො සො, ගාමණී”තිආදිමාහ. ඉදානි දානාදීනං ආනිසංසං කථෙත්තො අට්ඨ බො යානි තානි කුලානි අභිසානීති ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ දානසම්භූතානීති දානෙන සම්භූතානි නිබ්බන්තානි. සෙසපද්ද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ පන සච්චං නාම සච්චවාදිතා. සාමඤ්ඤං නාම සෙසසීලං. විකිරතීති අයොගෙන වළඤ්ඤෙන්තො විජ්ජකිරති. විධමතීති ධමෙත්තො විය නාසෙති. විද්ධංසෙතීති නාසෙති. අනිච්චතානි හුත්වා අභාවො බහුනාපි කාලෙන සඨගතානං බණෙනෙව අන්තරධානං.

10. මණිවුලකසුත්තවණ්ණනා

362. දසමෙ තං පරිසං එතදවොචාති තස්ස කිර එවං අහොසි “කුලපුත්තා පබ්බජන්තා පුත්තදාරඤ්චෙව ජාතරූපරජතඤ්ච පභායෙව පබ්බජන්ති, න ච සක්කා යං පභාය පබ්බජිතා, තං තෙහි ගහෙතු”න්ති නයග්ගාහෙ යත්වා “මා අයො”තිආදිවචනං අවොච. එකංසෙනෙතන්ති එතං පඤ්චකාමගුණකප්පනං අස්සමණධම්මො අසකාපුත්තියධම්මොති එකංසෙන ධාරෙය්‍යාසි.

තිණන්ති සෙනාසනච්ඡදනතිණං. පරියෙසිතබ්බන්ති තිණච්ඡදනෙ වා ඉට්ඨකච්ඡදනෙ වා ගෙහෙ පලුප්පන්තෙ යෙහි තං කාරිතං, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “තුම්හෙහි කාරිතසෙනාසනං ඔවස්සති, න සක්කා තත්ථ වසිතු”න්ති ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා සක්කොන්තා කරිස්සන්ති, අසක්කොන්තා “තුම්හෙ වඩ්ඪකිං ගහෙත්වා කාරාපෙට්ඨ, මයං තෙ සඤ්ඤාපෙස්සාමා”ති වක්ඛන්ති. එවං වුත්තෙ කාරෙත්වා තෙසං ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා වඩ්ඪකීනං දාතබ්බං දස්සන්ති. සථෙ ආවාසසාමිකා නත්ථි, අඤ්ඤෙසම්පි හික්ඛාචාරවත්තෙන ආරොවෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති. ඉදං සන්ධාය “පරියෙසිතබ්බ”න්ති වුත්තං.

දාරුන්ති සෙනාසනෙ ගොපානසිආදීසු පලුප්පමානෙසු තදත්ථාය දාරුං. සකටන්ති ගිහිවිකතං කත්වා තාවකාලිකසකටං. න කෙවලඤ්ච සකටමෙව, අඤ්ඤම්පි වාසිඵරසුකුද්දාලාදිඋපකරණං එවං පරියෙසිතුං වට්ටති. පුරිසොති භත්ථකම්මවසෙන පුරිසො පරියෙසිතබ්බො. යංකිඤ්ච හි පුරිසං “භත්ථකම්මං, ආවුසො, කත්වා දස්සසි”ති වත්වා “දස්සාමි, භන්තෙ,”ති වුත්තෙ “ඉදඤ්චිදඤ්ච

කරොහි' 'ති යං ඉච්ඡති, තං කාරෙතූං වට්ටති. න ත්වෙවාහං, ගාමණි, කෙනචි පරියායෙනාති ජාතරූපරජතං පනාහං කෙනචිපි කාරණෙන පරියෙසිතබ්බන්ති න වදාමි.

11. භද්‍රකසුත්තවණ්ණනා

363. එකාදසමෙ මල්ලෙසුති එවංනාමකෙ ජනපදෙ. වධෙනාති මාරණෙන. ජානියාති ධනජානියා. අකාලිකෙන පත්තෙනාති න කාලන්තරෙන පත්තෙන, කාලං අනතික්කමිත්වාච පත්තෙනාති අත්ථො. චිරවාසී නාම කුමාරොති එවංනාමකො තස්ස පුත්තො. බහි ආවසංපෙ පටිවසතීති බහිනගරෙ කිඤ්චිදෙව සිජ්ජං උග්ගණ්හන්තො වසති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටදුක්ඛං කථිතං.

12. රාසියසුත්තවණ්ණනා

364. ද්වාදසමෙ රාසියොති රාසිං කත්වා පඤ්ඤස්ස පුච්ඡිතත්තා රාසියොති එවං ධම්මසඬ්ඛානකත්ථෙරෙහි ගහිතනාමො. තපස්සින්ති තපනිස්සිතකං. ලුබ්ඪ්චින්ති ලුබ්ඪ්චිකං. අත්තාති කොට්ඨාසා. ගාමොති ගාමිමො. ගම්මොතිපි පායො, ගාමවාසීනං ධම්මොති අත්ථො. අත්තකිලමථානුයොගොති අත්තනො කිලමථානුයොගො, සරිරදුක්ඛකරණන්ති අත්ථො.

කස්මා පනෙත්ථ කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ගහිතො, කස්මා අත්තකිලමථානුයොගො, කස්මා මජ්ඣිමා පටිපදාති? කාමසුඛල්ලිකානුයොගො තාව කාමභොගීනං දස්සනත්ථං ගහිතො, අත්තකිලමථානුයොගො තපනිස්සිතකානං, මජ්ඣිමා පටිපදා තිණ්ණං නිජ්ජරවත්ථුනං දස්සනත්ථං ගහිතා. කිං එතෙසං දස්සනෙ පයොජනන්ති? ඉමෙ ද්වෙ අන්තෙ පහාය තථාගතො මජ්ඣිමාය පටිපදාය සම්මාසම්බොධිං පත්තො. සො කාමභොගිනොපි න සබ්බෙ ගරහති න පසංසති, තපනිස්සිතකෙපි න සබ්බෙ ගරහති න පසංසති, ගරහිතබ්බයුත්තකෙයෙව ගරහති, පසංසිතබ්බයුත්තකෙ පසංසතීති ඉමස්සත්ථස්ස පකාසනං එතෙසං දස්සනෙ පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්නො තයො බොමෙ, ගාමණි, කාමභොගිනොතිආදිමාහ. තත්ථ සාහසෙනාති සාහසිකකම්මෙන. න සංවිහජතීති මිත්තසහායසන්දිට්ඨසම්භත්තානං සංවිහාගං න කරොති. න පුඤ්ඤාති කරොතීති අනාගතභවස්ස පච්චයභූතාති පුඤ්ඤාති න කරොති. ධම්මාධම්මෙනාති ධම්මෙන ව අධම්මෙන ව. යානෙහිති කාරණෙහි. සච්ඡිකරොතීති කථං අත්තානං ආතාපෙන්නො පරිතාපෙන්නො සච්ඡිකරොති? චතුරඨගචීරියවසෙන ව ධුතඨගවසෙන ව. තිස්සො සන්දිට්ඨිකා නිජ්ජරාති එත්ථ එකොපි මග්ගො තිණ්ණං කිලෙසානං නිජ්ජරණාය තිස්සො නිජ්ජරාති චුත්තොති.

13. පාටලියසුත්තවණ්ණනා

365. තෙරසමෙ දුතෙය්‍යානීති දුතකම්මානි පණ්ණානි වෙව මුඛසාසනානි ව. පාණාතිපාතඤ්චාහන්ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? න කෙවලං අහං මායං ජානාමි, අඤ්ඤම්පි ඉදඤ්චිදඤ්ච ජානාමිති සබ්බඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං ආරද්ධං. සන්ති හි, ගාමණි, එකෙ සමණශ්‍රාභ්මණානි ඉදං සෙසසමණශ්‍රාභ්මණානං ලද්ධිං දස්සෙත්වා තස්සා පජ්ඣාපනත්ථං ආරද්ධං.

මාලී කුණ්ඩලීති මාලාය මාලී, කුණ්ඩලෙහි කුණ්ඩලී. ඉත්ථිකාමෙහීති ඉත්ථිහි සද්ධිං කාමා ඉත්ථිකාමා, තෙහි ඉත්ථිකාමෙහි. ආවසථාගාරන්ති කුලසරස්ස එකස්මිං යානෙ එකෙකස්සෙව සුඛනිවාසත්ථාය කතං වාසාගාරං. තෙනාහං යථාසත්ති යථාබලං සංවිහජාමිති තස්සාහං අත්තනො සත්තිඅනුරූපෙන වෙව බලානුරූපෙන ව සංවිහාගං කරොමි. අලන්ති යුත්තං. කඛ්ඛනියෙ යානෙති කඛ්ඛිතබ්බෙ කාරණෙ. විත්තසමාධිත්ති තස්මිං ධම්මසමාධිස්මිං යිතො ත්වං සහ විපස්සනාය චතුත්තං මග්ගානං වසෙන විත්තසමාධිං සවෙ පටිලභෙය්‍යාසීති දස්සෙති. අපණ්ණකතාය මය්හන්ති අයං පටිපදා මය්හං අපණ්ණකතාය අනපරාධකතාය එව සංවත්තනීති අත්ථො. කට්ඨගාහොති ජයග්ගාහො.

අයං බො, ගාමණි, ධම්මසමාධි, තත්‍ර වෙ ත්වං විත්තසමාධිං පටිලභෙය්‍යාසීති එත්ථ ධම්මසමාධීති දසකුසලකම්මපථධම්මා, විත්තසමාධීති සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා. අථ වා “පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති” ති (අ. නි. 5.26) එවං චුත්තා පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිසුඛසමාධිසඛිබාතා පඤ්ච ධම්මා ධම්මසමාධි නාම, විත්තසමාධි පන සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගාව. අථ වා දසකුසලකම්මපථා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා වානි අයං ධම්මසමාධි නාම, තං ධම්මසමාධිං පුරෙන්නස්ස උප්පන්නා විත්තෙකග්ගතා විත්තසමාධි නාම. එවං ත්වං ඉමං කඛ්ඛාධම්මං පජ්ඣෙය්‍යාසීති එවං ත්වං ඉමස්මිං චුත්තජ්ජහෙදෙ ධම්මසමාධිස්මිං යිතො සවෙ එවං විත්තසමාධිං පටිලභෙය්‍යාසී, එකංසෙනෙතං කඛ්ඛං පජ්ඣෙය්‍යාසීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ චුත්තනයමෙවාති.

ගාමණිසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අසඬ්ඛතසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1-11. කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

366-376. අසඬ්ඛතසංයුත්තෙ අසඬ්ඛතන්ති අකතං. හිතෙසිනාති හිතං එසන්තෙන. අනුකම්පකෙනාති අනුකම්පමානෙන. අනුකම්පං උපාදායාති අනුකම්පං විත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා, පටිච්චානිපි චුත්තං හොති. කතං වො තං මයාති තං මයා ඉමං අසඬ්ඛතඤ්ච අසඬ්ඛතමග්ගඤ්ච දෙසෙන්නෙන තුම්භාකං කතං. එත්තකමෙව හි අනුකම්පකස්ස සත්ථු කිච්චං, යදිදං අවිපරිතධම්මදෙසනා. ඉතො පරං පන

පටිපත්ති නාම සාවකානං කිව්වං. තෙනාහ එතානි, භික්ඛවෙ, රුක්ඛමූලානි...පෙ.... අම්භාකං අනුසාසනීති ඉමිනා රුක්ඛමූලසෙනාසනං දස්සෙති. සුඤ්ඤාගාරානීති ඉමිනා ජනවිචිත්තං යානං. උභයෙන ච යොගානුරූපං සෙනාසනං ආවික්ඛති, දායජ්ජං නියායාතෙති.

කොයථාති ආරම්මණුපනිජ්ඣානෙන අට්ඨතිංසාරම්මණානි, ලක්ඛණුපනිජ්ඣානෙන ච අනිච්චාදිතො ඛන්ධායතනාදීනි උපනිජ්ඣායථ, සමථඤ්ච විපස්සනඤ්ච වඩ්ඪෙඨථාති වුත්තං හොති. මා පමාදත්ථාති මා පමජ්ජිත්ථ. මා පච්ඡා විජ්ජපට්ඨාරිතො අභුවත්ථාති යෙ හි පුබ්බෙ දහරකාලෙ අරොගකාලෙ සත්තසප්පායාදිසම්පත්තිකාලෙ සත්ථු සම්මුඛිභාවකාලෙ ච යොනිසොමනසිකාරරහිතා රත්තින්දිවං මඬිකුලහත්තං හුත්වා සෙය්‍යසුඛං මිද්ධසුඛං අනුභොන්තා පමජ්ජන්ති, තෙ පච්ඡා ජරාකාලෙ රොගකාලෙ මරණකාලෙ විපත්තිකාලෙ සත්ථු පරිනිබ්බුතකාලෙ ච තං පුබ්බෙ පමාදවිහාරං අනුස්සරන්තා සප්පට්ඨසන්ධිකාලකිරියඤ්ච භාරියං සම්පස්සමානා විජ්ජපට්ඨාරිතො හොන්ති. තුම්හෙ පන තාදිසා මා අභුවත්ථාති දස්සෙන්නො ආහ “මා පච්ඡා විජ්ජපට්ඨාරිතො අභුවත්ථා”ති.

අයං වො අම්භාකං අනුසාසනීති අයං අම්භාකං සන්තිකා “කොයථ මා පමාදත්ථා”ති තුම්භාකං අනුසාසනී, ඔවාදොති වුත්තං හොති.

2. දුතියවග්ගො

1-33. අසඬ්ඛතසුත්තාදිවග්ගණනා

377-409. කායෙ කායානුපස්සිතිආදීසු යං චත්තබ්බං, තං පරතො චක්ඛාම.

අනතන්තිආදීසු තණ්හානතියා අභාවෙන අනතං. චතුන්තං ආසවානං අභාවෙන අනාසවං. පරමත්ථසච්චතාය සච්චං. චට්ටස්ස පරභාගට්ඨෙන පාරං. සණ්ඨට්ඨෙන නිපුණං. සුට්ඨු දුද්දසතාය සුදුද්දසං. ජරාය අජරිතත්තා අජජ්ජරං. ටීරට්ඨෙන ධුවං. අපලුජ්ජනතාය අපලොකිතං. චක්ඛුවඤ්ඤාණෙන අපස්සිතබ්බත්තා අනිදස්සනං. තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චානං අභාවෙන නිජ්ජපඤ්චං.

සන්තභාවට්ඨෙන සන්තං. මරණාභාවෙන අමතං. උත්තමට්ඨෙන පණ්ණං. සස්සිරිකට්ඨෙන සිවං. නිරූපද්දවතාය බෙමං. තණ්හාක්ඛයස්ස පච්චයත්තා තණ්හක්ඛයං.

විම්භාපනීයට්ඨෙන අච්ඡරං පහරිතබ්බයුත්තකන්ති අච්ඡරියං. අභූතමෙව භූතං අජාතං හුත්වා අත්ථිති වා අබ්භූතං. නිද්දුක්ඛත්තා අනීතිකං. නිද්දුක්ඛසභාවත්තා අනීතිකධම්මං. වානාභාවෙන නිබ්බානං. බ්‍යාඛජ්ඣාභාවෙනෙව අබ්‍යාඛජ්ඣං. විරාගාධිගමස්ස පච්චයතො විරාගං. පරමත්ථසුද්ධිතාය සුද්ධි. තිහි භවෙහි මුත්තතාය මුත්ති. කාමාලයානං අභාවෙන අනාලයං. පනිට්ඨට්ඨෙන දීපං.

අල්ලියිතබ්බයුත්තට්ඨෙත ලෙණං. තායනට්ඨෙත තාණං. භයසරණට්ඨෙත සරණං,
භයනාසනන්ති අත්ථො. පරං අයනං ගති පතිට්ඨාති පරායණං. සෙසමෙත්ථ
වුත්තනයමෙවාති.

අසඬ්ඛතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අබ්‍යාකතසංයුත්තං

1. බෙමාසුත්තවණ්ණනා

410. අබ්‍යාකතසංයුත්තස්ස පට්ඨමෙ බෙමාති ගිහිකාලෙ බිම්බිසාරස්ස උපාසිකා
සද්ධාපබ්බජිතා මහාපෙරි “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවිකානං හික්ඛුනීනං
මහාපඤ්ඤානං යදිදං බෙමා”ති එවං භගවතා මහාපඤ්ඤාතාය එතදග්ගෙ යටිතා.
පණ්ඩිතාති පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතා. වියත්තාති වෙය්‍යත්තියෙන සමන්තාගතා.
මෙධාවිනීති මෙධාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතා. බහුස්සුතාති පරියත්තිබාහුසච්චෙනපි
පටිවෙධබාහුසච්චෙනපි සමන්තාගතා.

ගණකොති අවිජ්ජද්දකගණනාය කුසලො. මුද්දිකොති අඬ්ගුලිමුද්දාය ගණනාය
කුසලො. සඬ්ඛායකොති පිණ්ඩගණනාය කුසලො. ගම්භිරොති
චතුරාසිතියොජනසහස්සගම්භිරො. අප්පමෙයොයාති ආල්භකගණනාය
අප්පමෙයොයා. දුප්පරියොගාහොති ආල්භකගණනාය පමාණගණනත්ථං.
දුරොගාහො. යෙන රූපෙන තථාගතන්ති යෙන රූපෙන දීඝො රස්සො සාමො
ඔදාතොති සත්තසඬ්ඛානං තථාගතං පඤ්ඤපෙය්‍යා. තං රූපං තථාගතස්ස පහීනන්ති
තං වුත්තප්පකාරරූපං සමුදයප්පහානෙන සබ්බඤ්ඤතථාගතස්ස පහීනං. රූපසඬ්ඛාය
විමුත්තොති ආයනිං රූපස්ස අනුප්පත්තියා රූපාරූපකොට්ඨාසෙනපි එවරූපො නාම
භවිස්සතීති වොහාරස්සපි පටිපස්සද්ධත්තා රූපපණ්ණත්තියාපි විමුත්තො.
ගම්භිරොති අප්ඤාසය ගම්භිරතාය ච ගුණගම්භිරතාය ච ගම්භිරො. තස්ස එවං
ගුණගම්භිරස්ස සතො සබ්බඤ්ඤතථාගතස්ස යං උපාදාය සත්තසඬ්ඛාතො
තථාගතොති පඤ්ඤත්ති හොති, තදභාවෙන තස්සා පඤ්ඤත්තියා අභාවං
පස්සන්තස්ස අයං සත්තසඬ්ඛාතො හොති තථාගතො පරං මරණාති ඉදං චචනං න
උපෙති න යුජ්ජති, න හොති තථාගතො පරං මරණාතිආදිචචනම්පි න උපෙති න
යුජ්ජතීති අත්ථො.

සංසන්දිස්සතීති එකං භවිස්සති. සමෙස්සතීති නිරන්තරං භවිස්සති. න
විරොධස්සතීති න විරුද්ධං පදං භවිස්සති. අග්ගපදස්මිත්ති දෙසනාය. දෙසනා හි
ඉධ අග්ගපදන්ති අධිප්පෙතා.

2. අනුරාධසුත්තවණ්ණනා

411. දුතියං ඛන්ධියවග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව, අබ්‍යාකතාධිකාරතො පන ඉධ වුත්තං.

3-8. පයමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා

412-417. තතියෙ රූපගතමෙතන්ති රූපමත්තමෙතං. එත්ථ රූපතො අඤ්ඤො කොචි සත්තො නාම න උපලබ්භති, රූපෙ පන සති නාමමත්තං එතං හොතීති දස්සෙති. වෙදනාගතමෙතන්ති ආදීසුපි එසෙව නයො. අයං ඛො ආවුසො හෙතුති අයං රූපාදීනි මුඤ්චිත්වා අනුපලබ්භියසභාවො හෙතු, යෙනෙනං අබ්‍යාකතං භගවතාති. චතුත්ථාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

9. කුතුහලසාලාසුත්තවණ්ණනා

418. නවමෙ කුතුහලසාලායන්ති කුතුහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථි, යත්ථ පන නානාතීත්ථියා සමණුමාග්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහුනං “අයං කිං වදති, අයං කිං වදති” ති කුතුහලප්පවත්තිට්ඨානතො කුතුහලසාලාති වුවිචති. දුරමපි ගච්ඡතීති යාව ආහස්සරඹුග්මලොකා ගච්ඡති. ඉමඤ්ච කායං නික්ඛිපතීති වුතිවිත්තෙන නික්ඛිපති. අනුපපන්නො හොතීති වුතික්ඛණෙයෙව පටිසන්ධිවිත්තස්ස අනුප්පන්නත්තා අනුපපන්නො හොති.

10. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

419. දසමෙ තෙසමෙතං සද්ධිං අභවිස්සාති තෙසං ලද්ධියා සද්ධිං එතං අභවිස්ස. අනුලොමං අභවිස්ස ඤාණස්ස උප්පාදාය සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති යං එතං “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා” ති විපස්සනාඤාණං උප්පජ්ජති, අපි නු මෙ තස්ස අනුලොමං අභවිස්සාති අත්ථො.

11. සභියකච්චානසුත්තවණ්ණනා

420. එකාදසමෙ එතමෙත්තකෙන එත්තකමෙවාති ආවුසො යස්සාපි එතං එත්තකෙන කාලෙන “හෙතුම්භි සති රූපිතිආදි පඤ්ඤාපනා හොති, අසති න හොති” ති බ්‍යාකරණං භවෙය්‍ය, තස්ස එත්තකමෙව බහු. කො පන වාදො අතික්කන්තෙති අතික්කන්තෙ පන අතිමනාපෙ ධම්මදෙසනානායෙ වාදොයෙව කො, නත්ථි වාදො, ඡින්නා කථාති.

අබ්‍යාකතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සළායතනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.